

D. Io. Oecolampadii In Genesim enarratio.

<https://hdl.handle.net/1874/428363>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

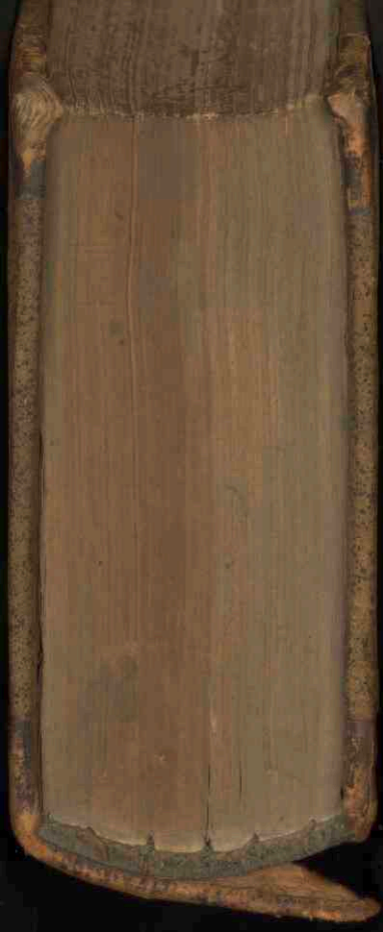
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

East 08

PLN No. 5

47

d

Biblia et interpretes
K 100 N. 5
Octavo n. 153

ignodi b jura

ans jura

haa hevi

juroa ag

ionu nouha

zraa m juroa

ans jura

haa hevi

ionu nouha

zraa m juroa

ans jura

haa hevi

ionu nouha

zraa m juroa

ans jura

haa hevi

ionu nouha

zraa m juroa

ans jura

N. H. C.

De IO OECOLAM
PADII IN GENESIM
ENARRATIO.

Ex domo Bucsolii

BASILEAE
1536.

EPITAPHIVM IOAN.
OECOLAMP.

*Cecropijs quod ante Solon cordatus Athenis,
Aut tibi bellipotens Sparta, Lycurgus erat,
Diuinis lubeat recte modo legibus uti,
Oecolampadius hoc Basilea tibi.*

LECTORI.

EN candide Lector annotatiunculas in Genesew
 librum, à pio uiro Ioanne Oecolampadio in scho
 la publica, frequenti auditorio prælectas, & accurata
 diligentia à studioso quodam conscriptas: quicq; iam an
 tè tam in Euangelium Ioannis, quàm in Prophetas mi
 nores non poenitenda dedit: tum etiam, si dominus ei ui
 tam concesserit longiorè, alia nõ minus docta & pia in
 communè reipublicæ Christianæ utilitatè daturus est,
 idq; constanti fide promisit. Arbitratur enim studiosos
 hoc unico factò posse demereri. Sperat deniq; etiã rui
 des in adyta sacræ scripturæ sine ulla molestia per hunc
 suum laborem nõ solum posse induci, sed & admirabili
 quadam dulcedine trahi. Breues quidem sunt fateor an
 notatiunculae, sed nihil à scopo sanæ fidei, quod non sa
 tis laudari potest, aberrantes. Plus fructus pius Lector
 in his habebit, quàm in plerisq; cõmentationibus, quæ
 nostro tempore absq; iudicio diuulgantur, & quæ serè
 plus à scripturæ rectitudine & intelligentia abducunt,
 quàm genuinum sensum aperiant. Qua de re docte &
 prudenter D. Myconius uenerandus senex in suo epi
 stolio in prophetas minores præfixo, admonuit. Quod
 autem supremam manum pius Oecolampadius nõ im
 posuerit huic operi, fatum diuinũ in causa fuit. Quem
 autem thesaurũ, si tota Biblia percurrisset pius homo,
 post se putas reliquisset? Ex ijs paucis cætera conijce

re sine dubio poteris, si tibi ullum in diuinis iudiciū est.
Scio etiam si ea diligenti animo euolueris, quod non so-
lum in illius pij prophetae admirationem rapieris, sed
& uoluptatem cum aedificatione spiritus maximā hau-
ries. Neque satis grata illa breuitas à doctis laudabitur
inquam. Præterea te celare eius indefessum studium et
in prælegendis & inseruiendis fratribus nolumus: præ-
legit enim ad eum usq; diem, quo lecto se alligauit: inte-
rim pijs & religiosis uiris nihil detrectans officij in ad-
monendo ad pietatem, illis inquam qui die noctuq; ei
adstebant, morbi istius causam aut rimantes, aut sum-
mo obsequio se ad omnia quæque astringentes. Verum
quid ago, cum Grynæus doctiss. ad animum omnia illa
depinxerit in Epistola, quam D. Vuolfg. Capitoni in-
scripsit: hanc lege, & admiraberis. Vale, &
fructuere his in Domino, ad Christianæ re-
ligionis augmentum.

DIOECOLAM

PADII PARACLESIS

IN BIBLIA.

Ccedimus dilecti, non ad paupertate
nos, & prophanos priuati cuiuspiam
heri penates, sed ad sacrosancta di-
uiniſimi adyti limina: in quod, non
modo temere irrupiſſe, ſed & indi-
gne ingredi, nulli impune fuerit. Inhabitor enim locus
huius, de ſcriptura loquor, eſt deus zelotes, ignis conſu-
mens, gloria domini exercituum, maieſtas ſumma, uel
iſtis angelis tremenda. Non omnes fert tanti numinis
excellens fulgor. Male excipiuntur incircunciſi corde
& immundi, alienigenae. Grauius plectuntur arrogan-
tes Ammonitae & Moabitae. Diras poenas luunt Da-
thantae & Abyronitae ſeditioſi. Lapidibus expectant
quotquot pecunias animis feroces, qui tranſiſſis ſuis ter-
minis, huc contendunt. Talibus quidem religioſus iſte lo-
cus interdictus eſt. Accipit autem ueros Iſraelitas, doli
expertes, placido ingenio, ſequaces, ſacerdotes, uoca-
tos à domino, ſanctificatos, myſticis iuſtitiae ueſtibus
honestatos, & cum ſacrificio ac munere comparentes.
Tales inquam accipit religioſus ſacrarum ſcripturarum
locus. Pape, inquis, quale hoc exordium, quo uos
res non tam inuitas ac introducis, quam deterrens.

mandas? Quis enim hæc audiens, quamuis sibi bene cõ
 scius, id dignitatis sibi arrogare ausit? quis ita suæ par
 uitatis immemor, tam perfrictam induet frontem? quis
 ita periculorum contemptor salutis suæ prodigus erit?
 Ad salutationem angeli nemo non trepidat. Si igitur
 persuasum, hæc esse uiui dei eloquia, et indigne auscul
 tantibus nõ defutura supplicia, qui periclitari nõ uult,
 pedem reducet. At ego uestro nomine, auditores opti
 mi, bono animo sum: hæc enim quæ non sunt dicta ad
 desperationem immittendam, sed ad religionẽ erga sa
 cras literas incitandam, animos non abiectos, sed ala
 cres reddent, & socordiam quidem ac osecitantiam, id
 quod maxime precor, remorabuntur. Studij autem fer
 uorem & indefatigabilem conciliare poterunt diligen
 tiam. Neq; parum momenti habet, si sciatis quàm glo
 riosus, quamq; beatus sit qui colloquio uos dignetur.
 Christiani estis, peculiaris dei populus, & per Chri
 stum episcopum animarum, & sacerdotem magnum,
 facti & ipsi sacerdotes ac reges. Submoto per sangui
 nem eius uelamine, liberũ ad contuenda quæ intus sunt
 arcana, aditum accepistis: iam idonei mystæ qui in re
 conditiõra penetrabilia intromittamini. Nõ uos ex male
 dicta ista fece Allophylorum spuriorum, Moabitariam
 Ammonitarumq; processistis, sed liberi Isaaci, & pro
 missionis filij, ad quos nihil aliorũ maledictiones perti
 nent.

nent. Indignos etiam nos tanto dei munere confite-
 mur: nullus enim fuerit, qui deum demerebitur, & co-
 ram illo gloriari audebit. Sed ingens discrimē est inter
 prophanorum populorum, & Christianorum humili-
 tatem. Illi deum uerū blasphemare, & suis idolis post-
 ponere nō uerentur, superciliosiq; sunt, & propter car-
 nem spirant nihil. Nostram autem uilitatē, quam liben-
 ter agnoscimus, honestat incōparabilis apud patrem
 Christi gratia: nostram humilitatem exaltat eius, qui
 ultra omnes caelos euectus est gloria: nostram instipen-
 tiam non aspernatur sapientia illa coelestis: imō paru-
 lis laudissimum illud, de quo sapiens loquitur, paruul-
 conuiuuium. Et quae sapientibus huius mundi pater ab-
 scondit, ea testimonio Christi, paruulis reuelare digna-
 tur. Ad haec, sacrarum literarū dignitas, auidas sion-
 morum bonorū mentes accendit maxime. Nam si aliæ
 artes laudatæ magis expetūtur, quàm desiderabilis est
 ea quam nemo satis laudare sufficit, & si cum alijs con-
 tuleris, prophanas eas & uanas esse conuincet: se autē
 solā & sanctissimam & incomparabiliter frugiferam:
 ipsa sola omnes omnium seculorum errores detegit, re-
 darguit, refutat. Sola consummatam & ab omni hypo-
 crisis fūco alienam uirtutem docet. Sola beatitudinis
 uitæq; ueræ & æternæ spem solidam introducit. Sola
 abditos diuinitatis thesauros commonstrat. Aliæ licet

ENARRAT. IOAN. OECOL.

nec ipsæ contemnendæ, huic ancillantur, si in bonos animos inciderint: nunquam tamē eò perueniunt, ut tam sublime uolent, tantos prouentus afferant, tanta claritate rutilent. Iam cum in alijs nihil sine labore succedit feliciter, & multis conatibus disciplinæ obtinentur, inuitante interdū paruo uel gloriæ, uel rei familiaris com modo: quid non ferendum, & faciendum, quæ noctes non lucubrandæ, cui oleo parcendum, ut ea quæ maxime sancta, plurimū honesta, supra omnem modum beata consequamur? Iam si degener animus quispiā, qui nec honesti, nec utilis boni cupiditate tangitur, proq; magno lucri compendio habet, relicto monte hoc, euasisse poenas: cum monuerimus, hac uia nequaquam elabi, sed in charibdim incidere nō minus horrendam, iterumq; in iudicis manus. Scriptum est enim, Ignorans ignorabitur. Et Prouerbiorum 28. cap. Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit abominatio coram domino. Terreat huiusmodi Hoseæ dictum:

1. Cor. 14

Cap. 4

Cap. 5

Succisus est populus meus, qui est absq; scientia: quia tu sacerdos repulisti scientiam, repellā te ne sacerdotio fungaris. Terreat etiam Esaias, propterea dicens capitiuus ductus est populus meus, eo quod ei non fuit scientia. Et id satis liquet, uel mediocriter cordato. Qui enim fieri posset non offendi eum, qui se à luce auertit, et tenebras sectatur? & eum qui uitam abrumpit, &

mortem eligit? Sic autem agunt hi qui hæc quæ spiritus sunt, reiiciunt. Porro qui uere poenas euitare, & multis bonis abundare uolunt, ij & uerba dei magno studio quærunt, & dignos se præbent auditores. Nec refert etiam si extra sepem colligantur ad conuiuium cæci, claudi, & inuiles uitio aliquo, modo audiant ac obtemperent, & sic tanquam oues pastorem in pascua sequantur. Breui enim sic erimus omnes sacerdotes qui perpetuo in cælo uersabuntur, quiq; noctes & dies in lege domini meditabuntur, uncti oleo gratiæ, ut & sacrificia offerant, & de sacrificio edant ac impinguentur: hoc est, ut toto corde se consecrent, & carne Christi, quæ est panis cælestis, laute reficiantur. Et ut aperte dicam, duo in sacrarum literarum auditoribus necessaria sunt, nempe humilitas quæ adorare diuina doceat, ac sobriè sapere, & alacritatis spiritus nihil laboris subterfugiens, uel periculi, quo gloria dei crescat. Neminem horum poenitebit: corticis amaritudinem, nuclei compensabit suauitas. Vera enim hinc scientia, uera exaltatio, uera animorum beatitudo, ueraq; quies & tanta bona, quanta nusquã aliunde sperare, ne dum accipere queas, homini dabitur. Tanta autem bona nobis concedi, uel inde liquet, si simul totius scripturæ scopum spectemus, quem nescio an pleriq; attingant. Mihi sufficit, si inde uere edoctus fuero deum esse deum

ENARRAT. IOAN. OECOL:

ac patrem nostrum, cui me, salutemq; meam recte credere ualeo. Nam & tunc uere à deo edocti sumus, quum tria illa præcipua quæ homini diuinitus dantur, quæq; omnia in scriptura traduntur uberrime, recte perceperimus. Deus enim initiū, mediū, ac finem dedit: condidit enim omnia propter hominē, hocq; pro primo bono numeramus: deinde per uerbum, id est, filium suum, eum quem condiderat, reparauit: atq; ita in Christo multo ampliora bona accepimus: cōcessurus etiam deus tandem ineffabilia bona quæ nec oculus audiuit, neq; in cor hominis ascenderunt, si illū fontem boni ex illis creatis cognouerimus. In Mose quidem, & in hoc statim capite primo discemus, ut deus hominem & omnia propter hominē fecerit, sicut habes psalmo octauo. Nihilominus interim multa alia disci ac doceri hinc inde ex scripturis possunt. Hominē deus rectum condidit sed sua ignauia lapsus est. Deus data lege, ad se reuocauit. Pulchrum est itaq; uidere deum esse conditorē uniuersi, cœli scilicet ac terræ: qua doctrina statim stulta erit omnis Græcorū de rerum principijs tam uaria stuentium. Alij enim mundum æternum, alij conditum dixerunt, & omnino se deum ignorasse docuerūt, tametsi ex cōditione cœli ac terræ, ex uisibilibus istis agnoscere illum poterant, ut est Rom. 1. Nihilominus interim multa etiā alia ex ijs quæ propheta narrat, in Mo
 se addi

se addiscere possumus, qui spiritu diuino locutus est. Et propheta recte appellatur, quando quidem id domi præ alijs abundantius accepit. Adserit multa quæ ad mores nostros formandos attinent, siue fides asserenda, siue errores obstruendi, siue exempla petenda, siue Respublicas instituendas, siue ingenia exploranda, ubique illa siue Moses tractat.

Moses hunc librum scripsit in Aegypto, docens deum uerum deum esse æternum: sicut dicit: Qui est, misit me. Reliquos autem quatuor in deserto. Populus sanè Aegyptiorum erroribus abductus, etiam in Aegypto idola colebat, ut testatur Ezechiel cap. vi.

gesimo: cui malo occursurus, originem
rerum ac genesim diuino spiri-
tu afflatus docet.

IN principio creauit deus
 cœlum & terram.

Terra autem erat in-
 formis & inanis, & te-
 nebræ erant super faciẽ
 abyssi, & spiritus dei mouebat se super
 faciem aquarum.

*Verfus isti duo in genere nobis ea indicat, que postea
 diligentius explanantur, quomodo à deo formata, sunt
 disposita speciatim. Omnino in unum & eundem diem
 referimus ea que hic narrantur, & que mox sequun-
 tur. Fuerunt quidam in hac sententia, deum omnia con-
 didisse, uno die & uno momento. Neq; necessitas ulla
 est que nos sic urgeat, ut tam facile literã nobis patia-
 mur è manibus auelli. Videmus enim hic diuinum ordi-
 nem, ut etiã in alijs que diuina scriptura nobis propo-
 nit. Imperfecta præmittit, ut perfectiora sequãtur. Ita
 in foetibus humanis formandis uidetis primo in mater-
 no utero imperfectos foetus absq; lineamentis, absq; sta-
 tura debita, & tandem sua incrementa recipere. Sic de-
 us consoletur nostram pusillanimitatem, & longanimi-
 tatem docet, si non ista æterna gloria ab initio fruamur
 quam deus suis electis dare paratus est.*

pore

pore constituto, quando incrementa nostra sumpsimus, post hanc uitam. Alij etiam in dubium uertunt, an eadem die angelos creauerit. Non uoluit Moyses hoc loco mentionē angelorum facere, licet quidam per cœlos angelicam creaturam intelligant. Malo simplicitatem litteræ sequi, quàm ficta quædam & incerta asserere. Plerique ex Græcis senserunt, ut Hieronymus ad Titū, & Hilarius narrant, quomodo angeli multis milibus annis ante conditum seculum creati fuerint. Nos illam sententiam nequaquam accipimus. Tempus cœpit, cum cœlum & terra cœpit. Et ita Aristotelem rejicimus, qui demonstrationes nescio quas habet, atque ad eò si quis ad rationes scripturæ conferat, uidebit nostros superiore loco esse, adhibito fidei adminiculo.

Audent quidam oblatrare: Multa, inquit, dicit Moyses, et parum est quod asserit. Nos eadem obijcere possumus ipsis, cum ita tenuiter etiam sua probant. Nam aliqui testantur fidem esse ueterum, mūdum conditum esse ab æterno. Cæterum in posterioribus maior erit occasio confutandi hæc: & si excusserimus illas rationes, inueniemus planè illas esse inutiles, imò apparent hi deum nunquam recte scisse, atq; ad eò felicitatem homini summam tollunt. Quæ fides nostra, nisi deum crediderimus conditorē & cœli & terræ, imò & nostri & omnium habere curam? Si ab æterno omnia condita

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Sunt, ubi providentia dei? Sed ualeant hi cum suis excogitatis rationibus. Moses hic proponit nobis ea, ut sciamus omnia deū creasse, & conseruare omnia: quia omnia condidit. Omnes creature & res à seipsis nō potuerunt habere originem. In hoc uidemus uiros nostras omnes nullas esse, ideo meritò omnem fiduciā in illum collocare conuenit. Plato quidem præ alijs uidetur magis nobiscum sentire, sed nec ille recipi potest: ponit enim deum exemplar & hylen, quasi artificem ad exemplar fabricantē, imò ponit ordine quodā tres deos, & ἀγαθόν, νοῦν, καὶ ψυχάν. Sed ea omnia philosophis committimus.

In principio.) Id est, antequā aliquid fieret creauit deus cælum & terrā. LXX. habent ἐποίησεν. sed fecit idem est quod creauit. Facere, sine mora aliquid et perfectē effingere hic significat. Et opus facere, indicat planē summum opificem. Hebræi cælum duali numero proferunt שמים. Inculta Græci exponunt ὁμογενὴς & ἀκατασκευαστος, id est, inuisibilis & incomposita. Et uult dicere, Terra erat inornata arboribus & animalibus, & cæteris rebus. Non quod omnino fuerit inuisibilis: si fuisset homo, qui uidisset, non fuisset omnino inuisibilis. Etiam qui blese loquuntur, non omnino muti sunt. De hac re crastina die copiosius dicam.

LECTIO.

Fortassis heri primi duo uersus, quandoquidē breuitate temporis praecipuati fuimus, non satis intellecti fuere: igitur quae tunc abruptimus & nō satis explanauimus, nunc differemus. Moses quidem datus à deo Hebraeis, qui laborabant in Aegypto, non solū corporali seruitute, sed etiam ob consuetudinem gentis infecti erant idololatriæ scelere. Curauit igitur beatus uir pro munere sibi iniuncto, ut primum nos à morbis animi liberaret, & à grauiore seruitute, & etiam ex Aegypto scelerum, per potentem dei manum educeremur. Docuit igitur tunc Iudæos fugere ab Aegyptiorum consuetudine. Eusebius de præparatione euangelica, qui uetustissimos historicos diligenter legit, dicit Phœnices & Aegyptios sublatis in cœlum oculis, solem & lunam & cæteras stellas, obseruatis motibus & ordinibus, adorasse: & quum deberent inde agnoscere suam creatorem, admirari magis coeperunt creaturas, imò pro dijs coluerunt. Alij deificauerunt benefactores suos: unde præcipuos deos habuerunt Osirim & Isim. Osirim solem putarunt, quem multi oculū interpretantur. Et lunam Isim: cui etiam cornua affixerunt, ut in nouilunijs uidemus, quia nōnihil alludit ad iuuentā, uel bouem cornutū. Hos pessimos Aegyptiacæ gentis mores imitati sunt Iudæi. Vnde cum educti essent ex Aeg

pto, moram in monte agente Mose, uitulum crexerunt, dicentes: Hi dii tui sunt qui te ex Aegypto duxerunt. Ab hac igitur peste uolebat illos liberare, & ostendit deum esse æternū. Hoc studiū Mosi in quo spiritus sanctus locutus est, occasione hinc sumpta, multis ab erroribus nos abducit. Scriptum est, quod omnia propter nos scripta sint, qui in terminos ætatum incidimus. Vnde ex illis primis uersibus maximam partem philosophorum refutare possimus. Primo ceteros illos qui omnino deum negarunt, ut Diodorus & Protagoras. Similiter facile refelluntur qui innumerabiles posuere deos ut Anaximander. Similiter alios qui deum corporeum finxerunt. Platonicos & Aristotelicos nō absq; magnis erroribus de mundo mentionē fecisse, nemo non nouit.

Heri indicaui tenuia esse argumenta illorum qui de creatione mundi sua somnia adserunt: nam quæ ipsi obijciunt, à nobis nequaquā recipiuntur, edocti ex diuinis literis aliud. Inter cætera argumenta dicunt, quod materia sit ingenerabilis. Quis autē Christianorū reciperet hoc? Incumbebat Aristotelē illud probare. Nā ita deū fecisse cœlum absq; omni sui mutatione, scriptura clarē ostendit. Etsi initiū cœperit mūdi creatio, tamen nulla in deo facta est mutatio. Quod decreuit deus aliquando secum, hoc cœpit aliquando perficere: non quod nouam operationem ipse habuerit, sed quod res quam se-

cum iam antea decreuit, coeperit esse sua uoluntate. Et ab eterno habuit illam uoluntatem. Præterea quod motus ingenerabilis sit, etiam explosum est à nobis. Qui coeli autor & terræ, etiam omnis motus & temporis. Præterea nõ facimus deum obnoxium tempori uel creaturæ. Vt incorporeus est, ita supra omnia. De deo, ut dignum est, sentire decet Christianos. Interim autẽ nos magnam spem & fidem concipimus, dum discimus ex nihilo fecisse deum coelum & terram, & statim parati sumus ad credendum alia dei miracula, qui uocat quæ non sunt, tanquã sint. Qui recte hoc credit, ille scit deũ se ex maximis periculis posse liberare. Is etiam corpus collapsum & in cineres dispersum facillime posse reparare, credet. Quod si quis rationi uelit obtemperare, ille posthac semper mancipium erit rationis suæ, & nihil credere poterit, quod ratio nõ ante dictauerit. Proinde nihil huiuscemodi poterit persuaderi. Et hoc antea indicatum sit de æterna prouidentia.

Mouebat se.) Vel motitabatur, aut ferebatur. Et indicat hoc uersu, ea quæ à deo cõdita fuerãt, fuisse ad huc confusa & indigesta, rudiaq;. Postea uidebitis triplicem distinctionem. Hic autem est triplex confusio. Terra uasta & incomposita, una confusio. Altera, tenebræ super abyssum. In aquis istis erat magna tenebrositas, neq; aquæ erant perspicuæ. Aër etiã nomine aquæ

ENARRAT. IOAN. OECOL.

continetur, quatenus particeps est humoris et liquoris. Abyssum aquam multam uocat, quae non potest propter suam profunditatem perspici. Non est interruptio terrae. Terra infimo loco inculta: aquae similiter tenebrose erant et inamoenae aspectu. Tertia, cum dicit, Spiritus dei: quem intelligo planè uentum. Vehementia aquae agitabat etiam aquas ipsas, ita ut omnia hinc inde confunderentur. Proinde illa quae principio ita condita erant, opus maiori illustratione habebant. Posteriora id indicant, quomodo deus omnia digesserit. Quidam allegorias adducere uoluerunt de spiritibus immundis, et contrarijs potestatibus: sed omnino dimittamus istas ociosorum hominum inuentiones, nisi errare placet. Deinde de spiritu Dei plerique intellexerunt hunc locum, non solum recentiores, sed et ueteres Theologitum Graeci, tum Hebraei: attamen non reijciunt hanc expositionem, spiritum dei uentum nominari. Quidam ponunt regulam hanc: cum spiritui adijciatur dei, tunc intelligi debere spiritus sanctus: hoc tamen non est certum. Nam in psalmo 147. contrarium inuenimus, ubi dicitur: Flabit spiritus eius et fluent aquae. Et Iob cap. 9. Spiritus dei in naribus meis: id est, quandiu est flatus meus, non assentior uobis. Proinde non facile ulli sunt redarguendi: ego malo simpliciter pro uero exponere. Bene etiam dictum est, fouere: tamen mouere magis congruit

congruit, ut uideamus in mari tempestuoso, quando uehemens uentus fertur esse, quanta maris importunitas sit, & quas tempestates excitet uiolentia uentorum. Ita & hic apparuit talis confusio. Quia igitur omnia ista nondū satis ordinata, nō mirū omnia sic uideri. At tamen ex creatione tantarum rerum satis omnipotentia dei manifestabatur. Nunc sapientia dei ea, quæ in pondere & mensura creauit, disponit. Præterea hic adnimaduertendum, plerosq; ex hoc principio trinitatis querere mysterium, quod planè neuiquam est commendū. Sed illud non satis apte hoc in loco adstruitur: nam dum per principium, filium & Deum patrem & spiritum sanctum colligunt, uidentur uolentius sensum querere, cum possent alia ratione commodius. Cognoscimus uerbo aptata esse secula, ut in epistola Hebræorum habemus. Sed rationem triadis pulcherrime inuenimus etiam in primo die. Nam mox sequetur: Dixit deus, & statim illud apparet. Ad quod uiq; Ioannes Euangelista allusit, & felicissimè citauit. Item: Et uidit deus lucem quod bona esset, id est, approbavit. uoluntas dei tertiam personam insinuat. Ita interim summa ista arcana satis feliciter nobis commendantur.

Dixitq; deus, fiat lux, & facta est lux.

Fuit lux, uel facta est, utrunq; recte dicitur: quia tantā inordinatio erat, & omnia sepulta in tenebris, ideo

ENARRAT. IOAN. OECOL.

dixit deus, Fiat lux: & exponunt illud ferè omnes simpliciter pro poliuit. Psalmus habet: Dixit deus & facta sunt, mandauit & creata sunt. Placuit igitur deo opus suum. Potuisset beatus Moses uti uolendi uerbo, neq; enim hoc uerbum deest Hebræis: sed maluit dicere, Dixit. Quod utiq; non est factum sine causa: nam planè uerbum est apud deum, quod Ioannes fideliter nos docuit, dicens: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud deum, & deus erat uerbum. Ne putetis autem illud esse temporale uerbum: iam antea dixi deum non hoc modo operari. Deus ab æterno hæc ordinauit. Quicumque loquitur, alteri loquitur: deus quia loquitur, alteri cuiquam loquitur. Ab æterno angeli non fuerunt, igitur habuit uerbum secum, id est, suam sapientiã. Non ignoro quid obstrepant Iudæi uel Iudaizantes, qui cum fateri ipsi cogantur diuinã naturam, nequaquam tamen sibi esse perspectam dicunt: quod & omnes fatemur: sed ea quæ deitatis sunt exanimari uolunt, quasi essent similia illis quæ ante oculos proponuntur. Dicunt uerbum illud esse planè deum, quod & nos fatemur: sed non habere aliquã subsistentiam in deo, hocq; probare non possunt. Valeant hi, nobis testimonia sufficientia per Christum sunt. Alia etiam ratio est, cū dicimus, Iratus est Deus: & alia, gaudisus est: non oportet ob id aliam personam ponere. Euangelistæ cōmendauerunt

darunt uerbum esse apud Deum, & non inter hypostas
ses esse ut discordent. Quod si nunc de externa creati
one loqui uoluerimus, uidete ut attemperarit nobis sui
sermonem. Loquitur nobiscum tanquam rex potens.
Sed dicit: In seipso habet uerbum.

Lux.) A luce pulcherrime exorditur, qui est ipse
lux, quiq; habitat lucē inaccessam. Neq; est lux corpo
rea, sed mentalis, quæ mentes illustrat, quæ ueritatē do
cet. Condidit Deus lucem, ut opera eius fiant cōspicua.

Facta est lux.) Iterum uidet omnipotentiam dei.
Absq; ulla mora opus fuit statim absolutum ad nutum
dei, & ad unicum dictum, ut in psalmo habemus: Ver
bo domini caeli firmati sunt.

Et uidit deus lucem quod esset bona
& distinxit deus inter lucem & inter te
nebras.

Videre deum, est approbare. Iam ab initio Moses hæ
reticos quosdam repellebat, qui corporalia mala esse
dicebant &c. ut Manichæi, quiq; deum bonum & de
um malū dixerunt. Et illam corporeā machinam, quā
deus bonam dixit, illi malā pronunciant. Depulsi sunt
hi heretici ab orthodoxis, propterea nolo in refellen
dis illis tempus perdere. Fecit deus, ut sic appareret
lux, & dum ipse uidit esse bonam, uere bona est, nemo
igitur illam culpet.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Distinxit.) Discreuit uel separauit. Statim ornatis rebus addidit, & distinctionem quoq;. Tenebrae istae erant absentia lucis. Fecit igitur discrimen inter diem & noctem, idq; in utilitatem humani generis, postea producēdi. Vt enim nobis dies est necessarius multis modis, ita etiam noctes propter quietem admodum sunt necessariae, necnon propter alias causas.

Vocauitq; deus lucem diem, & tenebras uocauit noctem: & fuit uespera, fuitq; mane dies unus.

Deus appellationem istis rebus indidit. Et diem habemus qui nos excitet ad opera: Noctem quae aliquo modo retrahat ab operibus, & quietem concedat. Graeci ponunt *ἡμέρας καὶ νυκτῶν*, diem & noctem. Vnde ipsi accipiunt interpretationem τοῦ ἡμερῶν, tanquam mansuetum: die enim omnia mansuetiora sunt quam nocte. Etiam in nocte qui laboribus fatigatus est, quodammodo reficit uires suas & reparat ad futurae diei laborem. Ita ipsa nomina utilitatem rerum nobis commendant. Neq; opus ut hic aliquid de naturali die dicā, & artificiali, apud alios potestis idrequirere.

Et fuit uespera.) Hebraei dicunt uesperae, finem diei praecedere noctem, & sequi diem. Imò dies completus fuit, & peruenit ad uesperam, & nox ad summum mane: & ita ego intelligo. Condidit deus lucem: utiq; lux perseverauit

perseuerauit, & secuta est nox, ut deo placuit. Non est opus hinc, ut magnas moueamus controuersias. Certum est, fuisse aliquā diem, etsi iam sol in cœlo nō esset, nihilominus deus illustrauit diem absq; illo sole & lumine. Potuisset Moses dicere, dies primus: sed dixit, unus: & id etiam in Euangelio habemus de una die, quā possumus dicere primam diem.

Et dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & faciat distinctionē inter aquas & aquas.

Et fecit deus firmamentū, distinxitq; inter aquas quæ erant sub firmamento, & inter aquas quæ erant supra firmamentū, factumq; est ita.

In isto secundo die legimus deum fecisse firmamentū aque. Per aquas autem intellige non solum elementū, quod nunc uocamus aquam, sed etiam aërem. Suprà audistis in tres partes omnia diuisa esse, & quomodo pulchra rerum distinctio à Mose obseruata sit. Nam in medio aquarum, aquas quasdam solidauit, & fecit firmamentum, quod cohibeat aquas superiores & inferiores, ne hæ ascendant, & illæ descendant. Ex aquis quæ supra firmamentum sunt, cœlum est crystallinum, quod uocant, aquæ concretæ. Neq; est imaginandum, quod sit aqua densa ut nostra: nam illa aquæ perspicua

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tas est in eo spacio, quod est super firmamentum, siue uim ad refrigerandum, siue non habeat, mea non refert. Neq; contendimus de hac re, quia etiam aliorum non satis sunt solida argumenta, qui multa de his rebus in medium adducunt. Firmamentū autem dicimus octauam sphaeram, quæ septem sub se continet sphaeras.

Distinxit.) Separata fuit una pars aquarum supra, secunda super firmamentum, tertia infra, quæ aquæ postea amplius coarctatæ sunt in suum locum.

Et uocauit deus firmamentū coelū, & fuit uespera, fuitq; mane dies secundus.

Firmamentum illud, pars coeli, siue unum coelum dicatis, siue plurimos, non refert, quia ad eandem naturā pertinent. Et iterum expono diem secundum, ut superius diem primum. Quantum ad historiam attinet, primo indigesta, sapientia dei digere in suum locum: unde deus iure potest admirationi esse, propter opera tantæ potentia. Nemo enim illa melius potuisset digerere, quàm digesta sunt. Et omnia illa in solatium maximū humani generis facta sunt, ut postea audietis. Coelum habemus, quo ascendit Christus iuxta carnē, dans spem celestis conuersationis omnibus in se credentibus.

LECTIO.

Didicimus superius uel ex primo uersu summam potentiam dei, qui ex nihilo coelum terramq; condidit,

condidit: reliquum est ut discamus etiam summam illius
 us sapientiam atq; bonitatem. Ut autem innotescat nobis
 diuina sapientia, scitote sapientis esse ea quae imper
 fecta sunt perficere, & ea quae perfecta sunt ornare,
 ac illustrare. Cæterum deus potuisset primo momento
 omnia simul absoluerè, & perfectissima facere, sed no
 luit, & hac ratione, ut sapientia sua manifestior fieret,
 nobisq; magis cognobilis. Audistis, terram fuisse uacua
 m, & tenebras super faciem aquarum: quo uersu quæ
 dam imperfectio significata fuit: ex quo licet cognosce
 re, deum sponte creaturas fecisse, non coactus ab ullo,
 uel angelorum, uel mortalium, cum nullus adhuc esset.
 Nam si primo finxisset creaturas perfectas, hi qui de
 um necessario uolunt omnia condidisse, obstinati man
 sissent in suo errore. Audiuimus quomodo statim pri
 mo die, ne diu laterent opera eius, obscuritatem remo
 uit. Desiderabatur claritas inter cætera, & eam tene
 brositatem remouit, ponendo lucem, & distinguendo
 inter lucem & tenebras. Præterea confusio erat aquar
 um, id est, aëris, & elementi aquæ. Nam nomine aqua
 rum accipimus elementa tenuia. Turbabantur aquæ
 illæ, flante uento domini. Itaq; secundo die fecit deus
 expansionem, uel interstitium quoddam, quod firma
 mentum dicimus. Aquas perspicuas eleuauit super fir
 mamentum, alias sub firmamento esse uoluit, etiam sic

ENARRAT. IOAN. OECOL.

auscens quod imperfectum esse uidebatur, & ut suo uerbo iusserat, ita factum est. Porro terra adhuc nondum erat repurgata ab aquis, neq; suum ornatum acceperat, obiecta scilicet aquis densioribus & crassioribus. Etiam illa maxime in salutem hominum, propter quos omnia, condita sunt, quæ in suum statum erant instituenda. Legimus igitur tertiam distinctionem, quæ quæ iubentur secedere in locum suum, & terra sic prominet ex aquis.

Et dixit deus: Congregentur aquæ sub cœlis in locum unum, ut uideri possit arida, factumq; est ita.

Voluit deus, quemadmodum supra audistis, ut decreuit ab æterno secum: omnia enim uerbo dei subsistunt. Aquæ iam terram obtegunt, quæ sub cœlo sunt. Dicis: Quomodo in unum locum aquæ cōgregantur? Necessesse ut terra prodiret: desine igitur querere. Et dicunt quidam tunc ualles esse factas, quum nulla necessitas cogat, ut sic loquamur: sufficit solum imperium domini. Arida, ut fiat apta semini & ornatui. Nam quamdiu aquæ terram obtegunt, inepta est ad salutem hominum & procreationem frugum. Non sunt autem hæc obiter cogitanda. Psalmus 23. habet: Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & uniuersi qui habitant in eo: Quia ipse super maria fundauit eam, et
super

super flumina præparauit eam. Magnum planè miraculum est terram considerare in medio mari, & ad ipsa flumina, sicq; solo uerbo domini seruari. Philosophi arbitrantur se habere iustas rationes, dum dicunt omnia grauiora descendere, & leuia sursum ire. Sed quid dicēt illi, cum obijciemus eis: Nubes grauiora in cælo pendent supra aërem leuiorem? Scio quid obijcient: Cælestem uirtutem, uel uim solis hæc ita disponere. Tametsi hæc solutio nouam quæstionem habitura est. Respondent de aquis maris rubri, quæ longe eminentiores sunt terra, ut historici tradunt: Vnde est quod terram Aegyptiorum non perdunt: & inundant nisi ex solo dieo dei, qui posuit mari terminum suum, ita ut salua sit terra, & possit proferre suum fructum. Hinc uidere licet simul & diuinam sapientiam & bonitatem. Quamuis dicat, In unū locum: & postea, maria, nihil refert. Varietas nominum marium est à uicinis littoribus, ut dicimus, Aegæum mare, Persicum, Indicum, Atlanticum, Germanicum, Tyrrhenum, Ionicum, & alia etiam nomina habet, quæ hic adducere non est opus. Apparet in his rebus quanta sit uis diuini uerbi, cui recte omnia tribuuntur. Et cum dicit: Factumq; est ita, iterum innotescit nobis diuina potentia.

Et uocauit deus aridam terrā, & collectionem aquarum uocauit maria, &

ENARRAT. IOAN. OECOL.
uidit deus quod esset bonum.

Terram, quæ generali illo nomine appellatur, nunc uocat aridã, aptam semini & ornatui. Terra dicitur, siue apta sit ad semen suscipiendum, siue non, ut in primo uersu audistis. Ita etiam lacus & aliæ congregatio nes aquarum maria dicuntur apud Hebræos. Nos non dicimus maria, nisi quæ in oceanũ fluunt, uel quæ sinus suos habent. Et iterum testatur se esse dominum, cum rebus iuxta suam proprietatẽ nomina imponit. Approbavit etiã hoc Deus. Suprà de triadẽ mysterium explicatũ est. Videre dei est approbare. Adijcere illud possu mus: Quẽadmodũ bonus artifex, cũ perfecit opus suũ dat illi nomen & laudat: ita etiã perfecto opere, deus uidit quod bonũ esset, & approbat. Iterũ contra Manichæos locũ habetis qui infamabãt bonas dei creaturas.

Et dixit deus: Germinet terra herbã uirentem, quæ seminificet semen, lignũ frugiferum, faciens fructum iuxta speciem suam, cuius semen in semetipso sit super terram, & factum est ita.

Et prodire fecit terra herbã uirentem, seminificantem iuxta speciem suã, et arborem facientem fructũ, cuius semen fuit in semetipso iuxta speciem suam, & uidit Deus quod esset bonum.

Facta q̄q̄

Facta est uespera, & factum est mane dies tertius.

Audiuistis rerum distinctiones, quomodo quæq; ordinata sunt per sapientiam dei, nunc eandem admirari licet. Nouum ordinem uidemus. Ab infimo orditur, & terram quæ cæteris elementis inferior est, primo ornat. Ita enim solemus nonnunquam infirmis rebus aut mentibus maiorem honorem impendere. Vt autem uideas quare iusserit aquas abire, in bonum hominibus id factum est. Quamuis herbæ bestijs ordinatæ in cibum sint, ut psaltes canit, tamen ante diluuium homines herbis usos esse innocuo cibo constat. Etiã herbæ usum habent in re medica. Nemo illa parua contemnat, quia admodum necessaria sunt nobis, ut agnoscamus dei sapientiam, & gratias agamus. Terram hic uocat in genere, quæ gramina & frutices teneras producit, quæq; etiã sua incrementa accipiunt, ut crescant in caules solidos, & in gramina quæ possunt ferre semen. Etiam hæc est benedictio domini, etsi nondum ita uocet, tamen domini donum est. Quod deus iussit ab initio, hoc etiã hodie operatur. Sunt qui oculos tendunt in naturam, & deum non cogitant, quasi non omnia in ipso fiant: sed hi quidem longe errant. In ipso sumus & mouemur. Scimus nõ passerem de arbore posse cadere, sine uoluntate patris. Ideo illa bene meminimus, quia qui

ENARRAT. IOAN. OECOL.

dam non putant omnia uim sibi datā à deo, sed suas operationes solas habere, sicq; dei operationem seponunt: inde fit ut maior hominum sit impietas & ingratitude. Nam si sciremus deum ubiq; presentē suis donis, utiq; maiorē illi exhiberemus reuerentiam. In Ioanne habe-

Cap. 5. mus: Pater meus usq; hodie operatur, & ego operor.

Heb. 1. Portat omnia uerbo uirtutis sue. Quod qui recte secū expendit, certe cum magna gratitudine deo seruiturus est. Iussit dominus, & omnia parent: solus miser peccator deo non obtemperat: cui tamen ratio data est ideo, ut illum agnoscat, & eius beneficia, nihilominus obli-

Psal. 144. psalmo id clarum est, qui dicit: Aperiente manum suam omnia implebuntur ubertate. Placuit etiam hoc opus deo. Si tibi illud parua res uidetur, quod deus condidit, tamen deo, cuius sapientiæ nihil potest comparari, illa opera placuerunt. Nos magna gratitudine illa suscipere debemus.

(Factaq; est uestera.) Vt suprā de uestera, quæ concludit diem, & mane quod concludit noctem, intelligere etiā hunc locum debetis. Deus expectauit sequentē diem, cum potuisset uno die absolvere omnia. Sicq; tertio die ab aquis terra liberata est. Nunc consequenter ostendit, quomodo etiam reliqua elementa ornauit: & incipit

incipit à cœlo ipso. Quamuis magna claritas in cœlo sit, tamen pulchrius reddit in hominum solatium, quo magis bonitatem suam in creaturis declarat ac communicet, Miremur igitur sapientiam & prudentiam dei, qui omnia in pondere & mensura fecit.

Dixit uero deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & distinctionem faciant inter diem & inter noctem, & sint in signa, & in certa tempora, & in dies atq; in annos.

Et sint in luminaria in firmamento cœli, ut lumen præbeant super terram, & factum est ita.

Fecit autem deus luminaria magna, luminare maius in dominium diei, et luminare minus in dominium noctis, & stellas.

Posuitq; eas deus in firmamento cœli, ut lucē præberent super terram.

Et ut dominarentur in diem atq; in noctem, & distinctionem facerēt inter lucem & inter tenebras; & uidit deus quod esset bonum.

Et fuit uespera, fuitque mane dies quartus.

DE NARRAT. IOAN. OECOL.

Procedit primo imperium dei, ex quo cognoscimus eius potentiam. Psalmo 18. habemus: Coeli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Ita in multis alijs locis David, quoties animum suum uolebat extollere ab istis uisibilibus, deum considerabat.

Luminaria.) Hoc praecipue contra Iudaeos dicitur & Aegyptios, qui astra colebant, & tribuebant illis uim aliquam, cum uidissent quae orto sole & luna contingebant. Sunt alij Peripatetici, qui intelligentias stellis adiungunt: & sunt qui angelos stellis attribuunt. Ne autem stellas animatas faciamus, ut Platonici asseruerunt, hunc locum bene expendite. Nam inde postea homines ad idololatriam prouocati sunt, & deum qui est omnium conditor, dereliquerunt. Angeli spiritus ministratorij sunt, hominibus ad omne bonum ordinati, ut **Cap. 1.** in epistola Hebraeorum clare patet. Dices: Nonne supra facta est aliqua distinctio? Inter lucem facta est. Omnino dicunt quidam solem & stellas eiusdem naturae esse cum luce illa, quae primum fuit creata, sic tamen quod lux illa sit aliquanto magis condensata, ita ut homo magis potuerit internoscere inter diem & noctem, & ut habeat noctis & diei solatia. Nocte signa uel astra nautis uiam ostendunt, praeterea his qui ambulant noctu: tamē discrimen diei & noctis est, ut sit labor & quies

quies. Neq; hic habent astrologi ut suam uanitatem cō
 probent. Certum ex cursu signorum quædam esse, quæ
 tempus serendi, nauigandi, secandi arbores, &c. osten
 dunt, ut in Ecclesiaste habemus. Concessit enim etiam Cap. 3.
 hoc homini deus, ut iuxta obseruationes temporum &
 signorum, quæ in coelis lucent, opera sua perficiât. Hy
 ades magis pluuiales sunt, quàm ceteræ stelle.

Certa tempora.) Vel stata tempora, ut sunt noui
 lunia, è quibus Iudæi sua festa, paschæ, pentecostes,
 scenopegia designant, quæ certis diebus seruare debe
 bant, sic ut semper deo grati essent. Ex cursu lunæ me
 timur annos & menses, ut humana negotia melius pos
 sint consistere. Porro ut hinc discamus artem uenandi,
 & dicamus, quales nam futuri sint olim, qui nati sunt
 sub Mercurio uel Marte, an fortunati uel non, hoc pla
 nè uanissimum est: abducit enim illud ab fiducia uera
 quæ in deum est. Etsi maxime dicamus astris uirtutem
 esse datam, tamen scimus omnia ita astris data, ut à deo
 omnia regantur. Nam si assuefacti fuerimus sermoni
 prophetico, audiemus dominum prohibere pluias: &
 ita apparet, nihil absq; eius nutu contingere. Proinde
 effectus illi ad salutem hominum impediuntur, neq;
 sunt homini cogniti. Cum non satis agnoscamus quæ
 ante oculos & pedes sint, quomodo illa examinabimus
 quæ supra nos sunt? Neq; de numero planetarum &

ENARRAT. IOAN. OECOL.

cursum omnes conueniunt, ut Rabi Mose inducit. Videmus nos in primis quænam sit uoluntas dei, quomodo deus uult suis operibus uti, & ne adoremus illa, neque abutamur illis.

Posuit.) Id est, uoluit esse: non ita fixit: nam suum cursum habent. Ita etiam posuit hominem in hortum uoluptatis.

LECTIO.

Singularem Dei sapientiam considerauimus supra. In dispositione rerum uniuersi, quandoquidē deus omnia in suo ordine optime collocauit: neque solū collocauit bene, sed etiā ordinauit, tam terrā quam cœlum. Ultra eandem sapientiā magis licebit intueri, unā cum bonitate dei. Bonitatem uidemus, quandoquidem cōmunicatiua est suis. Propriū est boni, ut se cōmunicet. Deus optimus omnibus se cōmunicat, cū uidemus omnes res ab ipso conditas maxime uiles. Et fit semper progressus ad perfectā ab imperfectis, in quo fontem omnis essentiæ cognoscimus. Nunc autorem etiam uitæ agnoscimus. Nihil est quod suum esse non à deo habeat. Hactenus non legimus de aliquibus quæ uiuant. Nam de cœlo, terra, aquis &c. audiuius: sunt gramina quæ terra producit & frutices, etsi illa dixerimus uiuere, ut tam tamen habent solam uegetatiuam. Non uera illa uita est, quæ solum in ipsa sensatione cognoscitur.

Et dixit

Et dixit deus: Reptificent aquæ reptile animæ uiuentis, & auem quæ uolitet super terram, in facie firmamenti cœli.

Benefacturus igitur homini, quem creaturus erat deus, ornat aërem auibus, aquas piscibus, partim in cibum hominis futura, partim ad gloriam dei demonstrandam cessura. *¶* *¶* plus est quam producere, significat enim cum multitudine reptificare, *Vuurblen*, sicut uidemus aceruum formicarum plurimarum, sicq; abundantiam hoc uerbo commendauit. Et ex eodem uerbo dei & uirtute qua omnia conduntur, reptificant aquæ, ut sciamus quantum sit dicere dei.

Animæ uiuentis.) Multitudinem animæ uiuentis: & ita Græcus interpretatus est: pluralem enim numerum ponit, *ἐξ αὐα γέτω τὰ ὄδια τὰ ἐρητὰ ψυχῶν*, producant aquæ reptilia animarum uiuentium, quod aliquanto clarius est dictum. Syllepsis est, numerus singularis in plurali comprehenditur. Audistis duplices aquas, quædam tenuiores, ut aër superius, nomine aquæ comprehensus, & ferè pro eodem elemento hic accipiuntur. Eundem diem habent aues & pisces in creatione.

Firmamenti.) Vel extensione cœli κατὰ τὸ *ἐπέωρα*. Hac ratione dicitur, quod solent aues

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uolitare in aëre. Et cœlum aliquando pro aëre capitur, inde uolucres cœli, id est, aues quæ in aëre uolitant. Nō nunquã res à uicinitate nomina sortiuntur: ita aër pro prior cœlo quàm aquæ, nomen cœli sortitur.

Et creauit deus cetos magnos, & omnem animam uiuentem & motabilem quam reperere fecerunt aquæ iuxta speciem suam, & omnem auem pennatam iuxta speciem suam, & uidit deus quod esset bonum,

Egreditur piscium auiumq; magna copia, item magna belluæ maris, quas deus ne homini noceant, procul arcet, ut sunt balenæ & delphines. Et sunt multo plura genera piscium marinorum, quàm animalium terræ: & ferè nō est genus animalis super terram, cui non respondeat marinum eiusdem ferè generis, ut lupus marinus, canis marinus, cancer, asinus, &c. Est autem benedictio dei, quod eius fauore in tot periculis crescant & multiplicentur.

Animam uiuentem.) Id est, omne animal quod uiuit. Assuescite modum loquendi scripturæ, quæ animã uocat etiam eam, quæ non est rationalis: quandoquidẽ in animalibus brutis animam uiuentem dicit. **U**bi non pro spiritu hic, sed pro anima quæ uegetatur, et nutritur accipitur. Animã inquam quæ agit se, et repit,
quam

quam aquæ produxerunt in speciem suam. Omnia à principio condita sunt. Et similiter iam quod ad aërem attinet, uolatilia adsunt in genere suo. Etiã deus approbavit hoc opus suum, ut bonus artifex. Et iam inuenimus aliquid noui, quod in cæteris non inuenimus.

Et benedixit illis deus, dicens: Fructificate & augetur, & implete aquas in fretis, & auis multiplicetur in terra.

Et fuit uespera, fuitq; mane dies quintus.

Benedicere dei, est dare uirtutem crescendi & multiplicandi: quod mox postea exponit per uerba, facite fructum, in maribus uel fretis, id est, in fluminibus & omnibus collectionibus aquarũ. Hæc est benedictio dei, quod per tot millia secula nõ corrumpantur, sed permaneant. Ita deus in initio benedixit illis rebus. Neq; hoc dixit de herbis & graminibus, quæ terra postea sua sponte productura erat. Iterum apparet quod ea quæ sensum uitæ acceperunt, à deo honestatem accepisse, id est, benedictionem: in quo uidemus benignitatẽ & sapientiam dei, qui ea ex nihilo creauit. Vnde aquæ hanc fecunditatem habent? Vnde aër dabit aues? Nõne diuinam sapientiam agnoscimus unã cum eius benignitate, quæ talia in usum humani generis creauit & conseruat?

Et dixit deus: Producat terra animam uiuentem secundum speciem suam, iumentum, reptile & bestiam terre secundum speciem suam, & factum est ita.

Nondum contentus benignitate sua est deus, quamuis creasset multa quae hominem possent oblectare, multaq; in cibum hominum ordinasset, uoluit tamen etiam creare nonnulla, per quae homo exerceretur, & nonnulla quae homini administrarent necessaria. Dicit igitur: Terra producat animal uiuum in sua specie, iumentum & reptile. Et ita diuidit animalia ista in tres species: in animalia domestica, ut sunt oues, boues, porci: deinde in reptilia, ut sunt dracones, & alia quae terra profert: tertio in bestias terrae, ut sunt leones, tigri, lupi, &c. Posset quis admirari, quasi illa cederent in malum humani generis, creare leones & lupos, & id genus perniciosae animantia. Sed si homo perstitisset in sua innocentia, etiam dominus fuisset illorum, & magis cognouisset suam potestatem, & quantum boni à domino accepisset, ut imbellis resistere possit illis, uel solo uerbo. Postea audiemus illa animalia nomina accepisse ab ipso Adā. Etiā Noah postea iussit animalia ire in arcā, sine aliquo nocumento. Verum quandoquidē deus praesciuit hominem peccaturum, ideo & illas bestias condidit ut exerceretur homo, & ut timeat deum. Pueris opus est uir-

gis & terriculamentis, quo magis possint erudiri. At qui singulari providentia deus illas malas bestias abire fecit in loca magis deserta, ut procul abessent ab homine, et ut noctu potius pabula quæerent, quàm die ipso. Consideret autem homo, quantum nocumentum inferre possent tam crudelia animalia, si deus non prohiberet.

Et fecit deus bestiam terræ iuxta speciem suam, & iumentum secundum speciem suam, & omne quod reptat super terram iuxta speciem suam; & uidit deus quod esset bonum.

Bestias pluraliter ab aliis uersum, placet, et si singulariter in Hebræo textu ponatur. Nemo putet bestias illas quia nonnunquam sunt perniciosæ, non creatorem deum habere. Hoc si recte intelligeremus, multo magis pacifici essemus. Neque nocent animalia illa, nisi dispendente domino. Vipera Paulo non nocuit. Actorum 28. Alia animalia, ut equi, asini, &c. ad portanda onera deputa sunt. Et iterum deus approbavit has suas creaturas. Hucusque habemus de ijs, quæ condita sunt ante hominem, sed omnia propter hominem. Iam creatio hominis sequitur.

Dixitque deus: Faciemus hominem in imagine nostra, secundum similitudinem nostram, & dominantur in piscem maris,

ENARRAT. IOAN. OECOL.
& in uolucrum cœli, et in iumentum, &
in omnem terram, & in omne reptile,
quod reptat super terram.

Quemadmodum rex potentissimus, ubi edificauit
magnificam ciuitatē, illamq; uarijs modis ornauit, tan-
dem præficit huic ciuitati uirum quendam insignem,
cui suam auctoritatem confert, qui suam gloriam & be-
nignitatem prædicat: Ita deus tandem hominem cui fa-
cit potestatem omnium, etiam condit. Discimus hic præci-
puum scopū scripturæ, ut in prima lectione monui, spi-
ritum sanctum huc spectare, ut cōmendet deum patrē.
Iucundum etiam est cognoscere ea quæ deus propter
hominem condidit: sed multo iucundius quanta sint illa
quæ in ipsum hominem cōtulit. Ex his enim multo ma-
gis benignitatem dei patris cognoscimus. Vide ut ma-
gnifice Moses omnia scribit. Extructus est mundus, ut
domiciliū hominis: ornatus est, locupletatus est: abun-
dantia ciborum, ministeriorumq; parata est, & tunc
creatur homo, horū omnium futurus dominus, ut inde
discat maiora sibi apud deum reposita esse bona. Vide
igitur priuilegia. Non simpliciter dicit, fiat homo, sed
consilio quodam dicit, faciamus hominem. Ita enim se
ipsum exhortatur & cōsultat, tamen si apud illū nulla
deliberatione uel exhortatione opus fuerit, quia omnia
ab æterno constituta erant: atqui attemperat se nostræ
infirmi

infirmitati ut uideamus quàm uelit nobis optime. Interim elucent ibi clarissima trinitatis testimonia. Et sicut prius dixit, nimirum ad alterum, ita hic illud confirmat pluraliter loquendo. Nec recipere licet quod Aben Ezra dicit יְיָ pro eo quod factus sit: subdit enim, ad imaginē nostram, ubi iterū pluralis numerus clarē repugnat eius expositioni. Sed nec audiendi sunt dicentes deum angelis locutum esse, quasi sine illis creauerit minora, & horum consilio maiora, hoc est, hominem. Ita sanē pulchre in idololatriam duceremur. Neque more principum plurali numero loquitur, qui cōsilio seniorum suorū omnia agunt, dicentes: Hoc sic cōstituimus, scilicet à magnatibus edocti: quibus uerbis arrogantia cauere uolunt. Quis autē consiliarius dei? In Esaia habetis, Christum angelum magni consilij uocari, qui solus nouit mentem patris. At inuenis alibi deum & singulariter loqui. Verum non oportebat misellos sic refragari: non enim propterea plures deos inuehimus, quia tres personas in uno deo fateamur. Salua maneat scripturæ simplicitas, nec nos turbabit Iudaicæ perfidiæ malignitas. Multū nobis tollunt à dignitate nostra, qui ne filium dei conditorem sinant, etiam angelos creatores faciunt. Dicit autē, in imagine nostra. En quanta & hic dignitas. Sed hic interim nobis inuidens satan, obscurat ea quæ dicuntur, ne agnita generositate nostra,

Cap. 9.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

digne deo uiuamus . Ecce Anthropomorphitæ inepti,
 de quibus Cassianus multa scribit, illi deo os, mēbra, &
 oculos, & alia hominis lineamenta ascribunt : con-
 tra quam sectam Basilius multa admodum scripsit ad
 monachos quosdam, quos ægrè à simplicitate illa po-
 tuit auellere : & plerique ex ijs adeò pertinaces fue-
 re, ut occidi se permitterent, prius quàm illum pernicio-
 sum errorem abiurarent . Quæ hominum pertinaci-
 a? Ipsi etiam uerbum urgebant IMAGINEM, neq;
 poterant secum concipere mentis intellectum . Sunt de-
 inde Manichæi, qui ex substantia dei animam nostram
 esse dicunt : quod si uerum, iam impeccabilis esset, &
 per omnia deus . Alij dixerunt imaginem ex eo solum,
 quod inuisibilis sit anima ut deus : at sic etiam ad imagi-
 nem diaboli essemus creati . Alij solum τὸ ἀρχικόν,
 id est, principatum hominis attenderunt, eo quod sub-
 dicitur : Et dominantur in piscem maris & in uolucrum
 2. Cor. 11. cœli &c. sicut & Paulus imaginem dei uirum uocat,
 non foeminam . Atqui hic habemus, quod & foeminam
 deus creauerit cum mare, licet ille prior peccauerit po-
 stea, attamen in pari dignitate condita est cum uiro, si-
 cut etiam unus in Christo sunt uir & mulier, neq;
 enim hæc illo inferior . Augustinus & post eum recen-
 tiores, imaginem in mente, ratione & uoluntate consi-
 derant, iuxta trinitatis in deo mysterium : sed non ui-
 dentur

dentur mihi acu rem tangere. Longe enim aliter sunt in una deitate pater, filius, & spiritus sanctus, quam hæc tria in nobis, ut annotat apud Græcos Theodoretus. Ipse in hoc malo Cyrillum sequi, dicentem: Effecti sumus nos ad ueram & certissimam imaginem patris, hoc est, ad filium: et in animabus nostris diuina pulchritudo per participium spiritus sancti inesse significatur. Etenim illa est in nobis, sicut ipse filius. Spiritus enim ueritas est, ut Paulus Galatis, qui imaginem foedarant, Cap. 4. in deterius prolapsi, dicit: Filij quos iterum parturio, donec Christus formetur in uobis. Et idem alibi: Insculpta est homini diuine nature imago, inspirato spiritu sancto: ipse enim est spiritus uitæ, quandoquidem uita secundum naturam est deus. Non enim aliter quam accepto dono spiritus, diuine imaginis capaces sumus. Ceterū dum ad filij imaginem cōfiguramur, totius trinitatis pulchritudo in nobis est. Vna enim summa pulchritudo in illis est, ad quam & nos configuramur, obfirmemur licet ad filiationem per filium in spiritu. Eusebij sententia placet, qui dicit: Ψυχὴ μὲν οὐκ ἄλογον καὶ ἀθάνατος καὶ νοῦς ἀπαθὴς ἐν ἀνθρώπῳ φύσει εἰκόνα, καὶ ὁμοίωσιν αὐτῷ μοι δοκεῖ λέγειν ὅτι ἀποσώζειν θεοῦ, καθ' ὅσον αὐτῷ ἕσσωματῷ νεκράτε καὶ λογικῇ τῶν ὁσίων συνεισκηρ, ἀρετῆς ὄντα καὶ σοφίας δεκτικῇ.

E NARRAT. IOAN. OECOL.

Hoc autē dono spiritus contigit. Certe quandiu in potentia sumus, nondum est imago dei in nobis, qui actus est. Spiritus igitur est opus. Vnde & recte Origenes, τὸ κατ' εἰκόνα αἰ πράξεις χαρακτηρίζεται. Si
 1. Cor. 15. cut portauimus, inquit apostolus, imaginem terreni, ita & portemus imaginem cœlestis. Terreni imaginē portauimus iuxta carnem uiuentes, propensi ad peccatū, & mortem, quæ inde aduectā perpeti cogimur: portabimus nunc cœlestis, iuxta spiritum uiuentes, nacti firmitatem ad sanctificationem, & ex morte reditum ac renouationem ad incorruptionem & uitam æternam. Vide quot bona simul affert imago? Immaterialitatem in anima, rationem, uirtutem ac sapientiam, adeoq; immortalitatē. Si autem opera carnis operamur, non erit in nobis εἰκὼν imago deitatis, sed potius carnis: sed si opera spiritus. Hoc igitur attendentes, facile licebit uisere unde sit uera sanctimonia. Interim hic licebit uisere disputationem de Libero arbitrio. Planè ut apud Ecclesiasticum habemus, principio habuit homo liberum arbitrium, & deus dedit homini possibilitatē faciendi, neq; illud negamus, neq; præiudicat diuinæ electioni. Deus dedit homini rationē, ut possit eligere, quid bonū quid uel malum: & dedit spiritū ut possit bene agere. Anima Adæ libera ab huiusmodi affectionibus erat, neq; obnoxia carni, ut nunc est, et propensior erat ad bonū
 quàm

quã ad malum, nisi postea sua ignauia sibi ipsi incommodasset: sed posteaquam prolapsus est in peccatum, obscurata est imago illa & pulchritudo ablata, sicq; factus cultus ablata est agendi bonũ. Nam licet nunc deus homini concedat aliquã notitiã, quid sit agendum, siue per legem, siue per Euangelij uerbum prædicatum, nõ tamen uires tales addit, quales habuit Adam: ideo nostris uiribus nõ tantum ualemus, nisi per Christum reformemur. Vbi autem spiritus sanctus nobis concessus fuerit, tunc satis alacres erimus ad bona opera. Videamus etiam uirtutes quæ sunt in deo. Ipse sanctus est, iustus, misericors, ueritas, & iustitia ipsa. Homo igitur non est natus ut indulgeat gulæ, ebrietati, & corporali bus uoluptatibus, sed ad cœlestia bona contemplanda: foueat innocentiam, exprimat omnibus modis Christiũ. Et ubi hæc incepti fuerimus, tunc restituetur nostra imago. Alij hoc pluribus egerunt, dum laborauerunt quomodo restituẽda sit memoria, quomodo ipsa mens & uoluntas: sed ex ipsis operibus nostris licet facile uideri, qualis sit cuiusq; character. Character sit dei uel bestię, necessum est. Vbi huiusmodi dignitas characteris dei est in homine, ubi uita est æterna. Vita autem æterna est Christum agnoscere: neq; agnoscemus illum, nisi per spiritum dei.

Et dominantur.) Hic additur dominiũ super omnia

ENARRAT. IOAN. OE COL.

animantia, quæ sua potestate potuit subigere. Cæterū
nunc per Christū non minorem potestatem habemus,
imò plus accipimus, quàm per Adam amiseramus. Bo
nis & electis omnia in bonum eueniunt, mors & uis
ta, alta & profunda, Cephæ et Paulus nostra sunt, nos
autem Christi. Ita homo rebus omnibus fit superior, &
admirabilis, ut nec Daniele leones, nec pueros ignis,
nec Iudæos mare, nec Paulo uipera nocere poterat, &
credentibus uenena nihil nocent, etsi biberint illa. Vnde
etiam dicit bene Ambrosius: Tolle incredulitatem,
quia magis ea timenda est, quàm præsentissimum uenc
num. Sic etiam Paulus admonet ad Ephesios scribens:

Cap. 3. Renouamini spiritu mentis uestre, & induite nouū ho
minem, qui secundū deum creatus est, in iustitia, & san
ctitate ueritatis. Et ad Colossenses cap. 3. Induentes no
uum hominem, qui renouatur in agnitione dei secundū
imaginem eius, qui creauit eum, ubi non est masculus
& foemina, Græcus & Iudæus, circumcisio & præpu
tium, Barbarus & Scythæ, seruus et liber, sed omnia in
omnibus Christus. Qui cupiunt igitur liberi esse & do
minari in mortem, in infernum, studeant ante omnia, ut
conscientiam suam reparent, & ut illa serena sit omnē
diligentiam adhibeant. Hocq; erit dominium longe am
plius & melius, quàm Adam unquam habuit. Nam
gratia per Christum concessa, longe amplior est, quàm
damnum

annum per Adam inuectum. Etiam homini peccato-
 ri creaturæ seruiunt, quanto magis, si homo perstitis-
 set in sua innocentia? Vellem etiã uos hoc animaduerte-
 re, quandoquidem homo sic honestatus est à deo, & or-
 natus, ut etiam nos proximos in magno honore habere
 mus, honorantes in fratribus nostris imaginẽ dei. Vtiq;
 grauius peccant, qui proximum offendunt, & præ-
 ferim eum, cuius est tanta dignitas apud deum. Vnde
 nimirum homicidium & odium iure maxima abomi-
 natio corã deo est, offenditur enim imago dei. Et dum
 impij seruire non possunt in deum, seruiunt in imaginem
 dei, sed uæ illis. Nota autem, ut mihi apparet, & assen-
 tit Cyrillus, nõ est hic facienda distinctio inter imaginẽ
 & similitudinem. Secundum similitudinem enim, ex-
 ponendi gratia adiectum est: quasi dicat: Tunc adeo-
 rit imago, si uera fuerit similitudo, utpote si misericor-
 diam, patientiam, ueritatem, charitatem, iustitiam, san-
 ctitatemq; dei imitamur & in nobis exprimimus. Pro-
 inde septuaginta non uerterunt secundo, ad similitudi-
 nem nostram, sed solum $\alpha\alpha\beta'$ $\delta\mu\omicron\iota\omega\sigma\iota\psi$, id quod He-
 bræus dicit ברמותו Porro אלים nequaquam
 Hebræis figurã corporalẽ sonat, sed iuxta Rabi Mo-
 se Aegyptium, perfectionẽ internã, utpote intellectu.
 אדם enim figura et qualitas est. Item Adam, id est,
 homo, collectiuã significationem habet, unde in plurali

ENARRAT. IOAN. OECOL.

subditur, dominetur, & non dominetur. Itē quod dicit, reptile super terrā, ne intellige solos serpentes, sed etiā alias feras, id est, quicquid calcat terram. Accesserunt omnia animantia postea ad Adam. Vnde **וְרֵפְיָא** pro **וְרֵפְיָא** id est, calcat, dictum uidetur, cognatæ enim sunt literæ **ו** & **פ**

Creauit itaq; deus hominem in imagine sua, in imagine dei creauit eū, mascululum & foeminam creauit eos.

Videtis Mosē iterum atq; iterum hanc summā hominis dignitatem in medium proferre, nimirum ut profunde inculcet in mentes nostras. Ita ut deus statuit, sic fecit, creauit, & nihil omisit. Quamuis deus ut omnia scius, sciret peccaturos Adam & Euam, & futurā maximam ingratitude, nihilominus perrexit in creatione. Igitur si quid culpæ & mali in homine, deo non ascribatur. Et quod iterum repetit, In imagine dei, ideo facit, ut maior nostra sit culpa, si hoc non seruemus perpetuò in memoria nostra. Atqui quomodo hominem condiderit solum in genere hic præmisit, sequenti capite id latius declaraturus est. Sed ut scias foeminam non fuisse exclusam ab hac dignitate, addit: Mascululum & foeminam. Sic etiam in Christo neq; mas neq; foemina. Itaq; dum Eua non peccarat, par dignitas erat Adæ & Eux, quia illa etiam spiritum Dei acceperat. Sicut dixit:

xit, In principio creauit deus coelum & terram, & postea singula latius declarat, ita & hoc loci facit. Vide nunc aliam dignitatem hominis.

Et benedixit illis deus, dixitq; ad eos deus, fructificate & augete & implete terram, atq; subiicite eam: & dominamini in piscem maris, & in uolucrē cœli, & in omne animans, quod reptat super terram.

Accedit alia dignitas homini per benedictionē, qua & coniugium honestatur, ac quodammodo iuxta uerbum dei præcipitur, sicut postea patebit: & dominium terræ, et quæ in illa sunt, cōceditur. Et sic homo immortalis, rationalis, iustus, & rectus conditus, accepta liberi arbitrij possibilitate, dominus rerum instituitur. Benedictionem illam accipe ut supra. Gratia dei est, qua homo multiplicari possit. Non est, ut cogitemus his uel illis uerbis dominū esse usum, etsi propheta adiungat uerba docēdi gratia. Benedixit, id est, ualde liberaliter concessit gratiam iustificandi. Neq; solum Adæ, sed etiam suæ posteritati. Et hic nihil de malis bestiis dicit, sed de piscibus & auibus, etsi etiam profutura sint illa animalia homini.

Et dixit deus, ecce dedi uobis omnē herbam seminantem semen, quæ est in

ENARRAT. IOAN. OECOL.

superficie uniuersæ terræ, & omnem arbore, in qua est fructus arboris, & quæ seminet semen, ut sint uobis in escam.

Sed & omni bestię terræ, & cuncto uolatili cœli, atq; omni illi, quod reptat super terram, in quo est anima uiuens (dedi) uniuersum uirorem herbæ in cibum, & factum est ita.

Ut deus benefecit animæ homini, quam ad imaginē suam condidit, ita externum hominem quoq; sua solitudine adiuuit, & nihil deesse uoluit. Innocentem & innocuum cibum primo proposuit, nempe herbas & legumina, & fructus arborum. Quamuis autem non prohibuerit carnes in cibum, ostendit tamen fuisse aurescula, & hominem & feras innocuis cibis fuisse contentos, miramq; fuisse pacem: sicut & Esaias sub Messia prædixit, lupum agno fore compascuum, & uitulo irasum. Nec homini solum præuidit deus, sed etiam animalibus propter hominem. In sequentibus clarius illa habebitis.

Et uidit deus omne quod fecerat, & ecce erat ualde bonum: & facta est uespera, fuitq; mane dies sextus.

Iam quia erat homo, qui poterat donis concessis uti, iterum deus ut artifex opus suum laudauit, approbas

uitq;

uitq; et nondū fecisse pœnitet. Et nos uidētes dei beneficia, ore & opere gratias agamus, testātes quod omnia bene fecerit, quæ in sex diebus condita sunt: maxime autem ualde bona omnia, quia erat homo, qui ex uisibilibus illis, ad contemplandum & laudandum deum surgere poterat.

CAPVT II.

T perfecti sunt cœli & terra,
& omnis exercitus illorum.

Ne putemus aliquid ociose in sacris literis dictum esse, quemadmodum nihil in creaturis dei absq; singulari ratione conditum est.

Perfecti.) Videntur illæ repetitiones esse superuacaneæ, sed nō sunt. Indiget enim nostra paruitas, ut egregia dei beneficia iterum atq; iterum inculcentur, ne ingrati scilicet simus, & ne deum infamemus, ut quidam fecerunt. Itaq; nihil est quod desideres. Perfectissimus artifex, perfectissimū opus absoluit. Vult dicere: Quæcūq; in cœlo & terra existunt, ea condita sunt tanta sapientia, ut nihil sit quod inde quærat. Neq; præterea expectandi sunt alij quidam immortales mundi, de quibus philosophi uanè disputant: iam perfecti sunt, homine scilicet cōdito. Sex diebus exactis, homine cōdito nihil iam superat, ut iterū aduertat omnia homini esse creata.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Exercitus.) Vel omnis militia corū. Aduerte uerū
 bum hoc, de militia coeli, praesertim cum in prophetis
 tam saepissime occurrat. Neq; solum intelligimus astra,
 ut quidam, qui tantummodo ad corporalia oculos con-
 uertunt, sed etiam angelos ipsos. Ideo dominus zeba-
 oth, tam eorum qui in caelis sunt, quàm qui in terris, si-
 ue corporeae creaturae sint siue coelestes: quia Christus
 est dominus angelorum, & uere dominus exercituum.
 Magnifico autem nomine utitur Moses, quo maiorem
 nobis spem in deum addat, qui tam egregia propter nos
 condita esse intelligimus. Sunt angeli administratorij
 spiritus, sicut supra dixi, propter eos qui salutem conse-
 quuntur. Heb. 1. Imò omnis creatura, siue in caelis, siue
 in terra sit, bonis in bonum seruiet, malis in malum. Per-
 fecti igitur sunt caeli & terra.

Consummauitq; deus in die septimo
 opus suum quod fecerat: & quieuit in
 die septimo, ab omni opere suo quod fe-
 cerat.

In diem septimum malim legere, quàm in die. De sex
 diebus auditum est, quid singulis deus operatus sit: nunc
 de septimo agit, in quo deus cessauit ab operibus. No-
 men sabbati à quiete deducitur. Hic non pauca occur-
 runt admonenda. Deus enim, licet natura sua sit effica-
 cissimus, ita tamē operatur, ne unquam fatigari queat,
 neq;

neque illi quiete opus, imò quietus est. Nam operatur, & dum operatur quiescit, quandoquidem sola sua uoluntate & uerbo rem omnem perficit. Si ipsam diuinam naturam attenderis, dies ille septimus nunc semper durabit. Nos iuxta nostrum modum intelligendi septem dies facimus, apud ipsum tamē uno momento quodammodo comprehenduntur. Non possumus diuina illa nostris corporeis comparare. Apud Ioannem habemus dictum: Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Hic: Quieuit. Illa facile possunt conciliari. Quieuit deus, ne noua opera conderet. Operatur, quia dedit illam uirtutem rebus parturiendi fructus suos, ut initio decreuit, quae omnia suo uerbo contingunt. Ita in ipso sumus & mouemur. Quidam ex nostris, etiam aliqui ex ueteribus, uoluerunt occasionem inde colligere contra Iudeos, quasi die septimo aliquid fecerit, & quasi die septimo cessauerit: sed non est is modus loquendi: uult dicere: Die septimo omnia parata sunt. Marcus Euangelista habet, Sabbatum non esse nisi propter hominem, & ita filium hominis etiam dominum esse sabbati: igitur & sabbatum propter hominem. Discamus hinc quid nobis die sabbati faciendum sit, nempe ut quiescamus à nostris operibus malis, & reficiamur in deo. Summa dignitas nostra, si eò peruenimus. Die septimo deus quieuit, nos autem nullam quietem inuenimus, nisi relictis

Cap. 5.

Cap. 3.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

in omnibus operibus huius mundi, quietem inueniamus. Nam hoc dicere uoluit, ut si agnouerimus omnia propter nos condita esse, & deum nobis bene uelle, quod in ipso ueram quietem requisiti simus. Quandiu oblectamur in istis rebus inferioribus, & satiari non possumus, recte terra nobis non perfecta est, & uidetur nobis deum nondum perfecisse opus suum, quia nos non quiescimus.

Et benedixit deus diei septimo, & sanctificauit eum, eo quod in eo quieuisset ab omni opere suo, quod creauit deus ut faceret. i

Quod ad diem septimum attinet, expedit homini qui uarijs occupationibus adstrictus est, ut unum diem sibi eligat, in quo magis se exerceat in precibus, & magis oblectetur in deo, quam ceteris diebus. Scimus Christianorum sabbatismum esse perpetuum, ut abstineant a peccatis & sceleribus, quae deum offendunt: sed certum tempus est laborandi. Deus benedixit diei septimo, mirum nobis illum segregauit, & admonuit, ut si illum domino sanctificaturi simus, quod benedictione illius non priuemur. Vera quies ab externis operibus, ut gaudeamus in domino, & oblectemur: quia omnia propter nos facta sunt, & sabbatum etiam illud propter hominem constitutum est, ne quis pulet nos Iudaizare. Sci

mus quæ sit conscientiarum libertas, sed interim attendimus etiam infirmitatem populi. Vtinam omnis multitudo perpetuum sabbatismum obseruaret, & nemo inuideret. Sed quoniam illud nondum assequi licet, salutem impetremus ut aliquem diem infirmo populo concedant hi, quorum interest, quem deo consecrent. Non ut alios dies intendamus uanitati & ijs rebus quæ contra deum sunt: sed unam eam ob causam petimus, quo peculiariter deo seruiamus: idque requirit fides. Et nisi hoc fecerimus, parum fidei in nobis esse ostendemus. Putamus deum non posse nos nutrire, nisi in singulos dies laboremus? In quo quidam maxime peccant, qui nullam quietem & uacationem ministris & iumentis permittunt, quasi deus non posset eos alere, nisi continui sint in laboribus. Paulus Heb. 3. & 4. pulchre alludit ad sabbati diem, quare ille obseruandus sit summa diligentia: & dicit, ut possimus ingredi in requiem &c. Aliud mysterium etiã hic eruendum, quod frequenter sancti commemorant. Quo die homo cõditus, eodem & Christus passus, nempe sexto, & sabbato in sepulchro quieuit. Ita deus etiam tunc quieuit ab omnibus operibus suis, cum iam in cruce clamasset, omnia esse consummata, nimirum ea quæ ad salutem humani generis attinebãt: eamque sepulturam & quietem exprimere conuenit. Si eum Christo sepulti sumus, cum illo iure etiam quiescimus.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

mus. Neceſſe moriamur huic mundo, & ſic quieſcāmus cum illo, ut reſurgamus in gloriam & nouitatem uitæ. Erit olim ſabbatiſmus omnium creaturarum, tunc & nos reſurgemus in gloriam incorruptibilem. Bene dixit deniq; deus diei ſeptimo propter nos, ut iure benedicamur, ſi illum ſeruemus. Nemo igitur diem illum inſamet, quaſi ſit maledictus & execrabilis. Scitote tempus illud, quod deo uere conſecrandum eſt, non in hypocriſi peragendum eſſe, ſed in ſanctificatione, ut deo placeamus.

Iſte ſunt generationes cœlorū & terræ cum crearentur, in die cum faceret dominus deus terram & cœlos.

Et omnem plantulam agri, antequam eſſet in terra, & omnē herbam agri antequam germinaret; quia non pluere fecerat dominus deus ſuper terram, nec erat homo qui coleret humum.

Hic inſert nouum caput, & quæ antea in genere dixit de dignitate humani generis, illa nunc magis illuſtrat, & ſpeciatiim enarrat, nempe quanta deus bonæ homini exhibuit, & quomodo deus hominem uoluerit uiuere cū magna uoluptate & ſecuritate. Voluit enim hominem quieſcere in deo, & præterea nihilominus laborare in paradifo. Vt igitur hanc narrationem ingrediat

diatur, plantationem horti docere instituit, in quo homini laborandum erat, & in quo ambulaturus erat feliciter Adam. Vt autem uideatis qualiter hortus iste plantatus sit, prius ostendit omnia quidem alia esse creata, sed horti istius plantationem nondum esse plantatam hoc modo, & monstratam, etsi arbores conditi prius fuerant. Distinguit etiam paradysum ab alia terra, ut supra pulchre separauit aridam ab aquis, & à maribus: præterea aquas quæ sub coelo &c. Ita inuenietis pulchre distingui paradysum à terris, ut uideat homo sibi distribui locum multo amœnissimum & frugiferum, in quo possit omnibus modis refocillari & beatus esse animo & corpore. Audistis hominem ad imaginem dei creatum, utpote rationalem, qui in supernis & cœlestibus uersare debet. Sed ex puluere homo: corpori suo labor adiunctus est, uerum cum labore felicitas. Neque talis labor fuit, qualis hodie agricolarum est.

(Cœlorum.) Videtis, iterum in memoriam inducit generationem cœli & terræ, & istæ repetitiones uobis admonitionum loco sunt. Scito omnia illa esse à deo condita, & non à seipsis posse subsistere. Quod dicit, Generationes cœlorum: scias modum esse loquendi scripturæ. Sunt quidam qui à termino generationis & natiuitatis abhorrent, & non abhorrent si legant, Generationes cœlorum & terræ. Vnde apparet homines illos po-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tius ad contentiones natos, quàm ad ueritatem inquirendam: & præter omnem necessitatē pugnant cum alijs, ut aliquid uideantur nosse. Certum, quando de diuinis rebus loquimur, ualedicimus omnibus rebus corporeis. Et qui hanc regulam negligit, non dubium illum in multis errare, & perperam sentire.

כְּהֵרָא) Hebraei unica he litera subscriptione hireck, magnum mysterium colligunt, nempe mundum esse præsentem & futurum: sed incertiora sunt argumenta. Nos planè credimus & uidemus mundū esse præsentem, & alium etiam credimus.

Plantulam.) Omne uirgultū fecit iuxta suam rationem seminale: non eo modo quemadmodum nunc in terra nascuntur, sed à nouo ipse condidit uirgulta, & ita omnem herbam campi priusquam germinaret. Sic Deus principio terram condidit & ordinauit, ut uideatis quò sermo tendat, & quò respiciendum sit, nempe ad plantationem paradisi. Alia terra ornata est in solatium hominis, et solo dei uerbo omnia opera facta sunt, neq; id tribuas imbribus, aut laboribus hominū. Hocq; præuenit Moses hac particula, qui a dominus nondum super terram pluerat, & homo non erat. Vult dicere: Deus illa omnia suo uerbo produxit et sua uirtute, quæ postea fieri cœperunt, cum supernè terra acciperet pluuiam & fecunda fieret: postea autè homo deputatus est ut

est ut terram ipse coleret: à principio uero fuit culta solo uerbo domini.

Et uapor ascendebat de terra, & irrigabat uniuersam faciem humi.

Alij nebulam dicunt ascendisse. In initio quidem terra non est compluta, postea autem in salutem hominũ, ut terra nascentia seruarietur, deus creauit ut terra irrigaretur ex uaporibus, id est, nubibus pluuijs. Græci habent πρην δὲ ἀνέβαινον ἐκ τῆς γῆς, & fons de terra ascendebat: quem fontem alij oceanum putant, quod per meatus subterraneos, & per uenas omnem terram irrigat, & quod sic fontes producat. Eusebius Philonẽ adducit, qui synecdochicòs exponit fontem pro fontibus. Certũ in paradiso quatuor flumina præcipua fuisse: et terra etiam uaria flumina habuit & fontes. Veteres ex Hebræis & LXX. exposuerunt, de fonte.

Formauit quoque dominus deus hominẽ puluerem de humo, et insufflauit in nares eius flatum uitæ, factusque est homo in animam uiuentem.

Quia dixerat antea, neque pluerat, neque homo erat, iam deus ordinat etiã hominem, qui colat terrã. Nam homo de terra assumptus est. Illud admodum diligenter describit, ut nostræ humilitatis simus memores. Poteramus felices esse, nisi Adam lapsus esset. Hocque excelsos

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ceruices meritò humiliabit. Neq; simpliciter dicit, fecit hominem: sed plasmauit dominus & formauit hominē, inst. r. figuli. Non solum de luto homo formatus est, sed de puluere, quia puluis terra soluta est. Græci habent *χουὼ λαβὼρ ἀπὸ τῆς γῆς*. Non carnem factam, uel compactam accepit homo, sed puluerem, ne superbiat in conditorem.

Insufflauit.) Id est, dedit homini uitam. Hebr. ei ita exponunt, quod intelligendū sit, quod deus fecerit corā puseulum illud de terra sic, ut uiueret. Malo in hoc imitari Græcos, attendentes quod cæteris animantibus dictum est, & sic hominem generosiorē factum putant. Et Paulum 1. Cor. 11. huc alluisse certū est. Neq; possumus negare hominem multo nobiliorem esse conditū quàm alia animantia: nō quod sit homo de essentia diuina, sed est modus loquēdi apud Hebræos. Spiramus dei dono. Per Christū datur spiritus dei, qui nos uiuificat.

LECTIO.

Multa quidē bona audiuius, quæ deus in hominem collocauit. Incomparabile, quod ad imaginem suam creauit illum, & in seipso requiem fecit, in deo inquam: ita ut quamuis omnia propter hominem condita sint, homo tamen non in creaturis, sed in ipso creatore beatitudinem & ueram quietem inueniet: & sic quidē internus noster homo beatus est. Quo
niam

niam autem conditi sumus ex corpore & anima, etiam deus uoluit corpori honestissimum locum & delicatissimum assignare, cui similis in uniuersa terra non inuenitur: & hunc locum admodum magnifice describit.

Plantauit quoque dominus deus hortum in Eden ab Oriente, & posuit illum hominem quem finxerat.

Non est ut pueriliter imaginemur deum arripuisse ligonem, & instar hortulani plantasse hortulum quendam: tota enim ista regio Orientalis supra modum frugifera et amœna erat: unde etiã recte appellari potest, hortus uoluptatis. *παράδεισος* Græca uox est, & nihil aliud sonat, quàm hortus apud nos. Similiter apud Hebræos *גן* hortus dicitur. Quidã *גן* nomen loci putant, & à uocabulo nomen regionem sortiri. Verisimilius est Mosē per hanc dictionem uoluptatē uelate insinuare, ut in eo loco esset homini magna uoluptas, & in quo meras corporis uoluptates inueniret. Apud Ezechielem prophetam & alios, hortus dei, et deliciarum hortus inuenimus, per quod sanus intellectus huius loci aperitur.

Plantauit.) Id est, singulari cura fecit hortum, quem deputauit in usum hominum. Quo iterum agnoscimus, quanti deus fecit hominem, quem creauerat, cui optima quoque in utilitatem cōdita sunt. Porrò de paradiso ad-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

modū uarię opinionones fuerunt. Origenistę spiritualem fecerunt nobis paradysum, quia legunt arborem scientię boni & mali, arborē uitę & mortis: & quoniam nulla arbor tantę efficacię sit, ut homini tribuat uitam & scientiam, quę à deo proprie dantur, ideo putarūt hortum esse spiritualem, & ibi homini promissas spirituales delicias. Sed ut uana relinquenda est illa opinio. Fuerunt deinde alij, qui satis cognouerunt allegoriam non habere hic locum, & necesse esse, ut historiam certam habeamus, & hi locauerunt nobis paradysum in quibusdam locis sublimibus, & non obnoxijis hisce uicisitudinibus & uarietatibus, quę sub aëre contingunt: in qua sententia sunt Beda, Theophilus, & alij quidam. Neq; hanc opinionem recipere licet, pugnat enim manifeste ipse textus: quia legimus de istis quatuor fluminibus, quorū ortus pleriq; cogniti sunt, & certum est per quas terras fluant. Proinde ex fluminibus ipsis licet animaduertere, ubinam terrarum ponendus sit paradysus. Igitur relictis illis opinionibus, certius quiddam amplectamur, nempe illum ipsum locum Assyriorū, uel supra Assyriam, in cuius circuitu huiusmodi flumina uidentur, qui locus etiam prę alijs fertilis & amœnus est, & tunc quoq; ab initio maiorem sortitus benedictionem propter hominem. illum ipsum dico esse locum, de quo dominus loquitur, qui & paradysus est.

est: et si postea propter peccatū hominis suam quoq; gloriam & benedictionem amisit aliqua ex parte, & terra incepit dare spinas et tribulos, ut postea sequitur, obnoxia maledictioni. Nam uidebimus hanc opinionem satis quadrare & non esse impiam, imò etiam plurimū fidei nostræ inseruire. Sic enim cognoscimus, quandiu deo recte seruiuerimus, etiā elementa & terrā & omnia homini seruire: ubi autem inobedientes deo facti fuerimus, omnia quoq; suum ministerium iusto dei iudicio nobis negare, id quod in posterioribus magis liquebit. Quidam multa annotarunt de paradiso, sed illa sufficient. Videamus curam dei erga humanum genus.

Hortum Eden.) In horto omnes hominis sensus reficiuntur, oculi uiridarijs pascuntur, aures uolucrū cantu mulcentur, nares odoratu fragrantium herbarum opulentur, gustus quoq; fructuum dulcedine magnam uoluptatem adfert. Sunt & molles loci, in quibus quiescere, & lassamembrare fœcillare licet. Proinde locum omnibus delitijs affluentem, paradysum recte appellabimus. Hinc etiam illud nomen translatione dictum arbitror, pro loco refrigerij & gaudij beatorum, quod anima latronis reducenda in paradysum fuerat. Nam non opus habet huiusmodi corporalium locorum solatijs pijs, cui sola spiritalia suam saturitatem & delicias exhibent. Tametsi præterea nequaquam negauerim in

ENARRAT. IOAN. OE COL.

corporea loca inueniri. Voluit Christus polliceri latro-
 ni perfectum gaudium & insigne, ut esset secum in pa-
 radiso, ubi iam nullus amplius doloribus locus, ut su-
 pra hanc terram. Inde etiã facilius poterimus exponere
 2. Cor. 12. re, quod Paulus se raptum dicit quodammodo in terti-
 um cœlum. Neq; satis aptum corporalia illa transferre
 in alium locum. Quandoquidẽ homo sic conditus, quan-
 tum ad corpus attinebat, decebat ut honestior illi esset
 habitatio.

Oriente.) Alij ab initio habent, sed malim ab Ori-
 ente dici, ut scriptura loquitur, respiciens ad Hierusalẽ.
 Aliqui putant in agro Damasceno, uel in terra promissio-
 nis Adam conditũ, deinde in aliam regionem trans-
 latum, quæ paradisos dicta: sed relinquo illa tanquam
 incerta.

Et fecit germinare dominus deus de
 humo omnem arborem, quæ concupis-
 scibilis erat uisui, & commoda in cibũ,
 & arbor uitæ erat in medio horti, atq; ar-
 bor scientiæ boni & mali.

Hic planè uidetis, quare Paradisos hortus uoluptatis
 dicatur. Erãt omnigenæ arbores illic plantatæ, aspe-
 ctu iucundissimæ, & fructus esui suauis, & gratissimi
 saporis, et hæc seruiũt humanis corporibus. Adungit:

Arbor uitæ.) Hoc est, in hoc horto uolebat deus ho-
 minem

minem etiam probare, ut postea audietis, an agnosce-
 ret deum conditorem suum. Veteres interpretati sunt,
 quod iuxta illam arborem homo scientiam boni & ma-
 li acceperit, quia ibi aperti sunt oculi eius post pecca-
 tum, & sic ab euentu arborem illud nomen sortitū esse:
 non quod arbor per se possit scientiā boni & mali præ-
 stare. Sic legimus aquas contradictionis, quia ibi popu-
 lus Iudæorū obiurgati fuerunt Moſen & Aaron. Item
 fons iuramenti, non quod fons iurauerit, sed quod ibi iu-
 ratum sit. Et similia multa loca in scripturis obuia sunt
 diligenti lectori. Sic eandem ob rationem uolunt hanc
 arborem dictam esse, boni & mali scientiæ arborem.
 Deus præceptum posuit, ut mox patebit, ne homo co-
 mederet de illa arbore. Vere fuit arbor, sed non habe-
 bat huiusmodi efficaciam per se, tametsi una eademq;
 consideratione fructus illius poterant uideri. Theodo-
 retus cum hunc locum explanat, similem locutionē esse
 dicit de baptismo, quod per aquam regeneremur: non
 quod aqua illa per se sit maioris efficaciæ, quàm alia
 aqua, sed quia iuxta hanc aquam regeneramur dato spi-
 ritu sancto. Eadē locutio de coena dominica est, & cor-
 pus dominicum appellamus. Sic quoq; arborem uitæ
 intelligimus, nō quod arbor uiuificare possit, quod pro-
 prium diuini spiritus est. Si caro non uiuificat, caro in-
 quam Christi, seposita diuinitate, sed spiritus est qui ui-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uificat, multo minus nec ulla arbor. Erat tamen ista in-
 signum posita, ut si quidē homo obediens inuentus fuisset,
 abstinuissetq; à ligno uetito, propter obedientiam
 suā potuisset comedere de arbore uitæ, et sic diuino mi-
 nere immortalis fieri. Iam autem deus sic ordinauit hos-
 minem, ut haberet unicum magistrum, cui omnino ad-
 hærere debebat, nequaquam fidens suæ rationi: neq; in
 hisce rebus aliquid tētare debuit, nam hoc, ut audietis,
 homini potissimū est à deo præceptū. Et sic etiam ab
 initio uidemus, ut cōsistat uera iustitia, nempe ex fide,
 ut credamus uerbo dei, neq; sectemur nostræ infirmita-
 tis somnia: nam hinc omne malū processit. Et illa prin-
 cipio describit antequam mandata ponat. Nihil autem
 omnino ommittere uoluit deus, quod uel ad fertilitatem,
 uel ad uoluptatem loci pertineret. Ideo sequitur:

Et fluuius egrediebatur de Eden ad
 irrigandum hortum, & inde diuideba-
 tur, & erat in quatuor capita.

Nomen unius Pison, ipse est qui cir-
 cuit totā terram Hauilah, ubi est aurū.

Et aurum terræ illius est bonum: est
 quoq; ibi bdelliū & lapis Onychinus.

Nomen uero fluuij secundī Gihon:
 ipse est qui circuit totā terrā Aethiopiæ.

Porro nomen fluuij tertij Hidækel,

& hic uadit ad orientālē plagam Assyriæ: & quartus fluuius est Euphrates.

Dicit quatuor fuisse flumina præcipua in paradiso, Gangem, Nilum, Tigrim & Euphratem: quorum capita trium noscuntur, de Nilo dubitatio fuit. Si autem consulueris historicos de Nilo, quamuis incerta sit eius origo, & bene expenderitis quid scribant, uidebitis & eius ortum. Nam certū aduersas origines habere hæc flumina, Nilus enim à meridie mare mediterraneum in-
fluit, Tigris à Septentrione, Ganges ab Oriente prope-
rat in mare. Inspice tabellam, & uidebis quem locū no-
bis scriptura cōmendat: nam quandoquidem ista flumi-
na notiora sunt etiam alioqui in scripturis, tametsi qui-
dam uariant inter Pison et Gihon, malui nostros sequi.
Neq; me impedit siue Troglodytarū, siue Arabiæ felici-
s regionē, ad quam properat Ganges, insuat: nihil o-
mnino id adimet nostræ sententiæ. Inuenimus etiā Ni-
lum transire terram Aethiopiæ, antequam per cata-
phracta, quæ uocantur κατὰ δὲ πρᾶ, desuat in Aegy-
ptum. Præterea maximas esse diuitias in Arabia & In-
dia serè omnibus constat. Scribit Moses ibi aurum opti-
mum esse, & Onychinum gemmam, quæ speciem re-
fert unguis: & paucis gemmis ibi cōmemoratis, ostē-
dere uult terram istam locupletissimam esse & ditissi-
mam. Sunt qui ex illis fluminibus uarias allegorias in-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uehere conantur. Alij quatuor Euangelistas, alij quatuor doctores Ecclesie inde eliciunt: caute ab illis magis. Multo tutius est inde discere, deum bene uoluisse homini, & huius mundi opes dedisse, ut fruamur illis in gloriam eius. Exploditur etiam hic hæresis illorum, qui bonas dei creaturas infamant, & qui iustitiam ab externis aestimant, cum uera iustitia intra nos sit. Ego contentus sum historia ipsa, quandoquidem benignitatem dei commendat. Gihon flumen precipitat se ipsum & circuit terram Aegypti. Tertium flumem Hideckel, & apud Græcos & Latinos Tigris uocatur, à uelocitate & rapiditate nomen habens. supra Assyrios fluit. Etiam Mesopotamia nomen habet, quod sit media inter duo flumina, quæ fluunt inter Assyriam & c. Fluius quartus est Euphrates. Ita omnibus modis latitudo istius terræ nobis describitur, ne putemus paruum esse locum, in quem deus Adam posuit. Et terra ista, quam dominus homini destinauerat, fuit frugifera omnino. Euphrates sicut Nilus inundat. Parum cedit Assyria fertilitate Aegypto.

Tulit itaq; dominus deus ipsum Adā & posuit eum in hortum Eden, ut coleat & custodiret ipsum.

Initio noluit deus hominē esse otiosum, quod bene hic obseruandum est. Hebraicum עֵדֶן magis pertinet ad

net ad culturam agri, & ad operationem, quàm ad inhabitacionem: quamvis Latini sic loquantur, & colere pro inhabitare accipiant. Omnino homo oblectaturus erat sese plurimum, et potuisset, si perstitisset in innocentia sua.]

Custodiret.) Id est, ut seipsum seruaret custodiendo, ne amitteret tales à deo sibi concessas diuitias. Multae felicitates etiam nobis sunt promissae, quas Christus reddidit sua praesentia. Quemadmodum in Adam nulla sollicitudo de rebus futuris erat, ita & nos ubi regenerati per Christum fuerimus, exuemus etiam istam sollicitudinem, & proiciemus in deum spem nostram. Nobis etiam grauissima crux leuis erit per Christum. Erat igitur Adam felix, & poterat in ea felicitate perpetuo manere. Item uoluit deus eum laborare aliquid, ne ociosus esset, sed sine ulla molestia & cura. Nunc labor nobis maledictio est. Adã ut dominus delectatur in horum delitijs, & ita dominus est totius mundi: per hoc enim omnibus modis excitatur homo ad agnoscendam domini beneficentiã. Deinde sequitur, quod praecipit dominus homini dederit, ex quo discimus quid faciat hominẽ iustũ & iniustũ, de qua re proxime fusius dicamus.

Praecipitq; dominus deus ipsi Adã dicens: De omni ligno horti comedendo comedes.

ENARRAT. IOAN. OECOL.
De arbore uero scientiæ boni & mali,
nequaquã comedes ex illa: alioquin
quacuncq; die comederis ex ea, morien-
do morieris.

LECTIO.

Querūt hic quidã, cum deus præscierit Adã pec-
caturũ, & expellendũ ex paradiso, quare nam
illum introduxerit, quare etiam ei præceptum dederit,
quem sciuerat præuaricaturum. Atqui multo tutius foret
ab huiusmodi uanis quæstionibus abstinere, quã di-
uinæ maiestati oblatrare. Neq; enim est figmenti dice-
re figulo, quare sic me fecisti? Deus Adæ in initio dedit
arbitrij libertatẽ: hoc enim fatentur catholici omnes.
In initio inquã dedit, illud tamen non præiudicat, quin
deus operetur omnia in omnibus, à quo ueluti perenni
fonte omnia bona fluunt. Illam libertatem homini dedit
deus, quod certe multo honestius homini erat, quã si
absq; omni lege egisset, & quasi absq; ratione coactus
fuisset ad faciẽda bona: sic neq; uirtus declarata in Adã
fuisset, neq; ignauiã eius manifestata. Porrò illius erat,
donis à deo tam liberaliter concessis bene uti. Quod
peccauit, sua negligentia & ignauiã peccauit. Quod
autem tantis donis præditus fuit, & tanta beneficia ac-
cepit, diuinæ beneuolentiæ fuit. Adijcere hoc possu-
mus, quod deus uoluit Adam sibi ipsi notiores reddere,
ut

re, ut cognosceret quidnam deo deberet, & ut etiam suam fragilitatem agnosceret. Et ideo eius exemplo omnes monemur, licet firmissime stemus, tamen in timore domini ambulemus, & provideamus ne labamur, iuxta Pauli dictum: Qui stat uideat ne cadat.

Gala. ult.

Præcepit.) Quia dominus erat, ideo recte præcipiebat creaturæ suæ. Præcipiebat autem deus rem minime onerosam: præterea innumera bona concedebat, & ex illis plurimis quendam exiguum censum poscebat, quo agnosceretur esse dominus.

De omni arbore.) Hoc est, magna libertate poteris comedere, et absq; periculo, quoties libuerit. Hic uideatis quomodo deus multa bona primo homini concedit. Vult autem etiam indicare dominum suum, ideo præceptum leuissimum adiungit, quod homo seruare debuisset.

De arbore scientiæ.) Audistis unde arbor nomen hoc accepit. Quemadmodum si quis dominus dedisset ciuitati aliquæ maxima priuilegia, in signum tamen peteret quotannis non nisi assam, quo agnoscerent ipsum esse dominum: profecto non posset huiusmodi ciuitas conqueri de domino, qui plenam libertatem concesserat, & multa bona, quicq; nihil repeteret aliud, quam unicum assam. Ita & deus minimum præceptum Adæ dederat, imò & uires faciendi subministrauerat, si quidem homo uoluisset seruare hoc præceptum, & ita

E NARRAT. IOAN. OECOL.

etiam immortalitatem affecutus fuisset. Adiungit autē maximum periculum, quod si non uelit id honoris deo dare, saltem periculo suo monitus, obediens sit.

Quacunq; die.) Hoc est, certissime moriturus es, & nihil certius morte tua. Obijciunt hic, cum Adam nongentos & triginta annos attigerit, quomodo illo ipso die mortuus sit? Respondeo: Est mors corporis, & est mors animæ. Quantum ad animã pertinebat, mortuus est. Porro quod ad corpus attinet, certissimus erat se moriturum. Nam licet supputes nongentos & triginta annos, & illos confers cum immortalitate, uix eos pro momento habiturus es. Præterea quando sententia mortis iam pronunciata est, in re is ab omnibus mortuus esse dicitur, etsi adhuc uiuat. Ita etiam certissimum erat Adam, quo ad corpus, mortem nequaquã euasurū. Præterea dum hic legimus, præcepit de omni ligno & c. uult dicere: Ex omnibus fructibus quos tibi concedo, audacter comede, & his ad cognitionem mei excitandus es, uel excitari debes, ut gratus mihi sis, & cognoscas quã tibi sit perniciosum, si uolueris iuxta rationem tuam ambulare, & tuis uiribus niti. Nam sic edere de ligno scientiæ boni & mali, est uelle niti propria ratione, & non credere deo. Statim hic uidemus iustificationem Adæ, qualem nam habuerit, & sic nequaquã iustificabimus illum suis operibus. Iustus à deo conditus

conditus est, cum iam nullum opus bonū fecisset. Quid facere poterat cum nondum erat? Porro lapsū uideamus ipsi tribui. Vt autem iustificetur, ex sequenti capite satis clare patebit: sola enim diuina benignitate iustificationem concedi uidebimus.

Et rursū dixit dominus deus: Non est bonum ut sit Adam solus: faciam illi adiutorium quod sit coram eo.

Quamuis superiori capite audistis deum masculum & foeminā fecisse, tamen hic clarius dicit conditionē mulieris. Priora generaliter proposita fuerūt &c. Vir non est lapsus, neq; praeuaricatus praeceptum dei, nisi per mulierem seductus. Volens igitur deus ostendere, quomodo Adam seductus sit, tempestiue ponit, quomodo mulier condita sit: ne quis obstreperet, Poterat deus non condidisse mulierem, quæ cessura esset in tantam perniciē homini. Hoc igitur praeoccupat, & ostendit illam diuino cōsilio formatam, & admodum utilem Adæ ad conseruationem humani generis, & alias ob causas, &c.

Adam solus.) Omnia alia animantia cōdita erant cum suis comparibus, nempe mares & foeminae: sed hominē principio deus solum condidit, cui postea etiā edificauit mulierem, quo magis admiraremur illud opificium, & maior constaret amicitia inter uirum &

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uxorem. Id licebit etiam ratione formationis cognoscere. Quidam infamantes coniugium, manifeste blasphemant contra spiritum sanctum, audentes malum pronunciare & dicere, quod deus bonum testatus est. Ecce Eva principio condita, non fuit inferior Adam aliqua ex parte: nam et ipsa diuino spiritu prædita fuit, etiam condita ad imaginem dei. Proinde non erat mala creatura dei, quæ in utilitatem uiri condita. Legimus apud Paulum 1. Cor. 7. Bonum est homini mulierem non tangere. Nomen autem BONI nonnunquam commoditatem sonat: estq; sententia: Admodum commodum esset homini, si molestia mulierum carere possit, si nullam omnino duceret. Sed quando Eva condita in paradiso, ab initio suæ conditionis recta condita est, ut minime molestia esset uiro. Nam degenerando quando facta est deterior, excidit à sua nobilitate.

Sit coram eo.) Id est, ut habeat etiã multam commoditatem ex muliere, ad procreandã prolem. Chrysostomus dicit: Cum uir grauioribus curis occupatur, sit mulier ei solatio. Singula quæ hic acta sunt, si quis recte expendit, inueniet multa utilia, quæ in honore coniugij dicta sunt. Deus author est coniugij. Eva in paradiso condita est, Adam extra paradysum. Deus Euam ad Adam adduxit, & principio Adam spiritu prophetico futura mysteria cognouit, ut textus habet.

Non

Non debebat autē deus propter negligentia Euae, multa alia bona omittere. Ambrosius egregia in hunc locū de bono uniuersitatis non obmittendo, edisserit. Et hoc planē non decebat conditorem omnipotentē, ut in opere suo impediretur per negligentiam unius, ut quæ condenda erant post haberet. Decebat autem Adam principio ut cognosceret secum quā necessaria esset ipsi uxor, & quam utilitatem esset ei allatura.

Itaq; formauit dominus deus de humo omnem bestiam agri, & omne uolatile cœli, adduxitq; ad ipsum hominē, ut uideret, quomodo appellaret illud: omne enim quod ipse homo uocabat in anima uiuente, illud nomē eius erat.

Causa quare deus adduci curauit animantia ad Adam, hæc fuit, ut uideret in omni genere hunc esse ordinem dei, ut per coniugia species conseruarentur, & sic quoq; humanum genus multiplicari debere per mulierem, uel adiutorio mulieris multiplicandum. Quauis interim etiam aliam dignitatem Adæ cognoscere licet. Suprà dixit Moses, quando conditus sit Adam, ut dominaretur piscibus & uolucibus cœli &c. iam re ipsa declaratur esse dominus. Nam cū omnia ista adducuntur ad Adam, quibus & nomina imponit, certe per hoc Adam cognoscitur omniū esse dominus. Ita Nabucho

ENARRAT. IOAN. OECOL.
donosor cū transtulisset tres pueros in Babel, mutauit
eorū nomina, & sic mutatis nominibus in suam gentē
transibant, ut ipse dominus illorū esse cognosceretur.
Sic hoc loco Adæ dominiū supra omnes creaturas cō-
probatur. Insinuatur etiam hic quanta cum securitate
tunc temporis uixerit Adam: nam non lædeban̄ illum
bestiæ, alioqui natura feroces.

Adduxit.) Cum legimus Adduxit, non intelligi-
mus deum crasso quodam modo coëgisse animalia uel
aues, sed diuina ipsa uirtus sic ordinauit, ut animalia
ista sponte accederent ad Adam, & uolucres cœli con-
spiciæ fierent, & pisces qui in aquis erāt adnatarent.
Legimus etiam de Eua, quæ adducta est uirtute dei sic
ordinante, id est, accessit ad Adam. Neq; hic opus est,
ut ponamus quādam uisionem, quasi Adam uidisset
ea, ut prophetæ suas uisiones habuerunt.

Igitur uocauit ipse homo nomina
cuiq; iumento & uolatili cœli, omniq;
bestiæ agri: & pro homine non inuenit
adiutorium quod esset coram eo.

Hic sub finē huius sententiæ, habetis quare omnia
alia præmissa sint, & quare aues & pisces &c. addu-
xerit. Videmus enim neq; solum pro impositione nomi-
num adducta esse, sed hac occasione uoluit deus, ut A-
dam ab initio antequam formaretur mulier, cognosce-
ret sibi

ret sibi opus esse muliere, quam maiori gratitudine in uxorem deberet recipere si illa contingeret. Habemus etiā hoc loco admonitionem nō inutilem, sed necessariā, ut curemus ne ita temere coniugia fidelium conueniant, rebus non antea præmeditatis, quare nam ducenda sit uxor &c.

Et fecit illi dominus deus soporē in Adam, & obdormiuit, tulitq; unam ex costis illius, et clausit carnem pro ea.

Et ædificauit dominus deus costam, quam acceperat de homine in mulierem, & adduxit eam ad hominem illum.

Sic igitur deus formare uoluit Euam consortē uiri mulierem, ut esset arctissima consuetudo, & amicitia inter uirum & mulierem: proinde ex lateribus Adæ assumpturus illam, immisit Adæ prius soporem ut obdormiret. Quamuis potuisset deus etiā non immisso sopore omni facilitate eandē costam auferre ab Adā, sed noluit. Atqui hoc dei consiliū erat, ut quodammodo labore quodā uideatur à uiro abstractā esse mulierem, et ut iterum illa magis uiro cōmendaretur. Et ne quis horror uirum obrueret in principio conditionis, tali medio usus est dominus. Neesse est ut hic rationi nostræ ualedicamus, & historiā esse sinamus historiā: deo enim qui sic cōdidit omnia, hoc quoq; facillimū erat, nempe

ENARRAT. IOAN. OECOL.

auferre costam, & pro ea carnem apponere. Nam isto
 miraculo deus uoluit summam charitatem atq; amicitia-
 m nobis cōmendare, quam coniuges inter se seruare
 debent: deniq; docere ut unusquisq; coniugē suam pro
 carne sua agnosceret. Habemus autem ex hoc loco &
 sequentibus magnum mysterium, quod Apostolus in
 epistola Ephesiorum capite 5. explanat. Sacramentū,
 inquit, magnum est, uerum ego loquor de Christo &
 ecclesia. Nam sicut uir uxorem amat, ita deus ecclesi-
 am, quam suo sanguine redemit, etiam amat. Sic ferē
 mysterium hoc in principio mundi explicatū est, quod
 Adam secundo mortuo in cruce, uel dormiente, de late-
 re illius sumi ecclesia deberet, cum exiret sanguis &
 aqua. Certe his symbolis ecclesia cōgregata est. Chris-
 tus ad hoc alludit cum dicit: Ego si exaltatus fuero à
 terra, omnes traham ad meipsum. Porrò ecclesia, que
 tanto precio redempta est, iure grata esse debet spon-
 so suo Christo, & illum intentius amare. Nō auro neq;
 argento redempta est, sed precioso sanguine Christi.
 Adduxit.) Ut cōsideraret eam, quanta pulchritu-
 dine & decentia à deo condita esset, quamq; congrua
 suis moribus, et apta suo ministerio esset. Illa etiā sepe
 repetit, quia hoc est magnū miraculū, ut esset uirago,
 et sit aliud sonet uirago. Nūc prophetiā Ade ponit, qua
 cognouit, quare mulier sic esset cōdita, & quā sit ar-
 ta consueta

אישת

Et cōsuetudo inter mulierē et uirū, nempe ut reputari
debeat pro una carne. Proxime illa fufius explicabo.

LECTIO.

Soporem missum in Adam, quidam parum equi
matrimonio, significare dixerunt, quod hi qui se
iungunt matrimonio, nonnihil declinent à disciplina,
& obseruantia uitæ sublimioris & angelicæ, & pro
pterea consilium istud uocant soporem: in quorum sen
tentia est Ambrosius. Verum si quis uerba quæ sequun
tur recte expendit, imò etiam ea quæ antecesserunt,
uidebit animū Adæ aliquo modo illustratum uberiori
dei dono. Non enim talis sopor erat, qui cum à diuinis
rebus cōtemplandis impediēbat, sed qui carnalia com
pescēbat, & sensum rerum abducentium à deo com
primebat. Præcesserat iam antea consilium uisis omni
bus animantibus, & hoc ordinatione dei: unde cogita
bat quid de se statuisset deus, et in hac cogitatione exi
stens somnus missus est, & in somno prophetica gratia
immissa. Præterea in paradiso Adam, quando nō pec
carat, nihil tale ferendū erat, quale post lapsum: de ijs
dico, quæ ad concupiscentias carnis attinent. Hæc autē
dicta esse prophetico spiritu Apostolus testatur, &
Christus ipse, qui deo uerba illa tribuit. Videmus etiam
alios quosdam sanctos uiros propter coniugium diuino
munere & prophetico spiritu non esse priuatos. Quis

ENARRAT. IOAN. OECOL.
propius ad deum concessit, quàm Moses ipse? Quis Da-
uide magis illustratus fuit? ut taceam de Apostolis, qui
in noua lege fuerunt. Itaq; uideamus ultra primã om-
nium prophetiã illam, quam necesse erat non esse uul-
garem: igitur interprete Paulo sonabit in Christum
& ecclesiam, tametsi pulchre historia præs-truatur,
Sciatis etiam similia in alijs prophetijs euenire, ut dum
quæ iuxta historiam uera sunt, nihilominus etiam alia
spiritus sanctus illic recondiderit. Quemadmodũ pla-
nè est uerum serpentẽ æneum fuisse exaltatum, & uas
luisse sanare ab ictu eum qui illum aspexerat: nihilomi-
nus sub ea historia Christus patefacit arcanum quoda-
dam delituisse, nempe eos qui in Christum suspensum
creditori essent, & oculis animi inspecturi, uitam eter-
nam habituros, quamuis à serpente, id est, diabolo,
morsu letifero fuerint lesi. Proinde ne contemnamus
cas allegorias, quas Apostoli interpretati sunt, etsi his-
toria certa sit. Hic historia docet, primũ placuisse deo
Euam formari ex costa Adæ.

Et ait homo ille, hac uisce os de ossi-
bus meis, & caro de carne mea, huic uo-
cabitur uirago, eo quod de uiro sum-
pta sit ipsa.

Sic quidem nunc placuit deo, ut mulier hac ratio-
ne formetur, ex me sumatur, et ex latere meo. Posthac
alia

alia ratio erit, nēpe ex cōiugio prodituri sunt homines, id est pueri, & propterea istam uolo uocari **אִשָּׁה** id est uiraginē. Etsi neq; illius uocabuli proprietatē Latinus sermo satis explanat. Significat autem masculinam & fortem uirginē. Græci reliquerunt **γυναικα**. Ita iuxta historiam dignitatem mulieris auditis, quænam illa, quia de uiro sumpta est. Porro quid futurum posthac sit, prædicit.

Propterea deseret uir patrem suum & matrē suam, & hærebit cum uxore sua, eruntq; in carnem unam.

Id est, arctissimum erit inter illos coniugium & uinculum. Quamuis inter parentes & filios magna sit necessitudo, arctior tamen futura est inter coniuges: nam propter cōiuges relinquendi etiam sunt parentes. Non quod illis iustus honor denegari debeat, id quod satis cauetur in sacris literis, per illud: **Honora patrem tuū Exod. 20.** et matrem tuam, ut sis longæuus super terram. Sed sic relinquunt parentes, ut propter amorem parentū, coniugalem amorem non disperdant, quandoquidem humanum genus sic seruari debet. Sunt quidam qui interpretantur hunc uersum eo modo, & dicunt, iam mox ab initio excludi hunc gradum, ne parentes uel pueri cum parentibus rem habeant, & quod iam præludat diuinus spiritus, futuros quosdam gradus intra quos ho-

mo sese continere debeat. Sed hoc relinquimus. Postea in Leuitico tractabimus, quomodo à legitimo matrimonio arceri possint, qui unius carnis esse censentur.

Vxori adhærebit.) Honestæ ratione adhærebit. Nam si uelit relinquere deum propter uxore, ut Adam qui noluit suam uxorem contristare, male ageret, idq; sana conscientia fieri posset minime. Honestè uiuant, liberos procreent, in gloriam dei educandos. Vna caro sunt, quoniam ex duobus illis prodit unus fructus, tanquam ex una carne. Et uir non habet potestatem sui corporis, neque mulier, ut taceam de unanimitate & concordia, quam alioqui seruare debeant. Sciunt se etiam eiusdem nature & dignitatis esse. Talesq; erant cum constabat adhuc innocentia. Præterea ex latere Adæ deprompta est mulier, non ex anteriori parte, ne dignior censeretur, neq; ex posteriori, ne uilius haberi possit: sed ex latere, ideo ut sit collateralis, & ita ut sit in adiutorium. Et quia hæc non tam ad formandos mores pertinent, quàm etiam ad constituendas respublicas, apud quas adulterium male audit, negligere haud conuenit. Porro quod ad allegoriam attinet, delibatum est in superioribus. Gaudeamus illius dignitatis nos esse, cuius est Christus. Os nostrum ipse est nosq; ex carne eius, quandoquidẽ genus humanum assumere dignatus est. Hæc summa ecclesie & nostrorum
 omnium

omnium dignitas. Qui enim carnem assumpsit nostram
 & spiritum comunicauit, effecit ut cum illo unum si-
 mus, Ioan. 17. Natura non possumus unum esse cum
 patre, sed quia Christus unius naturæ nobiscum est, ex-
 cepto peccato, ita etiam dignitatē suam nobis quodam
 modo comunicauit assumpta nostra natura. Quod di-
 cit, Deseret patrem &c. si de Christo uolueris cognos-
 cere, hoc modo accipe: Reliquit Christus synagogam
 & cognationem suam carnalem, & adhæsit ecclesiæ,
 quæ uiuit secundum spiritum: uult deniq; esse caput no-
 strum, et nos pro membris habere suis. Si spiritus Chri-
 sti habitat in nobis, erimus uera dei templa: & qui spi-
 ritui illius adheret, unus spiritus efficitur cum illo.

Fuerūt autem ambo illi nudi, homo
 (inquam ille) & uxor eius, & non erub-
 escebant.

Paucula uerba sunt, sed admodū prægnantia. Quid
 referebat dicere Adam nudum, nisi gloriam egregiam
 contineret nuditas? Nihil deforme erat illis, neq; ipsa
 erubescencia: erant recti, iusti, uestiti innocentia, præ-
 terea non mordebat illos mala conscientia. Hæc & si-
 milia per hanc nuditatem signantur. Felix est innocen-
 tia sine uestibus. Neq; periculum ibi erat peccati. Ita
 omnibus modis deus condiderat hominem felicem &
 securum, tam corpore quàm animo.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

CAPVT III.

In hoc capite tertio describit nobis Moses diuinus propheta lapsum Adæ, & quomodo iterum restauratus sit, & quam pœnam Adam et Eua luerint propter peccatum, quod perpetrarant contra dei legem.

Serpens uero fuit callidior omni bestia agri, quam fecit deus, & dixit ad mulierem: Etiam si dixit deus, non comedetis de omni ligno horti.

Ille uersus præmittitur, quo cõmodius cætera describantur, & ad epicherema pertinet. Indicaturus enim Moses cuius dolis Adam lapsus sit, organũ ipsum primo describit, quod dæmon elegerat. Serpens astutus est præ omnibus bestijs: cætera animantia bruta sunt, quorũ aliqua magis callida sunt aliqua minus. Serpens ille habebat blanditiẽ quandã, & miram calliditatem, per quam & Euam seduxit. Arbitrantur quidam tunc aliam fuisse figurã serpentis, quàm nunc est. Multa sunt etiam genera serpentum: quidam erecto collo uadunt inter reptilia, ut basilisci & coronati serpentes: quidam repunt. Præterea nullus horror erat Adamo inter has bestias constituto, quia nullum erat peccatum, et saluum adhuc erat dominiũ Adæ in omnes creaturas. Non est ideo magnum miraculum, si Eua collo-
cuta est.

outa est serpenti. Satan deligit sibi huiusmodi blanda
 organa, ut homines decipiat. Discamus hic ne nostris
 uiribus aliquid tribuamus. Si Adam securus non fuit in
 paradiso à satanæ suggestu, neq; nobis promittamus
 ullam securitatem in hoc peccatrici mundo. Videmus
 & sentimus quotidie uarios astus dæmonis: nihil enim
 astu illius uersutius: hominem qua parte infirmior est,
 ea aggredi solet, & ita etiã Euan aggressus est. 1. Thi
 mot. 2. scribit Paulus, quod Adam non sit deceptus, sed
 Eua. Illam auertit satan mira astutia à simplicitate sui
 sensus. Præterea hunc modũ habet satan, ut quamma
 xime fidei omnium insidietur. Primũ in genere nobis
 suspicionem quandam de deo, quasi non optime nobis
 uelit, suggerit, & quasi inuideat nobis, uel quasi minus
 certa sint quæ ab illo dicta sunt. Cæterum illud nota
 tate, neq; opus est repetere. Id uult dicere: Deus dixit,
 non edetis de omni arbore horti. Nam Latini hoc no
 mine utuntur in irrisionibus. Item etiam, si aliquid affir
 mare uolunt uel reijcere, illud adijciunt, ut bonus scili
 cet est uir, quasi dicant, minime. Ia eben also ist. Vult
 igitur satan persuadere, dicendo: Non illa tam certa
 sunt, ut tu dicis: putas quod prohibeat uobis deus ali
 quid ex illis arboribus paradisi? quid illa ad deũ? Nun
 quid esca ad deum? quod intrat in os, non coinquinat
 hominem. Putatis quod tale aliquid prohibuerit uobis

ENARRAT. IOAN. OECOL.

deus? Hæc est astutia diaboli, ut faciat dubitare de uerbo domini corda nostra: & ubi soluerit timorem & fidem, ut putemus uerbum eius nõ esse tam rigide dictũ, facile tunc uincet, quia inuenit nos infirmos, & dubitantes de uerbo domini.

Et dixit mulier ad serpentẽ, de fructu ligni horti comedimus.

De fructu uero arboris, quæ est in medio horti, dixit deus: nequaquã comedetis ex ea, neq; contingetis illam, ne fortẽ moriamini.

Et dixit serpens ad mulierem; Non moriendo moriemini.

Sed scit deus, quod ipsa die quando comederitis ex ipsa, aperiẽtur oculi uestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum.

Bene expendite uerba ista, & uidete ne imitemini exemplum Eue, quæ dicit: Hoc mandatum est dei, qui permisit de lignis ut comedamus, de uno autẽ isto non permisit. Et addidit: In medio. quasi dicat: Videtur esse aliquo modo preciosior fructus ille. Et iterum addit: Ne attingatis. Quamuis Eua dicere poterat hoc, animo maioris religionis: Dominus dixit, ne edatis, ideo ne attingere uolumus. Ita sapientior uolebat deo esse.

Proinde

Proinde non est tutum aliquid addere uerbis dei, uel demere. Hæc erat ignauia Eue, quæ tam statim assensum præbuit serpenti. Nam hoc unū spectauit serpens, si posset Euam eò ducere, ut seduceret, & in dubium uerbum dei poneret: et ita serè omnes peccamus. Nam si hoc certissime persuasum esset, deum uidere omnia, & iudicem esse, & sumpturum rationem de omnibus factis, siue bonis siue malis, non luctarem nos dicentes in animo, Impune erit peccatum &c. quod Sapientia 2. cap. describitur pulchre: sed utiq; cessaremus à peccatis. Hoc quamprimum animaduertit satan in homine, nō cessat suis suggestionibus quò tandem id quod instillauit peragatur. Et quia semel scintillam ignis immiserat in animam Eue, iam parat istam incendere. Dicit enim satan: Vana illa uerba sunt, nihil est quod timeas etc. Nisi enim Eua uacillasset, audacior satan nō fuisset factus cum ea colloquendi. Sic ubi nos ipsos uincendos dederimus satanæ, facile uincit, & maxime tunc gloriatur de nostro interitu.

Oculi aperientur.) Duo facit Satan: timorem soluit, ne à morte sibi timerent, & transgredientibus bona pollicetur, quasi deus inuideat. Mendax est, & ab initio. Aperti quidè oculi eorum sunt, sed in magnū malum ipsorū: & dii non sunt facti, imò animantia. Nōne Adam prius bonū & malum sciuit? aliàs nō scisset

ENARRAT. IOAN. OECOLI:

de præcepto. Vult deus ut iuxta uerbum illius agamus. Satan ab obedientia dei abducit, & nos ipsos nobis ipsis relinquit. Ex illis pollicitis statim misera Eua seducta est, & uidit quod antea non uiderat. Cæterum dum hæc uel legimus uel audimus, possumus uarias fraudes satanæ, quibus humanum genus uexat agnoscere. Primum in externis habet sua organa, habet hæreticos, habet hypocritas: Iam per serpentem loquitur, iam per impios & malos homines, qui nos à fide uera abducere conantur. Deinde etiã ipsa nostra concupiscentia, quæ in nobis est, uarie tentamur, ut in Iacobi epistola habemus, qui dicit: Unusquisq; tentatur dum à propria concupiscentia abstrahitur & inescatur. Deinde concupiscentia posteaquã concepit, parit peccatum, peccatũ uero perfectũ progignit mortẽ. Curandũ igitur omnibus modis, ne uerbũ dei ablegemus, sed illo cõstanter inhareamus. Per Euam quidã intellexerunt sensum: offert enim sese uoluptas sensui nostro admodũ delectabilis & grata, mox ubi timor dei ablatu fuerit, maximũ periculum est sensibus animi, ut sic peccatũ cõsummatu: de quo uberius crastina lectione.

LECTIO.

A V diuimus nuper impostoris antiqui insidias, et quibus arietibus, quibusue machinis simplicissimos quosq; aggrediatur exemplo Eua, maxime ut summum istud

mum istud bonum, fidem inquam nostram depopuletur: quam ubi à nobis abstulerit, tunc nos totos sibi subiicit. Hoc igitur unicum eius studium est. Quia enim ipse è cælo fuit eiectus, non cessauit quin inuidens homini, ipsum è paradiso fraudibus suis eijceret. Vidimus etiam in Eua nostram fragilitatem, & quàm prouisi ad peccandum simus, & quomodo à concupiscentia nostra tanquam à serpentinis suggestionibus inescamur. Nunc sequitur.

Vidēs itaq; mulier, quod bona esset arbor illa in cibum, & oculis concupisibilis, desiderabilis quoq; esset ipsa arbor ad prudentiã comparandam, tulit de fructu illius & comedit: deditq; uiro suo existenti secũ, qui & ipse comedit.

Tentationem audistis, nunc poenam uel fructus infidelitatis licet agnoscere. Mox enim amissa fide, etiã innocentiam amisit, & in se sensit illicitos motus, & desideria nocentia. Nam uidit, inquit. Nonne etiã Eua ante uiderat? neq; cæcam illam creauit deus, ut arbore non uideret ante oculos positam, & ut non uideret qui nam, & quàm delectabilis fructus in hac arbore. Hoc nemo negat. Sed aliter nunc uidet, aliter etiam antea uidit. Quamuis enim etiam frueretur oculorũ munere antea, tamen non impediabatur à diuinarum rerum

ENARRAT. IOAN. OECOL.

consideratione, neq; sic delabebatur ad inferiora ista. Nam illud uidere, quod Eua uidit hanc arborem bonã esse ad edendum, insinuat quod iam propensa esse cœpit ad res istas inferiores appetendas. Poterat etiam edere, sed absq; omni uoracitate uel gula, uel immoderata cupiditate. Iam sensit in se deordinationem quamdam uim suam exerentẽ, & illa ipsa deordinatio hoc loco indicatur. Miro modo Eua expetiit arborem & fructus illius. Cõsiderauit bonos fructus arboris istius, & quã iucunda arbor oculis esset, & sic tota oculis hæbat in illam, & non ab istis creaturis ascendebat ad ipsum conditorem, sed neglecto conditoris præcepto, secuta est suas concupiscentias. Ita desiderabilis arbor probabatur ei, & quod audierat à serpente cogitabat, si posset similis dijs fieri, bonum & malũ scientibus. Mendaciter dæmon multa promiserat, propterea sperabat tale eximium donum posse æquari se deo, & non curabat, quæ deus præceperat. Hoc postea indicabit Moses de utrisq;, quomodo oculi amborum aperti sint, sed nondum malam conscientia, & huiusmodi deordinationes senserant. Suprà annotatũ est, quare arbor scientiæ boni & mali dicta sit, non quod arbor possit aliquid scientiæ dare, sed quia præceptum accepit homo, ne sua ratione fesus uelit uiuere, sed potius iuxta uerbum dei præscriptum omnia agere debere.

Comedit

Comedit.) Præcessit tentatio, uicta erat, & ita abiecto pudoris freno, comedit. Ratio hæc peccati est, quod nisi pœnitentia statim aboleatur, maiora sumat incrementa. Non contenta est Eua, quod ipsa mandatum dei transgressa est, sed etiam in idem peccatū coniugem suum trahit, & autorem peccati facit. Nō enim nocuisset humano generi, si Eua solum peccasset, & Adam immunis peccati fuisset: potuisset deus aliam uxorem condere, illa reiecta. Vbi autem Adam peccauit, peccatum in omne genus humanū descendit. Nullas hic persuasiones adhibet Eua. Legimus simpliciter, comedit Adam, ne scilicet contristaret uxorem suam. Apostolus Adam non seductum fuisse, sed Euam, testatur, ut supra monui. Adam acceperat mandatū à deo, nondum Eua creata, eratq; Adam doctor Eua. Nam sic ab initio dominus ordinauit, ut alij alios doceant, ne uerbum suum contemptui esset. Facile igitur potuit imponi Eua, tanquā discipula, quæ illud mandatū acceperat ab homine Adam: sed Adam à domino audierat, propterea peccatum Adæ minus excusabile est. Ipsius erat mulierem corripere propter prauaricationem, et non mox assentire eius suggestionibus. Similiter nullaratione excusabiles erunt qui aliorum sunt doctores, si ob infirmitatē plebis quæ facile seducitur, ipsi quoque eandem uiam ingrediuntur. Neq; enim omnino excu-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

scilicet Aaronē, quod populus peteret sibi fabricari idola: nam & ipse debebat populū reprehendere. Ita pastor plebis debet se gerere uirum in his quæ spectant ad gloriam dei, uel promouendam, uel obscurandam. Sic etiam Paulus monet Corinthios, ne sicut Eua in simplicitate sua seducta est, etiam sensus ipsorum corrumpantur. Accepimus iam peccatum, & nunc utrisq; peccantibus, audietis quomodo omnis honestas cessauerit, & decor ablatus sit ab eis. Vnde legimus:

Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quod nudi essent, & conseruerunt folia ficulneæ, feceruntq; sibi cinctoria.

Iterum per apertionem oculorum, quia agnouerūt se esse nudos, indicatur pudor illis innatus. Iam uidebant membra sua rebellia rationi, & sic quoq; animam aliquo modo esse mortuā intelligebant. Mortua enim mox ut comederūt fuit anima eorum, quia priuata dei gratia: neq; tam efficax spiritus dei in illis erat, ut antea, qui moderaret omnia eorum membra. Non enim duntaxat genitalia membra simpliciter hic intelligenda sunt, etsi hoc adducetur ab omnibus, quod præ maximo pudore illa tegerint, sed sensus omnes non obtinuerant rationi, quandoquidem ipsi deo inobedientes fuerant. Ob hanc nouitatem igitur, quam antea in se
 ipsis

ipsis non attenderant, iam erubescunt, uident bonum & malum, uident quid admiserint. Non ignorabant se prius etiam uestitu carere, sed non offendebantur nuditate illa, quia nihil erat unde erubescere poterāt. Verū ubi tantam rebellionē inuenerunt in membris suis propter peccatum, inuenerunt se etiam spoliatos exuijs domus dei. Porrò hinc apparet, quod ubi peccatum est, non posse nostris laboribus, nostraq; cura nos ipsos reparare, sed opus est diuina gratia, qua corda purgantur, ut possimus agnoscere peccatum, & id agere quod domino placet. Homo tamen, praesertim peccator, qui multum fidit suae ratione, cogitat quomodo possit suis uiribus se honestare, & abscondere suam turpitudinē, quod iam Moses ostēdit, sed id sua prudentia nō faciet.

Folia ficulne.æ.) Aptiora aliquanto ad contegendum folia illa sunt: succinctoria nimirum, ut membra sua tegerent, consuunt. Nuditatem illam antea in se ipsis non agnouerant, quam iam post perpetratū peccatum conspiciunt. Sed uanum erat illud studium contegendi, nam ante oculos domini plus satis conspicui erant. Discamus igitur uires nostri arbitrij, quas iactāt quidam, non sufficere, ut si ceciderimus, iterum reparari possimus: opus est deo adiutore. Nam si quispiam potuisset aliquid, nemo magis utiq; potuisset Adam et Eua, qui tam recti conditi fuerant à deo: sed inuenimus

ENARRAT. IOAN. OECOL.

illos omnino succūbere. Et hæc dicta sunt de peccatori
 Nam nunc deus misertus illorum, uocat ipsos ad iudi-
 cium antequam condemnet: deinde condemnat, ut ite-
 rum humiliatis concedat gratiam, etiam in hoc osten-
 dens se benignū patrem. Sunt qui illa considerant præ-
 ter spem, sed magis attendere debebant bonitatem dei,
 qui sciebat morbum nostrum tali remedio indigere, &
 ut sic cognosceremus peccatum nostrum, & recte hu-
 miliaremur.

Et audierunt uocem domini dei de
 ambulantis in horto ad uentum diei, &
 abscondit se Adam & uxor illius à fa-
 cie domini dei inter arbores horti.

Vocantur igitur à deo ad reddendam rationem. Ita
 & nos dum peccamus, putamus deum non uidere, neq;
 attendere nostra peccata: sed ubi peccauerimus consci-
 entia nostra concutitur his arietibus: Quare hoc feci-
 sti? sic & sic, &c. Nam illa obiurgatio erat uox domi-
 ni dei. Neq; uerisimile est, quod uiderint deum hoc mo-
 do, ut quidam prophetarum. Ad exponendum hunc lo-
 cum satisfacit Chrysostomus. Et satis est, si deus ita illo-
 rum conscientiam concussit, ut agnoscerent peccatum
 peractum.

De ambulantis.) Peccator ubiq; sibi timet. Et est
 hic ad uesperam diei, uel cum iam dies refrigeraretur.

Quidam

Quidam putant fuisse factum sonitum quendam cum strepitu, qui mentem illorum consternauerit, quiq; sonitus uox dei fuerit, ut postea in Cain uidebimus, quomodo illū conscientia sua uexarit. Pessima erynnis est consciētia peccatis polluta. Erat eis horror cū strepitu, uel cum alijs rebus aliquid terriculamenti excitabatur tempore uesperarum. Et mos est scripturæ tempus assignare moribus congruū. Nox erat quando Petrus negabat Christum: & frigus, quia deficiebat charitas & fides. Ita hoc loci etiam tempus factō bene congruit.

A facie.) Quid faciet peccator? quomodo se abscondet à facie iudicis, qui ubiq; est, & omnia comprehendit? Iam uident se omnino deprehensos: in arbustū quoddam densius se conijciunt, in quo deliteant, ne uideantur. Iterum magna stultitia illorū apparet in eo quod se occultare conantur à domini facie. Desideria illa deniq; stulta secuta est magna cæcitas, quia nō bene sentiebant de deo.

Et uocauit dominus deus ipsum Adam, & ait illi: Vbi es tu?

Emphaticōs est dictum: Vbi ubi? Dominus non per ignorantia loquitur, quasi ignoret quid actū sit, uel ubi sit, sed ut prouocet eum ad confitendum peccatum suum, & ut agnoscat in quantam sese coniecerit miseriam. Quasi dicat. Quousq; te precipitasti o Adam?

ENARRAT. IOAN. OE COL.

in quam foueam te coniecisti? ex qua felicitate deiectus es? Non es idem Adam qualis à me conditus fuisti, iam fugis lucem, qui eras dominus totius mundi. Hæc sunt uerba dei ad Adam, quibus deus alloquitur suam conscientiam. Neq; opus ut de illa externa uoce intelligamus, cisi dominus facile potuerit per angelos uocem talem formare, cui nihil impossibile. Atqui nolumus contendere cum quopiam de illa re. Id enim quotidie experimur in nobis, quod ipse Adam, cum præceptum domini transgredimur, & agnoscimus etiam quàm male egerimus ubi peccatum fuerit impletum. Aliter tamen deus nos admonet peccatorū, & aliter satan. Deus admonet, ut pœnitentia deleamus peccata. Satan admonet & irridet, ut eos quos antea in peccatum seducendo iniecerat, omnino perdat per desperationem. Vides tis autem hic pulcherrime hominem internum describi, quomodo secum affligatur, & ubiq; querat effugia, cū nulla appareant nisi ad deum cōuersi fuerimus.

Qui ait: Vocem tuam audiui in hortu, & extimui, quia nudus ego, & absconditus sum.

Tardus est Adam ad agnoscendū peccatum suum, & quiduis aliud loquitur, quàm ut se reum esse dicat. Vult dicere: Iam præter morem solitum duriores te experior, & longe aliam uocem audio, quàm hæc.

nus. Hinc factum est quod præ timore me sic abscondo: non est amplius mihi talis fiducia, ut sic comparere possim coram te. Audiui iram tuam, quam ferre non possum. Non dicit Adam peccatum suum, quod merito cõfiteri debebat: unde dominus amplius urget eum ad confessionem peccati, quò tandem misericordiam & remissionem adsequatur. Sic uidetis peccatorem non audere oculos in cœlum attollere. Lege Luc. 15. de filio prodigo locum diligenter, & inuenies quid peccatorẽ oporteat facere. Et nisi dominus adiuuet sua gratia ut iterum spem misericordiæ dei concipiat, non mirum peccatorem desperare. Nam uidetis Adam quamdam deordinationem in se experiri qualem nunquam passus fuit, attamen peccatũ suum agnoscere recusat.

Et ille dixit: Quis indicauit tibi quod nudus esses? nunquid de ipsa arbore, de qua præcepi tibi ut non comederes ex ipsa, comedisti?

Ecce tu non fateris peccatum tuum, necesse ut ego tibi illud obijciam. Præuaricatus es præceptũ meum. Parum quiddam erat, quod mandaueram, nempe de unius arboris fructu ne comederes, cum alia omnia tibi concesserim. Comedisti de hoc uelito fructu: hæc præmia tuæ ingratitude, et fructus tuæ inobediẽtiæ, iam nihil in te pulchrum inuenies. Adam nondum senserat

E NARRAT. IOAN. OECOL.

mortē. Et quamuis anima eius gratia dei destituta esset
attamē non sensit ipsam mortē, sed incipiebat paula-
tim erubescere, fugere, trepidare &c. Nam rationem
reddere tanto iudici, non parua carnificina est mentis.
Vult igitur dominus dicere: Inde apparet unde sint tibi
oculi aperti. Nōne antea nudus eras? quæ illa noua
nuditas? Apparet te nudū esse ab innocentia et uirtuti-
bus: habe hoc tibi propter peccati præuarcationem.

Et dixit Adam: Mulier ipsa quam de-
disti ut mecum esset, ipsa dedit mihi de
arbore, & comedi.

Quamuis iam palam deus obiecerat Adæ peccatū
suū, per quod uolebat illū inducere ad confessionē, quò-
d citius ei misereretur: ille autē non solū non cōfiteatur pec-
catū suum, sed etiā in sociā suā culpam reijcere studet,
imò in deū, qui sibi illā dederat. Vult dicere: Quare nō
dedisti mihi aliā mulierē, quæ honestiora suasisset? Tu
autor illius peccati es, quia tu dedisti illā. Quam stul-
ta excusatio sit, facile quis uidet, cū Adam debebat do-
cere uxorē suā, & nō uicissim ab illa doceri. Vocē dei,
nō mulieris audire debebat. Tales etiā pleriq; hodie in-
ueniūtur, qui audēt dicere: Quare dominus corpus mi-
hi dedit tam infirmū, tamq; propensum ad peccandū?
Neq; interim illi expendunt deū etiam promississe gra-
tiā. Non est igitur ut culpā in illū reijcias, cuius est o-

mnis honor et gloria. Hæc sunt illa folia ficulnea, id est, friuolæ excusationes, quas perpetuò culpis nostris præteximus. Statim nos excusamus postq̄ lapsi sumus in peccata, quasi innocentes simus, nūc in hos, nūc in alios culpā reijcientes, cū maxima culpa in nobis sit. Ita profecto nemo statim suā ignaviā agnoscit. Videmus quantum innatum sit nobis philautiæ in excusando nostra delicta. Misera res, uolumus iusti et sancti apparere, cum simus insignes peccatores. Hæc est illa hæreditas, quam ex ipso Adam habemus. Oportet ut quisq; agnoscat malitiam humani cordis: illa enim agnita, omne studium emendandæ uitæ excitabit.

Et dixit dominus deus ad mulierē:
Cur hoc fecisti? Et dixit mulier: Ipse serpens seduxit me, & comedi.

Vides etiam quod & ipsa mulier stultam excusationem adfert. Serpens uim non fecit, ideo suæ stultitiæ illud peccatū debebat ascribere, nō serpenti. Ita suis uerbis se incusauit, cū libere peccatū suū debebat cōfiteri. Vbiq; per omnē scripturā licebit animaduertere, quoties deus iustitiam exercet, et pœnam aliquā intentare uult, primo satis cognitū facit peccatū, propter quod punire hominē deliberat. Sic etiā hoc loco antea exposulauit cū Adā & Eua, et quū rei inuenti sunt, sententiam, quā meruerant facta ipsorū, subiungit. Quam

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uis autem illa uideantur esse admodum dura & crudelia, reuera tamen si recte expendantur, sunt misericordie dei plena. Et iterum licebit agnoscere diuinam beneuolentiam: neq; enim deus cum homine egit, quem admodum meruerat, pro magnitudine peccati. Adam cum omni sua posteritate meruerat totus abijci, totusq; condemnari: deus tamen spacium poenitentiae tum illi tum posteritati eius donauit, & de redemptore prouidit, ex mera benignitate, et à nullo prouocatus. Hec igitur cum poenis illis cõiuncta sunt. Neesse itaq; est, ut misericordiã dei ubiq; magnificiamus. Imò si omnia ordine perspexeris quæ hic aguntur, uidebis iterum deum cum homine tanquam patrem cum dilecto filio agere, quem inuitus tam dure tractat. Quia enim abusi sumus delitijs paradisi, & nihil profuit nobis omnium rerum abundantia, alia uia erudire nos uoluit deus, nimium per calamitates & aduersitates, ut sic tandem contempis istis rebus temporalibus, ad uera bona conuertamur. Videamus igitur sententias illas.

Et dixit dominus deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es præ omni iumento, & præ omni bestia agrit super uentrẽ tuũ gradieris, & puluerẽ comedes omnibus diebus uitæ tuæ.

Primum condemnat deus serpentem, à quo tamen
facti

facti rationem non quesuit. Neque exposulauerat ante
 te a cum serpente, sicut cum Adā & Eua. Longe enim
 aliud peccatum fuit diaboli, qui per serpentem opera-
 tus fuit, quàm peccatum uel Adæ uel Eue: quia is per
 malitiam & inuidiam peccauerat, ad obscurandā diui-
 nam gloriā: quod genus peccati serè grauius est, quàm
 ui unquam ueniam mereatur. Et iam olim diabolus cie-
 ctus fuit ex angelorum consortio propter suam mali-
 tiam. Expediebat etiam homini, & addebat nonnihil
 consolationis, uideri iam inimicū suum grauius à deo
 tractari & puniri. Solemus enim nonnunquam conso-
 lationem accipere, quando uidemus eos qui nos affixe-
 runt, ante oculos nostros male habere. Ideo & serpens
 principio punitur, & sic aliquid timoris tum Adæ tum
 Eue incutitur, id tamen habebat suam consolationem.

Quia fecisti.) Peccatum serpentis deus non ma-
 nifestat, utpote rem per quàm inuisam & abominabi-
 lem. Fecisti tantam rem, illam meam creaturam, pro-
 pter quam omnia condideram, abduxisti, inuidiaq; de-
 cepisti. Ausus igitur tantam rem, maledictus sis præ o-
 mnibus bestijs. Habebat serpens aliquid prærogatiue
 præ cæteris animantibus, quia callidior וְרָע & in
 hoc habebat aliquid prouidentie. Fertur tunc erectus
 incessisse, & statura regiam dignitatem habuisse præ
 cæteris animalibus, unde etiam familiarior fuit homi-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ni. Quantum exaltatus est serpens, tantum humiliatus est prae omnibus animalibus, ne amplius erigeret se in sublime.

Pulverem terrae.) Non uesceris de alijs fructibus terrae nascentibus, quia occasionem dedisti mulieri ad peccandum: haecq; erat cōdemnatio serpentis. In omnibus illis sententijs uos potestis considerare, quomodo id deus potissimum punit in homine peccatore, quod praecipue auertere solet à deo. Serpens erectus incedebat. Punit igitur illum deus & humiliat, ut ambulet super terram, quia erecte incedendo familiaris fuit homini, et sic decepit. Inuenimus in serpente illam superbiã, quae proprie est Luciferi: in muliere delitias. Econtrario ambo puniuntur, nempe doloribus. In Adam inuenimus ignauiam, quae leuatur laboribus. Quidam illa exponentes asserunt multas allegorias, quas non licet omnino contemnere, modo habeamus historiam. Diabolus abusus est serpente, ideo etiam serpens puniri debuit propter hoc: sed grauior poena diabolo infligitur. Et quae poena est diaboli, ea etiam est membrorum illius, quia aequè illis peculiare est, & abducere simplices à gloria dei, & conspirare contra pios, atq; diabolo ipsi. Terrena illi querunt, etsi uideantur sublimia sapere. Sic etiam hi in quibus potestatem suam exercet, puniuntur à deo propter superbiã suam, ut iam non aspirēt
ad caele

ad cœlestia, sed solum temporalibus contenti sunt: & dum potiuntur illis delitijs, putant se esse beatos, quod tamen maxime ad eorum maledictionē pertinet, quia fontem omnis boni amiserunt.

Et inimicitias ponam inter te & inter ipsam mulierem, inter semen tuū, & inter semen illius: ipsum cōteret tibi caput, & tu conteres eius calcaneum.

Dicitur serpenti, maligne egisti cum homine, præsertim cum muliere, quā inuenisti infirmiolem: tu post hac ab illa uincēris, & ab eius semine. Si etiam naturā rerum spectemus, tale quiddam inuenimus, quod natura abhorreamus à serpente, præsertim muliebri genus illos magis formidat, unde inimicitia quædam sunt inter serpentes & mulieres. Illæ enim omnino uellent serpentes ablatos, quia insidiantur illis. In serpentibus etiā pestilens uenenum est, quo hominibus molesti sunt. Ipsum semen, id est, humanum genus, conteret caput tuum. Homo sciet infirmitatem tuam, quod contrito capite totus peris, & ita potestatem tuam tollet: tu autem non poteris mox inuadere caput hominis, sed insidiaberis solum calcaneo, quia humi incedes, & non potes te adeò erigere, ut aliquid nocuenti inferas homini. Hebræi habent: Mordebis sibilando pedibus, insundendo ita uenenū in posteriorem partem hominis. Tale

ENARRAT. IOAN. OECOL.

quiddam licet uidere in istis animalibus, quæ oderunt
 humanum genus. Nihilominus longe sublimiora hic
 commendantur nobis. Videmus enim quod deus non
 omnino hominem abiicit, quamuis exasperauerit eum,
 sed potius conatur illum seruare. Iam constitutus ho-
 mo superior serpente, ut spem concipiat deum sibi be-
 ne uelle: & ita cōstituit deus hominē, ut pater terrenus
 facit, qui dat filio suo potestatem contra hostes &c.
 Vnde etiam homo potuit surgere, & maiorem spem
 de deo habere. Neq; ibo inficias, quin in hoc uersu con-
 solatio magna sit homini data. Quid magis consolatur
 nos, quàm cognoscere deum nobis bene uelle, & dare
 uirtutem ut hostem uincamus, qui longe damnosior est
 hostis, quàm serpens? Potestas diaboli multo nocentior
 est quàm ullius crudelissimi hostis. Deus igitur qui ad-
 est homini contra inimicum minus ualidum, utiq; con-
 tra inimicum magis ualidum non denegabit suum au-
 xilium. Estq; sententia: Sint perpetuæ inimicitie inter
 mulierem & semen illius, id est, contra ipsum diabolum,
 & eius filios. Nam generatio malorum contra electos
 dei pugnat, quæ organum est diaboli, ut pessundet bo-
 nos. Tam contra diabolum ipsum, quàm contra mem-
 bra eius, sunt inimicitie assidue fidei homini. Videamus
 itaq; quanta benignitas sit patris, qui nobis sua
 gratia adest, & adesse uult. Per caput potentiam, pote-
 statem,

statem, & omnem uim intelligimus. Deus dat filiis suis ut possint draconem & basiliscum conculcare: quam potestatem etiam Christus suis discipulis promisit. Illa potestas per gratiam dei datur & nobis, ut conteras mus caput inimici. Ille enim non cessabit, quin semper nobis insidietur. Qui mordebit uertunt, sic interpretantur: Poterit carni nocere, & inferioribus partibus, & temporalibus rebus: non autem animæ, nisi uelimus gratiam dei omnino contemnere: illamq; consolationē ante omnia puto hic commendari. Nec me latet quod recentiores dicunt, de semine Christo esse intelligenda. Licet sit uerum, tamen nullibi ab Apostolis hoc testimonium citatum legimus, cum alia de Christo filio dei adduxerint. Contra Iudæos pugnaturi, uereor citius irrideamur, quàm aliquid efficiamus, si hunc locum citauerimus. Apud pios autem hoc testimonium multum ualet, quia per semen Christum sciunt diabolum sua potestate exutum, imò & penitus uictum. Item quædam de calcaneo adiiciunt, cui satan insidiatus est, quia Christus tentatus & suffixus in crucē. Iudas enim qui prodidit Christum, hoc egit incitatus à diabolo: similiter et Iudæi. Quamuis etiam si proprietatem uerbi seminis aduertamus, non ad unum, sed ad posteritatem benedictio in Christo competit. Pulchre spes datur in deo, quod licet digni simus condemnatione, tamen ea ben-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

gnitas dei est, quæ non uult tradere nos hosti, sed facere superiores. Sequitur nunc de Eua.

Ad mulierem uero dixit: Multiplicando multiplicabo dolorem tuum, & conceptum tuum: in dolore paries filios, & ad uirum tuum erit desiderium tuum, & ipse dominabitur tibi.

Scimus quomodo Eua peccauerit imbecillitate infirmior & simplicior, unde impositum ei à serpente. Non legimus quod deus maledixerit Eua, ut etiã postea de Cain: sed illud de terra & serpente legimus: unde sententia ista erat aliquo modo tolerabilis. Vult deus dicere: Nunc aliter te erudiam: quia per delicias istas declinasti à me, & abusus es bonis concessis, mutabo illam uiuendi rationem in aliam tibi utiliozem, ut non tam securè uiuas absq; omnibus molestijs. Et mulieri, quæ uas est natura infirmius, iuxta Pauli dictum, deus plures afflictiones dedit. Hocq; hic est notandum, ut tempore mensum, & quando concipiunt & pariunt. Nonne sic omnis ferè uita mulieris laboriosa est? Menses cū patitur, grauida cum est, cū parit, nonne omnia plena dolorum? Dicit igitur: Hanc crucem tibi iniungam, ut posthac maiori diligentia memor sis mandatorum dei. Neq; aliam ob causam ea imponit mulieri, quam ut ne posthac sit superba, sed memor suæ fragilitatis. Chrystostomus

Postomus dicit in hunc locum: Quamuis cruciatus sis habitura in partu, tamen post partum iterum conuerteris ad uirum tuum, & alios pueros paries. Malo aut sic interpretari. Eris sub uiro tuo, illi honorem dabis, ille imperabit tibi, ut postea deus seipsum exponit, quod uir caput sit mulieris. Ita & iuxta Apostolũ non permittitur mulieri loqui in ecclesia, sed subdita sit uiro & tegat caput suum.

Desiderium.) Alij concupiscentia, uel conuersio. *ἀποστροφή*, auersio ab alijs ad illũ in cupiditate quadam, ut sit uir quasi patronus in omnibus rebus mulieris. Et auersio pro conuersio accipitur. Dicit: Antea æqualis marito eras, eiusdem dignitatis, ex latere uiri, & dignitate par, sed iam quia fuisti uiro causa ruinae, in pœnam tuam futurum est, ut subdita sis uiro. In sequenti capite habebitis de Abel, quod cõuersio eius sit ad Cain, quia Abel non insidiabatur dignitati Cain, ut sciatis etiã hoc eo in loco pertinere ad imperiũ. Mulier illa est quæ peccauit, & sic sunt delitiæ in amaritudines conuersæ. Sic nobis continget si ab obedientia domini cessemus: immittet dominus uarias ægritudines, ut reuertamur ad eum. Nunc loquitur Adæ.

Ad Adam uero dixit: Quia audisti uocem uxoris tuæ, & comedisti de arbore, de qua præcepit tibi dicens: non

ENARRAT. IOAN. OECOL.
comedes ex ea, maledicta est humus
propter te, in dolore comedes eam o-
mnibus diebus uitæ tuæ.

Et spinam atq; tribulum faciet cre-
scere tibi, & manducabis herbam agri.

*Alij, In afflictione comedes. Ita Adæ improperat
tum negligentiam suam, tum etiam ingratitudinem,
quod abusus sit benignitate dei. Taxatur etiam ibi ma-
gna ignauia Adæ: oportebat enim cum strenuum ui-
rum esse, etsi Eua à serpente fuisset decepta. Ipse ma-
gister Eue erat, ideo magis strenuum esse illum dece-
bat. Ipse debebat docere uxorem, quod neglexit, et ex
magistro inepto, discipulus ineptus factus est. Vult di-
cere: Fuiſti inobediens, uictus es à delitijs, fuiſti ignauus
ſectator prohibitarũ delitiarum, maledicta igitur ter-
ra. Dominus omnium rerum eras, & terra propter te
condita, ut tibi ſeruiret: ſed quia tu non ſeruiuiſti creato-
ri, neq; terra tibi ſeruiet. Et poſtea ſubdit: Licet labo-
res & ſis ſtrenuus, tamen terra fructũ non dabit. Vide
quid fecit ignauia tua. Pro delitijs habebis hunc labo-
rem. Poteras in paradifo uiuere felix & immortalis,
ſed iam laborabis: et ſi multum laboraueris, tamen non
dabit terra fructus quos ſperaueris. Iam mutabitur tibi
paradiſus, & pro optimis fructibus dabit tibi ſpinas et
tribulos, ut uix inde ſis habiturus ſcennũ terre, id eſt, ui-
lem fructum.*

In ſudore

In sudore uultus tui uesceris pane
donec reuertaris in humū: ex ea enim
sumptus es, quandoquidem puluis sis,
& in puluerem reuersurus sis.

Vide quid egeris: delitiæ fuissent tibi seruare para-
disum, nunc laborabis usq; ad sudorem. Maledicti qui
qui Adæ iugū excutiunt. Nihil feliciter continget absq;
labore. Neq; solum de labore agricolarum hunc locum
intelliges, sed quicquid agit homo quod honestum est,
id in scriptura dicitur laborare.

Puluis es.) Hæc erat sententia in Adam, quæ &
totum humanū genus comprehendit: sed semper quæ-
dam cōsolatio speranda apud patrem misericordiarū.

LECTIO.

A Vdiuimus heri, quomodo inobedientiam Adæ
& Eux deus paterna castigatione castigauerit,
& pro delitijs paradisi uarias calamitates humano
generi immiserit, præsertim mulieri, cui prædicuntur
dolores menstrui & partus. Deinde etiam uiro, quam-
uis laboret in sudore uultus sui, tamen terram fore infru-
giferam, ut homo cognoscat, quæcunq; terra profert,
illa diuino beneficio cōcedi, et non humano labore ac-
quiri. Postremo memores eos facit suæ originis, quod
talia ferre debeant, donec in terrā redeant, de qua sunt
sumpti. Et quamuis illa satis dura uideantur, rectius ta-

ENARRAT. IOAN. OE COL.

men inter remedia cōmemorantur, quàm inter pœnas. Deus enim non oblectatur pœnis nostris: sed multo magis gaudet, si homo reuertatur à peccatis suis, & sic uiuat. Proinde non parũ aberrant sophistæ, qui uolunt unicuiq; peccato suã pœnã deberi: et ideo solent dispensare satisfactiones, & suas indulgentias cōfirmare. Dicunt: Adam peccauit, secuta est hæc pœna mortis & c. Potest aliqua ratione dici pœna, nam omnia illa non erant suauia toleratu: sed si quis ita uelit dicere pœnã, ut sophistæ, quasi satisfaciat Adam pro peccato, plus diuina iustitiæ derogabit, quàm addet: unde omnia ista relictius remedia dixerimus, quàm pœnam. Electis per hanc uitam omnes calamitates non inter pœnas numerantur, sed sunt materia certaminis, ut homo seipsi humiliet, & deum agnoscat. Ita poteritis etiam respondere, ubi passim in scripturis legitis, post peccata secutas esse pœnas. Propter pœnitentiã deus immittit pœnas, ut desistamus à peccatis, non quod pœne sufficiant pro peccatis nostris delendis. Sanguis Christi emundat nos à peccatis, non satisfactio nostra.

Et uocauit Adam nomen uxoris sue Heua, eo quod ipsa fuerit mater omnis uiuentis.

Statim ex hoc uersu cognoscitur Adam accepisse quandam cōsolationem: nam iterum ut supra propheticè

lice loquitur. Quasi dicat Adam: Ecce uideo deum adhuc paterne mecum agere, & non omnem posteritatem simul tollere propter peccatum meum: Nam uxor mea dabit mihi filios, qui etiam ipsi sunt uicturi, & adhuc nobis est spes aliqua uitae, quamuis mortem meruerimus. Potestis etiam hoc cognoscere, quod Adam nomen mulieri imponit post peccatum, & per hoc ostendit se esse dominum & caput mulieris, quae ante peccatum erat consors, & eiusdem dignitatis. Nomina enim alicui imponere, dominij symbolum est. Suprà animalibus, non uxori nomina imposuit. Est igitur in hoc uersu propheticè dicto spes quaedam Aedae. Si ad allegorias spectare libet, sicut suprà, ecclesiam esse uxorem Christi cognoscimus, in qua sola uita nobis conceditur: & qui extra ecclesiam sunt, & charitatem non habent, uita non sunt participes.

Fecit quoque dominus deus ipsi Adae & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos.

Iterum uidemus diuinam prouidentiam & curam erga humanum genus. Cum iam nudi ambularent Adam & Eua, & erubescerent, obnoxijque essent uarijs iniurijs, aeris imbribus, rigoribus, caloribus &c. deus uestiuit eos. Ibi uarias allegorias sumpsērunt: & quidam satis ridicule exposuerunt humana corpora esse pelliceas

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ceas uestes. Hieronymus & alij quidam accipiunt hic
 argumentum pro tuenda uirginitate contra coniugium,
 cum tamen deus hoc uoluerit humano generi consule-
 re. Etiam unde has pelles deus acceperit, habent quæ-
 stionem: sed libenter ea relinquo, quæ nihil ædificant.
 Omnes pecudes dei erant, ideo facile pelles potuit ac-
 quirere, & nuditatem illorum contegere. Sensus est,
 quod deus dederit eis ingenium, ut pararent sibi uestes.
 Nam pleraq; scripta sunt, & traduntur deo, & solum
 insinuant ea quæ deus homini concessit, ut supra cum
 audirent deum ambulantem & loquentem &c. Quas
 lis autem illa uox fuerit, dixi. Ita & hic aliquo modo
 ostenditur, quod deus fecerit homini pelles, cum dede-
 rit ingenium faciendi. Vel si iuxta literam illud intelli-
 gere uis, non errabis. Iterum spes nostra confirmatur
 ut bene cõfidamus, quod deus non sit nos derelicturus.
 Ne simus igitur nimium solliciti de cibo & potu. Cibum
 dabit, qui iam uestes dat. Ita in primis hominibus uide-
 mus, qualia necessaria sint omnibus. Victum & am-
 ctum habentes, his contenti simus. Legimus deniq; deum
 dedisse eis pelliceas uestes, non sericas, uel molles adeo:
 Nam poenitentiam & asperiores uitam illis quodam
 modo insinuare uidetur. Hoc quidam clicere solent.
 Quid non sperarent post delicta de diuina beneuolen-
 tia, quæ non solum eos non extinguit, sed etiã noua be-
 neficia confert?

Et dixit

Et dixit dominus deus: Ecce ille homo fuit quasi unus ex nobis, ut sciret bonū & malum: & nunc ne forte mittat manū suam, & accipiat etiā de arbore uite, & comedat, & uiuat in seculū.

Sunt qui hunc uersum affirmatiue exponant, & putant si per asseuerationem exponatur, commodiorē interpretationem sic haberi: sed ego malo simplicem sequi sensum. Sunt enim hæc ironicôs dicta. Neq; deceat deum ad nostram eruditionem quædam ironice loqui, quemadmodū patres de filijs suis nonnunquā loquuntur: non quod oblectentur stultitia illorum, sed ut cupiant illos erudire. Sic spiritus sanctus etiam hic loquitur.

Ecce ille homo.) Vide quā bene successit Adæ, sic præuicari præceptum nostrum: uide quā participes sit diuinitatis. Non potuisset longius à nobis recedere, quā sic transgrediendo præceptum meum. Inuenerat pelliceis Adam, ut cognosceret etiam suam uilitatem: & ita erat cōparatus bestijs insipientibus, quorum etiam pelles gestabat. Dicit: Omnino est factus nobis dissimilis, hocq; uolebat. Videmus iam iumentis frē inferiorem. Quā male cesserunt homini sua consilia: propterea opus ut aliter erudiamus hunc nostrū filiū.

Arbore uite.) Id est, ne semper sit ita miser, &

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tam ignominiosus. Nā si acciperet de ligno uitæ quod deus constituerat in paradiso (ut suprā de arbore scientiæ & boni & mali dictū, cuius fructus prohibitus) potuisset immortalitate potiri. Hæc magna misericordia dei. Nos multū horremus mortē, cum finis sit malorū. Nō esset optandū ut perpetuò in hoc exilio uiueremus. Vult dicere deus: Hoc homini longe satius est, ut quàm remotissime remoueatur ab hoc ligno. Dum dicit: Ne fortè manū mittat etc. id est, cum cōsideratione quadā, & dedita opera comedat. Aliàs potuisset simpliciter dicere: Ne fortè comedat. Estq; sententia: Cogitabit quomodo possit perpetuò uiuere, non quàm miser sit. Et quamuis summa bona amiserit, nihilominus placebit sibi sua miseria. Non agnoscet se tam miserum, si per miserimus eum in paradiso, unde optabat de arbore uitæ, & sic fieri immortalis.

Et emisit eum dominus deus de horto Eden, ad colendum terram, de qua sumptus fuerat.

Eiecit eum deus horto uoluptatis propter suū peccatum. Hic necesse est ut seruemus historiam. Nam attēta audiuius Adam non esse formatum in paradiso, forsā circa agrum Damascenum, uel in aliquo simili loco, deinde translatus in paradisum. Igitur in locum primum, in quo primo conditus fuit emittitur Adam.

Ex loco paradisi mittitur in illam terram, unde sumptus fuit. Terra ista maledicta, proinde in sudore uultus sui laborare cogebatur.

Itaque expulit illum hominem, & collocauit à plaga orientali horri Eden Cherubim, & laminam gladij uersatilis, ad custodiendum iter arboris uitæ.

Sic expulit eum deus, ne iterum ingrederetur: id est, suis uiribus nunquam eam felicitatem acquireret quam amisit. Nam constituit ibi ab oriente iuxta paradysum cherubim, & gladium uel romphæam, ut Græci uerte runt, uersatilem, per tempus uitæ Adæ. Per cherubim quidam angelos intelligunt. Etsi hic dicat fuisse terram illam obseruatam angelorum ministerio, ne Adam ingrederetur, postea tamen non opus erat hac custodia, ne Adam comederet. Dixi nuper de paradiso: ne imaginemur, ut pleriq; locum esse ualde remotum, et quasi de altissimo monte descenderit Adam: deinde ut alij narrant, ultra mare positum esse: scriptura enim omnino repugnat. Nam uidemus aliqua flumina, quæ obambulant paradysum. Noluît autem deus redire Adam ad illū locum. Et quamuis uere olim illic talis arbor fuerit, postea tamen terra illa mutata fuit, factaq; obnoxia maledictioni, & sic felix terra aliud nomen accepit. Simpliciter illū uersum exponere possumus: deus

ENARRAT. IOAN. OECOL.

omnibus modis curauit, ne Adam iterum regrederetur ad eam felicitatem, unde excidit: id est, suis uiribus adsequi uitam aeternam non potuit. Christus promissus uere aperuit paradysum & regnum caelorum. Videt autem Adam ante oculos suos eam regionem, de qua expulsus propter peccatum suum fuit, unde memor esse debuit ex quanta dignitate exciderit: quod etiam nos cogitare oportebit. Sed haec omnia in bonum homini facta sunt: nam longe maior nunc gratia, quam si non precessisset peccatum. Et ita usque huc descripsit Moses ingenium hominis & dignitatem, & quomodo ob nostram ignauiam preceptum domini praeuaricamur, & iterum diuina benignitate reseruamur in hac uita, ut nos ipsos exerceamus & emendemur. Nunc progreditur ultra in sequenti quarto capite, in quo cognoscemus propositis duorum exemplis fratrum, quod bonorum hominum ingenium, & quod malorum: & qui ueri sunt filij dei, & qui non. Nam Abel ille primus iustus, pulchre deliniabit nobis, quomodo boni in hoc seculo habeant: deinde Cain, qui fortunatior in hoc seculo, quales mali sint declarabit. Moses potuisset scribere alias genealogias, & certum est quod Adam initio multos liberos procrearit, quamuis solum hi tres, Cain, Abel & Seth commemorantur. Illi autem soli recensentur nobis in bonum, quia omnia conscripta sunt ad nostram

stram

fram eruditionem, ut inde emendemur.

CAPVT IIII.

Dam uero cognouit Heuã
uxorẽ suam, quæ concipiens
peperit Cain, dicens: Acqui
sui uirum à domino.

Coniugium quidem institutum est in paradiso. Por-
rò opera coniug. alia extra paradisum cœperunt. For-
tassis aliaratione, uel saltem absq; labore fuisset partus
hominum in paradiso. Proponit autem opus non tan-
quam malum, tamen si raro parentes peccato careant.
Accedit nonnunquam deordinatio quædam mensium,
ut hi non eorum respectu agant, sed magis libidinem
quàm ordinationem dei sequentes. Scriptura pudice lo-
quitur de his rebus, & dicit: Cognouit uxorem suam.
Iam incipit modus creandi hominem. Non amplius for-
mat deus hominem de puluere. Hic est primogenitus
Cain, cui nomen à possidendo obuenit. Et ferè in scri-
pturis sacris propria nomina ob singularem rationem
instituta sunt, & per ipsam scripturam nobis exponun-
tur. Cain igitur nomẽ ab acquisitione habet, si quis pro-
prietatem nominis uelit quærere, & est uox gratiarũ
actionis. Quasi dicat: Deo sint gratiæ, cuius munere
mihi proles concessa est. Quamuis sunt quidã, qui pu-
tant, quod Heuã quæ habuit spem in Christũ, nato ma-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

seculo & mare, putauerit per illum, quasi semen illud promissum, contundendum caput serpentis. Illud satis quidem plausibiliter dicitur, sed non uideo an ita mos scripturae sit. Nam alioqui mulieres, ubi partu liberatae fuerint, ut in Euangelio clarum exemplum habetis, & ubi cognouerint puerum natum in mundum, mirum in modum gaudent. Ita etiam Heua gratias agens, dicit: Possedi uirum, possedi illum qui futurus est uir & successor. Neq; ob id damno aliorum expositionem, quae satis pia est, cum meam adfero sententiam.

Et adiiciens peperit fratrem eius Habel, fuitq; Habel pastor ouium. Cain uero cultor humi.

Denuo peperit Heua. Et mos est Hebraeorum, ut cum dicimus: Et adiecit parere, uel loqui, nihil aliud sibi uult, quam ultra peperit uel locutus est. Nomen Habel hic non interpretatur, significat tamen uanitatē & luctum. Videte nunc principio ex ipsis nominibus quales sint boni & mali futuri. Cain possessor, nimirum qui habet hereditatem suam in seculo hoc; Habel plorans nihil habet. Ita enim contingit, ut multo feliciores sint in hoc seculo filij huius mundi, quam filij lucis huius. Et ideo Habel pastor ouium bene dicitur, quia ipse simplex, qui amabat etiam animal innocentissimum. Cain autem agrum colebat, quia natus ad cumulandas diuitias.

LECTIO.

LECTIO.

Exponentes hanc historiã de Abel & Cain, non solum respiciunt in par istud fratrum, quos primum genuit Heua, sed accommodant historiã istã toti hominum generi. Licet enim uidere in his duobus fratribus uarias hominum sectas. Sunt etiam hodie, fuerunt, & erunt usq; ad consummationem seculi Abeles & Caini: erunt semper filij lucis & fuerunt: erunt & filij huius seculi, homicidæ et mendaces, qui bonos persequuntur. Heri memini, non sine causa historiã illã enarrandã suscepisse spiritũ sanctum, cum aliã multos qui hic non recensentur, genuerit Adam filios, quia sufficiunt hi duo, in quibus uidemus, ut sese habeant homines. Antea cognouimus in Adam antequam peccauit arbitrij libertatem, maiorem dignitatem, & prerogatiua quẽdam: nunc uideamus hos, qui ab Adam prodierunt, quo ingenio sunt præditi. Habebimus hic primo, ut esse cœperũt: secundo, ut uixerint et uitã instituerint: tertio, quã præmia receperint. Vnũ initium amborum, nam ab uno patre matreq; nati sunt. Quidam dixerũt fuisse gemellos, sed textus habet, Adiecit parere. Igitur quantum ad initium humanæ carnis attinet, una caro est in utroque. Vnde statim bonitatem morum ascribere oportet diuino spiritui. Nam si natura boni fuissent, uel tantum ualeret nostri arbitrij libertas,

ENARRAT. IOAN. OECOL.

non factus fuisset Cain moribus inferior Abel. Videbimus igitur in Cain peccatū præualere, & in Abel diuinam misericordiam. Est autem & hoc discrimen, quia Cain primogenitus, magni nominis, & etiam dominus Abelis. Nam statim diuino quodam iure primogeniti dignitatem accipiunt in fratres suos natu posteriores, quia primogeniti ætate maiores. Et hos moribus & prudentia idoneos constat esse ad moderandos fratres. Iidem etiam duces fratrum suorum esse debent, ideo obseruandi. Videmus igitur in hoc ferè mundo eos qui Cain referunt, in maiori esse dignitate, frui delitijs uarijs, esse etiam in honoribus, potentijs, reges & principes fieri &c. Deinde qui Abel innocentia & simplicitate sequuntur, contemptos esse in hoc mundo, quales sunt sancti dei & prophete, quibus non dignus est iste mūdus. Vnde Apostolus illos uocat peripsemata huius mundi. Coram hominibus Abel postremus natu, sed coram deo prior. Veteres doctores non solum historiam istam perquisiuerunt, sed admodum diligenter allegoriarum contemplati sunt. Etiam Hebræi (quorum Philo doctissimus scripsit librum, in quo pulchre horum fratrum collationem facit) multa scripserunt de horum fratrum ingenijs. Ambrosius post Origenem duos libros cōscripsit, sed non eadem felicitate. Origenes ferè primas habet, quoties ad allegorias uenitur. Videmus
ad oculos

ad oculos, quomodo uarietates & sectæ inter homines nascuntur. Videmus etiam inter initia, quibus disciplinis quiq; se consecrarint.

Factus ouium.) Obseruate hic, qui natus fuit posterior, iam primus ponitur: neq; seruat Moses eundem ordinem, quæ antea habuit: & hoc non sine causa factum est, quantum ad natiuitatē in hunc mundum attinet. Cain prior, sed quantum ad morum institutionem Abel prior. Videte quæ disciplina Abelis et Cain. Abel pastor ouium. Minoribus laboribus pascuntur oues, quàm colantur agri. Sectatus igitur fuit Abel ouium pius: neq; fuit ita terrenis rebus deditus ut frater, sed spem nimirum suam iecit in deum. Videmus frè de maximis patriarchis, quomodo pastores fuerint ouium. Et si minime quieti fuerunt, tamen minus laboris, ne à contemplatione rerum diuinarū auocarentur, quàm si aliàs terram coluissent, habuerunt. Porrò cæteri hoc animaduertunt, quod pascendo oues, etiam seipsos moderare assuefecerunt, & eo modo suas passiones & affectus internos ceperunt regere. Tale autem studiū non fuit in Cain. Vnde quoties legunt de istis pastoribus sanctis, in promptu habent suas allegorias, quomodo pecuini affectus in nobis regendi sint. In summa, disciplina indicat Abelem fuisse hominem innocentem. Iam de progressu uitæ illorū bifariam ostendit Moses.

Vel iustitiam exercent erga deum, aut in proximum.
 Duo necessaria, fides & charitas. Fidem declaramus
 externis ceremonijs, hoc est, sacramentis, quæ ad hoc
 instituta sunt, quæq; sunt protestationes internæ fidei.
 Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad
 salutem. Quisquis enim uere crediderit, propter fidem
 illam efficacem etiam in opera erumpet, quamq; con-
 fitebitur sacramentis coram proximo, ut ille prouocetur
 ad colendum deum, quo etiam gratias deo agat. Ita
 Matthæi 5. cap. Sic luceat lux uestra coram homini-
 bus, ut uideant opera uestra bona, glorificentq; patrē
 uestrum, qui est in cœlis. Ambo igitur illi fratres suam
 fidem declaram: sed statim ex operibus apparet fidem
 unius fuisse fictam, & uere fuisse hypocriticā, & aliū
 uere fuisse innocentē, nempe Abelem. Fallūt ferē exter-
 na opera, si quis illa principio solū spectat. Sub finē li-
 cebit uidere, quomodo opera fiant, et quo animo, quā-
 ue diligentia, qua deniq; deuotione, et tūc statim an ex
 animo fecerit illa, uel non, apparebit. Vt igitur inno-
 scat nobis fides illorū, describit Moses quomodo ambo
 deo obtulerint munera. Neq; legimus præceptum da-
 tum fuisse offerendi: sed non dubitemus eruditos fuisse
 ab Adam, aut fortasse à spiritu sancto admonitos, ut ex
 terno quodam cultu, internā fidem cōtestarentur &c.

Et factū est à fine dierū, et adduxit Ca

in de fructu humi oblationē domino,

Habebimus & hypocritam, & dei ministrum uerum. Hypocrita primum describitur offerre, sed tenuē oblationem, qui adduxit oblationem cum iam fruges intulisset, uel post messem, aut post uindemiam. Quidam ex nostris sic exponunt: Tandem transactis iam multis diebus, adduxit Cain de fructu humi, ut obijciatur Cain etiam dilatio, quod tam tardus prodierit ad gratiarum actionem. Nam uota nostra deo statim debemus proferre, & confessionem nostram differre non decet. Neq; hic dicit de meliori fructu Cain attulisse, sicut de Abelis oblatione. Accepit aliquot manipulos, uel parum quiddam, quod succendit & obtulit deo, ut tunc solebant in initio: unde apparet statim auaritiam & parsimoniam in homine Cain fuisse, quod non toto corde offerebat donum suum.

Sed & Habel quoq; adduxit de primitijs ouium suarum, & de adipe illarum: & respexit dominus ad Habel, & ad oblationem illius.

Abel qui iam antea se obtulerat domino, non uilissimas oues domino adducit, sed primogenitas, id est, eximias, optimeq; habitas, & in his adipem quoq;. Ita sacrificium commendabat Abelem, & declarabat qualis Abel ipse esset, qui sese et intima obtulisset, uolunta-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tem scilicet et cor suum, quod primogenitum nostrum est. Falsa religio putat se placare posse deū, si extruat templa, si magnam pecuniam expendat, si peregrinationibus multos annos insumat & c. sed non est adeps uerus, ut postea audietis. Neesse primo te ipsum consecres deo: neque simpliciter stipulas & culmos offeras, reseruando tibi grana. In nobis ipsis quod est, id est, animus, deo consecretur. Vocat hic etiam oblationem sacrificium, quod ex pecudibus oblatum est, aliàs frē de frugibus accipimus. Respexit deus ad Abel & ad munera eius, nimirum propter fidem. Deus non eget nostris muneribus, sed omnino amat corda nostra, in quibus uult habitare: uidet an quis sit fidelis, iustus, pius animo. Nisi arbor bona fuerit, nullos bonos fructus feret. Abel bona arbor, quam deus uidit, id est, approbauit. Deus non ita oculis externis uidet, quem admodum nos. Neq; Abelis oblata deus respexit, quia ex primogeniis ouium erant, sed quia ex fideli animo ea profluxerant. Et ita uidetis quantum nobis commendetur fides sincera. Nam illud licet uidere ex remuneratione, quæ ex fide profecta est.

Ad Cain uero & ad oblationē illius nō respexit, quapropter iratus est Cain ualde, concideruntq; uultus illius.

Vt ad uirum impium & mendacem, qui non animo colendi

mo colendi deum obtulit sua, deus non respexit. Fortassis ob sanctimoniam opinionem quam prae se ferebat, obtulit etiam munera, ne ab alijs cõtemneretur. Dicunt quidã, quod signo approbauerit deus oblationem Abelis sibi placere: ignem nempe descendisse coelitus & de uorasse oblata Abel, quod certe indicium erat, illa deo fuisse grata: oblationem uero Cain non consumpsisse, hocq; fuisse indicium munera Cain fuisse ingrata. Necessse enim erat ut aliquo modo id illis innotesceret. Philo cum ista tractat, Abelem dicit fuisse hominem quidẽ bonum, & satis exercitatum in uirtutibus, sed alioqui non expediti sermonis, & sine omni apparatu, tales enim homines ualde approbat deus. Per Cain sophistã intelligit, & eum qui sese externis ceremonijs multum ostentat, multumq; ualeat eloquentia & disputationibus: unde dicit quã periculosum sit Abelem his certaminibus sese obijcere. Discamus igitur primo fidem, secundo charitatem. Innocentia Abel in hoc manifestatur, quod obtemperat fratri primogenito, & non suspicatur malum: charitas enim non est suspiciosa. Contrã, hypocrisim in Cain habebitis, inuidiam & odium truculentissimum, animumq; planè sanguinarium.

(Iratatus est.) Licebit etiam in facie eius uidere hominem male affectum, quemadmodum affectiones illae sese plerumq; produnt. Licet uidere in facie an homo

ENARRAT. IOAN. OECOL.

iracundus sit uel mansuetus: & hæc externa notæ sunt interni hominis. Id est, uariabant uultus eius, & iam nõ benigne respiciebat fratrem suum, ut antea. Pessimum malum est inuidia. Et quia Cain, qui alioqui possessio dicitur, & amans sui ipsius, diuina bona non possidebat, nempe innocentiam & iustitiam, non mirum fratri suo frustra irasci. Vere uanus homo fuit. Irascitur enim fratri, cui deus tantam gratiam contulerat, propter quod sumpsit occasione inuidendi. Debebat Cain ille multũ gratulari fratri suo, qui deo tã charus esset, & petere ut frater pro se oraret: sed cum non posset uindictam petere à deo, molitus est insidias fratri suo. Hoc malũ unde progreditur, quàm ex amore sui ipsius? Ita hypocritæ, qui nõ sunt filij dei, persequuntur miris modis alios, qui syncerè deum colunt. Neq; est nouum illud uidere, omnia enim secula falsos prophetas & bonos habuerunt.

Et dixit dominus ad Cain: quare succensus es tu, & quare cõciderunt uultus tui?

Nõne si bene egeris, erit subleuatio, & si non bene egeris, ad fores peccatũ cubat: & ad te appetitus illius, & tu dominaberis ei?

Quare succenses ò pessime Cain? quare ira tibi est?
 & ad

Et ad quid? Hæc est benignitas dei, quæ etiam peccato-
 res ad meliorem uitam solet assiduo prouocare. Fert ali-
 quandiu deus hominem malum ob id, ut pœnitentiam
 agat. Sed obstinatis animis, quod dolendū, admonitio-
 nes nihil profunt, et uerbum dei ab illis frèrè contemni-
 tur, peioresq; indies euadunt. Quod autē non emenda-
 tur Cain, illud deo non possumus ascribere. Deus corri-
 puit illū ut benignus pater: et dixit: Quare irasceris?
 Ad quid אַיִן? quasi dicat, frustra hoc agis, tu non
 poteris præualere, frustra persequeris fratrem tuum,
 ipse habebit æternā uitam, tu pessundaberis. Vel qua-
 re ira est tibi? attende iudiciū dei, uide ut tu bene uiuas,
 tunc deum benignum et propitiū habebis, qualiscunq;
 frater sit, siue te melior, siue peior. Non est ut ad illum
 respicias, uide tu ne quid omittas, quod te deceat. Si te
 ipsum non recte institueris, ad portam peccatum tuum
 recubabit. Hebræi exposuerunt, ad portam mortis re-
 cubet peccatum: estq; sententia: Non ignoscetur tibi
 peccatum, si quod perpetraueris, adducendus es ad iu-
 dicium grauißimum. Vel, imminet tibi pœna peccati.
 Peccatum quod clamat in cœlum pro uindicta, iam ante
 te fores est. Quasi dicat: Malum præ foribus est: scias
 non inultum fore peccatum tuum, tam iustus est deus:
 nulla causa tibi est in fratrem tuum, quò ei aliquid mali
 inferas: uide ut tu recte facias.

E NARRAT. IOAN. OECOL.

Ad te appetitus.) Ecce ego subieci fratrem tuum tibi, tu primogenitus es, ad te conuersio illius. Suprà idem uerbum habuistis de muliere, quod etiam hic habemus. Nonne subditus est? non contradicit tibi, in nulla re molestus est, agnoscit te ut primogenitum. Neque ego aufero tibi dominium: oportebat te laeto animo esse in fratrem, quare igitur irasceris? Si omnino placet tibi pergere in peccatis, non euades impunitus. Siue illud in conscientiam Cain spiritus sanctus locutus est, ut solet loqui, siue uocali uoce, hic non exprimitur. Dictum autem est, ut caueamus odium & inuidiam, & charitatem assumamus. LXX. aliter uerterunt: ὁ θεὸς ἐὰν ὀργισθῶς προσφωρεῖ καὶ, ὁ πρωτόγονός δὲ μὴ δὶ ἐλαῖς, ἡμαρτες. Quasi dominus reprehendat Cain. Parum est quod obtulisti, sed cum non recto animo fecisti, nihil curo, quiesce. Aliqui ineptissimum argumentum liberi arbitrij hic confirmare uolunt, & dicunt: Ecce in tua potestate est bonum facere, uel malum, tu es dominus appetitus tui, quasi quis possit moderare illum. Sed nihil ad rem, neque aliquid hic pro libero arbitrio inuenimus, sed potius cōtra. Est æque ac si quis diceret: Ille est rex alterius, ergo habet liberum arbitrium. quæ illa consequentia? &c.

Et dixit Cain ad Habel fratrem suum:
factum est cum essent in agro, confur
rexit

rexit Cain in Habel fratrem suum, & occidit eum.

Vbi admonitio diuina nihil proficit, uidete quomodo omnia deteriora fieri soleant. Simulat dolum intra se, & dolo fratrem euocat. LXX. addiderunt, Exeamus in campū. Philo multis uerbis declarat, quid illud exire in campum sit, nempe ad locum exercitij. Tam tempore pacis, quàm belli, maximis exercitijs opus habent pij, ne succumbant, & dolo circumueniantur ab impijs. Simples nisi sint potentes sermone, ne facile committant se sophistis. Videtis animum malignum in Cain: blanditer educit fratrem suum in agrum. Licet etiam cognoscere mite ingenium Abelis & placidum, (figuram Christi gerentis mitissimi) qui passus est insidias fratris sui, & tandem occisus. Viderat patrē suum propter inobedientiam punitum, quod ei exemplum emendationis esse debebat. Imò etiam admonitus à deo ne succenseret fratri suo: sed omnia hæc frustra. Neq; solum odio habuit fratrem suum, sed etiam perdidit. In Cain defectus charitatis apparet, in Abele fides eximia. In sequentibus finem utriusq; audietis.

LECTIO.

Iterum auditori sumus dominum ferentem sententiam contra peccatorem, eumq; impium: unde iuxta morē scripturæ iterū præcedit causæ dijudicatio.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Non uult enim deus aliquem punire, nisi peccatis manifesta-
 nistatis. Et hoc ubiq; licebit in scripturis animaduere-
 tere. Audiuimus de initio uitae & de progressu tam A-
 belis, quàm etiam Cain. Nunc finis utriusq; specta-
 dus erit. Plus enim oculos nostros huc flectere oportet,
 ne offendamur, uidentes nonnunquam impios in hoc
 seculo feliciter agere, pios autem e contra uarijs modis
 affligi. Vnum frè initium utriusq; fuit, nam ex eodem
 patre & matre nati sunt. Alter peccatricis naturae in-
 genium secutus est, alter susceptus à deo, & diuino spira-
 ritu instructus. Vnde etiam Abel ille iustus, uirtutibus
 patientiae et charitati uacauit. Secus autem uitam insti-
 tuit Cain. Audiuimus etiam, quae fuerit utriusq; reli-
 gio. Item uobis omnibus innotuit, quàm pura, quamq;
 feruida & sancta, & absq; omni hypocrisi fuerit Abe-
 lis religio. Contrà quàm fucata & hypocritica omnia
 fuerint in Cain. Ille de suis etiam, sed non optima obtu-
 lit. Male diuisit, quia cor suum sibi seruauit, id est, non
 renunciauit suis affectibus, neq; se ipsum obtulit deo. Si-
 militer magna patientia uisa est in Abele, quae omnino
 defuit Cain, qui a gre tulit sibi fratrem praeferrì. Vnde
 ei insidiatus est mox, & per dolum euocauit in campum
 & occidit miserabiliter fratrem suum. Quamuis an-
 tea & in tempore admonitus à deo esset, ut odiù seua-
 mentis abijceret, sed noluit talem admonitorē audire.

Obseruate

Obseruate illud, ut assidue uigiletis orando, ne mali praeualeant: Nam uiuitur in hoc seculo à plerisque, in quo perpetuum est certamen, quasi nihil periculi imminet, sed maxime falluntur. Adsunt boni & mali, & est perpetuum certamen cum satana. Videanus igitur finem utriusque. Abel probatur à deo, & deum habet uindicem, itaque uiuit apud deum. Porro Cain reprehenditur à deo ac maledicitur, & sic tamen nondum obtemperat, sed responsans deo desperat: atque ita iudicatur à deo, ut coram hominibus peccatum suum manifestum fiat. Quod occultare ab hominibus uoluit, hoc patefactum est. Et sic eluditur omnis impiorum spes, & uana est illorum fiducia.

Et dixit dominus ad Cain: ubi est Habel frater tuus? qui ait, nescio: nunquid custos fratris mei sum ego?

Siue conscientiam eius apprehenderit, siue aliquo alio modo apparuerit, nos non cōtrouertemus. Et cum deus querit, Vbi frater tuus, non per ignorantiam querit, quia deo nihil est absconditum, sed per hoc deus uolebat prouocare Cain ad confessionem peccati, & ut ipse sui ipsius esset accusator. Quamuis etiam alij uerba haec aliter intelligant, quod non improbo. Quid dolet tibi: ubi est? tu putasti, quod cum illum occideris, iam nusquam locorum esse. Est in quiete sanctorum, & in

ENARRAT. IOAN. OECOL.

gloria angelorum. Scias etiam nomina illa propria in sermonibus habere magnam emphasim. Ita cum dicit, Vbi est ille tuus scilicet frater, quem occidisti &c.

Nescio.) Videte, sicut etiam supra audiuiſtis, peccatoribus omnibus proprium est tegere peccatū suum, & seipſos iustificare. Maxime id ſolent hypocrite. Præterea licet planè hic uidere hominem impium, qui nihil de deo ſentiat, eſi deo munera ſua obtulerit, tamen neque illa curauit neq; deum, quem ſcire debebat cor hominis perſcrutari. Nihil enim occultum ab oculis illius. Ille dicit, Nescio: quaſi uelit ludere deū, quem admodū homines. Vbi eſt impietas, ibi timor dei abeſt, etiam illic dominatur mendacium & omne malum.

Nunquid custos.) Quaſi dicat: Quid ad me, ut cunq; de fratre agatur. Ita perfrictæ frontis eſt. Quid ad me quò uadat, ſiue in ſylua ſit, ſiue in domo. Nunquid ad latus ei poſſum eſſe, & ſequi pedes eius, quaſi ſeruus eius ſum? Reuera debebat eſſe custos, tanquā minoris fratris, cum primogenitus eſſet. Nam hæc dignitas primogenituræ ideo data eſt, ut ſeruiat alijs. Videmus quantum peccatum ſit contemnere proximum, et ei ſeruitium recuſare. Quidam enim dicunt, qui tamē Chriſtiano nomine gaudent præ cæteris: Quid ad me, quicquid alij agunt? ſi reprehenderē, redderem me inuidioſum. Hæc uox eſt hominum ſeipſos amantium. Ita

Et Cain possessio dicitur, et amans sui ipsius. Iam uirtus Christiana in hoc consistit, ut proximo seruiamus. Nam reddenda planè erit ratio de neglectu fraternæ charitatis.

Et dixit: quid fecisti: uox sanguinum fratris tui clamat ad me de humo.

Iam palàm cōuincit eum peccati sui deus, et reum statuit, ut sententiam ferat, et ut cognoscatur antea se meruisse talem sententiam. O quantam cædem cōmissisti, quia fratrem tuum occidisti? Primus cædem humano generi inuexisti, nunquã tale quid auditũ est. Illum inquam mansuetum hominem occidisti. Non potes negare illud tam grande peccatum. Vox sanguinum fratris tui clamat. ✠ Hebræus pluraliter dicit. Potuisset etiam in singulari dicere ut nos Latini, sed ideo facit ut indicet, quod ne minima gutta quidem sanguinis fraterni effusi impunita erit: id est, omnes sanguines, quotquot sunt guttæ clamant ad me. Ita uidemus deum custodem sanctorum suorum, iuxta illud: *Iustorum animæ in manu domini sunt.* Sciamus deniq; deũ esse uindicem nostri. Nullus tam paruus contemptus, qui non perueniat ad aures domini: et ob hanc causam commendatur nobis patientia, ne nos ipsi simus uindictæ auidi, sed illam domino relinquamus, qui retribuet unicuiq; secundum id quod operatur. Et quod Cain di-

Sap. 3.

ENARRAT. IOAN. OE COL.

citur, id omnibus persecutoribus piorum dicitur. Et si in oculis nostris non punientur, tamen non euadent manum domini in extremo iudicio. Et dominus cum dicit, Vox sanguinum: loquitur quasi sint multæ uoces clamantes ad se. Vult dicere: Ego habito in altissimis, peccatum tuum transcendit ad omnes cælos. Non ut crasse illa intelligamus: sed hisce uerbis indicat, ut uideamus quàm portentosum peccatum sit iustos persequi. Iam patefactum fuit peccatum Cain, terra et sanguis testes erāt. Clamat sanguis, ut uindicta sumatur de Cain. Verum Paulus in epistola Hebræorum meliora indicat de sanguine Christi, qui propter peccata nostra effusus est &c. Nunc sequitur poena.

Et nunc maledictus es tu e terra, que aperuit os suum ad suscipiendum sanguines fratris tui, de manu tua.

Si excolueris humum, non addet dare tibi uim suam, mobilis & uagus eris in terra.

Videte, Adam non dictum fuit, maledictus tu, sed terre maledicebatur. Neq; Eue, quamuis ei iniungantur uariæ afflictiones. Serpenti autem dicitur: Maledictus es præ omni iumento &c. Cain autem mores serpentinos imitatus est, proinde maledictioni obnoxius. Sicut serpens organum diaboli erat, sic etiam Cain, per quem

quem satan operatus est hanc cædem. Sic etiam adhuc hodie operatur per omnes impios, tanquam per organa sua, unde etiam maledicuntur. Cain maxime resistebat spiritui sancto ad illum loquenti: Quam paterne dixit deus, Quare ceciderunt facies tuæ? caue ne succenseas fratri &c. Illam benignam uocem et admonitionem audire noluit, & sic spiritui sancto resistit, non admit- tens pœnitentiam, & ideo dignus ut illi maledicatur à deo. Frustra etiam postea dolet lata sententia.

Quæ aperuit.) In hac terra, in qua tu sic misere occidisti fratrem, quæ imbibit sanguinem illius, eris maledictus. Ne putes terram istam tibi unquam prodituram fructus, licet exercueris illam multo labore. Erat uir agricola Cain, sed frustra laborabat, quia peccauerat. Non adiciet robur suum, id est, non ita profert fructum suum etiam si seminaueris, & si semen se aperuerit, tamen hanc uirtutem non habebit ut satis mature scat. Quando fruges satis maturescunt, uires exerunt suas. Conquerimur quotidie de sterilitate terræ, de fame, & de alijs rebus quæ penuriam frugum inferunt, & non agnoscimus manifesta illa testimonia scripturæ, quod ea omnia nobis obuenciant propter peccata nostra. Quidam astris ea ascribunt & alijs rebus, cum ea oportuerint malitiæ hominum ascribere.

Mobilis.) Habebis etiam signum, & hincinde cit

ENARRAT. IOAN. OECOL.

euibis, putas te occultasse illum mortuum, scias autem illum semper uexaturū conscientiam tuam, nunquam certam sedem habebis. Omnes delitiæ Cain erant in hac terra, quas ab illo aufert dominus. Videant omnes impij; quod potissimum amant in hac terra, illud auferet dominus. Deniq; etiam post hanc uitam maiore pœnam expectabunt, dignam factis eorum.

Et dixit Cain ad dominum, maior est iniquitas mea, quàm ut remittatur.

Ecce repulisti me hodie ab ipsa superficie terre, & à facie tua abscondar: eroq; mobilis & uagus in ipsa terra: & erit, omnis qui me inuenerit, occidet me.

Dicit, maiorem infligis pœnam quàm possum gestare. Ecce eiecisti me hodie à facie tua. Obseruate hic, Cain audita sententia non petit ueniam, sed desperat ut impius. Antea cum posset agere pœnitentiam, contempsit, & iam non datur locus pœnitentiæ amplius lata sententia. Antea non poterat uidere grauitatem peccati cum admoneretur tam benigne à deo, ne odio haberet fratrem suum, nunc lata sententia aperiuntur oculi eius, & quanto in inferno sit, aspicit. Cognoscit nunc quàm grauis res sit offendere deum, & fratrem persequi, deo acceptum. Sic etiam Iudas cum referret pecuniam in ærarium, confitebatur peccatum suum, quod tradidisset

tradidisset sanguinem iustum, sed citra omnem fructum. Egregia quidē confessio, sed planè inutilis, post latam domini sententiam. Sic etiam sequens uersus exponendus est, ut sunt uerba hominis præfracti & pertinacis.

Ecce repulisti.) Alij, eijcies. Ita certum erat, ac si iam eiectus esset. Dicit: Iam non locus quò fugiā. Qui dam à facie terræ eijci, & à facie dei, idem esse dicunt. Sic desperati homines in summis pœnis deo non habēt honorem, sed continuo blasphemant, & hi sunt fructus peccati. Vult dicere: Finis futurus est, ut quisquis iuenerit me, fortè occidet me. Sic sonāt ista uerba, si spectes efferos mores illius hominis desperabundi, quamuis pœnam suam audierat. Sapientiæ s. Ingemiscunt hi qui in inferno sunt, sed nihilominus blasphemāt. Et si uarijs modis à deo impij puniantur, tamen ex multis immisissis plagis non emendantur, sed peiores indies magis & magis apparent. Tales Pharaones licet hodie uidere planè obturata mente. Nec displicet expositio illa, ob sequentia, etsi aliam non reiiciam. Frustra se humiliant & deplorant sua scelera. Sunt miseri & tremuli homines, intus male habent propter conscientiam, foris autem à deo humiliantur. Igitur Cain dicit: Non est quod ausim amplius te accedere, non inueniam apud te gratiam, destitutor planè tuo auxilio, itaq; ero miser et uagus.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Occidet me.) Nimirum cognoscent me ex ipsiſ
ſignis, tremore ſcilicet & pallore, quia illud facinus nō
potero tegere aduerſus meam malam conſcientiam.
Fugit impius nemine perſequentē. Nullus erat qui ſta-
tuerat occidere Cain. Videmus hic ſtatim eos qui gla-
dium tollunt, eos etiam gladio occidendos eſſe. Qui oc-
ciderit proximū ſuum, ille ipſe meretur etiam puniri.

Et dixit ad eū dominus: imò quicun-
que occiderit Cain, ſeptuplū uindicabi-
tur: & poſuit dominus in Cain ſignū,
ne ullus eum inueniēs, interficeret illū.

Quia ita male habebat Cain, ut nollet amplius oc-
currere deo, multo minus cōparere ſe humiliando: neq;
mirum, cum mortem abſoluere omnem ſuam miſeriam
putaret: nam illi ſpes non erat uitę æternę. Dicit igitur
illi dominus: Non ut tibi uideatur faciam, non patiar
ut ſtatim moriaris. Hęc grauis tua pœna erit, ut diu
uiuas ſuper terram, & ſis in ſignum & portentū omni-
bus hominibus, qui te uident. O Cain, nemo te occidet.
Deus manifeſtabit aliquod in te ſignum hominibus, ne
te occidant. Quale autem ſignum illud ſit, quidam tres-
morem, alij aliud ſignum fuiſſe dicunt, ſed id nobis non
conſtat. Si autem uolueris aliquid miſericordię in hoc
loco tribui, ut cohæreant ſuperiori loco hęc uerba, ita
exponendum erit: Peccatum meum grauius eſt, quam

ut omni

ut omnino dimittatur: sum occidendus. Sed non occi-
dendus, si potuisset meliora precari. Deus igitur re-
spondet: Ecce hunc metum eximam à te, eris uagus &
profugus. Porrò quod hic legimus septies, sunt qui se-
ptem peccata colligere uolunt in Cain, quæ admiserit,
in quorum numero est Chrysostomus. Sed hæc curio-
sus congescit, possemus plura congerere. Cum dicit se-
pties, uult indicare, grauius puniendum esse Cain. Se-
ptenarius enim numerus hoc in se habet: estq; senten-
tia: Perfectam ultionẽ dabit, & tantã pœnam, ut non
inferenda sit ei maior. Postea etiam septuagies septies
habebitis, ubi plura de hac re audietis.

Egressusq; est Cain à facie domini,
& habitauit in terra Nod ab Oriente
Eden.

Exiit destitutus gratia domini, & ab eo loco in
quo ante familiarem deum habuit, fugit. Alij aliter ex-
ponunt. Noluit amplius manere in hoc loco, propterea
quod non ferebat terra fructus, & nihil ei dulce ultra
in Eden, qua parte ab Oriente ad Septentrionem spe-
ctabat, nam intra has regiones locus Eden est. Talia in-
dicia uidemus impiorum. Exasperarunt deum pecca-
tis suis, offenderunt proximos suos: igitur nihil dulce
illis est amplius cum hominibus, ob pessimas conscien-
tias, quas habent. Econtrario boni deum habebunt uis-

ENARRAT. IOAN. OECOL.
dicatorem, & omnia eis grata sunt ob conscientie
tranquillitatem.

LECTIO.

Sapiens inquit: Impius si in profundum peccato-
rum suorum uenerit, omnino admonitione omnem
contemnet, quod in Cain impleri uidemus. Cœpit enim
desperare etiam admonitus à deo, & contemnere pœ-
nas quas meruerat. Vnde exiuit à facie domini, & ha-
bitare cœpit in Nod.

Et cognouit Cain uxorem suam, que
concepit & peperit Hænoch, extru-
ens q̄ ciuitatem, uocauit nomen illius
ciuitatis, iuxta nomen filij sui Hænoch.

Non poenitebat Cain peccati sui, quod in hoc sa-
culo apparet, cum sectatur delicias uxorias. Neq; hoc
præiudicat sancto coniugio. Licet tamen uidere con-
temptorem animum, in quo nihil pœnitentis erat. Au-
distis quomodo antea conquestus fuerit, se sic derelin-
qui: nunc uidebitis quod nihil melior fiat. Hoc libenter
condonabimus ei, quod uxorem accepit: illud aut̄ mini-
me, quod educat filios non in gloriam dei, sed ad omne
nequitiam, & quod illos facit hæredes sue impietatis.
Vxor eius alia potuit non esse, quàm soror, quam ea
tempestate necessitas cogebat ducere. Vbi autem rari-
tas hominum cessauit, planè incestus esset sororem in
uxorem ducere.

Extruens

Extruens.) Iosephum lib. Antiquitatum lege-
 re poteris, qui dicit Cain fuisse intentū rapinis & ho-
 micidijs, propterea extruxisse ciuitatem, ut cum rapi-
 nis & prædis illuc cōflueret. Tyranni arces construūt,
 ut sint prædarum suarum receptacula. Alij exponunt
 & dicunt Cain dixisse: Omnis bestia quæ me inueniet,
 interficiet me, ideo & ciuitatem extruxisse. Verū non
 absimile moribus Cain uim alijs inferre, cum antea con-
 tempserat cædem fratris sui. Vtiq; nō pro magna iniuria
 habuit, si alios qui contingerent ipsum etiam in parua
 re, iniuria afficeret. Neq; putemus solum istos duos tūc
 uixisse. Adam & sui etiam erant, qui ciuitate non ha-
 bebant opus, sed impius construxit sibi munitionem, in
 qua tutus esse possit. Alij aliam causam afferunt, cum
 legimus eum sic tremuisse & pavidum fuisse: et dicunt
 quod eam ob causam ciuitatem construxerit. Sed prior
 sententia uerisimilior est, & mihi magis probatur.
 Cain incola fuit terræ huius, ideo solum quæ huius se-
 cidi erant spectare debebat. Vnde figura est hypocri-
 tarum. Neq; ascribit deo nomen huius ciuitatis, sed iur-
 tibus suis & suo filio, ut extenderet nomen suum,
 illudq; efficeret immortale. Et dedit nomē ciuitati He-
 noch. Quamuis, quomodo bene potuit nomini suo con-
 sulere, qui fratricida fuit? Nomen eius apud alios satis
 mani festatum propter cædem fratris. Sed hæc est cæ-

ENARRAT. IOAN. OE COL.

citas mundanorū hominum, qui inter summa bona censent ab omnibus laudari & celebrari. Quamuis illa bona sint adiaphora, quæ possunt esse bona uel mala, prout inuenerint homines: quia etiam boni uiri ædificant ciuitates, neq; ob id peiores fiunt. Omnino Cain debebat se occultare ab omnibus mortalibus, tamen cōtempa conscientia uenit in profundum peccatorū et contempsit omnia.

Porro ipsi Hænoch natus est Irad: Irad autem genuit Mehuiaël, & Mehuiaël genuit Methuschaël, Metuschaël autem genuit Lamech.

Hæc est posteritas Cain, quā breuibus exponit, & deinde relinquit. Videamus benignitatem dei, qui etiā impijs suam benedictionem concedit, qui aliquo modo electis dei seruiunt. Nihil insigne de illis habemus, etsi usq; in septimam generationem suam posteritatem habeant. Nunc igitur de Lamech mentio erit, propter quæ genealogia ista cōposita est, qui sextus est à Cain.

Et accepit sibi Lamech duas uxores, nomen unius Ada, & nomen alterius Zilla.

Videbitis faciem mundi in ista profapia Cain & Lamech. Et illa, quæ plurimum solent homines oblectare, et in quibus mundus ille detinetur, bene nobis deliniantur.

liniantur. Sunt qui Lamech excusant, tanquam uirum
 honestum, sed omnino mihi uidetur ille etiam pertinere
 ad mundum reprobū. Est alius Lamech de quo postea
 audietis, sed iste ex prosapia impiorum est, & inde etiā
 facile possumus agnoscere, quos affectus sermonibus
 illius tribuere debeamus. Principio legimus, quod prae
 ter institutionem dei, duas uxores duxerit. Initio enim
 non sic fuit in negotio matrimoniali, ut quis duas simul
 uxores haberet, sed unusquisq; suam & unicam uxore
 habere debuit. Vt igitur uis irascibilis in homine corru
 pta, & uis rationalis, ita etiam uirtus concupiscibilis
 uitiata, ideo non mirum talia fieri. Seruiebat enim ea
 generatio libidini & uoluptati, ut capite sexto audie
 tis, quomodo filij dei filijs hominum mixti sint, ut ui
 deatis omnes homines fuisse corruptos. Imò etiam alij
 quorum multi ab Adam nati, nullū nomen habent bo
 nae uitae. Quando autem legimus de patriarchis, Abra
 ham, Iacob, & alijs, qui plures uxores habuerunt, qui
 dam in his excusationis rationē adducunt: sed ego non
 uideo, quamobrem illos excusemus. Quamuis quidam
 ex Iudaeis ferant, quod solebant ante diluuium quidam
 uxores sibi accipere, non ut prolem ex ijs haberent, sed
 ut uoluptati uacarent, quibus uenenum dabant, ut ster
 ilitas eis adesset. Et sic putatur Lamech duxisse duas
 uxores. Verum scriptura commendat nobis illos fuisse

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uiros impios. Vxoris nomen unius est Ada, quod uel à decore uel ab ornatu uenit. Nomē alterius à sonitu uel umbra.

Genuitq; Ada Iabal, qui fuit pater inhabitantis tabernaculum, & peculi.

Nomen uero fratris eius Iubal, qui fuit pater omnis cōtrectantis citharam & organum.

Et Zilla quoq; genuit Thubal Cain, qui expoliebat quodcunq; artificium æris & ferri: soror uero Thubal Cain, Naëma.

Ex duabus uxoribus tres filios, & unam filiam habuit, & singulis tribuit sua inuenta, ut uideamus artes & disciplinas longe antiquiores esse, quàm à Latinis & Græcis recensentur. Ars musica, militaris & ferraria, ante diluuium fuisse constat ex hoc loco. Iosephus lib. 1. Antiquitatum Iudaicarum cap. 4. dicit fuisse Lamech septem et septuaginta filios, qui ex duobus uxoribus, Zilla & Ada, ei nati sunt. Qua autem autoritas

Iosephus te id confirmet, ignoro. Legimus de pœna septuagies taxatur. & septies, sed de filijs nihil inuenio. Fortassis hæc negligentius posuit, ut alia nonnulla. In triplici ordine licet uidere homines, qui uersantur in hoc mundo. Nam alij dediti sunt rei pecuariæ alendæ, ut habeant antea
plum

plum patrimonii. Alios inuenimus, quibus uita uoluptuaria cordi est, & totos suos dies deducunt musicorum instrumentis. Sunt postremo efferi quidam & truculenti militares animi, qui non solum poliunt ferrum, sed etiam militiam exercent. Nam etiam tunc uocabat rapinae. Nostis etiam orientales ditissimos in tabernaculis habitare: idq; sciunt qui hodie ad nos ueniunt ex his regionibus: & ea leguntur in rebus Turcicis. Videtis deniq; in his tribus fratribus ornatum huius mundi, in quo uersantur. Nam illi, nemini dubium est, pertinet ad filios Cain. Neq; propterea contemnimus omnes bonas artes, neq; reprobamus, utpote militarem, uel musicam, uel ferrariam &c. si animus hominis simplex fuerit. Illa enim omnia seruiunt pijs & electis dei. De sorore etiam dicunt, quod ingenium texendi habuerit, & pingendi acu cum margaritis &c.

Et dixit Lamech ad uxores suas Ada & Zillam: Audite uocem meam uxores Lamech, auscultate eloquium meum: si uirum occidi in uulnus meum, et puerum in liuorem meum.

Si septuplum uindicabitur Cain, certe Lamech septuagies & septies.

Hic uariae opiniones sunt. Quidam etiam ex Hebraeis Lamech excusare nituntur, & ratio literae omni

E NARRAT. IOAN. OECOL.

no admitteret: sed hic textus pertinet ad improbos. Cōfessio est Caina: nam etiam tunc fuerunt raptores. Et ipse Lamech homicida fortasse non unius, sed duorum. Virum enim & adolescentem dicit occidi. Vrgebat igitur cum conscientia, uexabatur quadam mentis tyrannide, sic ut non posset occultare peccatū suum: sed illud dicebat uxoribus suis. Nam hoc ferè habemus, quod cædes hominis, ualde conscientiam reorum uexat.

Audite.) Verè miser ego sum. Nam, occidi uirū, narrantis esse potest. Quid est quod audire debent? hoc nempe, uirum occidi. Lædere alium non potes, nisi te ipsum primum læseris. Ita uirum occidit ille, id est, se ipsum occidit, & sibi ipsi primū uulnus intulit. Alij allegorias uarias quærun, quas relinquo. Sibi grauissimū uulnus facit, qui proximū lædit. Dicit, uulnus patens, quæ plaga grauior est cicatrice. Semper manebunt mihi istæ reliquæ. Nam si non fuit inultus Cain, multo magis ego. Septuagies & septies dignus sum, qui peccarem. Neq; opus ut tot peccata requiramus, uel tot generationes, uel peccatum puniendum esse in septuagesimam generationē. Quamuis iuxta Lucam, si omnes generationes recenscantur ab Adam usq; ad Christū, inueniemus etiam hunc uirum, ut sciamus Christum redemptorem nostrum esse, per quem satisfit pro peccatis nostris. Quidā putāt quod Lamech occiderit Cain, sed

sed relinquimus hoc tanquam incertum. Omnino non potuit peccatum suum occultare, territus conscientia, confessus iure sibi grauissimam poenam irrogari. Hæc de Cain & impiorum poena. Nunc iterum consolatio aliqua, & de profapia electorum dei & proborum.

Cognouit autem Adam iterum uxorem suam, & illa peperit filium, uocauitque nomen eius Seth: quia posuit mihi deus semen aliud pro Habel, quem occidit Cain.

Ex Abel expectabatur profapia filiorum dei, sed quia ille sublatus per malitiam fratris, frustra expectabatur. Deus autem qui generationem piorum non uult omnino perire, excitauit alios liberos Adæ, sed non statim. Etsi alij etiam nati fuerint ab Adam, ut uerisimile est, omnes tamen isti ad profapiam Cain pertinent, quia secuti sunt illius mores. Et causam ponit, quia posuerat ei deus semen aliud, unde iterum origo bonorum ducenda erat. Et ex illo Seth Christus natus est. Relinquamus Cain cum sua generatione. Dixi in principio, scripturam pulchre nos deducere usque ad Christum.

Proinde ipsi Seth quoque natus est filius, & uocauit nomen eius Enos: tunc coeptum est ad inuocandum in nomine domini.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Videtis nunc ab illo esse generationem sanctorum dei. Seth suum etiam filium sortitus est bonum & religiosum. Quidam ex Hebraeis dicunt etiam tunc coeptam fuisse idololatriam, illum autem contradixisse idololatriis. Sic uidetis idololatriam diluuium praecessisse. Solent enim homines facile deflectere postquam deum non uere agnouerunt, et non illum, pro ut par est, colunt, ad istas res animatas animum suum dirigentes, & sibi fingentes deum uel solem uel lunam &c. Enos uir magni nominis fuit. Et quamuis paucis uerbis hic celebratur, amplum tamen praeconium in tam mala generatione habet. Magnum est uero cultui dei se dedere. Certum etiam, quod ille non solus hoc temporis inuocauit deum. Alij habent: Coepit sperare in deum. Licet & Adam inuocauerit deum, sed nondum ecclesia erat, id est, collectio populi. Ille autem collegit, & deum uere coluit, et ex corde.

CAPUT V.

liber est generationum Adam, in die quae creauit deus hominem, in similitudine dei fecit eum. Masculum & foemina creauit eos, & benedixit illis, uocauitque nomen illorum Adam in die creationis illorum.

Cum nihil in sacris literis sit ociosum, etiam hunc generationis librum, ne putemus temere scriptum. Multa utilitatem

utilitatem in se habere sciatis, eamq; ad nos posse redire, si cum diligentia singula pensitauerimus. Principio certi erimus de historijs temporum, ne cum alijs supputando erremus. In libro Aegyptiorum leguntur multae myriades annorū, quibus mundum dicunt constitisse: sed inde statim possunt cōuinci. Præterea serè cōmunis ueterum opinio fuit, qui sequuti sunt Græcos, ab initio usq; ad diluuium, mille annos fluxisse, hic sesquimille, mille quingentos quinquaginta sex. hoc nimirum factum est ex incuria librariorū, qui numeros male ascripserunt. Nihilominus error inualuit, ut in Chronicis solet apparere, ut anni circiter duo millia numerentur, etiā suprā. Habuimus autem pro sapiam Cain & peruersæ generationis, quæ omnino erat delenda: nunc iterum incipit ab Adam & Seth sanctorum hominum seriem describere, in quibus deus humanum genus uoluit seruare. Neq; inconsulte aliæ generationes hic omituntur. Quid ad nos si recenseantur omnia nomina patrum? Quod ad mores attinet, satis apparet in Cain et Abel, quale tunc seculū fuerit. Frustra illa non sunt scripta, cū alioqui spiritus sanctus parcus in uerbis, & profundus in sententijs sit. Inuenimus in his patribus, quomodo genus humanū damnatū sit, ut discamus nos uere humiliare. Quot millia præcesserunt? quoue puenerūt illi patres, qui ante nos fuerūt? mortui sunt. Quanti

scientia, robore, pulchritudine, & quibuscunq; donis
 præditi. Videtur serè una conditio omnium. Natos legi-
 mus, procreasse legimus alios liberos, postremo et mor-
 tuos. Quæ aut sit differentia inter pios et impios audie-
 tis. Ita aliquo modo Moses describit nobis carnales ho-
 mines, etiã si multo tẽpore uixerint, tamẽ eis moriendi
 tempus constitutum est. Insuper etiam notandum: fue-
 runt quidam qui conati sunt auctoritatem scripturæ mi-
 nuere, dicentes hos senes non tot annos uixisse, & Mo-
 sen qui inter Aegyptios uixerit, annos pro mensibus
 posuisse. Statim hoc uanissimũ esse, qui refellere uult,
 deprehendet. Sunt qui diutissime apud illos uixerunt.
 Quod de annis solet loqui scriptura, statim in Gene-
 seos principio audiuimus, cum solem & lunam deus di-
 stinxerit & c. non opus proinde hisce nugis & com-
 mentis. Rabi Mose sententia nõ displicet, qui dicit, eos
 qui hic commemorantur singulari priuilegio dei cla-
 ruisse, & deum in utilitatem humani generis illos per-
 misisse tot annos implere. Non enim consectaneum
 omnes tot annos uixisse, qui tunc uixerint, neq; uerissi-
 mile quod omnes eousq; produxerint suam ætatem ut
 filios procrearent. Vnde etiam illos patres tam multi-
 secles deus singulari dono permisit uiuere, ut posterita-
 tem erudirent. Ecce Adam non gentis annis & triginta
 uixit, qui potuit omnẽ populũ erudire, si ab illo fuisset
 auditus

auditus, quod omnia à deo essent, & quid præterea expectandum à deo. Similiter alij, Seth, Enos & Methuselah docuerunt suo tempore, & fuerunt tanquam patriarchæ, ad quos cõfugiebãt qui de uerbo dei certi esse uolebant. Ita nullis non seculis deus consuluit, & semper egregios uires aliquot, qui cæteros excellabant, seculo dedit, ut uoluntas dei doceretur et cognosceretur. Post diluuium non opus erat, ubi mundus nouis miraculis & doctrinis fuit institutus, ut essent tam longæui. Illi duo, Adam & Noë poterãt cõmonefacere, imò & Noë ipse non diu absuit à morte Adam, quando ingressus est arcam. Vel si Adam nõ audissent, tamen ab alijs potuerunt doceri, nempe à Methuselah, ut opera dei essent recentia, quo populus nullam haberet excusationem. Illa manifesta dei iudicia indicant, si inspiciuntur, cum illi sancti patres à filijs suis contemnerentur, & ruerent in omne malum, tempus fuisse, quo deus totum orbem deleret diluuiò. Et illa possunt obiter hic annotari. Nam aliàs nõ opus est, ut diu immoremur in hisce rebus, quare patres tot annis uixerint, etsi subsint mysteria, uerum cum scriptura illa non manifestarit, nos non simus ualde anxij illa perscrutari.

Hic est liber.) Hæc per recapitulationem dicuntur. Homo conditus à deo, in similitudine dei, & non dicit in imaginem. Suprà satis edocti estis, quid sit ho-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

minem esse conditum ad imaginem dei. Si enim repa-
rati fuerimus per spiritum sanctū, iterum lucida imago
dei erit in nobis, quæ aliàs nostro uitio conspurcata est.

Nomen illorum.) Videte hoc loco ut sciamus
uirum & mulierem unum hominem esse, & quasi unā
carnem, quibus benedixit deus.

Et uixit Adam triginta & centū an-
nis, genuitq; in similitudine sua iuxta
imaginē suam, & uocauit nomen illius
Seth.

Homo rectus principio à deo conditus, sed deinde
cum lapsus, peccator peccatores genuit, sibiq; similes.
Abel & Cain omittuntur: Nam Abel sine liberis dici-
tur fuisse, & posteritas Cain erat omnino delenda. Ex
Seth autem deus propagaturus erat semen illud, unde
Christus ortus est. Ideo sequitur:

Fuerunt autem dies Adam, postq;
ipse genuerat Seth, octingenti anni, ge-
nuitq; filios & filias.

Et fuerunt cuncti dies Adam quoad
uixit, nongenti anni & triginta anni, et
mortuus est.

Porrò Seth uixit quinq; & centum
annis, & genuit Enos.

Et uixit Seth, postquam ipse genuit
Enos

Enos, septem annis & octingentis annis, & genuit filios & filias.

Fueruntque cuncti dies Seth, duodecim anni & nongenti anni, & mortuus est.

Enos uero uixit nonaginta annis & genuit Kenan.

Et uixit Enos postquam genuit Kenan, quindecim annis & octingentis annis, & genuit filios atque filias.

Fueruntque cuncti dies Enos, quinque anni & nongenti anni, & mortuus est.

Kenan uero uixit septuaginta annis et genuit Mahalalel.

Et uixit Kenan postquam genuit Mahalalel, quadraginta annis, & octingentis annis, et genuit filios et filias.

Fueruntque omnes dies Kenan decem anni et nongenti anni, et mortuus est.

Mahalalel uero uixit quinque annis, et sexaginta annis, et genuit Jared.

Et rursus uixit Mahalalel postquam genuit Jared, triginta annis et octingentis annis, et genuit filios atque filias, fue-

ENARRAT. IOAN. OECOL.
runtq; omnes dies Mahalalel nona-
gintaquinq; anni, & octingenti anni,
& mortuus est.

Iared uero uixit sexaginta duobus
annis et centū annis, et genuit Henoch

Et uixit Iared postquam genuit Hæ-
noch, octingentis annis, & genuit fi-
lios atq; filias.

Fueruntq; cuncti dies Iered sexagin-
ta duo anni & nongenti anni, & mor-
tuus est.

Sunt quidam qui putant hos omnes qui hic recensentur esse primogenitos, & illos solos poni, qui uere ius primogenituræ habent, & ad quos pertinebat benedictio, ut humanū genus cōseruaretur. Adam quamuis sanctū & bonum semen esset, nihilominus producit malos. Iam tandem Adam luit pœnā inobedientiæ suæ. Et quamuis prius in animo mortuus erat, nunc tamen in corpore etiam moritur: & expertus est ueracem domini sententiam, & diaboli mendacem fuisse. Habebimus in hac genealogia decem patriarchas. Adam primus, Seth secundus, Enos tertius, de quo supra dictum est, quod inceperit inuocare nomen domini. Ille familiam suam ita instituit, ut esset memor domini dei. Scias deniq; posteriores Adæ hic non numerari. Quartus patriarcha

Patriarcha est Kenan: & sic de alijs iuxta ordinē usq;
ad Noah, qui decimus est in ordine.

Hēnoch uero uixit sexagintaquinq;
annis, & genuit Methuselah.

Et ambulauit Hēnoch cū deo postq;
genuit Methuselah, trecentis annis, &
genuit filios atq; filias.

Et fuerunt omnes dies Hēnoch sexa
gintaquinq; anni & trecenti anni.

Et ambulauit Hēnoch cum deo: &
non ipse, quia tulit eum deus.

Hēnoch hic celebratur, qui fuit uir singularis san-
ctimonie, unde etiam deus transtulit eum ab homini-
bus, & cum ipso dedit nobis spem future resurrectio-
nis. Ille ambulauit cum deo, id est, magnam operam ad
hibuit, ut innocenter coram deo ambularet, et præter
morem aliorum hominum. Et cum mundus plenus pec-
catis esset, nihil magis tamen illi in animo fuit, quam
deum colere. Parum quiddam uidetur dicere, sed hac in
generatione pessima certe magnum, si ambulauit in ti-
more domini. Neq; tot uixit annis, quot alij.

Non ipse.) Aliqui inde colligunt, quod non fue-
rit mortuus: alij eum esse in paradysum raptū: quame-
uis illa uerba non conuincant illum fuisse non mortuū.
Obijciunt Epistolam ad Hebræos, sed æque non intelle-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Etiam. Qui norunt phrasim scripturae sacrae, aliter loquuntur. Alias eadem ratione Melchizedeck neq; patrem neq; matrem habuisse dicere cogentur, quia scriptura non facit mentionem istius rei. Item legimus: Primum tunc Abraham credidit, etsi prius crediderit. Sed id non in illo loco legitur. Et quia scriptura hoc in loco adducitur, sumimus argumentum friuolum, quod ante non fuerit iustus &c. Scriptura penitus introspectenda est. Deus Henoch transtulit in numerum utiq; beatorum dei, sed quod non fuerit mortuus alijs uidentibus nihil refert. Fortassis dominus miraculum fecit, & transtulit illum in aliam terram, ubi mortuus est. Quidam dicunt illum uenturum ante Christi aduentum, sed nihil certi habent, & longe alia mens est scripturae. Nam semel omnes obnoxij sumus morti. Et si ille ingressus est paradysum anteq; Christus mortuus est, sequeretur saluari per opera nostra, & non ipsa innocentia & sanctorum testimonia Christi. Absit illud. Ipse est qui primus aperuit ianuam uitae. Ideo hac ratione non in paradysum est delatus: neq; talis locus, qualem quidam esse imaginantur, unquam a pijs uiris probatus est. Nobis satis est, quod Henoch reprehendit uiros suae regionis: quem deus accepit, nimirum in pace, neq; permisit illum tanto tempore affligi. Patres qui tot secula uixerunt, multa perferre coacti sunt. Nam Noah irrisus fuit praedicator

cans

ans pœnitentiam: quod nimirum accidit & alijs sanctis patribus, quorum filij degenerarunt.

Vixit quoq; Methuselah octoginta septem annis et centum annis, et genuit Lamech.

Et rursus uixit Methuselah, postquam genuit Lamech, octoginta duobus annis & septingentis annis, et genuit filios atq; filias.

Fueruntq; cuncti dies Methuselah nouem et sexaginta anni, atq; nongenti anni, et mortuus est.

Methuselah annosior fuit, quàm ceteri patres. Quidam mala supputatione dicunt, quod uixerit post diluuium, sed illud non inuenietur apud probatos scriptores. Sex annis ante diluuium mortuus est, ut Augustinus supputat. Alium etiã Lamech hic habemus, qui filius fuit Methusalem, & alius ab Adam. Ille inquam diutissime uixit, quia attigit annum septuagesimum & nongentesimum, uno minus. Nunc sequitur nonus patriarcha.

Lamech uero uixit octoginta duobus annis atq; centum annis, et genuit filium.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Vocauitq; nomē illius Noah, dicens: Iste consolabitur nos ab opere nostro, et à dolore manuum nostrarum de terra, quam maledixit deus.

Et uixit Lamech postquam genuit Noah, nonaginta quinq; annis et quingentis annis, et genuit filios atq; filias.

Fueruntq; cuncti dies Lamech septuagintaseptē anni & septingenti anni, & mortuus est.

Sanctus uir fuisse uidetur Lamech, & prophetisasse cum natus esset ei Noah. Quidam putant quod perspexerit in natiuitatem Christi, sed errasse in persona. Expectauit aiu ut Christum, & putauit sibi hunc donari: unde dicit, Ille est qui consolabitur. Quamuis ego non ausim hanc sententiam affirmare, tamen uidetur omnino prædixisse interitionem humani generis. Erat consolatio, ab afflictione finem tandem adesse. Erat his temporibus magna tyrannis et oppressio pauperum in terra, etsi essent aliquot boni & pij uiri, sed paucissimi. Noah hanc laudē habet, quod solus uir fuerit iustus, ita totus mundus corruptus erat. Sic statim ab initio uitæ Noah, indicatum est mundo imminere periculum & interitum, nisi resipiscat: sed illud nemo attendebat.

Vocauit. d

Vocauit.) De alijs non ita legitis : id est, magna ex causa indidit illi hoc nomen. Nam addit, iste cōsolabitur &c. per quod uoluit omnibus illud esse cōmendatum, cum alijs spiritus studeat breuitati. Dicit : Erit aliquando finis istorum malorū, qui finis non fit, nisi per mortem. Videte etiā in illo Lamech, quomodo habeat numerum septenariū, 7. & 70. & 700. Certe habitus est inter prophetas, & ipse quidē expectabat quietem & redemptionē. Iam de Noah sequitur, quomodo suo tempore totus mundus fuerit corruptus. Ita uidetis quā pulchre scriptura, et quo cōsilio alias generatio nes relinquit, & breuiter illas solummodo enumerat.

LECTIO.

Videmus quā profundas radices tyrānis peccati egerit, etiā in primis illis seculis. Nec mouit homines Adæ primi parentis poenitētia & poena, quā scirebat: sed neq; aliorū patriarcharū, quos diuina misericordia excitauerat, monita, aliquid pōderis apud illos habebāt, unde pauci quidā uiri & sancti, qui relictī fuerant super terrā, multū ingemiscebant, & redemptorē expectabāt, qui ipsos liberaret. Vnde factum est, quod Lamech prophetico spiritu Noah nomen imposuerit à quiete, quod autor sit futurus quietis : quamuis pleriq; arbitrentur illū expectasse Christum. Doluit de pessimis seculi moribus. Quā corrupti autem illi fuerint,

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Scriptura magis manifestum facit suo more. Quia dominus statuit iudicare terram in iustitia, et purgaturus diluio terram, antea uoluit manifestare iniquitatem hominum. Sic Noah qui p̄eco iustitiæ à sancto Petro 1. Pet. 2. Apostolo dicitur, spiritu suo afflauit, ut pœnitentiam p̄edicaret, per centum uiginti annos, quo magis inclaresceret diuina iustitia: erat enim seculum pessimum. Si talia incunabula mundi, qualis postea factus sit, et qualis hodie sit, facile possumus coniectare, ubi adfuerit diuinus spiritus.

Noah uero fuit filius quingentorum annorum, et genuit Noah, Sem, Ham, et Iapheth.

Hoc mirum est in Noah. Nam nõ legimus de alio ullo, qui tam tarde ad generationem accesserit. Neque est uerisimile quod alios filios habuerit. Expectauit annis quingentesimum. Atqui de illis tribus filiis Noah postea suo loco dicemus, quomodo ex eis totum humanum genus descenderit.

CAPVT. VI.

Factum est, quod coepit homo multiplicari in superficie terræ, et filia nate sunt illis. Videruntque filij dei filias hominum, quod elegantes essent, et acceperunt

perūt sibi in uxores , ex omnibus quas elegerant.

In Cain cognouimus, quomodo homines intemperantes erant, & quomodo non moderabantur bilem. Illud etiam hic uidemus, quā intemperantes fuerint & libidini indulserint. Cœperūt homines multiplicari, sed non item uirtutes. Filias genuerunt elegantes, ut postea se ipsum exponit. Filiae cum masculis natæ sunt pulcherrimæ, & mira uenustate: alioqui nihil noui esset, nisi singulari decore formosæ fuissent: quas ornarunt iuxta cultum huius seculi, neq; illas deo cōsecrarunt, neq; religiose educarunt. Ineptierunt quidam plusquam Iudaice, qui putarunt angelos habitasse cum hominibus, & ita filios dei interpretati fuerunt angelos, indeq; putauerunt fuisse originem gigantum: sed illud ut fabulā relinquamus. Verisimilius est eos proprie filios dei dici qui deū timuerunt. Neq; mirum esse debet. Nam si quotidie nos appellamus deum patrem nostrum, si illi studere placeamus, non mirum si etiam filij dei dicamur. Ita qui ex profapia bonorum processerunt, meritō filij dei nominabātur, ut illi qui ex Seth, Methuselah & c. Quemadmodū & filij Israel, filij dei uocantur: item reges, ut: Ego dixi filij dei estis. Vult dicere: Contempto timore dei, huic seculo placere uolebant, ideo & pulchras uxores sibi eligebant. Iam non refrenabant

cupiditates malas & desideria sua. Eiusmodi uxores nobis ducendæ sunt, quæ nobis sint sociæ ad æternam uitam quærendam, non illas quæ à felicitate æterna abstrahunt ad damnationem. Non tam formositas corporis, quàm elegancia morum & uirtutum spectanda est in eligenda uxore. Postea inuenietis quantopere sancti patres cauerunt, ne alienas filij eorum ducerent uxores, timentes ne ab illis seducerentur. Hic etiam uideamus filios patriarcharum non fuisse omnes probos: paucos habuerunt per omnia morigeros, uitam ad exemplar patrum instituentes, sed maior pars illorum satisfaciebant concupiscentijs suis malis.

Ex omnibus.) In hoc non audiebant parentes. Neq; ibi reprehenditur coniugium, sed hoc taxat spiritus, quod nimis libidini seruebant. Fortassis non solus illas in uxores accipiebant, sed etiam abusi sunt illis. Videtis igitur aliud peccatum quod tunc inualuerit.

Et dixit dominus, non rixabitur spiritus meus in homine in perpetuum, eo quod ipse est caro: eruntq; dies illius centum & uiginti anni.

Nimirum dixit per prophetas, & aperte cominatus est deus per Noah. In homine uel cum homine textus habet. Alij legunt non permanebit, וְלֹא יִשְׁתַּבַּח fortassis legerunt pro וְלֹא יִשְׁתַּבַּח Vult dicere: Posthac non parcam populo

isto, non semper mittā prophetas, neq; spiritu prophē-
tico reprehendam populum, quadoquidem uideo eos
contemptores admonitionis meae. Longanimis fui iam
multis annis, non perpetuò ero. Spiritus, quo alios re-
prehendo, nō rixabitur cum illis semper, uel iudicabit.
Iam iudico & discepto cum eis, nihil omitto, si possim
abducere eos ab iniquitate eorum. Sed hoc non futurū
est in perpetuum, proferam semel sententiam: quia au-
dio uocem sanguinis clamantis de terra, & grauiā pec-
cata quae quotidie contingunt audio, quae non semper
impunita manebunt. Desinam aliquando admonere,
& sententiam ipsam proferam &c.

Ipse est caro.) Et sic non potest percipere ea quae
spiritus sunt: carnalia solum cogitat, & ea solum quae
spectant ad huius seculi delicias. Ita homo parū differ-
t a brutis. Ad eò ignorantes dei, nesciunt alias uolupta-
tes praeter carnis, & ea quae de deo illis dicuntur, pro
fabula habent. Non est timor dei in illis.

Centum &.) Ne putetis hoc dictum esse de aeta-
te hominum, nam etiam pleriq; tunc non excesserunt
illam aetatem, hoc est, annum centesimum et uigesimū.
Est enim sententia: Mundus adhuc stabit centum & ui-
ginti annis. Nam illa de dilatione sententiae intelligen-
da sunt. Ego dabo eis terminum, intra quem si poenitue-
rint, inuenient apud me gratiam. Expectabo adhuc ad

ENARRAT. IOAN. OECOL.

aliquot annos illorum resipiscentiam. Iam legimus ad annos accessisse solum centum, unde questio est, quomodo uiginti & centum anni illis dati sint ad pœnitentiam agendã, & quomodo annos illos deus decurtarit. An tam graue peccatum eorũ, quod non mererẽtur diutius uti ista longanimitate dei: uel etiam ut quibusdam uidetur, non illo quingentesimo anno sue etatis Noah audiuit hanc prophetiam, sed ante aliquot annos: & sic non refragatur hæc sententia huic textui. Neq; do minus deus simpliciter dixit, quia textus non habet, Hoc anno locutus est dominus. Igitur non manifeste habemus quando hæc sententia dicta sit à domino. Siue anni decurtati sint, siue non, apparet tamen misericordiã domini. Terminum præscripsit: si se emendassent, gratiam inuenissent. Noah mandatum fabricandi arcã acceperat, & sic etiam prædicauit pœnitentiam per omne illud tempus: sed quantum fructum fecerit apparet. Neq; familiares eius, neq; qui iuuerant in fabricanda arca, meliores facti sunt. Vnde non est mirum si etiã in hoc peruersissimo seculo pauci sint, qui ad prædicationẽ ueritatis emendentur, tamen si signũ sit imminentis diuini iudicij.

Gigantes uero fuerũt in terra in diebus illis: & etiam postquam uenerunt filij dei ad filias hominũ, & illæ genu is sent

sent eis, hi fortes fuerunt à seculo, uiri nominati.

Non solum uiri libidinosi fuere, & dediti rei uenere, sed etiam tyranni, & nulla misericordia erga infimos præditi, quos hic gigantes uocat: quales fuere etiã in generatione Cain. Iste deniq; populus, qui habitus est esse populus sanctorum, tam malos homines habuit, qui opprimebant alios. Non inficias eo, proceritate corporis excelluisse, ut post diluuium inuenimus aliquos: sed omnino tam portentosam magnitudinem non opus est ut credamus. Illi autem confisi robore corporis sui, alios ui coëgerunt ad seruiendum sibi: & hoc initio & consortio tanta mala orta sunt. Non est igitur scintilla negligenda, ex qua nõnunquã inextinguibile nascitur incendiũ. Vbi etiam filijs dei se cõmiscuerunt, pepere- runt sibi uiros celebres, qui nihil aliud curarũt, quàm ut nomen sibi facerent super terram, essentq; in magno honore apud homines. Omnino timor domini ab omnibus euanuerat, & uerus dei cultus negligebatur. Ita palàm manifestat nobis mundum esse infectum.

Vidit autem dominus, quod multa malitia hominis esset in terra, & omne figmentum cogitationum cordis eius tantummodo esset malum per singulos dies.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Non posset magis humana malitia infamari, quam hisce uerbis. Vidit dominus impia hominum corda, & cognouit ita habere, quod magna sit malitia hominis super terram. Peccata multifaria hominum sunt, imò homines natura mali sunt, & ad peccandū prouisi. Cor eorum nihil aliud agebat, quam unum hoc, ut male agerent. Tale est cor humanum, quatenus sibi relinquitur, & diuina gratia non fulcitur. Proinde cum tales simus, non possibile quod à peccatis nostris uiribus possimus assurgere: opus gratia domini praeueniente, et nos adiuuante. Nam quanto magis nitimur, tanto magis dei iei mur in peccata. Humanum enim cor querit quae sua sunt, & uult magnificari. Suprà, caro sunt, habuistis. Et quia caro est, caro querit suas delicias & laudes, & ita in nobis habitat peccatum. Tametsi de abscondito peccato in nobis scriptura loquitur sepe. Verū nisi fomes peccandi erupisset, & uixisset peccatum in homine, deus non imputasset in peccatum. Dicit igitur: Vidit deus omne studiū hominis esse, ut male ageret. Neque dubitemus tunc fuisse multos hypocritas, qui egregie disputarunt de deo, sed cor eorum non reclusum erat cum deo, quiq; etiam uerbis blandi, corde autē subdoli erant.

Et pœnituit dominum quod fecisset hominem in terra, et dolore tactus est in corde suo.

Ita humano modo nobiscū loquitur scriptura. Scimus autem deum immutabilem esse, neq; flere neq; dolere: sed cum tale quid scriptura nobis proponit, sciamus loqui illum de deo more humano. Deus statuit humanū genus delere, quod antea tāta cura fecerat: et ex ipso opere sic uidebatur deus pœnitentia duci. Et quāuis ante omnia secula hoc etiam deus prœuidit, hominē nempe peccaturū, noluit tamen à suo opere desistere. Vult igitur nobis his uerbis grauitatem peccati hominum huius seculi ostendere. Non habuit deus mediocrē dolorem, sed ualde se afflixit, & grauisime, cum planē nihil sentiat doloris neque pœnitudinis ut homo. Ex operibus agnoscimus deum sic quasi ipse pœniteat, quamuis semper tranquillus sit in sua felicitate, & in se constans.

Et ait dominus: Delebo hominem, quem creauī à superficie terræ, ab homine usq; ad iumenta, usq; ad reptile, et usq; ad uolatile cœli: quia pœnitet me quod fecerim eos.

Statuit deus omnino humanum genus delere. Etiā hoc prophete indicauit, quandoquidē iam omnis admonitio cōtemnebatur, & omnis mundus simul ruebat in peccatum, non solum generatio Cain, sed etiā Seth, propterea delere constituit. Dicit: Non spectabo quod

ENARRAT. IOAN. OECOL.
creauerim hominē, maior apud me erit iustitia, quānt
ut illi parcā. Delebo illū, ne ambulet ultra super terrā.
Illa etiam peritura sunt, quæ propter hominē condita
sunt, & in eius solatium. Et quia uidi eos ita malos, au-
feram ab eis gratiam meam.

Noah uero inuenit gratiam in oculis
domini.

Istę sunt generationes Noah: Noah
uir iustus & integer fuit in generatio-
nibus suis, & cū deo ambulauit Noah.

Genuit uero Noah tres filios, Sem,
Ham, & Iaphet.

Vnus tamen erat Noah, qui inuenit gratiam apud
deū. Et bene expendite uerba ista. Non tribuit hoc ope-
ribus Noah, sed dicit, inuenit gratiam. Ille gratus erat
deo, uel in oculis dei. Satuit igitur deus illum non dele-
re, quamuis dicebat: Delebo hominem à facie terræ: ta-
men adiungit, Noah gratiam inuenit, id est, hunc ami-
cum meum non delebo. Ita ne doleamus uel timeamus
gratiam dei defecturā: si recte, hoc est, in mandatis eius
ambulauerimus, non peribimus cum hoc pessimo mun-
do: mille uias habet deus eruendi. Si autem sectabimur
mundi huius uitia, non mirum si similem quam illi passi
sunt poenā sentiamus. Nota hic, Noah fuit uir iustus,
integer, perfectus, & simplex. Pauca sunt hæc, sed
eximia

eximia encomia iusti uiri. In suis generationibus, quales tunc erant homines, non erat alius talis uir, sicut Noah. Videmus si sumus grati deo, quod non nostrae perfectioni uel iustitiae illud tribuendum sit. Nemo sic perfectus est, quod uirtutibus illius nihil possit addi. Noah perfectus fuit inter homines istius seculi: habebat tantum uirtutis, quantum ei ad commendationem iustitiae sufficiebat. Dabat deo, quod dei erat, & hominibus sua non denegabat. Non erat tyrannus, non libidini deditus ut alij, sed continens, benignus, misericors, &c. Supra audistis de Hænoch, quod dabat omnem operam, ut deo posset placere, et tanquam in oculis domini ambulabat: sic etiam Noah erat, talesq; liberos habebat.

Et corrupta est terra corā deo, & impleta est ipsa terra uiolentia.

Iterū inuoluit totum genus humanum peccato, ut uideatur iustus deus. Et cum dicit, Corrupta est terra, intelligit homines habitantes terram, qui iam non merebantur dici homines, sed potius terra ipsa. Et quasi inuidiose dicit, T E R R A, de homine, quem decebat sublimibus cogitationibus esse ornatū: sed cum ille nihil nisi terrena sapit, recte dicitur terra. Omnes homines studebant auaritiæ & rapinæ. Quanto quis potentior & ditior, tanto magis cæteros opprimebat.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Nullus locus iustitiæ uel religioni. Prophetas misit deus & admonitores suos ad illos, sed noluerunt se emendare. Terra illa noluit bonos fructus ferre. Ita palam manifestauit nobis scriptura diuina, quantum inualuerit peccatum in terra inter homines.

LECTIO.

IN historia diluuij, iterum exercetur fides nostra. Multa enim hic occurrunt, quæ creditu uidentur ad modum esse difficilia, unde etiam ab Ethnicis derisa fuerunt. Cæterum ut habemus in Epistola ad Hebræos, Fide Noah diluuium euasit: ita etiam nobis fide erunt ista tenenda. Nihil tamen occurrit, quod supra fidem esse cognoscemus. Cyrillus contra Iulianum apostatam, ponit autores uetustissimos, qui huius cataclysmi mentionem fecerunt, nempe Alexandrum Polyhystorem & Abydenum, qui ambo huius diluuij diligentem mentionem faciunt. Noah tamen alio nomine appellarunt, uocarunt enim eum Xisuthrum. Quamuis ibi annotet Cyrillus non omnia cum Mose concorditer tradi, aliquid tamen est mentionem huius diluuij fecisse. Olim alia diluuija fuere, ut in Thessalia excellens, sed nullum aliud generale diluuium legitur, præter istud unum, neque aliud expectatur. Decreuerat enim deus semel purgare totum mundum, & iterum noua seminatione fecundare, & nouum populum creare. Noë iustus, cuius tres filij, &
illi cum

illi cum uxoribus seruandi, ex quibus nouum populum deus produceret. Hinc autem pulchre possumus texere etiam sacras allegorias, quas nos non nostra inuentione fingimus, sed ab apostolo Petro accepimus, quasq; in epistola sua paucis uerbis attigit. Ostendit enim baptismum esse diluuium quoddam, quod mergit peccatum & carnem: et per arcam ecclesiam. Quotquot seruantur, necesse est in ecclesia seruentur, atq; per baptismū. Seruamur quidem fide, necesse tamen in arca sinus. Potuisset dominus deus alia ratione Noah liberare, sed hanc uia elegit, ut in arca & Noah & humanū genus seruarietur. Sicut olim prior ista natio peccatrix delata fuit, & postea noua generatio introducta: ita in baptismo uetus illa generatio interit, & noua creatura generatur, nouusq; populus, scilicet spiritualis, deo gratus: illeq; seruandus est arca, id est ecclesia.

Et uidit deus terram, & ecce corrupta erat: nā omnis caro corruerat uia suam super terram.

Dixitq; deus ad Noah: Finis uniuersæ carnis uenit coram me, nam repleta est terra uiolentia, à facie illorū: & ecce ego perdo eos cum ipsa terra.

Finis adest, quia deus iudicio suo purgaturus erat mundum. In iudicio absoluuntur boni, & mali cōdem

ENARRAT. IOAN. OECOL.

nantur. Maximus numerus quidem malorum est, totus mundus plenus peccatoribus, & pauci boni, Noah nempe cum suis, illiq; seruantur. Ita duas generationes populi uidetis, primo magnam multitudinem & innumerabilem impiorum, deinde illam paucitatem & raritatem iustorum. Proinde nemo confidat in multitudine, quod sequatur uiam multorum. Quamuis innumeri pontifices, episcopi, sacerdotes, tot populi, aliud sentiunt, quam literæ sacræ tradunt, tamen illis non est credendum, neque adhaerendum. Verum nihil tutius, quam uerbo domini firmiter adhaerere, uel si solū duo adhaereant, uel solus tu. Omnis multitudo peribit, quæ peccat: omnesq; qui carni addicti sunt non uidebunt deum. Erat etiam Noah carne indutus, sed non carnalis, id est, non uincebatur carnalibus desiderijs & concupiscentijs. Vult dominus dicere: iam satis diu longaminiis fui, adest nunc tempus, ut puniam. Impleuerunt mensuram peccatorum suorum, tot rapinas exercuerunt, ut iam non debeam ultra illis ignoscere. Ego misericors haectenus fui, & multa beneficia illis contuli, sed omnia frustra. Ideo iam qui plastes sum, ego delebo. Inde q; quidam sumunt occasionem, quod etiam terra fuerit melioris conditionis, & etiam generosiores tunc fructus quam hodie tulisse: sed de hoc non cōtendo, siue melior siue deterior fuerit.

Ipsa terra.) Vel in terra: id est, periclitabuntur in terra: & hæc sententia contra impios dicitur. Porrò iustus audit de misericordia domini, cui promittitur spes salutis.

Fac tibi arcam de lignis pineis, nidos facies in arca: et bituminabis eam intrinsecus & extrinsecus bitumine.

Et hac (forma) facies eam, trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo eius, & triginta cubitorum altitudo eius.

De lignis fac arcam, quæ ligna possint ferre super aquas. In centesimo anno antequam uenit diluuium accepit Noë hoc mandatum, unde longo tempore ædificauit arcam illam. Ne igitur quis miretur tantam multitudinem animalium esse introductam, tam domesticorum quàm esserorum. Non enim erat paruum ædificiū istius arcæ, quæ tot annis parata fuit, quæq; fuit capacissima tam animalium quam prouentuum, quibus animalia ad sustentationē opus habebant. Neq; cum quocumque contendendo de lignis, qualescunq; arbores fuerint: necesse idoneæ fuerint ad nauigationē, ne submergerentur facile. Varias mansiones pro se & animantibus, proq; prouentibus fecit Noah ex iussu dei. Bitumine contra fluctus & procellas arcam muniuit. Nam toto
ferè

ferè anno arca ista uecta est in mari, & innumeris fluctibus impulsã. Nisi bene bituminata, & diuino adiutorio conseruata, nequaquã permansisset integra in tanto perpetuo consuetu tempestatũ. Mensuram arca Origenes dicit fuisse geometricam, quia Moses fuerat edotus in omni doctrina Aegyptiorum. Et dicit aliam esse ulnam, nempe sextuplo maiorem. In sex cubitos unus deputatur, si generaliter, uel trecentos si minutatim deducatur. Alij dicunt nõ hic poni simpliciter longitudinem & latitudinem cum altitudine, sed potius ipsam proportionem, & quod tales proportiones fuerint inuicem, ut longitudo eam proportionem ad latitudinem & amplitudinem habuerit. Videmus igitur dispositionem arcae. Longitudo ferè tanta latitudine domũ, ac si trecentæ essent cõiunctæ, nempe quot hic habetis ulnas. Si ulna Aegyptiaca complectitur sex ulnas, uidebitis magnitudinem. Deinde ut esset recta proportio, 50. ulnas in latitudine, 30. in sublimitate habuit. Certe arca capax fuit multorũ animalũ, & non mediocri moles. Si potest ciuitas egregia extrui intra uiginti aut triginta annos, quare incredibile est istam molẽ potuisse in tot annis edificare? Multi ad imperium Noah, receptis sumptibus potuerunt edificare, &c.

Fenestram facies in arca, & ad cubitũ cõsummabis eam superne; fores uero arcae

arcae pones in latere eius, cū interstitijs inferioribus, medijs & tertijs facies eā.

Et ecce ego, ego inquam adduco diluuium aquarum super terram, ut perdam uniuersam carnem, in qua est spiritus uitę subter cœlum: & omne quod est in terra expirabit.

Et erigam pactum meum tecum, ueniesq; in arcam, tu & filij tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum tecum.

Ex omni quoq; animanti, et ex omni carne bina de singulis duces in arcam, ut uiuifices tecum, masculus & foemella erunt.

De uolucres quoq; iuxta speciē suam & de iumento secundū genus suum, de omni reptili terrę secundum speciē suam, bina ex omnibus uenient ad te ut conserues ea.

Et tu tolle tecum ex omni cibo, qui comeditur, & repones ad te, ut sit tibi & illis in escam.

Fecit igitur Noah, iuxta omnia quę pręcepit illi deus, sic fecit.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Dicit, facies fenestram. Mirum in tanto edificio, non fuisse nisi unam fenestram, & illam solum unius cubiti longitudine. Quidam sic intellexerunt, quasi arca fuerit edificata, & in cubito arcae sublimitas consummata: sed non est mens prophetæ. Vult dicere: In cubito perficies illam, nimirum fenestram. Vnde expedit scire proprietatem uerborum. Quidam etiam hic inuenerunt multas allegorias, sed malo fundamento iacto necesse cadere quicquid superstruerent. Per illam fenestram cognoscebat Noah an dies esset uel nox. Neque ad alia opera facienda conducere poterat in tanto edificio. Edocti ab Apostolo Petro sumus, typum illam arcam gerere ecclesie. Possumus etiam alia quæ hic leguntur eò adaptare: Nam ecclesia ex lignis constructa est leuigatis, uel ut alij, quadratis, hoc est, ex huiusmodi hominibus, qui apti sunt ad ferendas iniurias. Et hi sunt leues, qui non desperant, neque decipiunt alios. Ligna ista bituminata sunt, idque fit charitate, quæ gluten est, et tunc satis muniti erimus aduersus omnes insultus mundi huius. Nauigandum erit omnibus inter fluctus uarios mundi, ut potius mori uelimus quam talia pati. Si fuerimus huiusmodi ligna, apta ad edificiũ, & conglutinata hoc glutino, nimirum charitatis, nemo poterit nos dissociare, neque nocebunt huiusmodi tentationes. Sunt etiã uarij nidi. Infima sunt loca, suprema, et ter-

tia. Ita in ecclesia uarij ordines sunt. Scimus nos omnes
 esse in Christo, et omnes dignitate æquales sumus, quia
 pro omnibus passus est Christus. Et fide filij dei omnes
 & gratiæ participes sumus. Nihilominus in ecclesia
 distinctiones sunt: alios enim dedit apostolos, alios pro
 phetas, alios pastores &c. Neceffe sunt ordines ut eccle
 sia possit consistere. Pessimum uenenum in uulgo, qua
 si nõ opus sit ministris in domo dei: uidebimus quò tan
 dem illud malum ruat. Opus est ut glutino charitatis, et
 unanimitate patientiãq; sumus muniti intus & foris.
 Nam in ipsa ecclesia sunt multæ tentationes & falsi
 fratres. In arca animalia non solum cicurata, sed essera
 sunt. Sic in ecclesia quidam sunt, qui audiunt uerbum
 dei, summa mansuetudine etiam uiuentes: & plerique
 qui nondum satis cicurati sunt & mansueti, quorũ mo
 res ferre difficillimum est. Deinde dicit de longitudine.
 Egregia certe illa proportio, ut sit capax omnium, ne pu
 temus ita angustam esse ecclesiam. Hæc scientia diuina
 rum rerum necessaria est ecclesiæ, nempe quæ edificat
 & per quam discimus necessariam esse nobis honestã
 uitam. Illa est fenestra, quæ dicitur unius esse cubiti. Si
 conferas cum magnitudine nauis, tunc admodũ parua
 fenestra. Sic plus sanctimonia uitæ opus est, quàm pro
 funditate scientiæ. Opus ordine, ut simul commodius
 uiuamus. Ambrosius allegoriã inuehit satis Iudaicam.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

qua solent Iudæi & ociosi homines oblectari. Arcam
pro corpore humano &c.

Etece ego.) Iterum uidete iudicium, quod ad im-
pios attinet. Dicit: Diluuium uenit, illud omnem carnē
delebit. Ita etiā noster baptisimus diluuiō assimilatur:
carnem suffocare debebat, id est, tollere carnalia desira.
Sequitur nunc, quomodo deus clementer cum
suis statuerit.

Erigan pactum.) Dicit: Nam illi ô Noah, ad tuā
generationē pertinent, quos etiam tibi donabo. Ita bo-
ni saluant se & alios: mali sibiipsis impij. Et si illi non
erant tam eximie boni, præsertim Cham, tamen nihilo
minus dabantur à deo Noah.

De uolucres.) Ex omnibus iubet duo accipere. In-
fra legemus, quomodo de puris animalibus septem ius-
sus sit Noah tollere. Solum hic clementiam dei uideamus,
qui seruum suum fidelem & iustū seruare uoluit
in generatione pessima. Item potuisset deus per miracu-
lum seruare Noah, sed cum cibus adesset, noluit id face-
re. Videtis præterea miram patientiam Noah. Alij cer-
te irridebant ea quæ Noah à domino dicebantur, sed
sibiipsis in damnum maximum. Considerate etiā quod
Noah nihil omisit ex omnibus præceptis dei: parauit
arcam, prouentum, & cætera quæ ad conseruationem
sui & suorum pertinerent.

CAPVT VII.

T dixit dominus ad Noah,
 ueni tu & omnis domus tua
 in arcam: quia te uidi iustum
 corā me in generatione ista.

Quum describitur nobis horribile iudiciū dei quod tempore diluuij factum est, discamus ex præteritis futura, quæ non minus sunt futura terribilia, quemadmodū etiam scriptura solet passim ostendere. Et sicut eo tempore, edebant, bibebant, ducebant uxores, emebant & uendebant, nihilq; minus quā diem diluuij expectabant: ita etiam futurum est in aduentu domini. Item sicut non creditum fuit olim Noah, qui prædicabat instare diem diluuij: ita etiam apud beatum apostolum Petrum habemus, fidem impios non habituros apostolis, qui aduentum dominicæ diei prædicant. Similiter sicut uidemus iustum Noah saluatum cum sua familia, totā autem generationem impiorum sublatam: sic futurū est ubi dominus uenerit iudicare orbem terrarum. Videamus igitur quomodo diluuiū illud describatur. Nā insigne exemplum fidei in Noah inuenimus, quod nos in omnibus tentationibus admonere debet, ut uerbo domini innitamur.

Ingrede.) Necessaria erat ista uox in tantis tentationibus sancto uiro, ne succumberet. Vt enim audie-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tis, maxima fuit tētatio toto anno inclusum esse cum be-
stijs, in tali arca, quæ sic uarijs modis agitabatur, ut in-
terim alia taceam. Et quia magna erat tentatio, ideo
opus uerbo dei, quo poterat nisi, non solum ipse, sed to-
ta sua familia. Domū hic pro familia ponit, quæ agna-
ta est uel affinitate uel necessitudine sanguinis. Dicit do-
minus: Ingredere arcam, quam nunc tanto tempore
præparasti: implentur mox quæ prædicta sunt. Multi
alij fortassis fuerunt in speciem iusti & hypocritæ, sed
in oculis domini non iusti uisi sunt, ideo & in arcam
non sunt inromisi. Cum dicit, In ipsa generatione, id
est, hoc pessimo tempore, significat Noah iuste & pie
uixisse inter impios & sceleratos.

Ex omni iumento mundo tolles te-
cum septem, masculum & fœmellam
eius: de iumento uero immundo, duo,
masculum & fœmellam eius.

De uolucris quoque cœli septem & se-
ptem, masculum & fœmellam, ad uiui-
ficandum semen super faciem uniuersæ
tærræ.

Pollicebamur heri uarietatem istam nos dicturos,
quare deus ex impuris tantum uoluerit unum par reci-
pi, & ex puris septem. Bestias nocentes deus non uult
multiplicari: pura autem pecora deus saluat & multi-
plicat.

plicat. Præterea dicit, septem et septem tolles de puris. Volunt septimum adijci, ut præter tria paria supersit unum ex animalibus, quod non habeat compar, ut illud septimum sit in sacrificium. Sciebat enim Noah futurum deo gratissimum deliberatione sua. Ex mundis animalibus solum sacrificare licebat. Videte hic, antequam Moses legem dedit, iam quoddam discrimen inter animalia munda & immunda fuisse constat, & patriarchas delegisse animalia munda, nimirum iam eruditi ab Habel, qui primogenita & adipis, id est, de optimis obtulit. Quæ igitur censebantur ab illis munda, id est, quæ delectabantur munditia, deo oblata sunt. Non enim porci, qui gaudent immunditia. Fortassis non eadem ratio discriminis tunc ut sub Mose, fuit tamen aliqua ratio, ut uideamus quanto studio obtulerint, nempe purissima. Hoc præsciens deus iubet ex mundis septem deligere. Etiam de uolucris cæli septem de utroque genere accepit, ut uiuat semen eorum: quia deus non omnino deleturus totum humanum genus, sed in Noah iterum illud instauraturus. Vt initio fecit hominem imperare piscibus maris, uolucris cæli &c. ita ubi purgavit mundum, iterum imperium illud homini restituit, unde animalia ista uoluit multiplicari.

Quia adhuc post septem dies ego pluiam super terram quadraginta diebus et

ENARRAT. IOAN. OECOL.
quadraginta noctibus: & delebo om-
nem substantiam, quam feci, de superfi-
cie terræ.

Fecit itaque Noah iuxta omnia quæ
præcepit illi deus.

Vide igitur benignitatem dei. Centum annis prædi-
cauerat Noah, & nihil profecerat. Cū iam iubetur in-
gredi in arcam, adhuc dantur septem dies poenitentiae.
Videtur, quasi ex arca ipsa iam cōcionetur instare diē,
& omnibus ualedicat, si forsitan aliquis in ultimis tem-
poribus poenitentiam agere uelit, ut ueniam consequatur:
sed derisus potius fuit pius Noah, quàm quod ob-
temperantes inuenerit. Ridebatur tanquam delirus,
absq; dubio ab illis malis hominibus. Nam omnia tunc
promittebant miram felicitatem, ut audietis tempus
illud in secundo mense fuisse, id est, in Martio: deinde in
Aprili, cum iam annus pulcherrimus esset, & segetes
se ostenderent, & promitterent magnam felicitatē &
ubertatem. Et sic miseri minime putabant deum suc-
censere, cum omnia in flore essent. Vel de autumno in-
tellige istud, quia etiam tunc annus redundantissimus
est, quod dominus dicit, Edebant & bibebant. Sed de
illis postea plura habebitis. Per illos septem dies iube-
tur Noah prædicare poenitentiam. Nimirum ultimus
fuit sermo, quem indicauit dominus Noah. Quidam ni-

mirum

mirum ubi uiderunt ingruere aquas & pluuiam, etiã tardi precati sunt deum, sed frustra, quia sententia iam lata erat. Quadraginta diebus naturalibus dominus pluit, & noctibus etiam continuis. Aliquando pluuiæ sunt interdiu, non autem noctu: sed hic sunt continentes & continuæ. Pulchra quidem facies terræ erat, scilicet arbores, segetes, & animalia, nihil non spei promittebant, ideo præcepta dei nihil curabant: sed ita solet accidere, quod ubi peccatum est, ibi nihil gratum esse deo. Non respicit externam faciem deus. Videte etiam hic miram obedientiam Noah. Hoc etiam testimoniũ supra accepit. Quamuis pleraq; uiderentur esse ridicula, tamen ille ad uerbum domini respiciebat, quod sciebat fallere non posse.

Et erat Noah filius sexcentorum annorum, & diluuium aquarum fuit super terram.

Venitq; Noah & filij eius, & uxor eius, & uxores filiorum eius secum ad arcam propter aquas diluuij.

De iumento uero mundo, & de iumento immundo, & de uolatili, et omni eo quod reptat super terram.

Bina & bina uenerunt ad Noah in arcam, masculus & foemella, quem

ENARRAT. IOAN. OECOL.
admodū deus mandauerat ipsi Noah.

Numerum annorum diligenter indicat. Quia supra dixit, quingentorum annorum, nunc sexcentorū. Quare hoc? nisi quod indicet centū annis predicasse. Praeceptū enim acceperat arcam edificandi sub 500. anno. Praeterca etiam mysterium numeri hic spectari potest, cum tam diligenter hic obseruetur. Sexcentesimo anno constitutū à deo, ut fieret diluuiū. Et cum iam septingentesimus annus ingrederetur, mundus submergendus erat. Noah à quiete, sicut & sabbatum, nomē accepit, ut supra dictum est. Et bonum est ea obseruari in his praecipue locis. Deinde idem in mensibus, & diebus mensium inuenietis.

Venit itaq;.) Ingressus est Noah in arcam propter aquas diluuij. Iam imminebat diluuium, ideo nolebat Noah cum suis ultra expectare periculum, sciebat enim deum esse ueracem. Magnum hoc miraculum fuit, quod ex uniuerso orbe terrarum bruta animalia ad arcam uenere, cum homines, quibus tot annis predicatum erat, irriderent. Sunt alia quaedā bruta, quae inhabitant siccas regiones, alia magis montana & planitiem, nihilominus ex uarijs istis regionibus uenere animalia ista ad Noah. In Noah apparet primæua innocentia, quam olim Adam habebat, cui omnes bestiae seruebant, ut domino, nam indidit illis nomina. Sic etiam
hoc

hoc loco ueniūt animalia ista deo sic ordināte ad Noah. Arca ecclesia est, ut suprā dixi, in qua non solū rationales hi, qui uiri diuini sunt, sed etiā qui aliquo modo ad huc pecuini, & non magna intelligentia præditi. Præterea non excludimus pueros à Christianorum congregatione. Omnia animantia quæ ueniebant in arcam, necesse ut obtemperarent monitis Noah. Profuit illis etiā fides Noah. Sicut alia animantia perierunt propter hominem, ita hæc seruata sunt propter hominem. Non mirum illud sit. Ambrosius pulchram similitudinem adducit hac de re, quam adijciam. Dicit: Fieri potest ut caput seruetur præcipuum membrum, amputatis pedibus uel manibus, & sic totum corpus seruetur, ne omnino intereat. Sed capite amputato, neq; pedes neq; manus suum officium agent. Ita de animalibus intellige. Pereunte homine, tanquam capite, necesse omnia alia propter hominem pereant &c. Aliam de imperatore similitudinem dat Ambrosius, quā legere poteris apud eundem autorem. Ego breuitati studebo, ne uobis sim molestus.

Et factū est post septem dies, et aquę diluuij fuerunt super terram.

In anno sexcentesimo uitæ Noah, in mense secūdo, decimaseptima die mensis, in ipsa die rupti sunt omnes fontes

ENARRAT. IOAN. OECOL.
abyssi magnæ, & fenestræ cœli aperte
sunt.

Et fuit pluuia super terram quadra-
ginta diebus, & quadraginta noctibus.

In ipsomet die ingressus est Noah,
Sem, Ham, & Iaphet filij Noah, & u-
xor Noah, & tres uxores filiorum eius
cum eis in arcam.

Ipsè & omne animal iuxta genus
suum, & omne iumentum secundum
speciem suã, sed & omne reptile quod
reptat super terrã secundum speciem
suam, atq; omnis auis secundum speciẽ
suã, omneq; uolatile, et omne pennatũ.

Veneruntq; ad Noah in arcam, bi-
na & bina, ex omni carne in qua est spi-
ritus uitæ.

Et introeuntes, masculus & foemina
ex omni carne uenerunt, quemadmo-
dum præceperat illi deus: & clausit do-
minus circa ipsum.

*Sexcentesimo anno uite sue ingressus est cum suis
in arcam mense secundo: sit uel Aprilis uel initiũ Octo-
bris apud nos, nihil refert: nam aliter Hebræi compu-
tant*

tant quàm Latini: etsi aliqui cum nostris sentiant in initium anni esse in uere. Superne & inferne aqua magna copia affluebat, sic ut nemo posset effugere. Scaturigines fontium solemus nonnunquam inuenire, quæ simili modo erumpunt è montibus: sed hic præcipuum opus uise batur dei. Poterat se aqua mirabiliter ferre in sublime: præterea etiã aquæ è nubibus fluebãt abundantissime.

Fenestræ cœli.) Figurata locutione dicit, fenestræ cœli, ne crasse hic aliquid intelligas, quasi cœlũ habeat fenestras: sed sicut aquæ per fenestras effunduntur, ita cœlitus, id est, à parte aëris largissimæ aquæ effundebantur. Supra firmamentũ cœli huiusmodi aquas esse non certum est, ut quidam affirmant, etsi elementum sit perspicuum: sed talem aquam qua submergi possit homo illic haberi non est uerisimile.

Pluuia.) Tanto tempore abluebatur mundus, ut omnia animantia planè interirent in aqua, ideo magnũ tempus insumptum est. Aquæ illæ ascenderunt in magnam altitudinem, ut infra audietis. Aliàs difficile creditu, si quis aquas uideat: sed deo nihil impossibile, cui omnia obediunt ne cesse est.

In ipsomet die.) Octo animæ ingressæ sunt arcã, teste apostolo Petro. Paruus est numerus, si conferatur cum damnandorum multitudine.

Reptilia.) Reptilia, quæ ferè ex putredine terre

ENARRAT. IOAN. OE COL.

Arist. lib. animal. 6. cap. 16. de serpentib. nascuntur, ut serpentes & dracones, non opus erat recipi in arcam. Sunt alia quæ cõdita sunt, quæ à motando nomẽ habent, & illa etiam perfecta sunt animalia, quamuis nõ ita gressilia sint, ut cerui, pardi, & alia terrestria animantia, sed cum paruos pedes habent dicuntur reptilia.

Venerunt.) Hec erant saluanda. Sic etiam in die iudicij sancti dei eleuabũt capita sua & obuiabũt Christo, cum totus mundus periturus sit. Etiam spes erat resparandarum animalium cum masculus & foemina in arcam introierint. Et quia maximi impetus aquarũ futuri erant in tanta tempestate diluuij, opus ut nauis magis munitetur, ideo & dominus dicitur foris clausisse, id est, sua uoluntate muniuisse arcam. Custodiuit dominus nauim ne perniciosam illam inundationem sentiret. Dominus enim protector suorum.

LECTIO.

Quum studium nostrum omne huc incumbere debet, ut uitam nostram innouemus, & deposito homine uetere nouum induamus, & id nobis maximis mysterijs hincinde in scripturis commendatur, in primis etiã in baptismo, & in morte Christi, & hic in diluuiõ isto. Nam diluuium, ut audistis, typus est baptismi, interprete Petro apostolo. Nũc uideamus hic quale diluuium fuerit, ut etiam rationem baptismi & nostre

fræ innouationis recte accipiamus. Vtitur Moses in
 una eademq; re exaggeranda uerbis plurimis, & serè
 ad fastidiũ usq; toties dicens, Multiplicatæ sunt aquæ,
 pr. eualuerũt aquæ. Id autem non facit absq; causa Mo-
 ses, uult enim ista exaggeratione nobis immensam illã
 aquarum uim, quam præcedere oportebat in perden-
 da carne & hominibus istis terrenis delendis, ut innoua-
 tio postea sequatur. Ita requiritur à nobis, ut ueterem
 hominem perfecte crucifigamus, & membra carnalia
 ista deponamus, ut sunt inuidia, odiũ, auaritia, & quæ
 sunt id genus. Etiam aliàs in scriptura aquæ nobis ten-
 tationes significat. In psalmo habetis, Salua nos, aquæ
 usq; ad animam uenerunt: id nimirum intelligitur de a-
 quis tribulationum. Sic crebrò per aquas, fortes, ualidæ
 & maximæ tentationes intelliguntur. Non est autem
 parui laboris & negocij uincere hunc mundum, uel re-
 linquere ueterem hominem. Quando enim accedimus
 ad seruitutem dei, uarijs modis tentamur et affligimur.
 Cæterum sic per crucem oportebit nos pertransire ad
 gloriam & nouitatem uitæ. Crux ipsa uel tentationũ
 multitudo bene purgat sordes istas ueteres. Sicut igitur
 ipse Moses pluribus uerbis iudiciũ dei manifestat, qua-
 le tunc fuit, sic nos quoq; diligenter cogitemus hoc no-
 biscum. Non est enim alia res tam frequenter in scriptu-
 ris expressa, quàm ista, ut possimus resistere tentationi

ENARRAT. IOAN. OECOL.

bus per uaria exercitamenta, & ut submergatur in nobis uetus homo.

Factumque est diluuium quadraginta diebus super terram, & auctae sunt aquae, sustuleruntque arcam, quae eleuata est super terram.

Et praeualuerunt aquae, & auctae sunt uehementer super terram, fluitabatque arca in superficie aquarum.

Etaque inundauerunt uehementissime super terram, operti que sunt omnes excelsi montes, qui sunt sub uniuerso caelo.

Quindecim cubitis fursum inualuerunt aquae, ut operirentur montes.

Hic solum ponitur diebus. Verum satis est, cum habeamus hic mentem Mose, neque opus addere noctibus. Videntur haec omnia tanto artificio sic conscripta esse, ut nequaquam liceat numeros contemnere. Quadraginta diebus pluit, deinde quadraginta dies expectat Noah, quando apparuerunt sicci montes. Ita perfecta quaedam castigatio corporis nobis praecipitur. Vnde hoc quidam designaturi quadraginta dies elegerunt, quasi tempus idoneum poenitentiae. Quantum ad hanc storiã attinet, uix satis potuit Moses hoc inculcare, ne
pe de

pe de augmento aquarum: quandoquidem hodie sunt qui contradicant, quasi contra naturam aquæ sit ut tantum ascendat. Sed illi non in deum respiciunt. Qui ex nihilo condidit omnia, illi non difficile, ut tantum ele-mentorum in aquam uerteret. Quidam etsi fatentur fuisse diluuium, tamen non fuisse tantum: dicunt, plerosq; montes non potuisse transcendere: præsertim magnam difficultatem faciunt de Olympo monte, quod is regionem æris transcendat, ubi perpetua sit serenitas, quiq; nullis uentis sit peruius: sed mera est fabula. Talia cum afferunt in medium, eleuare sacram scripturam conantur: sed Moses præuenit, & iudicium domini opponit, ut illud in corde habeamus.

Fluitabat arca.) Cogitate quanta moles arcæ: habuit speciem iusti oppidi sua magnitudine. Tanta moles cum omnibus inhabitantibus & prouentibus & alijs necessarijs per anni spaciū, requirebat magnam uim. Videte in quantam profunditatem iuerit arca, & quot ulnas in profunditate habuerit, ut nusquam impingeret, cum super montes ferretur.

Aquæ inundauerunt.) Id est, auctissimæ fuerunt. Non dicit de collibus, sed de montibus, ut de Olympo & alpibus, & de illis montibus qui celebres sunt apud Cosmographos. Hic etiam uidemus diluuium non inuexisse montes, sed in principio creatos fuisse.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Vniuerso cœlo.) Ne dicas in una regione terræ ista inundatio fuit, adiectum hic est, sub uniuerso cœlo, eousq; creuerunt aquæ.

Quindecim.) Videtis eandem sententiam, unde non opus ut diutius in illis uerbis immoremur: fidei tamen animo ea capienda sunt: nam profertur à Mose, quasi contendat contra istos incredulos, dicendo: Tibi uidetur fortassis incredibile, & nequaquam uerisimile, ego ueritatem sciens ausim dicere quindecim cubitis aquas præualuisse. Sunt montes Armeniæ, qui inter altissimos montes recensentur, ex quibus etiam maxima flumina profluunt, Euphrates & Tygris, & in his quæ uit arca. Vnde oportebat super illos altissimos montes plurimum esse aquarum. Patres etiam hunc numerum quindecim ulnarum obseruarunt, qui constat ex septenario & octonario, & maximam profunditatem indicat. Ut autem mysteriū cognoscas, scias septem et octo in sacris numeris haberi. Hocq; libētius amplector, quam absurdas aliquorū allegorias. Postea inuenietis 150. & ita illic septuaginta & octoginta, centum & quinquaginta ueniunt, ut iterum in eundem numerum conspicerent. Sunt numeri, in quibus scriptura rem altiorē commendat, illisq; peculiari ter uititur, ut quietem nobis commendet. Et designant etiam magnam tentationem.

Et expirauit omnis caro, quæ reptat

bat super terram, in uolatili, in iumentato, in bestia, & in omni reptili, quod respicit super terram, sed & omnis homo.

Quicquid erat in cuius naribus spirabat flatus uitæ, hæc inquam omnia in ipsa arida mortua sunt.

Necesse erat ut tota terra obtegeretur aquis, quo omne animatum in terra moreretur. Vita hominis non est in aqua. Nemo hominū in aquis poterit diutius subsistere. Hoc etiam repetit pluribus uerbis. Omnia quæ spirabant, omnia quæ egebant aëre, mortua sunt: flatus enim spiritus homo opus habet ad sustentandā uitam, absq; quo uiuere non potest. Nam pisces & ea quæ in aquis uiuunt non ingressi sunt in arcam, sed quæ in arido erant. Meditemur nos perfectam abolitionem peccati in nobis. Et sicut Christus perfecte mortuus & sepultus est, ita nos perfecte moriamur peccato. Quamuis quandiu uiuimus in hac terra, aliquæ reliquæ peccati in nobis erunt: per spiritum tamen dei, qui congregatur nobiscum aduersus carnem, quotidiana exercitatione faciet nos praualescere, & ne caro oppugnet, arma subministrabit, quò tandem noui homines prodeamus. Quicquid est pecuinum, & ueteris hominis, hoc omne tollatur: uel quod ad insolentiā, uel libidinem, uel iram, & ad alia uitia attinet, hoc baptismo pereat. Hæc spi-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ritualiter hic dictamus, alioqui satis clare uidemus iudicium domini. Videmus malos perditos esse, & ut meruerāt deus illis reppendit. Soli iusti saluantur in iudicio qui fide sua deo placent, & ob fidem quam erga deum habent, operantur in charitate. Ingressi sunt in arcam qui sunt in ecclesia. Nisi fidem habuissent, non fuissent ingressi.

Deletum est omne quod subsistebat, quodque erat in superficie humi, ab homine usque ad iumentum, & usque ad reptile & uolucrum cœli: delati inquam sunt de terra, & superstes mansit solum Noah, & qui cum eo in arca erant.

Inualuerunt autem aquæ super terram quinquaginta & centum diebus.

Eodem modo quo creuit diluuium, decrescere uideamus. Et hæc est historia diluuii, quo deus totum mundum & ea quæ in mundo fuerunt perdidit. Videre talitutiq; horrendum erat, & requirebat hominem maxime patientiæ. Cogitate interim fortitudinē beati uiri. Si quis una nocte tenebricoso carcere concluderetur, molestū esset ei, etiam si amici eius foris bene haberent. Noah autem in tantis tenebris, anni spacio, in excidio totius generis humani, quantæ putas illi molestiæ fuerint? Sic probatur sanctus uir non minus in arca, quam
 amicus

antea probatus cum prædicaret. Hoc exemplo discamus, si etiam nos tentationes inuaserint, ne statim succumbamus: opus heroico animo Christiano homini. Poterimus omnes aduersitates per fidem uincere: et ut ille adhæsit deo, ita et nos illi adhæreamus firma fide.

CAPVT. VIII.

T recordatus est deus ipsius Noah, & cuncti animantis, omnisque iumentis, quæ erant secum in arca: & fecit transire

Deus uentum super terram, quiesceruntque aquæ.

Et obstructi sunt fontes abyssi, atque fenestræ cœli, & cohibita est pluuia de cœlo.

Deum scimus nullius rei obliuisci. Loquitur autem scriptura more suo, iuxta humanas affectiones, et uideum in affectibus nostris experimur. Nam cum permitteret sanctum suum sic affligi in arca, et tantis uexationibus uexari, uidebatur oblitus esse Noah, et eorum qui in arca erant, nihilominus sanctus ille uir in sua patientia persistit. Omnia deo præsentia sunt, nihilominus de deo sic loquitur scriptura, quasi sue creature obliuiscatur. Illa inquam scriptura non patitur contem

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tiosos homines, ubi manifestæ sunt sententiæ. Recordatus est igitur Noah ut amici, quem decreuit magnis beneficijs decorare. Vbi uetus Adam interit, deus memor est nostri & benefacere decreuit, neq; obliuiscetur suorum in æternum. Poterant etiam ista animalia interire statione, nisi diuina beneficentia fuissent seruata. Deus liberauit nos à captiuitate longe grauiori, nempe à sathana, quod nos præcipue cogitare debemus. Et sic recordatus est deus Noah, ut iam remitteret diluuiũ. Potuisset id absq; uento facere, sed ordinem seruat. Ventus aquilonaris, qui serenitatẽ inducit, incepit flare, ut aquæ inciperent se subducere. Ita diuina beneficentia fit ut motus istius carnis, et quicquid est tentationũ, resideat.

Obstructi sunt.) Suprà habuimus quomodo scaturigines apertæ sunt, hic obstructæ. Eodem modo Moses describit deũ pluisse pluuias, & aquas erupisse, seq; subduxisse. Aquæ nimirum sic constitissent, si deus uerbis suos uoluisset conseruare, sicut hodie est uidere de perpetuo aquarum fluxu. Aquæ illæ potuissent manere super montes, sed diuino iussu, cum deus immitteret spiritũ suum recesserunt, quia ille status significat etiã alterationem diuinæ uoluntatis. Ita aquæ cedunt plus uoluntati eius quàm uento, qui alioqui natus est ad siccandum.

Et reuersæ sunt aquæ de terra, eundo &

do & redeundo: imminutęq; sunt aque
à fine quinquagesimi & centesimi diei.

Et quieuit arca in mense septimo, in
decima septima die mensis, super mons
tes Armeniæ.

Cessarunt fluctus hinc inde ambulantes, quod mul-
tis uerbis exprimit. Iam etiã multi dies insumpti sunt,
& quotquot diebus aqua sic concreuit, totidem diebus
decreuit, quieuitq; tunc arca. Iterum mensem quietis,
septimo mense habetis. Dicunt quidã in montibus Ar-
menie reliquias arcae multis temporibus seruatas fuisse
in memoriam posteritatis. Nam inde populus descen-
dit, & cœpit iterum multiplicari super terram. Possu-
mus etiã uidere quod errant historici, qui putant homi-
nes αὐτόχθονες incolas esse, quasi nõ aliunde sint pro-
fecti. Neesse ab hoc initio omnes gentes descēderint, ut
postea magis apparebit. Nam si hodie in sula inueniun-
tur, non mirum, cum olim populi tam mirabiliter diuisi
sint. Potuerunt nauigia inuenire, locaq; illa nobis igno-
ta inhabitare. Bonum itaq; est illud uidere in scriptu-
ris, ut sciamus unde genus humanum cœperit: indeq;
cōstabūt nobis omnia certius. Nõ ulla gens in toto mun-
do existit, quæ non inde suum ortum habuerit. Adhuc
multum aquarum erat, & poterit quis ex numero die-
rum bene agnoscere quanta copia aquarũ super mons

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tes fuerit. Nam non paucis diebus postea tota terra fuit siccata. In summa, diuina gratia nouum mundum producit cum Noah, & quomodo iste incipiat audiemus in proximis lectionibus.

LECTIO.

ENecto per diluuium humano genere, paucis exceptis, Noah nouæ generationis parens, uita & exemplo suo posteritatem nouam instruit. Et discimus principio, ne quid citra uerbum domini, & citra uoluntatem illius agamus, quemadmodum etiam Noah. Arcam egredi noluit, donec ab ipso domino iuberetur. Interim tamen quæ ei concessa erant ad explorandam siccitatem terræ nequaquam omittebat, & propterea cessante diluio coruum & columbam emisit. Sic enim legimus:

Factū ēq; est à fine quadragésimi diei & aperuit Noah fenestram arcę, quam fecerat.

Et emisit coruum qui egressus est, egressi-
egrediendo & redeundo donec sicca-
rentur aquæ super terram.

Et rursus emisit columbam à se, ut uideret si alleuiatæ essent aquæ à superficie huius.

Quia in arca erant tam immunda, quàm etiã munda animalia, & uolucres, coruus semper inter immunda animalia habitus est, & pro suo ingenio solet insidere cadaueribus. Proinde LXX. legerunt, Non est reuersus. Hebraica tamen lectio palàm dicit: Exiuit exeundo, & regressus est. An autem in ipsam arcam regressus sit uel affederit arcæ, uel circa illam uolitarit, incertum est: neq; utilis quæstio, nisi quis allegoriam spectarit. Coruus gerit typum falsorum prophetarũ, & uentris gratia docentium: hi egrediuntur ex arca, id est, ecclesia, & in illam non reuertuntur, neq; afferunt ramũ oliuæ, quæ symbolum pacis est, & nunquam uerè euangelium annunciant, hoc est, eam gratiam quam apud patrẽ cœlestem per Christũ habemus. Et ita agunt impij & falsi doctores, qui nõ perseuerant usq; in finem, sed recedunt. Signanter **W** DONEC in exemplũ trahunt quidam, quomodo sacræ literæ interpretandæ sunt. Non sequitur postea ingressus est, quia nemo tũc ingrediebatur in arcã. Igitur Donec non ad consequentiam istã trahendũ. Erat sollertissimus Noah, et animalium naturas probe callebat: unde quia coruus nõ amabat arcam, sed gaudebat cadaueribus, emisit columbã domesticum animal, uel auem, quæ societate hominum gaudet, ut sic uideret an resedissent aquæ. Neq; enim columbæ insident cadaueribus, quemadmodum corui.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Vnde explicat hoc in sequenti uersu.

Et non inuenit columba requiē pro
planta pedis sui, reuersaꝑ est ad eum
in arcam: nam aquæ erant in superficie
uniuersæ terræ: & ille emissa manu tu-
lit eam, introduxitꝑ eam ad se in arcã.

Et expectauit adhuc alios septē dies,
adiiciensꝑ emisit columbam de arca.

Non inuenit columba quo scilicet infimam partē
pedis sui poneret. Est enim mundum animal. Non se-
mel emisit columbam, sed iterū atq; iterum, donec cer-
tus fieret de exinanitione aquarum. Mirum est, sic man-
suetam columbam fuisse & cicuratam, ut passa sit se in-
troducere in arcam. Sicut igitur coruus typum gerit
eorum, qui male docent: ita columba, quæ alioqui spiri-
tum sanctum nobis significat, & simplicis est ingenij,
amansq; humani contubernij, typum gerit bonorū do-
ctorum. Illi enim amant arcam, id est, ecclesiæ unitatē,
& non facile permittunt se ab ecclesiæ unitate scindi,
unde etiam ea quæ pro unitate ecclesiæ instituta sunt,
seruant quam purissime. Vnde fit ut segregent se ab ijs,
quæ non sunt ecclesiæ, nempe à cadaueribus, & fidelis-
sibus se coniungunt. Alij duos populos hic nobis cōmen-
dant, Iudeorū uel synagogæ, quem coruo comparāt:
& populum gentiū, quem columbæ conferunt. Nescio

tamen an etiam hoc recte possimus hic accipere. Relinquo illud alijs excutiendum. Ego in nobis ipsis inuenio geminas naturas. In noua illa generatione antequam spiritus sanctus datur, inuenimus nos esse carnales, ignorareque quae spiritus dei sunt. Ita principio in nobis immundior est natura. Deinde succedit gratia, per quam regeneramur, ut noui homines fiamus. Primo homo carnalis est immundus, ut postea sub finem habeatis: deinde uero spiritualis per gratiam, per quam fit mundus, ut deo placeat. Nam nostra natura immundi sumus, per gratiam autem mundi efficimur, & agnoscimus pacem per fidem.

Et uenit ad eum columba tempore uespertino, & ecce folium oliuae decerpit in ore illius: unde cognouit Noah quod alleuiatae essent aquae super terram.

Videte hoc loco patientiam beati uiri, & perseverantiam, qui iam totius anni curriculo intra arcam inclusus erat, nondum tamen properat, nullo accedente diuino iussu, egredi. Columba illa uere pacifica tempore uespertino uenit. Et illud refertur ad nouissimum tempus, in quo Christus natus est, ut duratio totius mundi sit quasi unus dies. Vesperum autem dicitur tempus illud quod usque in finem mundi perdurabit, in quo implentur omnes prophetae.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Folium oliuæ.) Erat planè indicium serenitatis & siccitatis super terram, cum iam iterum arbores fronde scerent. Dicitio $\Gamma\alpha$ nonnunquam ad esum pertinet, & sic uolunt esse aliquid cibi in hoc oliuæ folio. Agnouit per hoc Noah gratiam esse datam. Sic nos ubi Christum agnouerimus, tunc etiam agnoscemus aquas tribulationum alleuiatas esse per terram, & pacem uerā datam, quæ est conscientiarum.

Et expectauit adhuc alios septē dies, emisitq; columbam, quæ non adiecit reuertī ad eum ultra.

Quia ubiq; iam uirebant arbores, & omnino sicca erata terra, non redijt amplius columba: quia iam tempus erat ut etiam alij exirent de arca, & de illa captiuitate, ut iam nouum seculum conderetur, quod deo sanctius seruiret, quàm illud quod præcesserat: licet non in omnibus sic successerit. Et licet columba domesticum animal sit, tamen non redijt, quod inde spem cū suis conciperet, iam tempus esse egrediendi ex arca. Nimirum tunc conuersi ad preces, etsi hoc non dicatur hoc loco à Mose.

Factumq; est in primo & sexcentesimo anno, in primo & in prima illius mēsis, exiccatae sunt aquæ de terra, & amouit Noah operculum arcæ, uiditq; & ecce

& ecce exiccata erat superficies humi.

Porro in mense secundo, in uigesima septima die mensis exaruit terra.

Locutusq; est deus ad Noah dicens: Egrede de arca, tu et uxor tua, filij tui & uxores filiorum tuorum tecum.

Cunctum quoq; animal, quod est tecum ex omni carne, tam in uolatili, quam in pecore, & omni reptili, quod reptat super terram, educ tecum: ut prolificent in terra, atq; fructificent, & aulescant super terram.

Egressus est itaque Noah, et filij eius, uxor eius, & uxores filiorum eius cum eo.

Omne quoq; animal, & omne reptile, cunctum uolatile, & quicquid reptat super terram, iuxta familias suas egressa sunt de arca.

Tota cura patrifamilias Noah incumberebat: quia filij eius & uxores illorum, nihil tale leguntur fecisse. Proinde honorem hunc patri debent, ob id quod omnia ista curabat, non solum summa diligentia, sed etiam quia etate et prudentia maior erat. Is enim agnouit omnia,

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ideo amouit operculum arcæ, quia magna uidebatur serenitas. Anno integro Noah arcæ captiuitatem tulit cū suis. Sexcentorū enim annorū erat ingrediēs in arcam: egrediens autē unus annus accessit his. Sic quando nostra terra arefceret, id est, ipsa carnalis cupiditas cessaret in nobis, etiā breuē euocaremur ad meliorem uitam.

Egredere de.) Hic habet mandatum, antea noluit egredi: signum magnæ fidei. Nisi admonitus à deo fuisset, nesciuisset quid sibi esset agendum. Omnia igitur auspicijs dei agit. Quomodo autem dominus illi locutus sit, scriptura manifeste non indicat, siue per angelum, siue in cor locutus sit, certissimo testimonio & spiraculo, quod planè crediderim. Neq; illi eludebantur, sed certi erant de spiritus sancti oraculo, & quemadmodum in initio deus dedit benedictionem, per quam breuē tempore sic omnia multiplicabantur & homines & iumenta. Nam uiuente adhuc Noah recensiti sunt per quosdam supra uiginti myriades hominū, qui agnoscebant scepra ducum. Hæc Philo.

Egressus itaq;.) Iam obedientiam uidetis Noah. Quasi dicat scriptura, ad iussum dei exiuit Noah, & noluit antea. Omnia quæ in arca erant saluata sunt. Fides cum charitate etiam nos saluat. Videamus igitur quid principio egerit sanctus uir, ex tanto periculo liberatus.

Et ædificauit Noah altare domino, & tulit ex omni pecore mundo, & ex omni uolatili mundo, et obtulit holocausta in altari.

Primo omnium gratias agit deo. Nam sacrificium hoc quod obtulit, laudis sacrificium fuit, eò quod confessus est se creptum ex maximis periculis auxilio dei. Ita nos cum ad agnitionem Christi uenerimus, per baptismum regenerati ab hoc mundo, nihil antiquius habeamus quam gratias agere deo. Olim protestabantur suam fidem externis sacrificijs, ouibus, bobus & c. Noah ædificauit altare, quod de Abelo non legimus. Noah obtulit holocaustum, quod omnino incendio consumitur. Erat igitur uoluntarium sacrificium. Suprà diximus, quod plura animalia munda recepta sint in arcã, nempe septena, ut unum cederet ex ijs septem sacrificio. Similiter egit in auibus cœli. Etiam hoc apparet, quod sanctus uir suo tempore inter munda & immunda animalia discrimen habuit. Antea admonui, quod optima deo solebant offerre, & ea à quibus homines abhorrere solent, ut corui sunt & porci, indigna putauerunt quæ deo offerrentur. Non talia immunda respondissent fidei suæ, uolebat se immundissimũ ostendere, unde non erant ista immunda apta ad sacrificium. Erat igitur etiã tunc prophetia, et prædictio unici sacrificij.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

quod satisfactorum esset pro omni humano genere, quod
Christus fuit, qui finem imposuit externis sacrificijs.

Odoratusque est dominus odorem
quietis, & dixit dominus in corde suo:
non adijciam ut amplius maledicam hu-
mo propter hominem: nam figmentum
cordis humani malum est ab adolescen-
tia sua: neque addam ut amplius percu-
tiam omne uiuens sicut feci.

Igitur adhuc omnes dies terræ, se-
mentis & messis, frigus & æstus, æstas
& hyems, dies & nox non cessabunt.

Vult dicere: Oblatio & sacrificium, istud quod ob-
tulit Noah, gratissimum fuit deo. Crassa hic omittas-
mus, quasi dominus odorem habeat, sed agnouit deus
fidem sancti patriarchæ, quæ usque adeo placuit deo, &
propter illam fidem odoratus est. Odor magnus pro-
diit, nimirum Noah ipse gratissimus fuit deo, propter
cuius fidem & gratiarum actionem hæc scripta sunt.
Vnde etiam deus memor humani generis, dicit:

Non adijciam.) Vniuersæ terræ intelligite. Nam
sunt quedam particule terræ, uel incendio, uel irru-
ptione maris, uel terræ motu subuersæ. Dicit autem
hic de cataclysmo, & sic non uult ultra maledicere
terræ.

Figmentum

Figmentum.) Insignis est sententia hæc, quam bene obseruare debemus, ut nos ipsos melius et penitius agnoscamus. Nam figmentum cordis (id est, cogitatio nostra) malum est. Quasi dicat: Homo ipse iuxta naturam suam malus est. Hebræus nõ habet, pronum: sed multo clarius dicit, Malum est, à primis diebus, à pueritia. Et originale peccatum dicimus esse in nobis procliuatatem ad peccandum: & nisi dominus sua gratia succurreret nobis, nihil ageremus quàm peccare, etiam si malde magnificemus humanam naturam. Terra est, & tribulos parit, id est, malos cogitatus. Neesse spiritu sancto illustretur. Dicit igitur: Semel deleui hominem omnem propter peccatum suum, postea non idem sum facturus.

Omnes dies.) Illa mea diuina ordinatione cõsistent. Veteres ex Hebræis obseruarũt hanc dictionẽ. Habent enim in traditionibus suis etiã tunc deum fuisse interminatum finẽ mundi, & prædixisse aliquo modo futurum aliquando iudiciũ, quando boni præmia sua accipient, & infideles perdẽtur. Post finẽ mundi futurus est alius mundus: innouetur & melior fiet. Rom. 8. Est seminis, est & messis. Terra seminatur, deinde metitur: nunc æstus, nunc frigus: nunc dies, nunc nox: nunc æstas, nunc hyems. Omnia illa in salutem humani generis sic ordinata sunt à deo. Frigus non minus prodest quàm

ENARRAT. IOAN. OECOL.

estus, deus nouit quomodo illa debeat moderare. Et ideo illa fiunt, ut deum agnoscamus, & illum adoremus, ueneremurq;.

CAPVT IX.

V diuimus heri, quomodo Noah, postquam liberatus fuit à diluuiò, gratias egerit deo, sacrificans illi, per quod sacrificium fides uiri nobis commendatur. Patrum enim fuisset, si deo obtulisset de brutis animantibus, nisi & seipsum totum consecrasset deo. Inde deus odoratus est, id est, Noah summe deo placuit. Placent autem fidelia pectora deo. Nunc quid cõtra deus à Noah, & à noua ista generatione requirat, cognoscemus, & quam legem ab initio eis statuerit. Et si penitius introspexerimus, inueniemus charitatem maxime nobis commendari. Audietis enim præceptum de non effundendo sanguine, quamuis maxime omnium prohibeatur homicidium. Scimus autem interprete Christo, quod peccatum homicidium, in se cõtineat omne genus odij. Nam si fides nobis fuerit, uult deus ut proximo seruiamus seruata charitate. Quo igitur diligentius deo seruauimus, promissiones quasdam Noah dedit & posteritati eius, quam iam audietis.

Et benedixit deus Noah atq; filijs eius, & dixit ad eos; fructum ferte, & multa

multiplicamini, atq; implete terram.

Pauor uester & tremor uester erit super omne animal terræ, & super cunctum uolatile cœli: in omni eo quod ebullit terra, & in omnibus piscibus maris, in manum uestram tradita sunt.

Benedictio datur Noah & filijs eius, ut ex illis iterum augeatur humanū genus, quemadmodū in initio cum conditus est Adam, auctum est. Non legimus de filijs alijs Noah. Verum cum filij eius benedicti & multiplicati sint, certum est eam quoq; benedictionem ad alios Noah filios, si quos habuit, pertinere. Is enim legislator & doctor erat. Sunt qui Noah Ianum fuisse putant, à *יָנוּחַ* uino, sed nihil certi habēt de hac re. Omne igitur humanum genus seruatum est ab hoc initio: unde fabulosum est quod Aegyptij & alij narrant, se esse indigenas, & non ex alijs terris allatas.

Pauor & .) Principio Adæ dictum est, quod imperaturus esset ijs quæ sunt in terra & mari & c. futurus dominus illorum. Nunc autem hic legimus, quod deus etiam maiestatem dat Noah & auctoritatem, ut animantia timeant hominē: id quod licet uidere. Nonnunquā boues & equi à paruis puerulis aguntur. Porro quod animalia quædam immitia sunt, & non agnoscunt humanum dominium, id credimus euenire singulis

ENARRAT. IOAN. OE'COL.

lari ira dei, & id peccatis nostris merentibus. Id etiam dominus minatur per Moſen, beſtias ſe immiſſurum, quæ nos dilacerent, ſi legem eius contempſerimus. Si ſpectas genus humanum, inuenies illud terribile eſſe cunctis animantibus. Aues & alias ſeras homo deiicit ſagittis, & iſtis inuentis poſterioribus. Nonne balisſtis & tormentis pernicioſiſſimæ beſtiæ perduntur? Et ſerè beſtiæ ad humanam uocem trepidant ferociſſimæ. Hæc autem ſingulari benedictione dei contingunt. Legimus apud Eſaiam prophetam, eam ſecuritatem per Chriſtum nobis datã eſſe. Item Chriſtus dicit de apoſtoliſ, Serpentes tollent, & ſi uenenum biberint, non nocebit eis. Marci ultimo. Similiter uiperã Paulo apoſtolo non nocuit. Acto. cap. 28. Hic terror uenit ſuper omnes beſtias, ut uere appareat hominẽ totius orbis dominũ eſſe. Cuncta animantia ſeruata ſunt per hominẽ, recte igitur cognofcunt hominis dominũ.

Omne quod ſe mouet, et quod uiuit, erit uobis in eſcam: quali herbam uirentem dedi uobis omnia.

Attamen carnẽ in anima ſua, & ſanguine ſuo non comedetis.

Alioquin ſanguinem ueſtrum de animabus ueſtris requiram, de manu cuncti animalis requiram eum: & de manu hominis

hominis, de manu uiri fratris sui requiram animam hominis.

Non solum uos timebunt animantia ista, sed etiam in cibum uestrum erunt appositissima. Antea non legimus deum permisisse id, etsi legimus non prohibuisse. Hic autem manifeste permittit esum carnis, ut uideamus nihil mali in carne esse. Dæmoniaca doctrina est, esum carnis prohibere. Moderatur præceptum illud à domino, qui dicit: Carnem in anima non comedetis, id est, in uiuo corpore. Ita uocat animam, qua parte uiuit, & sensiuuam partem intelligit. Hoc antiquum præceptum hodie strenuè seruant iudæi. Et apostolorum temporibus præceptum erat propter charitatem seruandam: & propter lucrifaciendum alios, uisum est spiritui sancto à suffocatis abstinere. Actorum cap. 15. Carnem comedere licebat, sed non sanguinem, neq; carnem abscisam à uiuo corpore. Animam in sanguine dicit, quia † indicium uitæ est in sanguine. Et id prohibet ut hominem magis auocet ab homicidijs. Nam initio hoc curauit deus, ut humanum genus magis propageatur. Et ut amplius caueatur homicidium, etiam à sanguine pecorum absterere uoluit, ne illum in cibum sumerent, & ut sic à pecoribus assuescerent, ne facile humanam sanguinem effunderent. Alioqui animantia homini in cibum data sunt.

† alij inuicem

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Qui effuderit sanguinem hominis,
per hominem sanguis eius effundetur:
quoniam in imagine dei (deus) fecit ho-
minem.

Non inultum relinquam effusum sanguinem ani-
marum uestrarum, etiam ex bestijs & hominibus pœ-
na sumenda est. Postea lege cautum est, ut si taurus cor-
rupetendo occidisset hominem, etiam taurus occida-
tur. Iam ab initio deus hanc pœnam statuit in homici-
das, & ita etiam auctoritatem gladij instituit, nimirum
hanc dedit Noah. Quicumq; effuderit sanguinem ho-
minis, peribit pœna talionis. Hoc est præceptum illud,
quod datum est Noah & filijs eius, ut humanum genus
nimirum haberent commendatum. Commendatur igi-
tur nobis charitas hoc præcepto. Fieri potest ut sangui-
nem hominis non effundas, sed hominem afflictum ita
contristes, ut illi multo satius sit, si sanguinem illius effu-
disses. Adijcit causam, ex qua licet cognoscere, quate-
nus homo nobis commendetur.

In imagine.) Cum homo gerat imaginem dei,
propter deum nimirum diligendus est, & in honore ser-
uandus, taceo ut illū nostra manu occidamus. Quam-
uis autem possumus perdere corpus hominis, tamen sci-
mus animā non posse: nihilominus illi impij, si possent,
furore suo perderent etiā animā pij hominis, imò deum
ipsum

ipsum è cælo depellerent, tam feroces sunt. Moses hic non dicit, ut humanum genus multiplicetur, sed dicit, quoniam conditus homo in imagine dei. Illam igitur imaginem uenerare: offenso illo, cuius imaginem gerit, deum offendit, quem honorat. Signum quod signat aliquid, si quis illud dehonestat, etiam illum qui per illud signatur, dehonestat.

Vos autem fructificate & multiplicamini, prolificate in terra, & multiplicamini in ea.

Volo igitur ut humanum genus crescat. Etiam hoc loco eadem est sententia, quæ & supra. Nuptiæ conceduntur, et licitæ sunt. Neq; aliqui eximuntur, nisi quos gratia dei liberos facit. Alioqui ad generationem apti, nihil utilius facient quàm ut obtēperent diuino mandato.

Dixit quoq; deus ad Noah, & ad filios eius secum, dicendo:

Ecce ego erigo fœdus meum uobiscum, & cum semine uestro post uos.

Et cum omni anima uiuente, quæ uobiscum est, tam in uolatili, quàm in pecore, & in omni bestia terre, quæ est uobiscum, ex cunctis quæ egrediuntur de arca iuxta uniuersum animans terræ.

Statuam autem pactum meum uobiscum, ut non succidatur amplius omnis caro aquis diluuij: neq; erit amplius diluuium ad dissipandum terram.

Noah cū filijs suis non parū territi fuerunt propter diluuium, quod toto anno sustinuerunt. Qualis autem tunc facies terræ fuerit, facile potestis cogitare. Proinde ne ad quamuis pluuiam attoniti essent, & cogitarēt propter peccata humanum genus delendum, consolatione & promissione deus confirmat illorum animos. Promittit enim eis, se erecturum arcum cœlestem, quo uiso credāt deo, & certi sint iam nō imminere diluuiū, & ita omnibus modis deus se uicissim etiam amicum declarat. Noah immolauerat deo sacrificium gratum, & accipit præceptum: nunc reliquū est, ut ineat cum deo fœdus. Sed non per iridē uel arcum cœlestem inijt fœdus, sed arcus iste indicatiū fœderis fuit, ut postea se ipsum exponit. Etiam circumcisio signū fœderis fuit. Nam fœdus inter eos qui confœderantur. Iam perpetuo quodā fœdere coniunxit sibi deus electos suos. Qui cōfœderantur cum deo, id agnoscunt, cum spiritus eius fiunt participes. Vt igitur humanum genus deo confidat tanquam de optimo patre, signum fœderis ponit.

Anima uiuente.) Hoc fœdus quod tecum in eo, pertinet ad salutem tum uestram, tum omnium animantium,

tium, quæ propter hominem seruabuntur. Homo agnoscit signum. Et deus non eadem ratione cum animantibus inijt fœdus, ut nobiscum, quia carent ratione. Seruabo, inquit, fœdus meum, faciam illud stare immotum, erit ratum quicquid promiserò. Non ita perdetur omnis caro, etiam si perdam nunc hos nunc illos, sed non talis cataclysmus erit, qualem iam experti estis. Neque hic excludit uniuersale excidium, quod per ignem futurum est. O Noah tutò potes credere deo, quia signum benignitatis diuinæ est arcus.

Et dixit deus: hoc est signum fœderis quod ego do inter me, & inter uos, & inter omnem animam uiuentem, quæ est uobiscum, in generationes perpetuas.

Arcum meum posui in nube, eritque in signum fœderis inter me & inter terram.

Et erit cum nubila uero nubem super terram, & cõspicietur arcus in ipsa nube.

Et recordabor fœderis mei, quod est inter me, & inter uos, atque inter omnem animam uiuentem in omni carne: & non erit ultra, ut sint aquæ in diluuium ad dissipandum uniuersam carnem.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Sed erit arcus in ipsa nube, & ego uidebo eum ut recorder fœderis perpetui, inter deum & inter omnem animam uiuentem, in omni carne quæ est super terram.

Dixitq; deus ad Noah: Hoc est signum fœderis, quod cõstitui inter me & inter omnem carnem, quæ est super terram.

In signum erit arcus, ne amplius ita deuastetur terra. Hic philosophi non attendentes, uel diuinam omnipotentiam, uel misericordiam, ferè rident, dum putant naturæ opus esse et non dei, arcum illum cœlestē: cuius rationem reddere nituntur, quod sit resplendentia solis in cauum nubem, quæ deinde huiusmodi uarios colores spissis uaporibus figuret. Hoc quamuis uerum sit & res ipsa manifestet, tamen ipsi coguntur testare, quod nemo pictorum potest aliquem arcum recte imitari. Ea enim colorum uarietas est. Et si coniunguntur colores, nulla linea alteri per omnia est æqualis. Seneca libro questionum de his rebus copiose disputat. Nos libentius credimus diuinæ scripturæ, ut inde solatium fidei nostræ accipiamus, quàm ut putemus sola naturali dispositione id contingere. Omnia ornatissime sunt formata. Si quis illa spectet, inueniet in arcu propter resplendentiam

Splendentiam solis & raritatem nubium serenitatis spem adesse, & propterea non esse timendum à diluuiio cum iris apparuerit. Cum igitur arcus coelestis in hunc usum sit formatus, bonam spem habeamus, & non contemnamus illud signum &c.

Recordabor.) Scimus deo omnia esse praesentia, tamē scriptura hic & alibi dicit, Memor est deus. Multas pluuias interim dominus dat, quae sunt signum beneuolentiae dei. Nos enim in eius recordationem per illud induci debemus. Videtis quoties repetijt, aquas super terram non uenturas. Consolatio magna est fideli homini, etsi multae tribulationes et afflictiones in mundo sunt, tamen si conciliatus est deo, nihil ei nocebunt. Vult dicere dominus: Foedus illud sit certissimum signum meae erga uos beneuolentiae. Iam ex hoc foedere cognoscemus longe aliud sacratius foedus, quod misso spiritu sancto in corda nostra sancitum est, quod seruabit nos ab aequis diluuij, id est, ab aeterna morte & damnatione.

LECTIO.

Erant autem filij Noah, egredientes de arca, Sem, Ham, & Iaphet: & Ham quidem pater est Chanaan.

Tres isti sunt filij Noah, & ab eis repleta est uniuersa terra.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Benedixit deus Noah, & posteritatem illi promisit ea benedictione, quæ impleta est in tribus illis filiis, ex quibus totus orbis terrarum hominibus impletus est. Noah non legimus alios filios genuisse: etsi genuit, tamen posteritas eorum non commemoratur, & nobis est quasi nullus genuisset: sed solum de illis tribus testatur scriptura, qui impleuerunt uniuersum orbem. Videmus certam quandam humani generis originem. Ne puteamus res temere ita ferri, uel fato, uel constellationibus exordium habere humanum genus, uel fuisse ab æterno homines, ut gentes desipuerunt. Postea ex filiis ipsorum, qui nam duces ex singulis regionibus, & nomina regum habebitis. Ham medius in ordine hic describitur, qui est pater Chnaan. Quare non dicit Moses, Qui Sem, & Iaphet? Verum erat infamaturus Ham propter peccatū suum, & maledictio in Chnaan, quia ob id nomen Chnaan hic scribitur. Postea ex suppuratione annorum licebit uidere Ham genuisse Chnaan in ipsa diluuij tempestate: adeò infrenis libidinis homo fuit, ut etiam nomen Ham uideatur tale quiddam prestare, ut Chrysostomus annotauit. Non mouit illū tanta tempestas & excidium humani generis, imò maledictus ille in medijs turbinibus: cum omnes generent, ille operam dedit proli. Iterum habebimus uarias generationes, duas præsertim: unam bonorum, alteram malorum

rum & maledictorum. Bonorum in Sem & Iaphet ui debimus. Maledictorum in Ham, qui non habuit reuerentiam patris sui: ideoq; & libertatem amisit, & seruituti factus est obnoxius.

Respersa est.) In toto orbe dissiliit, & in uarias partes distributum est genus humanum. Non quod indigenæ fuerint Aegyptij & Chaldæi uel Scythæ, qui multa in scriptis suis fabulosa de se iactant & c.

Cœpitq; Noah esse uir (cultor) terræ, & plantauit uineam.

Præceptum erat Adæ, ut in sudore uultus sui uesceretur pane. Innocentissima ratio uiuendi operari terram, & inde frumenta, uinum & panem proferre. Noah proinde cum uideret terram corruptam esse ex diluuiio, magis operam dedit labori. Sunt qui dixerunt ante diluuium uites absq; omni labore creuisse, ut aliæ arbores, postea opus habuisse humana cura. Hoc tanquam incertum relinquo. Non cõtentus est Noah colere terram, sed & uineas plantauit. Hicq; discimus, non esse nos ad ocia natos, sed ut proximis simus utiles, prout cuiq; deus ingenium dedit. Alij laboribus ualent, alij ingenio, ut sunt uariæ dotes. Panem suum nemo cum iactura proximi manducet. Paulus dicit: Qui non laborat, non comedet. Philo & alij qui allegorijs magis de diti sunt, aliam agriculturam uirtutum & scientiarum

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ponunt, sed nos ea relinquimus quasi parum per scripturam commendata. Vinum res quidem per se bona est, sed ab utentibus in perniciem & damnum cedit.

Et bibens de uino inebriatus est, atque discoopertus intra tabernaculum suum.

Iterum nobis scriptura proponit statim ab initio uitiatam esse humanam naturam, & quam procliuem ad malum simus ostendit, ut uideamus nobis opus esse summa custodia, praesertim ut sensus nostros bene moderemur. Quis uirtutes beati patriarchae Noah satis commemoraret, tot annos crucem ferentis? Is tamen labitur. Neque excusemus illum, neque aggrauemus peccatum eius ualde. Neque ebriosus fuit, sed per infirmitatem naturae lapsus est. Nesciuit uirtutem uini. Aliqui eius factum uolunt honestare. Et fieri potest quod post magnam tristitiam liberalius biberit. Ita per ignauiam multa nobis accidere uidemus. Sed quantum malum sit ebrietas, unico uerbo indicat.

Discoopertus.) Nam postquam ratio hominis absorpta est uino, quid iam humani reliquum est in homine? Non pudoris ratio &c. Iam non erubescbat, iacebat nudus, quia uictus à uino. Nullus magna alioqui pecunia donatus, sic incederet, tamen ebrijs hoc leuissimum est. Ita etiam bono uiro Noah hoc accidit, ut pateretur
hanc

hanc iacturam. Nimirum deus ad humiliationem eius hoc fecit. Ita & Petrus lapsus est, ut disceret alijs condonare peccata sua. Condonemus & nos mutuum frater fratri. In summa, ubi priuati ratione sumus, nihil satis tutum est. Nemo etiam uitia ebrietatis satis nominare potest. Basilium legite & Plinium, qui multa de hoc uitio annotarunt. Dominus igitur uoluit humanum genus admonere, ut caueret ab ebrietate. Permissum est ut bibamus uinum. Neque peccatum est bibere uinum, quod illa demoniaca doctrina prohibet. Hodie quibusdam non uidetur ebrietas peccatum, sed comedisse carnem diebus prohibitis, uix expiabile est. Valeant hi.

Et uidens Ham pater Chnaan nuditatem patris sui, indicauit duobus fratribus suis foras.

Vidimus peccatum patris, quod tenue admodum erat: sed Ham homo irrisor, qui neque parentem digno honore habet. Officium eius fuisset nuditatem patris tegere: nam hæc lex hominum mentibus insita est, nempe parentes honorare. Quia autem reprobus erat, patrem non magnificiebat. Iterum dicit Ham patrem Chnaan: potuisset simpliciter dicere Ham. Cogitare debebat, quo honore à filio suo uelit haberi. Indicauit fratribus suis nuditatem patris cum sannis & scommatis: patrem delirum & ebrium nimirum dixit. Illa omnino

ENARRAT. IOAN. OECOL.
dedecebant filium, & grauiſſimum peccatum erat cor-
rā deo. Ham male gratus patri, eo quod ſaluatus eſſet
in arca propter patrem.

Et ſumpto Sem atq; Iaphet ueſtimen-
to, poſuerunt illud duo ipſi in humerū,
& accedētes retrorſum operuerūt de-
nudata uerenda patris ſui, auerſis ſcilicet
faciebus eorum, ne uiderent puden-
da patris ſui.

Videtis nunc generationes uariari, ut initio de Ha-
bele & Cain audiftis. Habel iuſtus, pius, innocens &
ſimplex erat: Cain autē iniuſtus, impius, malus & per-
uerſus. Ita hi duo fratres boni ſunt, Sem & Iaphet,
unus autem malus. Hi duo typum gerunt populorum
Iudeorum & Gentium. Boni erant, & ſtudioſi erga
parentem, non ingrati, neq; oblectati ſunt in iſtis ludi-
brijs fratris. Ex quo diſcimus non adulari detrectatori-
bus, & ijs qui in mala incidunt auxiliari debere. Potuiſ-
ſet ille patrem obtegere, ſed quia malus, non ſolum nō
fecit, ſed etiam alijs cum ludibrio illam nuditatem pa-
tris oſtendit. Illi autem celant, ne alijs pater fieret rida-
culo. Hoc loco diſcimus, quod pleriq; annotant, ne ſa-
cile patribus ſpiritualibus, qui nos docent uiam iuſtitiae,
quiq; quodammodo nos progenerant deo, ſi peccarint
per infirmitatem, quæ omnibus hominibus agnata eſt,
ita

temere reprehendendo detrahamus, uel etiã conuicia in illos iaceamus: non minus enim peccatum est, quàm peccatum Ham. Nihilominus non præcipitur nobis, ut conuicemus ad graues illorum errores, per quos damnari possemus: quemadmodum multa dogmata per aliquot secula iam docta sunt, non sine pernicie animarum. Sunt etiam qui uolunt dehortari nos, quasi ad illorum errores sit omnino tacendum, sed hoc cederet ipsis in iacturam & damnũ, & gloriã dei obscuraret. Agnosceamus illos etiam esse homines, igitur errores eorum, si in quos incidissent, resellamus, et si fieri potest, illorũ misereamur. Porro ubi utilitas totius ecclesiæ periclitatur, tunc non amplius locus tacendi, sed admonendi, tempestiue & intempestiue. Illi tunc non sunt patres, si peccatis uarijs inuoluuntur, & nolunt resipiscere admoniti. Neq; curemus illos, qui torquent hunc locum, ut maxima offendicula episcoporum celebantur. Quod autẽ dicit, auersis faciebus, significat fratres illos non condelectatos fuisse hoc spectaculo.

Et euigilauit Noah à uino suo, & cognouit quæ fecerat ei filius suus minor.

Resipuit à uino. Iam filius minor dicitur, supra modum, non sine mysterio. Et quia tam grauiter peccauit in patrem, sit omnium minimus, & omnium contemptissimus. Digna pœna illius, qui patrem ut decuit, nã

ENARRAT. IOAN. OECOL.

honorauit. Ita si patrem cœlestem nos nō audiuerimus,
haud mirum si pereat omnis nostra autoritas.

Et ait, maledictus Chnaan, seruus ser-
uorum erit fratribus suis.

Maledictio hæc propheta est potius, quàm ultionis
auditas. Nec affligitur Ham in sua persona, sed in fi-
lio. Hocq̃; grauius, quàm si in sua persona sic condem-
natus fuisset. Nam Chnaan successurus erat illi, in quo
nullam gloriam sperare licebat. Etiã posteritas Chna-
an serui seruorum fratribus suis facta est. Legimus fu-
isse gentem supra modũ maledictam, quam deus excin-
di fecit, & in terram Israël, quam illi occuparant, col-
locauit alios, postquam impletæ fuerunt iniquitates eo-
rum. Sæpe etiam parentes in filijs suis corripiuntur in
istis externis: sed ad æternũ cruciatum feret quisq̃; suã
pœnam. In diluuiio seruatus fuit Ham & liberatus, sed
quia libidinofus homo & contemptor patris sui, ideo
omnis etiã eius posteritas male audit in scriptura. Ori-
go hic seruitutis est. Et duplicem seruitutẽ inuenimus.
Seruiunt boni, seruiunt & mali. Ex peccato processit
tyrannicum dominium. Nimroth robustus uenator, is
sua fortitudine & tyrannide multos redegit in seruitu-
tem. Erant etiam tunc domini, quando nulli tyrannidẽ
occuparant. Nam Adam & Noah dominabantur in
suos, & imperium habebant, & illi ut filij libere obe-
dicbant.

diebant. Talis aut̄ modus fuisset regendi homines, nisi peccatum prævaluisset: sicq; propter peccatum inuenta est seruitus.

Dixitq; : Benedictus dominus deus Sem, & erit Chnaan illi in seruum.

Dilatabit deus Iaphet, habitabitq; in tabernaculis Sem, & erit Chnaan ieruus illorum.

Quemadmodum generatio impiorum in Ham maledicitur, sic generatio iustorum in Sem & Iapheth benedicitur. Habebit dominū propitium, ita ut alij ei seruiant, quia in honore habuit parentem suum. In lege, benedictio datur ijs, qui parentes honorant. Videte quā in decalogo promissionem, præ alijs præceptis honor parentū habeat. Etiam Paulus nonnihil de hac promissione in suis epistolis adducit. Alludit autem in nomine Iapheth à dilatatione, ut progenies illa debeat dilatari. Ipse enim occupauit insulas. Ex Sem gens Iudæorū uenit, et multi alij. Sed maior pars ex Iapheth, ut gentes: & quæ in nostris nationibus sunt, etiā ex Iapheth processerunt. Charitas etiam commendatur nobis in duobus illis fratribus. Dicit Noah: Vos qui honorastis patrem, habitabitis simul. Et ita præfiguratur ecclesia. Populus gentium in tabernaculis Sem habitabit, qui inquam populus religionem amplexus est, Christo ad-

ENARRAT. IOAN. OE COL.

ueniente. Impij nolint uelint seruiunt bonis, & promouent illos ad meliorem uitam. Quaecunq; mala pij accipiunt, ea illis cedunt in bonum.

Vixit autem Noah post diluuium, trecentis annis & quinquaginta annis.

Fueruntq; omnes dies Noah, non-genti anni, & quinquaginta anni, & mortuus est.

Vixit Noah usq; ad constructionem turris Babel, ut postea audietis. Ita erat adhuc legislator, praeo iustitiae, suam posteritatem admonerat, regiones circumibat, & adhortabatur omnes, ut deum colerent. Quosdam etiam ex filiis suis instituit, ut mundus semper suos doctores haberet, ne posset ignorantiam suam praetexere.

LECTIO.

IN hoc capite primo discimus, quomodo à filiis Noah tota terra hominibus impleta fuerit, & quo modo gentes in uniuersam terram sunt diuisae. Si non periissent aliqua nomina gentium, uel per frequentia bella, uel alijs rebus, possemus etiam hodie maximam partem gentium cognoscere. Sed illae gentes, quae plurimum distant à Hierusalem, cum quibus non conuersati sunt prophetae, non tam diligenter descriptae sunt, quemadmodum uicinae: neq; enim ita cognosci poterant remotissimae gentes. Sed ex illis satis licet cognoscere, quo modo

modo humanum genus ad alias nationes peruenerit. Erit autem obseruandum principio ubi arca Noah re-
federit, nempe in montibus Armeniae. Iosephus exte-
ros citat testes, quod non negligendum est. Deinde no-
tandum quomodo paulatim populus coeperit increfce-
re. Nati enim sunt multi populi ex filijs Noah. Nobi-
lissimi fluuij in Armenia, Euphrates, Tygris, & alij
annes, & est regio maxime fertilis, ubi habitant. Po-
stea ubi magnus numerus eorum factus est (primogeni-
tis semper seruata fuit sua dignitas) isti primogeniti,
tanquam principes & duces, ducebant illos sibi subdi-
tos in uarias regiones. Vnde ubi legitis haec nomina,
Mosen intelligite assignare gentes sua inuita habuisse
ab illis. Neq; ante diluuium Noah alios filios habuit,
alias cum illis ingressi essent in arcam. Vel si habuit, no-
digni erant ut seruarentur cum parentibus suis. Bene-
hic assignantur tres filij. Videbitis enim iuxta tres illos
mundum in tres partes diuisum, & unicuiq; filiorum
tertiam partem terrae concessam esse. Iapheth occiden-
talem & septentrionalem occupauit partem, ut audie-
tis. Ham ab Armenia regionem meridionalem acqui-
sivit, & etiam ad occidentem, quod ex ipsis apparet no-
minibus. Sem orientalem occupauit partem. Et ita mun-
dus diuisus est in tres partes. In mappa ad oculum mon-
strantur ea. Sciatis autem nomina illa serè in historijs

ENARRAT. IOAN. OECOL.

excidisse. Hoc seruate ante omnia quod in Armenia incipit diuisio. Oriens cecidit primogenito, Ham meridionalis regio, & Iapheth occidentalis. Incipit igitur à Iapheth.

CAPVT X.

Æ sunt generationes filiorum Noah, Sem, Ham, & Iapheth, natiq; sūt illis filij post diluuium.

Filij Iapheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Iauan, & Thubal, Mætaxch atq; Thiras.

Filij uero Gomer: Askenaz, & Riaphath, & Thogarma.

Filij uero Iauan: Elifa, & Tharsis, Kitthim, & Dodanim.

Ab istis diuisæ sunt insulæ gentium in terris suis, unusquisq; iuxta linguam suam, & iuxta familias suas in nationibus suis.

Hæc est una pars, & regio Iapheth, quã occupauit cum suis primogenitis et nepotibus. Primo est Gomer. Sed uelim uos in memoria habere mare Euxinum, uersus occidentem, Galatæ ad meridiem, Cappadoces ad orientē.

orientem. Videte filios Gomer. Sub Galatis sunt Paphlagonas, quos uocat Riphath, uel Riphæos. Askenaz, quamuis hodie Hebræi sic uocet Germanos, sunt apud Iosephum Rhegini dicti. Portio Galatarum Bythinij. Neq; mirum, nam Galatæ in Germaniam concesserunt, & Galli Brenno duce iterum in Galatiam uenerunt. Is tractus est circa mare Euxinum. Deinde Magog, quos Scythas esse dicunt. Illos inueniemus ultra mare Euxinum, & ultra Hircanũ uersus septentrionem. Deinde & Madai, qui à Græcis Medi uocantur. Sæpe occurrunt ista nomina, ideo diligenter obseruanda sunt. Iauan, illi sunt uersus orientem, ultra mare Euxinum, ultra Persas, modo pertingant ad Septentrionẽ, Iones à Græcis generali nomine uocantur. Thubal, Iberes sunt, & olim Italia Iberia dicta est. Iam autem dicunt Iberiam Hispaniam. Mæsech uersus occidentem à latere habens Gomer, nũc Cappadoces nuncupantur. Thiras Thraciam designat: pars est Thraciæ iuxta Hællæspontum. Hi sunt præcipui filij Iapheth, ex quibus licet uidere maximas regiones: nam præcipuos solum filios habetis hic nominatos. Neq; filij Thubal, neque Mæsech & c. nominati sunt. Per Iauan nos Græcos & Aeoles intelligimus, Tharsenses & Cilices. E regione Ciliciæ Cyprus. Rhodon pro Dodonim, Daled pro Res: uel nomen illud mutatum est ab alijs genibus. Dicit

ENARRAT. IOAN. OECOL.

igitur ab ijs & has regiones esse occupatas. Per mare mediterraneum multæ insulæ sunt: neq; est tam continens terra, ut uersus orientem. Hæc hæreditas & pars Iapheth. Et habetis Asiam, Scythiam, Græciam, Italiam, quæ regiones nobis per illas gentes significantur.

Filij uero Ham: Cusch & Mizraïm, & Phut, atq; Chnaan.

Et filij Cusch: Seba & Hauilah, & Sabtha, & Rahma, & Sabthecha: filij autem Rahma: Scheba & Dedan.

Proinde Cusch genuit Nimrod: ipse cœpit esse fortis in terra.

Nam fuit fortis uenator coram domino, quapropter dicitur: quasi Nimrod fortis uenator coram domino.

Fuit autē principium regni illius Babel, & Erech, & Accad, atq; Calne, in terra Sinhar.

De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Nineue, & plateas ciuitatis & Calah.

Sed & Resen, inter Nineue & inter Calah, & est ciuitas magna.

Porro Mizraïm genuit Ludim & Enamim

Enamim & Lechabim, & Naphtuhim,

Pathrusim quoque & Casluhim, e quibus egressi sunt Pelistim & Caphthorim

Chnaan autem genuit Zidon primo genitum suum, & Heth.

Itemque Haiebusi & Haæmori, & Hargigasi.

Hahiuu quoque & Haarki, & Hassini.

Sed & Haaruadi & Hazmari & Hæmathi: & postea dissipatae sunt familiae Chnaaneae.

Fuit autem terminus Hackenaeni a Zidon ueniente te in Gerar usque ad Gazan, & eunte te in Sedomam & Aemorrã, & Adma, & Zeboijm usque ad Lesa.

Secundus filius Noah fuit Ham. Is meridionalem regionem occupauit, qui ab Armenia uersus meridiem misit suos filios. Cusch est Aethiopia, & in sacris literis frequens nomen. Mizraijm est Aegyptus. Phut, Mauritania est: alij Libyam, uel partem Libyæ esse dicunt. Chnaan regio terræ Iudææ. Iste omnes regiones sitæ sunt uersus meridiem & occidentem. Illi quatuor filij præcipui Ham, genuerunt etiam suos, qui fuerunt nepotes Ham. Si uolumus ea iuxta literam intelligi

ENARRAT. IOAN. OECOL.

gere, quod seruiunt fratribus suis, nescio an textus hoc indicet: quia maior potentia apud illos, quàm apud duos illorum fratres. Filius Cusch, Seba. Alia regio est si per samech scribitur, et alia si per schin. Vna regio uersus occidentem pergit, alia uersus orientem. Vna in Arabia, alia uersus Libyam & ultra Aegyptum. Haulah sunt Getuli. Etiam de alijs legimus, qui sunt Iudæi, ubi aurum est, de illis autem postea mentio erit. Sabthæ tertius filius erit Cusch, & alij subsequentes, omnes ad Aethiopiam & partem Aphricæ pertinent. Scheba sunt Troglodytæ Arabiæ felicis. Hic etiam Dedan Arabes sunt: supra Dodonan Rhodij.

Nimroth.) Ille nominatur Gigas à multitudine uirium; robustus in terra fuit, & coepit esse tyrannus, subegit alios suo imperio. Et ille manifeste repugnauit uerbo dei. Debit seruire, quia ex Ham erat, sed ille neglecta omni iustitia coepit imperare. Potens oppressor fuit pauperum, uiduarum & pupillorum, qui nihil tale expectabant & timebant. Venabatur feras, et eandem ferociam exercebat deinde in homines. Quod dicit coram domino, est in facie domini, neglecto domino: quia dominus contrarium præceperat, & dominium non ad Ham pertinebat, sed ad fratres suos. Prouerbialiter dicitur, Quasi Nimroth fortis uenator coram domino, in tyrannos impios, qui neq; deum neq; homines curat;
ut nos

ut nos Mezentios possumus appellare à Mezentio, qui insignis oppressor & tyrannus fuit piorum omnium. Babel, nimirum principalis ciuitas regni illius. Sinhar in tractu Euphratis est, unde cœpere populi mouere. Ita in Daniele etiam legimus, quod captus populus primum moueri cœpit in uarias terras. In antiquissimis historijs legimus Aethiopes usq; ad Scythas regnum suū habuisse. Et apud Diodorum Siculum non pauca inuenietis, quod antiquissimum imperium illorum fuerit. Assur. Non ille Assur ædificauit Nineue, ut apud Ionā apparet, ubi sedes regum Assyriorum. Etiam pleræq; ciuitates ad tempora Esaiæ prophetae permansere, & usq; ad tempus Nabuchodonosor. Sennaherib etiam gloriatur se has ciuitates cepisse. Et iuxta Euphratem fluuium hæ ciuitates sitæ sunt. Certissimum est Mizraim parentem esse Aegyptiorum. Hoc nomen Ludim incertum est quibus congruat: hæ enim gentes sunt finitimæ Aegyptijs. Pathrusini in Arabia petrea. Pelistim maritima occuparunt in terra Chanaanæa. Caphthorim remotiores sunt, Pelistim propinquiores quinq; ciuitatibus, Gaza, Akkaron & c. Hæc q; generatio Mizraim. Et ponit multa nomina eorum, qui regionem illam occuparunt. Zidon in extremis finibus. Inde Sydonij antiquissimi populi fuerunt Phœniciæ regionis. Nam hoc nomen in hunc usq; diem durat. Heth &

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Haiebusi &c. ille septē gentes extincte sunt. Haiebusi
 si circa Hierusalem habitauerunt. Haaruadi iuxta Damas-
 mascum. Hahemathi Antiochię sedem quęsuerunt.
 A Cilicia & à Libano monte & Antelibano usque in
 Aegyptum terra fuit Chananeorum. Gaza in ultimis
 finibus Palestine sita est. Sedoman & alię ciuitates
 hic nominate incendio merse sunt: lacum Asphalten
 attingunt & mare salsum. Ita habetis duas partes ter-
 rę & populosissimas terras. Nunc de tertio filio pri-
 mogenito sequitur.

Ipsi quoq; Sem nati sunt (filij) patri
 omnium filiorum Eber, fratri Iaphethi
 maiori.

Filij Sem, Elam, & Assur, Arpach-
 sad, & Lud atq; Aram.

Filij uero Aram, Vz & Hul, Gether
 & Mas.

Porro Arpachsad genuit Sælah: &
 Sælah genuit Eber.

Eber quoq; nati sunt duo filij, nomē
 unius Peleg: nam in diebus eius diuisa
 est terra, & nomen fratris eius Ioctan.

Ioctan autē genuit Almodad & Sa-
 leph; Hazarmaueth & Iarah.

Sed

Sed & Hadorā & Vzal atq; Dickla.

Obal quoq; & Abimaël & Scheba.

Item Ophir & Hauila & Iobab: omnes isti filij Ioctan.

Et erat habitatio illorum à Mesa, per gente te in Sophar montem orientis.

Isti sunt filij Sem secundum familias suas & linguas suas, in terris & nationibus suis.

Hæ itaq; sunt familiae filiorum Noah iuxta generationes suas in populis suis & ab illis diuisæ sunt gentes in terra post diluuium.

Iterum ponit cognationem inter filios Sem & Iapheth, sicut supra, ut exquiratur maledicta illa natio, quæ populo dei aduersa est. Ab Elam Elamitæ uenerunt, Persæ, Parthi & Susiani. Assur, sunt Assyrij iuxta Mesopotamiam, & iuxta Euphratem & Tigrim sicut supra dixi. Arpachsad iuxta Babylonem habitauit, qui nunc Chaldæi uocantur. Lud nunc Libya, ubi Croesus habitauit. Aram uocant Syriam. Et duplex est Aram. VZ regio Traconitidis circa Libanum. Hul Armeniã, & Gæther Bactrianos dicunt esse. Mas Mystiã putant uel Mesanæos. Aliæ regiones nobis non cogno-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

biles, neq; scriptura illas indicat. Satis ex ijs cognoscimus, quomodo filij Noah diuisi sint in totam terram. Eber à transeundo, à quo Iudæos Hebræos uocauerūt. Orientales regiones illæ Iocan &c. quæ maximæ sunt in India: & sic filij Sem nobilissimam terram occupauerunt. Qui ea copiosius uidere uolet, Iosephū legat lib. Antiquit. Iudæic. 1. cap. 12. & 13. Hi igitur filij Noah fuerunt uarijs modis diuisi, ideo ne dicas indigenas fuisse. Quidam putant quod ante diluuiū populi non occupauerint totam terram, sed postea diuisos fuisse.

CAPVT. XI.

Ad iuuimus heri, quomodo totus orbis terrarum discretus sit à posteritate trium filiorum Noah. Nunc docet Moses, qua occasione dispersi fuerint. Residerunt principio aliquot annos donec multiplicati sunt iuxta montes Armeniæ. Et inde per eam regionem habitauerunt aliquandiu magna cum felicitate et concordia, nimirum adhuc regnante Noah. Nam paucis annis ante confusionem linguarum, uel eodem tempore uiuebat Noah, quem pleriq; suspiciebant. Non enim erant tam impij adhuc, sicut illi qui ante diluuiū fuerant, neq; tam graua peccata de eis legimus, quamuis etiã mox cœperint præualere iniquitates apud illos. Sequitur igitur.

Fuit

Fuit autem uniuersa terra labij unius
& uerborum eorundem.

Eiusdem idiomatis erant omnes. Labium hebræi dicunt, quod nos linguam. Nulla linguarum distinctio apud illos erat, nulla talis separatio hominum. Sed ut alia mala, ita etiam hoc quoq; propter peccata hominum uenit in mundum. Multum ualet concordia sermonis, si conspiraremus in boni. Iterum si in malum consiurauerimus, multum etiam nocementi habet. Et ubi homines se mutuū intelligunt, et eodē idiomate loquuntur, nihil non ibi boni expectandum est. Iterum uideamus signum diuinæ misericordiæ esse, quod aufert ea à nobis, quibus abuti solemus. Certū si bene uteremur donis dei, multa commoda afferrent. Vnus sermo adhuc, & una lingua, eamq; dicunt fuisse Hebræam. Nam nomina que ante diluuium instituta fuere, Hebræa sunt: unde certa cōiectura est linguā illam fuisse Hebræam: quia tunc omnes una eademq; lingua loquebantur, & populus nondum sic dispersus erat, etsi multa millia eorum essent. Neq; in tam paruo angulo diutius tot millia hominum potuerunt uiuere.

Et factum est cum proficiscerentur ab oriente, inuenerunt planiciem in terra Sinhar, manseruntq; ibi.

Profecti sunt ab Armenia, & his locis, ubi primum confederant

E NARRAT. IOAN. OECOL.

confederant ab oriente, inuenerunt planiciem in Mesopotamia iuxta Babyloniã, ubi flumina plurima erant et maior ubertas. Sinhar nomen uolunt inditum, quod inde fuerint excussi & moti.

Et dixerunt unusquisq; ad proximũ suũ: Eya paremus lateres & aduramus in adustionem: fuitq; illis later pro lapide, & bitumen habuerũt pro cemento.

Excoquamus incendio lateres: sic enim lateres coqui solent. Hic inuenietis magnum peccatum populi illius gentis. Studium uane gloriæ non est censendum inter minima peccata. Sic enim solet fieri, ut nostram gloriam diuinæ præponamus, & quasi expulso deo illius locum inuadere cupiamus, dum nos honorari uolumus, utcunq; agatur de gloria dei. Id omnibus mancipijs gloriæ insitũ est, ut nihil magis ducãt quã nomen inane. Hoc sapit gentilitatem, & pleriq; inter Romanos fortissimi, euaserunt gloriosissimi &c. Omnes illi cupierunt glorificari ab hominibus, cum uera gloria à domino sit. Vera opera facienda sunt, quæ ideo bona dici debent, quia domino placent. Neq; una regio tantum numerosos populos potuit alere. Et quia uidebant futurum, ut in omnem orbem diuiderentur, memoriam sibi relinquere uoluerunt. Refert Philo quod nomina sua lateribus inscripserint, ut posteritati essent cognobiles.

Ita & Saul à regno suo excidit, cum triumphales for-
 nices extrueret, quibus etiam ipse celebrari cupiebat.
 Præterea aliud peccatum hic apparet, quod ferè uanã
 gloriã comitatur: fiduciam in uiribus suis posuerunt, et
 non in solum deum. Proinde ciuitatem munitam extru-
 unt, & magnitudine inenarrabili. Hæc erant peccata,
 quæ reuera plurimum displicebant deo. Vix absq; ma-
 gna oppressione pauperum & innocentum, hoc ædifi-
 cium surgebat. Nimroth & similes nimirum tyranni,
 operam exigebant ab alijs infirmioribus.

Eya paremus.) Sint lapides solidiores & firmio-
 res. Nam Assyriorum terra saxis non abundat, aliàs fe-
 rax, & inditium est boni soli. Historici dicunt iuxta flu-
 men Euphraten fontem magnum esse qui bitumen pro-
 ferat, unde etiam lateres bituminare solent, & parare
 ad ædificia, ex quibus ciuitates extruunt. Nam licet eis
 deessent saxa, usi tamen sunt lateribus, quos facillime
 poterant parare. Neq; mirum tantum ædificium illos
 construxisse, cum tantus numerus populi esset. Aderat
 enim lutum, limus, bitumen, &c.

Dixeruntq; age, ædificemus nobis
 ciuitatē & turrim, cuius caput (tendat)
 in cœlum, & faciamus nobis nomen,
 ne fortè dispergamur in superficiē uni-
 uersæ terræ.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Hyperbolicus hic est sermo: uolunt dicere, in sublimem partem aëris ædificemus. Ne quis aliquid hic pueriliter imaginetur, quasi tam stulti fuerint, ut putauerint hoc ædificio deum expellere posse. Nequaquam tam stolidi ingenia his temporibus fuisse. Sed mos est Hebræorū ita loqui de rebus magnificis, qui eam partem aëris coelum dicere solent.

Nomen.) Videtis hic causam abominabile. Hæc felicitas huius seculi, habere clarum nomen: id etiā philosophi in magno precio habuere, qui maluerunt dici boni, quàm esse. Christianorum est esse bonos, etiam si ab hominibus nō laudentur. Dicit: Sit nobis quædā memoria, unaquæq; tribus ædificet ut excellat illo ædificio. Hucusq; de peccato & flagitio eorū, qui ea tempestate uiuebant. Exteræ historie miram amplitudinem Babylonis describunt. Quamuis alios fundatores eius dicant, nempe Ninum uel Semiramidem. Fieri potest, ut quæ olim magnifice incepta sunt, ab illis instaurata esse: sicut etiam in posterioribus temporibus cum destructa esset Babylon, tamen ab alijs restaurata. Herodotus scribit de maxima altitudine illius turris, ita ut uix inueniat etiam fidem. Certum est fuisse admirabile ædificium in eo loco. Voluit igitur deus huic malo mæderi, & totum humanum genus erudire, ut ab huiusmodi stultis cœptis desisteret, & ueram uirtutē quæret, adducens

adducens grauiſſimam plagam. Non paruum impedi-
 mentum adfert toto humano generi, quod non poſſu-
 mus æterna conſuetudine mutuum uti. Nam barbari
 barbaris blandimento ſunt, nos noſtris. Et uix multis
 annis unam linguam addiſcimus. Interim merces & a-
 lia quæ facillime ad nos poſſent uenire, uix poſſunt ac-
 quiri propter linguas. Quia uidemus etiam tyrannica
 ingenia ſic linguis coherceri, ut flumina repagulis, ne
 gentem innocentem ſuo loco pellant. Voluit deus hoc
 iudicium mutare linguæ & uariorum idiomatum da-
 re humano generi, in deteſtationem ſuæ ſuperbiæ. Et
 antequã deus incipiat punire iſtos, humano more ex-
 plorat, (ut mos eſt ſcripturæ) qui nihil punit niſi prius
 bene compertũ ſit. Eſi deo omnia manifeſta ſint, neq;
 ideo explorat quaſi neſciat: ſed ea ſpiritus ſanctus po-
 nit, ut diſcamus quomodo peccata ſint punienda. Et ſic
 aliquo modo palàm peccatum iſtud fit coram deo.

Descendit autem dominus, ut uide-
 ret ciuitatem & turrim, quam ædifica-
 bant filij hominum.

Et dixit dominus: Ecce populus eſt
 unus, & labiũ unum eſt omnibus eis,
 & iſtud ipſi incipiunt facere, nec probi-
 bebũt ab eis omne quod cogitauerint
 facere.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Sunt qui hunc uersum interrogatiue legunt, quod etiam ego approbo. Nonne prohibendi sunt? permittimus ne homini, ut quantum uult progrediatur in suis peccatis? Ea enim sua insolentia, ut omnino progrediat, nisi illum coërcuerimus: & illud quod cogitauerint in malum sonat. Coeperunt iam facere. In malis solemus ferè progredi, nullo instigante, cum in bonis tardissimi simus.

Age descendamus & confundamus ibi labium ipsorum, ut non percipiat unusquisq; labium proximi sui.

Dispersit itaq; eos dominus ab illo loco in superficiem uniuersæ terræ, & destruxerunt extruere ciuitatem.

Habetis hic pluralem numerum, & unus loquitur, unde ueteres trinitatis mysterium ex hoc loco colligunt. Neq; opus fuit deo angelos in consilium adhibere, sed propter proprietates illas tres distinctas, quas in deo agnoscimus cum una simplicissima natura, dicunt pluraliter hoc esse dictum. Quod autem illi dispersi sunt, id factum est uoluntate diuina, coæliq; sunt abire. Quilibet dux collegit suam familiam, cum qua ad uarias terras uerunt. Alias, ut ferè fit, omnes tenet natalis solimor, & propter id cōsedissent ibi, nisi diuina uolūtate ita dispositū fuisset, ut dispergerentur in omnem terrā.

Neq;

Neq; tantam dei beneuolentiam sensissent, si in uno loco hæssissent, qui ubiq; paratus est suos educare. Neq; cessassent ab ædificio illo, nisi sic afflicti à deo fuissent.

Et idcirco uocatum est nomen eius Babel, quia ibi confudit dominus labiū uniuersæ terræ, & inde dispersit eos dominus super faciem uniuersæ terræ.

Babel nomen confusionis est, eo quod confudit eos dominus. Et uere ciuitas confusionis est, ubi iniquitas præualuerat, ubi dominabatur superbia &c. Hac igitur occasione coacti sunt abire, deo tamen duce. Sunt qui mirantur de ijs qui habitant in terris nuper inuentis. Nec mirum, si hodie nauigio huiusmodi terræ inueniuntur. Antiquissimi patres astrorum periti fuerunt, & multas alias artes sciuerunt, quæ fortassis perditæ sunt ex incuria hominū, quæq; iam parari possunt: nā etiam multa alia inuenerunt: & patet uel solo isto ædificio Babylonico, quanti fuerint. Memores nos simus, quoties sermonem nostrum attendimus, quā perniciosares sit peccatum. Etiam hoc aduertamus de his duabus ciuitatibus, Babel & Hierusalem. Babel confusio dicitur, & est ciuitas malorum & filiorum huius seculi. At Hierusalē ciuitas electorū & filiorum dei. Amor utranq; construxit. In Babel laborauerunt mendaces, superbi & ingrati: in Hierusalem autem ueraces, hu-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

miles, & multi sancti. Et tantū de cōfusione linguarū.
Iosephus allegat dictum Sibyllæ, quemadmodū etiam
Lactantius: sed ea nō magni facimus. Satis sit quod cer
ti sumus de hac historia, & linguas uariatas esse singu
lari dei dispensatione, ut deum timeamus in omnibus.

LECTIO.

Hę sunt generationes Sem: Sem fuit
filius centum annorum, & genuit Ar
pachsad, biennio post diluuiū.

Vixitq; Sem postquam genuit Ar
pachsad, quingentis annis, & genuit fi
lios & filias.

Arpachsad uero uixit trigintaquinq;
annis, & genuit Sælah.

Et uixit Arpachsad postquam genuit
Sælah, tribus annis & quadringentis
annis, genuitq; filios & filias.

Porro Sælah uixit triginta annis &
genuit Eber.

Vixitq; Sælah postquā genuit Eber,
tribus annis & quadringētis annis, &
genuit filios & filias.

De genealogijs audistis nuper, quod non sint omnia
no cōtemnendæ, neq; etiam supersticiosus tractandæ.

Nam

Nam apostolus in epistola ad Timotheum negligere iubet genealogias, nempe quo modo contentiosi illas tractant. Hoc loco breuiter certitudinem temporum, & historie discere possumus, & quot anni fluxerunt à diluuiio usque ad Abraham: deinde ab Abraham usque ad exitum ex Aegypto, & destructionem ciuitatis Hierusalem. In hunc serè usum habemus adeò religiose postum numerum annorum, in quibus patriarchæ uixerunt. Deinde etiam hanc utilitatem audire licet, ut uideamus, quo ordine, & qua linea usque ad Christum ipsum perueniatur à primo Adam, usque ad secundum Adam. Suprà audistis decem fuisse ab Adam usque ad Noah, sub quo diluuium uenit. Ita nunc quoque à Noah decem usque ad Abraham inuenietis. Et denarius numerus non sine mysterio in illis inuenitur. Porrò quod etiã illi annosiores fuerunt, singulare dei beneficium fuit, qui eos qui ad suam familiam pertinebant, aliquo singulari beneficio fouebat. Hoc nimirum etiam est quod Iacob dicit, se non peruenisse ad dies patrum suorum, & suos dies esse pessimos. Cætera obiter licet percurrere. Sem primogenitus Noah, ex qua prosapia Abraham, unde etiam Christus uenit. Relinquuntur Ham & Iapheth. Ex Iapheth gentes, ex Ham Chananæi uenerunt, qui erant exterminandi. Deinde duobus post diluuium annis genuit Sem filios, igitur ante diluui-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

uum Sem non habuit prolem, alioqui & illa seruata fuisset in arca. Vel signum quod fuerint inobedientes, si habuit liberos, ideo etiam deleti sunt aquis diluuij. Sælah quartus est filius &c. De ijs nihil memorabile habet scriptura, prætereā non opus ut subsistamus in his nominibus. Eber cōmendatur in hoc, quod seruauit linguam suam cum lingue diuiderentur, unde Hebræa lingua suum nomen retinuit.

Eber uero uixit trigintaquatuor annis, & genuit Pæleg.

Vixitq; Eber postquam genuit Pæleg, triginta annis & quadringentis annis, et genuit filios atq; filias.

Pæleg uero uixit triginta annis, et genuit Reu.

Et uixit Pæleg postquā genuit Reu nouē annis & ducentis annis, genuitq; filios et filias.

Porro Reu uixit trigintaduobus annis, & genuit Serug.

Vixitq; Reu postquā genuit Serug, septem annis et ducentis annis, & genuit filios atq; filias.

Serug uero uixit triginta annis et genuit Nahor.

Vixitq;

Vixitq; Serug postquam genuit Nahor, ducentis annis, et genuit filios atq; filias.

De Pæleg etiam supra audistis, & illo adhuc uiuo, cum haberet præ alijs nomen, et dux suæ familiæ esset, linguæ sunt diuisæ. Vbi factum nouum diluuium propter peccata hominum. Philo in antiquitatibus Hebræorum annotat, non solū tunc Babylonios edificasse turrim, sed fuisse etiā idolorum cultores, & ita in seruanda nominis sui immortalitate solū studuisse, & eos qui non imitarentur corū exemplum, persecutos, & quosdam tunc periclitatos fuisse. Pæleg serè tempora Abrahæ attigit, & multis annis uixit. Et tunc iterum deus, ubi omnes populos dispersit in terras, nouum sibi populum elegit in Abraham.

Et uixit Nahor uigintinouem annis & genuit Tærah.

Vixitq; Nahor postquā genuit Tærah, decem & nouem annis atq; centū annis, & genuit filios atq; filias.

Tærah uero uixit septuaginta annis & genuit Abram, Nahor atq; Haran.

Tærah iste pater fuit Abrahæ patriarchæ, quæ quidam uolunt consensisse in peccatum idololatriæ. Certitudinem historiæ possumus ex certitudine annorū acci-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

De hac re pere, uel ex Olympiadibus, uel ex annis urbis condite: copiosius in id etiam liquet ex Daniele, & alijs locis. Orosum hac annotatio = de re uide. Tres illos fratres genuit Tærah: etsi quidam nibus in Da dicunt impium fuisse, tamen scriptura nihil tale de illo nielem. affirmat, nisi quod manserit in Haran, & quod non comitatus sit filium Abraham. Neq; scriptura definit, quare non secutus sit filium, an præ senio, uel malo corde. Etiam impij aliquando probos filios genuerunt, sed nõ ex hominum ordinatione, sed dei dispositione.

Istæ itaq; sunt generationes Tærah: Tærah genuit Abram, Nahor & Haran, Haran uero genuit Lot.

Et mortuus est Haran in facie Tærah patris sui in terra natiuitatis suæ, in Vr Chaldeorum.

Acceperunt autem Abram & Nahor sibi uxores, nomen uxoris Abram Sarai: & nomen uxoris Nahor, Milca, filia Haran patris Milca & patris Isca.

Fuit autem Sarai sterilis, nec erat illi proles.

Et tulit Tærah Abram filium suum, & Lot filium Haran, filium filij sui, & Sarai nurū suam uxorem Abram filij sui; & egressi sunt pariter de Vr Chaldeorum,

deorum, ut irent in terrā Chnaan, ueneruntq; usq; Charan, & habitauerūt ibi.

Fuerunt autem dies Tarah quinque anni & ducenti anni, mortuusq; est Tera in Charan.

Ille ante Abraham ponitur, qui tamen non erat primogenitus, qui mortuus est in conspectu patris, nimirū occidente eum domino, propter iniquitatem suam, ut postea de duobus filiis Iuda, quos deus etiam occidit, audietis. Bene autem obseruandi erunt tres illi. In Vr Chaldeorum mortuus est, in terra impiorum. Dicunt locum fuisse quendam insignem Babylonie, ubi plurimum homines idololatrie dediti fuerunt. Apud Hebræos mentio frequentissima est, Abraham illic proiectum esse in caminum, & sic deinde ex Vr in Charan migrasse, postea ex Charan in terram Chanaan eorum. Vr ignem Hebræis significat, & ideo putarunt ignem fornacem fuisse. Sed ego nomen loci esse puto: inde sanctus dei diuino iussu separatus ab impijs ne inficeretur malorum contagione. Haran tamen iste mortuus est inter impios illos. Sarai semper cum Iod scribitur, sed postea auferetur Iod. Ita Abram sine He, sed postea illud uidebimus addi non sine mysterio. Etiam hoc tempore erat licitum, ut fratrum filie acciperentur in uxores, quia nondum multiplicatum erat genus hu-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

manum: & singulari studio uolebat deus populū suum conseruare immaculatum ab alieno consortio, ne ad parē impietatem alliceretur. Postea audietis quanta diligentia adiuret Abraham Damascē seruū, cap. 24.

Sterilis.) Longo iam tempore sterilis, quia deus non concedebat ei prolem: ut si miraculum recte spectetur, etiā mirabilis effectus dei magis cognoscatur. Erat enim deus per illam posteritatem maxima effecturus. Iuerunt igitur à Chnaan impiorum regione, in aliam ciuitatem, quo liberius deo possent uiuere. Venerunt usq; ad Charan. Principio iussio erat dei, ut uergerent uersus Chnaan, sed non omnes perfecerunt mandatum illud. Pater resedit illic. Sed Abraham reliquit parentes & omnia, & abiit iuxta dei præceptum. Alia est Charan, ubi Romanus exercitus duce Crasso perijt, neq; potuerunt ulterius signa Romana promouere. Et eo tempore quo illuc peruenit Abraham cum suis, non tam insignis locus erat, neq; tam frequens, ut postea factus est. In Actis Apostolorū etiam clare habetur, quomodo de Vr Chaldeorum iuerint. Primo de Vr, secundo de Haran. Pater Abrahæ mansit illic, quod signum non plene obedientiæ fuit. Ideo & pater non commendatur. In Abraham fidei exemplum & aliarum uirtutum habebimus. Nam pulchre heros iste nobis describitur. Et iussio ista facta est ante mortem Haran.

CAPVT

T dixit dominus ad Abram:
Egredere de terra tua, & de
natione tua, atque de domo
patris tui, ad terrā quā ostens-
dam tibi.

Et faciam te in gentem magnam, &
benedicam tibi, & magnificabo nomē
tuum, ut sis benedictio.

Benedicam quoq; benedicientibus
tibi, & maledicenti tibi maledicam: &
benedicent in te omnes familiæ terræ.

*Prima probatio est Abrahæ. Quamuis Hebræi pri-
mam dicūt fuisse in Vr Chaldæorū, deinde in Charan,
& iam sequi secundam, quæ præceptum accipit dei, ut
relictis omnibus sequatur deum. Nolo de hac cum quo-
quam contendere. Idem præceptum etiam apostolis da-
tum est, ut relictis omnibus sequantur Christum: quod
& fecerunt. Abrahā uere pauper spiritu, & nihil tam
charum habuit, quod non paratus sit relinquere, ne of-
fenderet deū. Non dicitur ei, in hunc locū demigra, sed
eò quō tibi eundū est, posthac mōstrabo. Alius incredū-
lus dixisset, neminē noui, quis me alet, quis uestiet &c.
qualiter nos facimus, si ad terras longinquas imus, in*

ENARRAT. IOAN. OECOL.

quibus nō sumus noti. Vbiq; deus est, qui alit suos ubiq;. Quocunq; iubet uerbum domini cedere, sponte & summa alacritate cedamus.

De natione.) Parum esset, nisi audisset, de natione tua, uel familia egredere. Relinquendus est parens et frater & socij periculorum, qui comitati fuerunt. Omnia sunt relinquenda, ut in psalmo 44. dicitur: Obluiscatur domum patris sui. Discamus totum mundum relinquere. Nihil tam preciosum nobis sit, quod non parati simus relinquere propter gloriā nominis dei. Non dicit, ad terram Chanaan. eorū uade, sed simpliciter, Vade. Per Christum maxime impleta est hæc benedictio, quæ data est Abraham. Quamuis multi populi, Ismaëlitæ, & uariæ gentes, quæ omnes suam originem referūt in Abraham, deinde etiā duodecim tribus, tamen longe amplior benedictio est nimirū in Christo, per omnes familias terræ, qui parat nobis uiam ad deum patrem, & æternam felicitatē. Manifeste in euangelio Matth. 8. habetis, quod multi ab oriente & occidente uenturi sunt, & accumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum, & etiam illi pertinent ad benedictionem illam. Videmus interim quantas persecutiones passi sunt filij Abraham iuxta carnem, nihilominus impletur benedictio dei. Etiam si nos hodie non uidemus mala, quæ hostibus imminēt, tamen expectant grauiissimam

uissimam pœnam. Dominus autē suis æternam uitam daturus est. Stephanus in Actis dicit, filios dei nō pedis unius uestigium possedisse super terram. Spirituales facile hic cognoscunt aliam benedictionem fidelibus esse datam, quam & expectant. Vnde bene dicitur: In te benedicentur omnes familie gentium.

LECTIO.

Vix habemus aliud tam memorabile exemplum, ut exemplum illud Abrahæ, cuius omnes filij esse cupimus. Demus igitur operam, ut uirtutes eius & fidem imitemur, qua sola ratione filij eius efficimur: Statim ab initio hic fides commendatur Abrahæ, qui admonitus uerbo dei libens obtēperauit, quamuis per difficile esset præceptum, quod ei præcipiebatur. Cogitet quisq; quid sit relinquere suos, uersari in terra aliena, apud homines male moratos, impatientes religionis & ueritatis. Nisi adfuisset ei spiritus sanctus, omnino detrectasset illud præceptum.

Abijt itaq; Abrā sicut locutus erat ad eū dominus, & iuit secū Lot: fuitq; Abrā filius quinq; annorū et septuaginta annorum dum egredereēt de Charan.

Videtis hic obedientiam. Nisi credidisset, nequaquam obtēperasset. Fidē præbuit uerbo dei, quod præceptum erat: & duplicem promissionem habebat: una

ENARRAT. IOAN. OECOL.

carnalis erat, altera spiritualis, quia in semine eius benedicendæ erant omnes gentes. Hisce promissionibus animatus, sic sine omni murmuratione profectus est. Diligenter autem Moses hunc numerum septuagintaquinque annorum assignat, partim ut cognoscamus eum iam multo tempore caruisse sobole & desiderantem fuisse proli. Suprà etiam signanter dixit, Saram fuisse sterilem, & tot annis nihil procreasse, esse iam annosam. Nihilominus promittitur ei semen. Non respexit autem, ut Apostolus testatur, ætatem suam, etiam postea cum peruenit ad centesimum annum, quanto minus iam cum sit septuagintaquinque annorum. Videtis quanta patientia promissionem dei expectauit: non statim compos uolui sui fuit, sed post uiginti quinque annos, qui addendi sunt illis 75. & ita 100. anni resiliunt. Igitur per tantum tempus probatus pius patriarcha de fide sua in deum. Et quamuis multi anni intercederent, non tamen dubitauit deum fidelè esse in promissis suis. Anni illi sunt obseruandi, de quibus Apostolus in epistola Galatarum & infra etiam, quibus inquam annis populus dei affligi debuit ab Aegyptijs. Iste autem numerus non incipiendus ab ingressu Iacob in Aegyptum, sed erit ab istis 75. annis incipiendum, ab illo inquam anno, quo promissio facta est: & ipse primus in Aegyptum iuit, & expertus infidelitatem impietatemque Aegyptiorum, quamuis deus mire

Aug. de ciuitate Dei lib. 16. cap. 24.

mirare illum liberauerit. Abraham inter suae tempestatis homines erat ueritatis amantissimus, & quocumq; respexit, uidit populum ubiq; deditū superstitioni quam nō licebat dissimulare, proinde gloriā dei unius & ueri uindicauit, eamq; ob causam haud mirum est quum multa sit passus. In Deuteronomio habemus, quod Syrus non potuit patrē nostrum ferre Abraham, sed cogebatur malitia populi hinc inde migrare, nemoq; peregrinum subleuabat. Hoc autem singulari consilio deus agit, ut optimi uiri uarias peregrinationes suscipere cogantur, ut per illos nomen dei magnificetur. Hoc uidebitis multis in locis, in quibus Abraham altaria extruxit. Et alibi deus miracula operatus est, ut gētes cognoscerent deum. Deinde in peregrinatione Abrahæ discamus nos patientiam, qui peregrini sumus in hac terra, aliam ciuitatem expectantes.

Cap. 26.

Et tulit Abram Sarai uxorem suam, & Lot filium fratris sui, & omnem substantiam illorum, quam possiderunt, et animas quas fecerant in Charan: egressi sunt ut uenirent in terram Chnaan, & peruenerunt in terram Chnaan.

Transiuit uero Abram per terrā usq; ad locum Sichem, & usq; ad planiciem Moreh: & Chnaanē tūc erat in terra.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Non omnino nudus profectus est, sed quemadmodū populi orientales, qui cum uxoribus suis & pecoribus habitant in tabernaculis, quiq; omnem suam substantiam auferunt secum, uestes & aurū. Nam illa inueniuntur apud illas admodum diuites regiones, pascuis aptas. Et sic exercere deus uoluit Abrahamum. Non onerabant eum facultates suæ, quia non adiecerat animum. Si amicos reliquit, facilius & facultates reliquisset. Tamen deus has ei dedit, ne alijs esset onerosior, & ne quis de illo possit conqueri. Præterea ut uirtus eius conspicua fieret, miram hospitalitatem uidetis. Si egenus fuisset, non potuisset alios excipere.

Et animas.) Possumus animas etiã de iumentis intelligere, & nōnunquã etiã pro seruis & ancillis intelligitur hæc uox. Iosephus & alij exteri historici honorifice de Abrahã loquuntur, quasi de rege. Neq; uilis fuit homo, sed præcipuus inter illos, ut nostra etate sunt Comites, uel alij nobiles, et pleriq; tunc tēporis reges nominabantur. Huc eum deduxit dominus, quia terra erat promissa. Et terra ista Chanæeorum à pessimis hominibus possidebatur, unde postea omnes exitipandi, ubi implete iniquitates illorum fuerint. Necessè erat transire flumina, Euphratem ex Mesopotamia, et Iordanē, unde & Hebræus dicebatur. Alij Salem uocant Sichem. Hieronymus fallē illustrē. Fieri potest quod illic fuerit

fuerit quercetū amoenū. Sæpe per synecdochen multæ quercus unius nomine uocantur, sic & quercus pro querceto. Neq; parua res erat mitti in eam regionem, ubi populus flagitiosus erat. Exiuerat ex Vr Chaldæorum propter malitiã hominum. Verum etiam Chanæni audire uerbum dei debebant, & consuetudinem et cohabitationem sancti uiri perferre.

Et apparens dominus ipsi Abram, dixit: Semini tuo dabo terram istam: & ædificauit ibi altare domino, ubi uisus fuerat illi.

Hoc erat creberrimum, ut in continuis persecutionibus & afflictionibus intermisceantur nonnullæ consolationes. Non enim permittit deus suos amplius tentari quàm ferre possint. Ita cum iam duram satis crucem imposuisset humeris Abraham, illi apparet. Et erat iam peregrinus, nimirum contemptus ab illo maledicto populo. Neq; solum illi apparet, sed etiam confortat, dans promissionem quæ ei maxime grata erat. Promisit enim semen, quamuis iam prouectæ ætatis esset: Neque solum promittit semen, sed multiplicatum, quod totam illam terram occupaturum sit: quod & factum est cum ex Aegypto irent Iudæi. Vult dicere dominus: Etsi populus iste parum tibi faueat nunc, & minus hospitalis sit, seras patienter, futurum est ut tua po-

ENARRAT. IOAN. OECOL.
steritas dominetur in hac regione.

(Et edificauit.) In signum gratitudinis. Ita ubiq;
Abraham patriarcham studiosum gratitudinis fuisse
inuenimus. Et sic uidetur non uile seruitium deo exhibuisse,
quia deus tali consolatione ipsum uisitauit, &
non dereliquit in angustijs suis, ideo et gratias deo egit.
Olim mos talis, ut de Noah & Habel audistis, quod obtulerint.
Et iste nunc etiam altare domino edificat, ad quod haud dubie etiam suos conuocauit, deumq; illic inuocauit, qui in istam terram migrare iusserat. Absq; dubio promissiones sibi à deo factas, confessus est illic: et illæ promissiones quæ publicæ erant, non potuerunt latere populum huius terræ. Ita nos quoq; grati esse debemus deo per ceremonias, si addatur fides: aliàs deus non respicit externa. Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Necessè externis symbolis fidem nostram protestemur.

Et transferens inde in montem, qui erat ab oriente, respectu Bethel, tetendit tabernaculū suum, habens Bethel ab occidente, & Hai ab oriente, extruensq; altare domino, inuocauit in nomine domini,

Iterum uidetis patriarcham non herere uno in loco, neque deus uolebat illum morari illic agere: con-
gitur

igitur iam aliam portionem huius terræ occupare. An ita male acceptus sit ab incolis terræ, scriptura non meminit: sed non dubium, pius patriarcha miris modis acceptus est. Bethel ab occasu, & Hai ab oriente est. Et iterum inuenit locum habitationis, & aliquā quietem. Illic necesse habuit confiteri fidem suam. Videtis igitur gratum. Considerate etiam locum, in quo Abraham quieuit. Nam in medietate terræ, inter mare & inter Iordanem: à mari occasus, & Hai prope Iordanem: non multum à mari mortuo. Igitur inter mare occidentale & regionem Sodomiticam fixit tabernaculū suū, & illic mansit cum suis pecoribus, & gratias egit deo, prædicans dominum deum suum cum honestissima uita & gratiarum actione.

Inuocauit.) Id est, palam prædicauit deum solū. Ne ista ita legatis, quasi corde solum cogitasse Abraham de deo, et orasse putetis, imò hoc magnifice egit, alioqui scriptura non ita illud cōmemorasset. Commendantur in hoc uirtutes patriarchæ, ut illas imitemur. Habemus ultimo loco religionem Abrahamæ, quæ etiam ad nos pertinet, si ueri filij Abrahamæ dici & esse uolumus. Neq; uno loco habitauit, sed in multis. Et ita proponitur multis populis uiscendum exemplum uitæ, ut audiant uariam de deo doctrinam, & cessent à superstitionibus suis. Sequitur nunc alia tentatio, & illa ualde

ENARRAT. IOAN. OECOL.

difficilis fuit. Cogitur relinquere terrā ob famē. Et tanta tunc fames inualuerat super terram, ut transire in regionem Aegyptiorum cogeret, à qua multum abhorrebat. Ibi posteritas Ham & Chanaan eorū, nihilominus debebat uersare inter illos & deo obedire.

Et profectus est Abrā eundo, & proficiscendo, uersus meridiem.

Erat autem fames in illa terra, & ob id descendit Abram in Aegyptum, ut peregrinaretur ibi: nam erat grauis fames in terra.

Et factum est, cum applicasset ut intraret in Aegyptum, dixit ad Sarai uxorem suam: en scio quidem quod tu sis mulier pulchro aspectu.

Erit itaq; quando uiderint te Aegyptij, dicent: uxor illius est hæc, & interficient me, te uero in uita cōseruabunt.

Dic obsecro, quod soror mea sis, ut scilicet bene sit mihi propter te, & uiuat anima mea tui causa.

Factum itaq; est, cum uenisset Abrā in Aegyptum, contemplati sunt Aegyptij mulierem, nam erat ualde pulchra.

Viderunt

Viderunt quoque eam principes Pharaonis, & laudauerunt eam apud Pharaonem, sublataque est mulier in domum Pharaonis.

Et is quidem benefecit ipsi Abram propter illam: habuitque oues & boues & asinos, seruos & ancillas, asinas & gamelos.

Ne temere iudicemus bonos viros, si nonnunquam egeant, & peregre abeunt. Non sine consilio dei talia fiunt. Cum Abraham appelleret cum suis Aegyptum, uel proximus esset Aegypto, ecce quid contigit bono viro. Et hic uidemus quam graue fuerat concedere in Aegyptum, quia quodammodo uidetur prostituere uxorem suam, uel perdere uitam suam. Ibique discimus, quomodo per omnia oporteat deo fidere, & deum non tentare. Consilium quod ei uenit in mentem, utpote huic tempori accommodum, non neglexit. Nam uere poterat Sarai nominare sororem suam, neque cogebatur manifestare coniugium suum. Periclitabatur plane de uita. Potes etiam cernere quam impius populus Aegyptiorum in exteros fuerit, qui occiderunt uiros, ut illorum uxoribus possent potiri.

Pulchra.) Iam etiam ipsa processerat in annos, quia erat sexagintaquinque annorum, decennio minor

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Abrahæ, et nihil, quod mirum, deperierat in forma. Nihil mali est in externis rebus, si quis bene illis utatur, ut forma & huiusmodi alia. Vult dicere: Tu donabis mihi uitam, si non prodideris me & fueris fidelis. Vt autem prædixit Abraham, ita euenit. Valde anxium hic uide-
tis pium Abraham in hoc periculo.

Principes.) Singulari studio conspexerunt illam principes, Pharaoniq; indicarunt. Quod si Abraham neglexisset omnino hoc, quod deus permiserat ei, perisset. Neq; est ut obijcias ei mendacium. Non animus erat Abrahæ decipiendi. Neq; illa censerit debent pro mendacijs, in quibus non est libido seducendi alios.

LECTIO.

Multo consummatius exemplar uirtutum habemus in Abrahamo patriarcha nostro, quam ullum aliud apud philosophos, & filios huius seculi. Fieri potest ut nonnulli austeritatem uitæ præ se ferant, uel reuera per singulare quoddam donum dei, quod nemo pius contempserit. Sed illos non licet imitari, neq; possumus. Sunt deinde alij, qui per simulationem representare uolunt patres, cum sint alienissimi ab illorum moribus. Quod Helias & Ioannes egerunt, pauci referent iustis moribus, nisi singulare gratiæ dei donum habuerint. Deinde alij, qui tales imitari solent, superstitionem nonnunquam arripiunt, ut nihil superstitiosius in hu-
mana

mana uita contingat. Iam si ad philosophos & genti-
les conuerteris, uel historicos, uel poëtas, inuenies ui-
ros planè admirabiles, sed non possunt te in omnibus
instruere. Fortassis uirum fortem & industrium instrua-
ent te, coram hominibus, & egregium simulatorem,
sed an satis pium & religiosum, rarum hoc est, imò ra-
rissimum. Planè similia exempla non inuenies quàm in
sacra scriptura. Abraham non à communi hominum
more uiuendi abhorret, neq; à nuptijs, neq; à republica
&c. Nihil igitur sancto decessit pietatis. Transit enim
per res istas temporales, quasi nullæ essent. Præterea
cum omnibus hominibus ita se gerit, ut nemo iustus, de
illo iuste possit queri. Homerus suum Vlysses, et Vir-
gilius Aeneam proponit, nos sanctum Abraham. Et si
cõferamus Vlyssis uirtutes cum Abraham, uidebitis quis
sit dicendus iustus. Ne aut quis obiter illa perpendat,
quæ spiritali mente iudicanda sunt: & tunc apparebit
quo spiritu hæc dicta sint. Prophani scriptores multa
etiam tribuunt suis, tam honesta, & bene gesta, quæ
homo timens deum nunquam non laudabit. Sed uideamus
quid dominus per illum Abrahamum fuerit opera-
tus ubi ingressus est Aegyptũ. Etsi etiam Vlysses peri-
clitatus sit, sed nihil ad rem. In peregrinatione Abrahæ
ubiq; deus prædicatur, & innotescit populo, quem deũ
colere debeant. Alii autem declarant se sapientes, si ho-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

nesta consilia dant, & eorum peregrinationes nō sunt tales ut deus laudetur aut prædicetur: etiamsi sexcentas historias legas, non tale inuenies: quia dominus in hunc usum Abraham misit, ut populus cognitionem dei non amitteret. Cumq; in Aegypto non mediocriter periclitaretur, & sua sapientia moderabatur, ne male haberet, aderat deus qui iustos suos nunquam derelinquit. Vbi uxor ablata, ut prius prædixerat, Abraham in maximo periculo constituebatur. Videamus igitur deum nunquā suos derelinquere. Subiungitur itaq; cōsolatio.

Et percussit dominus Pharaonē plagis magnis & domum eius, propter Sarai uxorem Abram.

Vocansq; Pharao Abrā, dixit: Cur id fecisti mihi? quare non indicaisti mihi quod uxor tua esset?

Quare dixisti, soror mea est, & accipi eam mihi in uxore? nunc igitur ecce uxor tua, tolle & uade.

Et præcepit Pharao super eo uiris, & emiserunt eum atque uxorem illius, & omnia quæ habuit.

Flagellauit dominus regem propter peccatū istud. Videtis ut deo iusti sunt curæ? Propter sanctos uiros suos

suos sæpe deus afflixit reges potentissimos. Cōtemptus erat Abraham, quasi peregrinus, sed admodum potens erat, quia deus pugnabat pro illo, et admonebat regem sceleris sui. Et quamuis rex adhuc ignoraret esse uxorem Abrahæ nihilominus puniebatur quasi abstulisset uxorem. Videamus quàm graue peccatum sit adulteriũ. Quamuis rex iste non ualde malus esset, alioqui obduruisset magis per plagas, ut sequentes Pharaones, & ille qui submersus est, & propterea misericordiã consecutus est. Neq; etiam sæuierat ita in populum uel sanctos dei, ut ille qui secutus est eum post multa secula.

Domum eius.) Nam erant participes cōsiliij eius, iuuabant & fauebant, nunciabantq; regi ut malũ istud faceret. Etiam si Abraham manifestasset esse suam uxorem, fortè parati illum occidere, modo regi tam uenustam uxorem adduxissent. Videte quanta res sit honestas, non quod nonnunquam non periclitentur, uel moriantur pij. Scimus interim dominum iudicem omnium rerum esse, qui nouit quid expediat suis, an liberatio, an crux.

Quare non indicasti.) Nimirũ ubi sic correptus fuit rex ille, consilium aliorum audiuit, unde istud infortunium domus suæ esset. Non possumus scire quomodo id peccatum Pharaoni indicatum sit. Credimus Moysi qui scripsit. Vel illi per somnium reuelatum fuit, uel

ENARRAT. IOAN. OE COL.

aliam ratione, quare peregrinū affligat hominē, & non esse hoc paruum peccatum: nolumus cum quoquā contendere. Fortassis ex Sara ipsa agnouit, Abrahamum eius esse maritū, quò maritus melius haberet apud Pharaonem. Nisi enim hoc innotuisset ei, nequaquā Abrahamum uocasset.

Tolle & uade.) Nolo tibi esse molestus: si offendi te aliqua ex parte, dolet: accipe igitur tuam uxorem & abi. Vera pœnitentia, desistere à peccato, & non solum desistere, sed etiam benefacere ei, quem offendisti. Ita Pharaon iste fecit, qui non solum Abrahamo uxore suam restituit, sed etiam locupletauit, & dimisit cum magna gloria.

CAPVT XIII.

Scendit itaq; Abram de Aegypto, ipse & uxor eius, & omnia quę erant illius, atque Lot cum eo ad Austrum.

Et Abram erat diues ualde in pecore, in argento & auro.

Ideo subiuncta illa sunt, ut uideatis illum ita dimissum cū magna honorificētia. Interim bene auxit Abraham peculium suum, quanto tempore uixit in Aegypto, ut omnis populus miraculum illud clare uideret, et agnosces

agnosceret istum esse uerum deum, quem Abraham colebat. Abraham nō protectus fuit humano auxilio, sed dei: ideo res ei omnes prospere succedebāt, etsi pleriq; insidiarentur ei. Hęc potissimum hic cōsideranda sūt ut spem in deum cōfirmemus. Si allegorias spectare uis de descensu in Aegyptū & de alijs Pharaonibus, alios consulere poteris, ego nolo illas adducere, ue utiliora relinquam. Omnia eius intacta erant, quia nolebat illum dominus uel aliquam iniuriam pati.

Ascendit.) Nollem sic legi scripturam uos, quasi nulla maiestas sit in illa. Ascendit cum fiducia magna, & cum gaudio & miraculo magno: quia miraculo nō caruit, quod ille, qui iam paulō ante, uel ante annum abierat à Chanaanais contemptus, & coactus propter famē, nunc gloriosus redit, multo maiori familia quàm exierat. Ita deus famulum suum miro modo sustentat. Onustus redit & grauis ualde propter diuitias. Neque solum pecora, sed suos thesauros habebat, quos sciebat dispensare in tempore.

Et iuit per profectioes suas à meridie usq; ad Bethel, usq; ad locū ubi fuerat tabernaculū eius à principio, inter Bethel & Hai.

Ad locum altaris quod ibi fecerat à principio, et inuocauit ibi Abram in nomine domini.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Heri audiuius de ista peregrinatione, & ab initio
 qualē se gesserit in prædicando uerbo dei indicauī. Eam
 nunc repetit, ut uideas illum honorifice & magnifice,
 qui abierat cum miserie & angustia, nunc redire. Per
 quod datur illis occasio uerū deū agnoscendi. Locus au-
 tem ille, Bethel postea nomen accepit. Lusa prius uoca-
 batur, & deus antea illic Abrahamo uisus, ideo iterum
 ut sit gratus redit ad eundem locum, ubi prius posuerat
 tabernaculum. In quibus locis aliqua contingit gratia,
 uel ubi primo inimus aliquod fœdus, ad illa solemus ra-
 pi maiori affectione & deuotione, quàm ad alia. Ecce,
 uult dicere, hoc loco singulari benedictione es affectus
 &c. Ita redit Abraham ad eum locum, in quo promissio-
 nem à deo acceperat, agitq; gratias, quod denuò li-
 beratus est. Confitetur deum uerum, ad abolendas sus-
 perstitutiones aliarū gentium. Scitis autem, ut dixi, locū
 illum inter Bethel & Hai situm esse, & in meditullio
 terræ, ut celebrius sit nomen dei. Vt antea, ita nunc quo-
 que inuocat nomē domini. Videtis sequi gratiarū actio-
 nem, postquam deus mirifice liberauit. Hic etiam uide-
 mus, quomodo uita instituenda sit, ut deo placeamus.
 Poëtæ admiscent aliqua, quæ satius ignorare quàm sci-
 re, cum de talibus rebus scribunt. De altario, ut olim in-
 usu fuit, non opus est multis hic meminisse.

Quin & ipsi Lot comitanti Abram,
 erat

erat grex atq; armenta & tabernacula.

Videbimus iterum egregiam historiam, de dissidio inter ministros dei Abraham & Lot. Illi quidem erant inter se cognati & animo cōiunctissimi, nihilominus tamen dissidebant. Sic diuitiæ solent nonnunquam dirimere amicitias coniunctissimas, etiam apud uiros magnos. Licet hic uidere, quanto præstantior sit Abraham quam Lot. Lot ætate multo iunior, & per omnia cedere Abrahamo debebat, tanquam patri. Porro Abraham ut homo modestissimus contrà cedit Lot minori, pacis gratia. Sic scriptura pacem & unanimitatem cōmendat. Vnde ut illud dissidium indicet, causam adducit.

Et non sustinuit eos terra ut habitarent pariter, quia fuit possessio illorum multa, & nō potuerunt simul habitare.

Ita decretum erat apud deum, ut illi duo diuitijs abundarēt, unde opus habebant multis pascuis: & quando pecora erant aquanda, quiq; ibant ad fontes suos: hinc enim facile oriri poterant iurgia inter ministros, alter alterum præuenire cupientes. Sedulitas ministrorum, dum student fideles esse dominis suis, excitat talia iurgia. Ex una autem regione Sodomitica uoluit dominus ut Lot habitaret, & ex altera parte Abraham, ut in utrisq; partibus deus prædicaretur. Et inde uidemus datam occasionē esse iurgij ex opibus. Datae sunt illis

diuitiæ tantæ, ut iuuarent alios, & hospitales essent. Et cum tot pecora possiderent, non mirum quod simul habitare non potuerint. Ideo sequitur:

Fuitq; contentio inter pastores pecorum Abram, & inter pastores pecorū Lot: & Chnaanæus atq; Pherisæus tūc habitabant in terra.

Dixit autem Abram ad Lot: ne quæso sit iurgium inter me & inter te, & inter pastores meos atque inter pastores tuos: nam uiri fratres nos sumus.

Nunquid non uniuersa terra coram te est: separare quæso à me: si tu sinistra tenueris, ego ad dextram uadam: & si tu ad dextram ieris, ego ad sinistram pergam.

Ostendit magnum fuisse periculū, & bonum Abraham incidisse in maximas curas, propter rixas illas ministrorum, quas facile potuissent cōponere si non fuissent peregrini. Non licebat pessimis Chanaanæis fidere. Unde rem bene compensabat Abraham. Lot per omnia Abrahamo honorem ferre debebat, quia per omnia circumspēcte agebat, & quod deus non est tentandus. Vult dicere: uide inier quos habites, tanto magis deceat seruari.

seruare amicitiam & concordiam, quanto inter gra-
 uiores hostes habitamus. Chanaanæi non potuerunt ui-
 ros dei amare propter uirtutes, cum ipsi alieni ab illis
 essent. Data igitur occasione, nimirum fuissent illis infer-
 si. Videte hoc loco, & obseruate mansuetudinem Abra-
 hæ, qui per omnia ipsum Christum refert, abhorrentem
 ab omni contentione. Lot non satis prudenter agebat,
 neq; cogitabat ætatem suam, & officium suum, neque
 quantum debebat Abraham. Dicit: Ne admittamus, ut
 propter seruos, uel ullam rem contendamus: cogitemus
 apud quos sumus, quàm deceat amicos simul et in pace
 uiuere. Legimus in Actis Apostolorum, quomodo Pau-
 lus & Barnabas secesserint, & illud tunc fiebat singu-
 lari dispensatione dei. Permittit enim deus talia aliquan-
 do, propter causas, quas nos ignoramus. Deus interim
 nomen suum magis dilatat. Viderit unusquisq; ne occa-
 sionem dissidio præbeat. Unus alteri cedat, & nulla
 discordia uigebit. Etiam si quis nonnunquam maiori gra-
 tia excellat, cedat tamen minori, si cognouerit grauius
 quoddam damnum emergi, ut hoc loco uidetis. Eiecti
 fortasse fuissent ambo Lot & Abraham, si illa conten-
 tio incolis huius terre innotuisset. Ita ubiq; mansuetu-
 dinem & prouidentiam sancti Abrahamæ uidemus. Et ui-
 dentur hæc res quibusdam uulgares esse, & quodam-
 modo contemnendæ: sed dico uobis, ijs neglectis, maxi-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

num damnium sæpe succedere solet. Qui alijs præsumt uideant quomodo utendū sit hoc seculo. Permite alios ea cōtemnere, qui non intelligūt quid agunt. Dicit igitur: Vide circūspice omnem terram, dabo tibi optimam, nolo ut aliqua discordia inter nos ministros dei sit &c. Non admittere debebat Lot, ut deterior portio cederet Abraham.

Leuans itaq; Lot oculos suos, uidit omnem planitiem Iordanis: quæ uniuersa erat irrigua, antequam disperderet dominus Sodomam & Gomorrā, sicut hortus domini, sicut terra Aegypti ueniente te in Zoar.

Elegit autem sibi Lot omnem planitiem Iordanis, profectusq; est Lot ab oriente, et separatus est unus ab altero.

Abram habitauit in terra Chnaan: Lot uero sedit in ciuitatibus planitiei, & tabernaculū fixit usq; ad Sodomam.

Hoc non possumus dare laudi Lot, sed necesse erat ut alter alteri cederet. Lot philautos sua sectabatur, ut eligeret ipse terram magis uberem & fertilem. Vidit illam regionem sibi & pecoribus suis cōmodam, ideo & elegit. Verum mala remuneratio philautiæ subsecuta

subsecuta est, & in multo grauius periculum Lot incidit, quàm si mansisset cum Abraham. Nam est ductus in captiuitatē, & serè periisset cum Sodoma. Aliquando illud cedit in magnum nostrum incommodum, quod eligimus neglecta honestate. Et filij huius seculi ita agunt, quo semper meliorē partē huius mundi occupent

Hortus domini.) Vult dicere: Si deus elegisset locum, in quo uellet habitare, anteciorē non inuenisset. Aegyptus etiam propter ubertatem ab omnibus historicis laudatur. Non autem omnis tractus Iordanis est tam antecius & tam foecundus. Et uidete terras istas quae nonnunquam sunt uberrimae, plus habere scelera-
torum hominū quàm aliæ regiones. Et ubi solum optimum, ibi pessimi homines. Lot non curabat, quales isti essent homines, & apud quos habitaret, solūmodo pa-
scua aspiciebat. Nos autem interim admiremur uirtutes Abrahæ.

LECTIO.

Porro uiri Sodomæ erāt mali, & peccatores coram domino ualde.

Vltimo loco heri dictū est, quod discesserint ab inuicem Lot & Abraham, singulari dispensatione dei: hocq; deus agebat, ut nomen suū in uarijs locis celebraretur. Audiuimus tunc mansuetudinem Abrahæ, qui etiam inferiori cedere dignatus est. Nunc autem cogno-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

scenus, quàm male cesserit Lot, ubi ab Abraham separatus fuit. Sodomitæ insigniter erant mali, etiam scienter male agebant contra conscientiam, quasi in conspectu dei: neq; redarguti à peccatis desistebant. 2. Pet. 2. habemus quomodo Lot ereptus sit, qui quotidie sauciatus cor iniquis illorum factis excruciat. Et quia mali homines erant, non diu absuit flagellum domini: & cum neq; flagellis emendarentur, subsecutum est exterminium illorum. Ante omnia missus est illis Lot præcoiustitiæ, qui à peccatis eos abstereret: illi autem non dignati sunt illum audire.

Dixitq; dominus ad Abrã postquã separatus est Lot ab eo: Leua nunc oculos tuos, & uide à loco ubi es, ad aquilonem & meridiẽ, & orientẽ & occasum.

Nam omnem terram quam tu uides, tibi eam dabo, & semini tuo usque in seculum.

Nouam consolationem hic legimus, quia præcesserat noua mentis anxietas, quamuis necessitas non ferebat ut hi simul habitare possent. Optasset fratris filiũ apud se habere. Est graue auelli ab amicis dilectis, & in solitudine uersari. Iam igitur destitutus amicis, & solus inter Chananeos habitans, nouam consolationẽ addidit à deo, qui suos nõ derelinquit. Vnde dicitur signanter.

separ

separatus ab eo. Quanto minus affectibus nostris ad-
dicti sumus, tanto proprior est nobis deus. Qui relin-
quunt corpore amicos, uideant ne adhaereant illis affe-
ctibus, abnegemus nosmetipsos: non quod non be-
nefaciendum sit amicis, cum praeceptum sit, Honora
patrem & matrem &c.

Tolle oculos.) Nimirum animi oculos intelligit,
qui solum beneficia dei recte uident. Et quia Abraham
erat inter fideles dei praecipuus, ideo ad illum promissio
fit. Neque poterat solus tantis terrarum spatijs uti, ideo
promissa est illa terra Abrahae & semini eius. Vide-
mus hic illam dictionem, usque in seculum, non semper
aeternitatem seculorum sine carentem significare, etsi
in alijs locis id significari habeat, sed hic non. Scimus e-
nim iam multis annis Iudaeos non inhabitasse eam ter-
ram. Vnde si de hac regione loquimur, inuenimus quod
non semper habitauerint illic, quia saepe abducti sunt in
grauissimas captiuitates.

Ponam quoque semen tuum quasi pul-
uerem terrae: quod si poterit homo nu-
merare puluerem terrae, numerabitur
quoque semen tuum.

Surge, deambula in terra iuxta lon-
gitudinem eius atque latitudinem eius,
tibi enim dabo eam.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Et tabernaculum mouens Abram, uenit atq; habitauit in cōualibus Mamre, nempe in Hebron, & ædificauit ibi altare domino.

Secunda hic est promissio, quæ non solum promittit terram istam, sed etiam maximã posteritatem. Plane uidetur esse spiritualis promissio, & magis referenda ad ecclesiam, ad uerum dei populum. Qui sunt filij Abrahe? qui in Christo benedicuntur. Et plenam esse promissionem ex Euangelicis historijs habemus.

Tibi dabo.) Etiam hunc uersum exponunt, quod Abraham propheticè ambulauerit, id est, quod secum cōsiderarit longitudinem terræ, & non transferit perambulando. Ideo sta & perambula, uolunt potius ad mentem referre &c.

Mamre.) Ciuitas fuit, Palæstinorum metropolis præcipua, quæ postea ad tribum Iuda pertinebat. Hic enim aliquanto tempore Abraham habitauit. Et iterũ dominus illi apparet, iubetq; transire, & sic Abraham nunquam non magnificat deum. Iam ultra non in Bethel habitat, sed in Mamre, ubi etiam religiose uiuit in utilitatem eorum qui uicini eius erant.

NUNC in decimoquarto capite audiemus de bello, quod ortum est inter reges Persarum & Sodomitarum, captumq; Lot, qui cum Sodomitis habitabat, quæ postea

postea Abraham liberauit, percussis potentissimis illis quatuor regibus. Ibi uidebimus magnum dei miraculum, & primū bellum quod in scripturis legimus. Videmus iustos uiros nonnunquam sine peccato belligerare. Nam charitas erga filium fratris cogebat Abraham egredi in bellum. Nemo enim potest tantam uirtutem patriarchæ reiicere. Ponit igitur principio, causam belli & duces belli.

CAPVT. XIII.

Factum est in diebus Amraphel regis Sinhar, Arioch regis Aelasar, Kedorlaomer regis Elam, & Thideal regis gentium.

Et commiserunt prælium cum Beza rege Sodomæ, & cum Birsarege Gomorræ, Sineab rege Adma, & Semebar rege Zeboim, & rege Bela, hæc est Zoar.

Omnes isti coniuncti sunt in ualle Siddim (hoc est, camporum) ubi est mare salis.

Ex una parte quatuor reges potentissimi congregantur, ex altera parte quinque tyranni, & principes

ENARRAT. IOAN. OECOL.

suarum ciuitatum. Erant quinque ciuitates precipue, quæ postea subuersæ sunt in ea regione. Supra Sinhar Chaldæam esse diximus. Aelasar regem Ponti Hieronymus dicit esse: mallei Medorū, Aelamitæ enim Persæ sunt. Thideal rex gentiū, id est, Græcorum, qui iuxta Damascum et Phœniciam habitabat. Illi quatuor reges & ab oriente & septentrione erumpebant, & fœdere quodam coniungebantur aduersus hos quinque regulos. Horum regum nomina considerate, **עבד** rex in malitia, **עש** rex impietatis, **בנש** qui odit patrem. Pulchra certe nomina.

Siddim.) Ad uallem camporum, ubi est mare salis, & ubi nunc mare mortuum, Sodomiticum uel Asphalticum, & in eo loco conuenerunt hi reges.

Duodecim enim annis seruiert̃ Ke dorlaomer, & tredecimo anno rebella uerunt.

Quartodecimo uero anno uenit Ke dorlaomer atq; reges qui erant cum eo, & percusserunt gigantes in Asteroth Karnaijm, atque Zuzim in Ham, & Emim in planitie Kiriataijm.

Et Horæim in montanis Seir, usque ad planitiem Pharan, quæ est iuxta desertum.

Et

Et reuersi uenerunt ad En Mispat, quæ est Cades, & percusserunt omnem regionem Amalekitæ, sed & Aemorreum habitantem in Hazazon Thamar.

Hæc causa belli est: iniusti illi rebellauerunt, qui debebant esse in seruitute. Regi enim Persarum & Aclamitarum seruiuerant. Tertiodecimo anno desciuerunt, & renuerunt ultra dare tributum. Proinde reges isti iustam contra Sodomitas causam habebant belligerandi, propter illorum defectionem. Si recte inspexeritis ea quæ Moses hic describit, inuenietis illum pessimum fuisse populum. Affligerunt enim istæ quatuor regiones omnem finitimam regionem uersus orientem, & quicumque ibi in montibus habitabant, pessime accipiebantur ab illis. Vocat hic Rephaim illos qui in magnis ciuitatibus erant. Et Zoim similiter pro gigantibus habiti sunt. Potentissimos quosque principes qui finitimi Sodomitis erant, etiam debellarunt, & illos qui in Seir usque ad Pharan ad locum deserti. Postea ubi ad peregrinationes filiorum Israël peruenerimus, de his rebus copiose tractemus. Videtis quot gentes simul perdiderunt antequam uenerunt ad Sodomitas. Plana est historia, nec eget multis.

Et egressus est rex Sodomæ, & rex Gomorræ atque rex Adma, rex Zeboim & rex Bela, quæ est Zoar, & inie-

ENARRAT. IOAN. OECOL
runt cum eis bellum in ualle Siddim.

Scilicet cū Kedorlaomer rege Elam,
& Thideal rege gentium, et Amraphel
rege Sinhar, atq; Arioch rege Aelasar:
quatuor reges cum quinq;

Porro uallis Siddim erat plena pu-
teis bituminis, & fugerūt rex Sodomæ
atq; Gomorræ, & ceciderunt ibi, & qui
remanserant fugerunt in montem.

Et accipientes omnem substantiam
Sodomæ atq; Gomorræ, & omne ali-
mentum eorum, abierunt.

Abduxerunt quoq; Lot & substan-
tiam eius, filium scilicet fratris Abram,
& recesserunt: habitabat enim ille in
Sodoma.

*Exiuerunt in uallem Siddim, ubi nunc est mare sal-
sum. Audistis causam belli, & quanto cum impetu hos-
tes uenerint. Sodomitæ igitur animosi egrediuntur,
etiam instructa acie, in locū quem arbitrabatur oppor-
tunū illis esse, ut cōfligerent ibi. Nominat ierū Moses
reges Aelam, Persarum, Gentium, & Græcorū &c.
Erant multæ scatebræ fontium illic, quæ proferebant
bitumen, unde etiam exteris periculosum ibi ambulare
tanquā*

tanquam in loco incognito. Verum quia illi homines mali, ideo deus uoluit illos affligere. Quamuis principio ualde animosi essent, tamen coacti sunt fugere, neque potuerunt ferre impetum istorum quatuor regum.

Substantiã.) Vbi omnia quæ in Sodoma & Gomorra diripuerant, collegissent, & iam abire in patriam suam uolunt, cum illa abundantissima præda, ecce quid factum est. Tota ista historia proposita est nobis propter Lot, qui unus innocens erat in ciuitate illa, cuius beneficio liberantur & alij. Sed prius cogebatur Lot cum illis periclitari, & cum omnibus suis abductus est in captiuitatem, quod signanter adijcitur. Vide quale locum elegerit, & quàm periculosum sit habitare inter malos homines.

LECTIO.

INter uirtutes non habetur minima fortitudo, quam suo tempore decet exercere. Spectandæ sunt cause, & hi propter quos certandum est. Præmisit igitur Moses, quo in periculo fuerit filius fratris Abraham Lot, & quomodo abductus ab impijs istis regibus cum municipibus Sodomiticis. Oblata itaq; fuit magna occasio patriarchæ Abrahamæ, ut ostendat quæ uirtute sit præditus. Vnde dicit:

Et uenit quidam qui euaserat, & in-

ENARRAT. IOAN. OE COL.
dicauit Abram Hebræo, qui scilicet ha-
bitabat in cōuallibus Mamre Aemorræi,
fratris Escol & fratris Aner, qui fœ-
dus habebant cum Abram.

*Certior factus Abrahā, quidnā accidisset amico suo,
in auxiliū aduolat, etsi non paruo spatio habitabat à So-
domitis, unde labore multo indigebat, et acceleratione,
tamē amicitia seruanda erat cōtemptis omnibus pericu-
lis. Habebat igitur fœdus cum istis tribus, Aemorræo,
Escol & Aner. Videtis ab antiquis illis temporibus san-
ctos uiros non neglexisse fœderationes, que illicitæ nō
sunt, modo contra gloriam dei non ineantur.*

Audiens uero Abram quod captus
esset frater suus, expediuit exercitatos
adolescentes suos, filios domus suę, de-
cem & octo atq; trecentos, & insecu-
tus est illos usq; ad Dan.

*Paucis uerbis describit maximam rem. Videte acce-
lerationem, iam abierant, erant in itinere onusti præ-
dis, redire in patriam suam uolunt summo cum gaudio.
Vbi igitur Abrahā hoc intellexit, statim ministros suos
uocauit, ex eis trecentos decem & octo elegit, ad pug-
nam aptos. Habuit etiam alios ministros, sed illi ido-
nei & instructiores ad militiam. Ex quo numero licet
cognoscere, quāta familia fuerit Abrahæ. Neq; ita for-
dide*

dide uixit. Abraham nullo nuncio premissis non potuit ministros parare. Habuit igitur illos iam domi paratos ex sua familia. Cogitate primum quantus exercitus quatuor regum, et qui fuerint populi isti. Cogitate quanta illorum uictoria, non solum ex Sodomitis, sed alijs populis, qui montana ipsa inhabitant. Cum igitur uiderentur sibi felices nacti uictoriam, Abraham irruit in eos. Quod autem illos prostrauit, id non humana ui potuit efficere, et nisi deus effecisset suo auxilio, actum etiam fuisset de Abraham et suis. Omnino magnum miraculum, trecentis decem et octo uiris tam innumerabilem multitudinem ex terra proijcere.

Et diuisus est super eos nocte, ipse et serui eius, percussitque eos & persecutus est eos usque in Hoba, quæ est à sinistra Damasci.

Hæc uictoria est patriarchæ. Primo persecutus est illos, deinde fatigatos deprehendit, quos et percussit. Hanc uictoriã dedit deus ministro suo, interim confortans omnes suos fideles, quod opportuno tempore suis occurrere uelit. Non quod semper promittat uictoriã, nam illa est in arcanis dei, sed pii sciunt se à domino non esse derelinquendos. Ferè autem contingit, ut qui uictores redeunt, deteriores fiant et insolentiores. Prædas cupiunt, et interim animas omittunt. Abraham autem

ENARRAT. IOAN. OECOL.

etiam in ista uictoria & sequunda fortuna declarauit
quantus amator esset uirtutum & iustitiæ.

Et recuperauit omnem substantiam,
sed & Lot fratrem suum, & substantiã
illius reduxit, & mulieres atq; populũ.

Non solum percussit hostes, sed etiam Sodomitas
iam captiuos reduxit, propter Lot amicum suum. Iam
illi omnes fuissent captiui Abraham, & in manu eius
erant, ut in manu hostium, illos tamen donauit libertate
& remisit ad sua. Poterat omnem substantiam illorum
sibi retinere, sed alienus fuit ab omni auaritia. Neq; es
nim propterea uenerat ut ditesceret, sed ut amicum suũ
liberaret. Ante debetã dicere de istis quatuor regibus:
uidentur omnino quatuor ista regna præsignare, Persa
rum, Babyloniorum, Medorum & Romanorum, quæ
amicos & fratres Abraham persequabantur, qui tamẽ
tandem daturi sunt deo gloriam &c.

Egressus est autem rex Sodomæ in
occursum eius, postquam reuersus est
à cæde Kedorlaomer, & regum qui cũ
eo erant, in uallem planam, quæ est ual
lis regis.

Prius habuistis uallem planitiæ & salis, hic uallẽ
regis: quod obseruandum est. Vbi rex Sodomæ audiuit
uictoriam illam, omnino paratus erat multa facere no-
mine

mine illius digna, et reddere ea que meruerat Abraham. Egregiam uirtutem uidemus in Abraham, qui non respiciebat ad aurum aut pecunias, sed magis cupijt amicitias hominum, ut deum glorificarent, quem ipse colebat. Honoris igitur gratia egressus rex, ne uideretur ingratus.

Et Malkizedek rex Salem protulit panem & uinum, quippe qui erat sacerdos dei altissimi.

Similiter cum Abraham transfret Salem, ubi Malkizedek regnabat (Non erat Hierusalem, sed prope Iordanem ubi transitus est) ille protulit panem, nimirum in uaticum, & honoris gratia. Hunc locum tractauit Dauid in Psalmo centesimo decimo. Deinde in Epistola Hebræorum Paulus satis dextre, tametsi in alienum sensum Papiſtæ illum detorqueant. Quis autem sit Malkizedek non legimus hactenus in scripturis sanctis, neq; de patre eius, neq; de matre, neq; de initio uel fine aliquid constat. Hocq; non caret mysterio. Nã ferebat figuram Christi, qui uerus Malkizedek & iuxta interpretationem rex iustitiæ, & rex pacis dicitur, qui habitus quodammodo in hoc seculo obscurus. Neq; est putandum quod omnino caruerit parentibus, cum angelus non fuerit: sed habuit: nihilominus cū scriptura mentionem illius rei nō faciat, dicitur fuisse & ꝑ ꝑ

ENARRAT. IOAN. OECOL.

τῶς κεί ἀμύτως. Illum Malkizedek Iudaei putant
 fuisse Sem, & durasse usq; in ista secula, alio nomine
 Malkizedek: sed incerta illa sunt, & facile possunt con-
 temni. Quicumq; is fuit, homo magni nominis fuit, &
 gratissimus deo, nimirū sacerdos, & inter prae-
 cipuos dei amicos habitus. Non eo temporis erāt cuncti sacer-
 dotes, sed hi solū qui prae-
 cipi in familia existebāt, offe-
 rebant, munusq; sacerdotum obibant, etiam hi consor-
 tabant alios. Neq; hic dicit, obtulit sacrificium, ut illi
 miseri papistae exponūt. Iosephus plane dicit, id eo mo-
 do factum esse, quo hodie solet fieri. Prætereunte enim
 exercitu, ubi uiri hospitales sunt, illi præbent uaticum,
 ne deficiat in itinere. Et ex hoc fundamento illi uolunt
 probare suam Missam esse sacrificium. Vbi mentio hu-
 ius sacrificij? Alterius generis sacerdos erat Malkize-
 dek. Præterea ceremonie illae non erant ex præcepto,
 quas postea lex Mosi præcepit. Omnino sacerdotiū le-
 gis abolendum & restituendū Malkizedek. Hoc enim
 est sacrificium completum in Christo. Vnus Christus
 totam ipsam figuram implet Malkizedek. Si quis autē
 allegoriam quandam uelit habere, Christus panem pro-
 tulit: qualem? corpus suum: & illi dicūt se dare Chris-
 stū: ô bis miseri. Moses nō sic loquitur, Ipse dat. Quan-
 do dat seipsum? quando cibus est animarum. Dixit se
 esse panem & uinum.

Benedic

Benedixitque ei, & ait: Benedictus Abram deo excelso, possessori cœli & terræ.

Et benedictus deus excelsus, qui tradidit hostes tuos in manu tua: dedit itaque illi decimas ex omnibus.

Hoc sacrificium laudis, est omnium Christianorū, & illud hodie etiam durat. Videmus quod dispensatione dei ista omnia fiant, ut iterum nomen dei glorificetur, et diuulgetur amplius. Planè fatetur hoc, quod Abraham fecit, non sua uirtute fecisse, sed cœlesti, nimiarum adiutus præsidio dei. Deus dedit tibi illos, & conclusit eos ne possent tibi rebellare. Obseruemus igitur uictoriam esse à deo, & cum Malkizedek esset dignior & extra legem, dedit tamen decimas Abraham: quare? quia in Abraham benedicendæ erant omnes gentes, & ex eo proditurus Christus. Hoc præuidit diuino spiritu & prophetico, eamq; ob rem dedit decimas, id est, diuinum munus. Dum enim decimæ dantur, fit protectio, quod totos nos dedimus deo. Nam denarius numerus, plenus est numerus. Hoc mysterium Paulus in Epistola ad Hebræos cap. 7. explanauit. Quanta posteritas Leui, ex qua processit Aaron, in quo sacerdotium Mosaicum. Si iam esset ex circumcisione uel operibus legis iustitia, quare Malkizedek cum nondum natus

ENARRAT. IOAN. OECOL.

tus esset Leui decimas dedit? &c. Obscurus hic est textus. Vel referas ad Malkizedek, quod dederit deo decimas, uel ad Abraham, & nihil peccabis. Et si Paulum malo sequi quàm alios.

Et dixit rex Sodomæ ad Abram: Da mihi animas, & substantiam ipsam tolle tibi.

Aliam uirtutẽ Abraham hic inuenimus, nempe quomodo respuerit oblatas opes & munera. Rex Sodomitarum dicit: Da mihi animas, id est, eos homines qui uiuunt: diuitias autem & quicquid prædarum est tibi, accipe tu in remunerationẽ. Sint isti liberi et non serui. Abraham autem omnino renuit uel aliquid accipere & iurat.

Et respondit Abram regi Sodomæ: Leuaui manũ meam ad dominũ deum excelsum, possessorem cœli & terræ.

Si à pilo usq; ad corrigiã calciamenti, et ex omnibus tuis aliquid accepero, ne scilicet dicas, ego ditauit Abram.

Exceptis tantum his quæ comederunt pueri, & portionẽ illorum uirorũ qui mecum ierunt, Aner scilicet, Escol & Mamre, qui accipient partem suam.

Iterũ

Iterum prædicat deum uerum. Alij dij non sunt dij, ideo per illum uerum deum iurat. Nihil omnino recipio, id est, planè nihil de omnibus quæ habes. Hoc enim posset redundare in iniuriam dei, & nomen dei uilescere. Non per industriam meam diuitias illas acquisiui, sed ex beneficio dei accepi illas. Quod si ego ista à te dona acciperem, iam omnes uicini dicerēt: Ecce beneficio regis Sodomitarum ditatus est Abraham, & sic auferretur gloria dei, cum deus ipse sit, qui me ditauit. Auditis hic peccus alienum ab omni auaritia, ut scirent deum autorem harum diuitiarū. Dominus etiam dicit quod nemo militet suis stipendijs unquam: debetur militibus uaticum. Dicit igitur Abraham: Illi habeant suum uaticum, & partem quæ debetur ijs tribus uiris, Aner, Escol, & Mamre. Etiam ipse Abraham potuisset aliquid accipere, & id iuste, sed ne male audiret nomen domini, noluit: tamen dixit, socij accipient. Nam non par ratio de socijs. Illi enim non erant ordinati à deo, ut sic nomen illius prædicarent. Abraham datus in exemplum omnibus gentibus, ut uideant omnia bona dari à deo hominibus, siue temporalia sint, siue cœlestia. Et sic inhortantur, quò etiam deum illum uere bonum colant & obseruent.

AUDDIVIMVS nuper insignes triūphos Abrahæ patriarchæ, & eximiam eius religionem atq; libe-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

ualitatem. Deo enim dedit gloriã, & Malkizedek decimas obtulit, illum summũ sacerdotem, Christum inquam, præuidens in rege & sacerdote illo. Quamuis, ut nuper monui, uaria est ibi lectio. Nam potestis exponere, quod Malkizedek dederit Abrahamæ decimas: est epistola ad Hebræos dicit Abrahamum dedisse. Eucherius illud etiã obseruauit & alij. Hoc aut̃ firè peculiaris re est humano generi, ut in prosperis successibus extollatur animo, & obliuissè incipiat dei. Porro in his qui uera uirtute præditi sunt, contrã accidit: nam hi semper utranq; fortunã secum cogitant, ut cum felices sunt, sciunt etiã fieri posse in hac uita, ut ærumnosi fiant. Igitur post magnos illos triumphos iterum tentatus est Abraham, ut sibi timeret: quia enim tam potentes reges uicerat diuina manu, timebat sibi, ne cum essent res sue tranquille & securæ, quodammodo ab istis opprimeretur. Et quia non mediocris metus erat iste, iterum consolationem accipit à domino, quod hic describitur.

CAPVT XV.

Postquam aut̃ hæc gesta sunt, fuit uerbum domini ad Abram in uisione dicens: Ne timeas Abram, ego sum protectio tua, & merces tua copiosa ualde.
 Id est

Id est, postquam hos reges uicit: & est modus loquendi Hebræorū peculiaris. Allocutus est illum dominus in uisione prophetica. Quidam addiderunt, $\varphi\acute{o}\rho\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\iota$ $\Delta\upsilon\nu\kappa\tau\acute{o}\varsigma$, in uisione noctis, quod Hebræa non habent. $\pi\lambda\lambda$ uisio prophetica est. Vident autem prophetae nonnunquam oblatis speciebus, nonnunquam sine illis. Neq; uerisimile est tunc noctem fuisse, nisi fortassis alludant ad turbationem mentis, quæ tunc Abrahamæ erat. Vnde etiam de Mose legimus, quod ei dominus in turbine apparuerit, per allusionē, quod angore mentis premeretur Moses &c.

Protectio.) Esto reges isti Assyrii, Medi, et Graeci, quos iam debellasti, iterum insurgant, uel moliantur aliquid in te, tu securus esto, extra omne periculū eris, ne timeas, ego defendam te. Si dominus pro nobis, quis contra nos? Si ipse scutum nostrū est & protectio, quis noccebit?

Merces copiosa.) Habebis mercedem ex me longe ampliolem, quā si abstulisses spolia, & retinisses tibi aliquid de præda illa. In fine superioris capituli audisti, Abrahamū nihil de spolijs illis accepisse, sed restituisse Sodomitis & Gomorræis, quibus erant ablata. Et quia animum suum ab hisce terrenis alienauit, longe maiorem mercedem, & ineffabilem reperit. Hoc nobis sepe etiam cogitandum erit, ne terrenis felicitatibus

ENARRAT. IOAN. OECOL.

destituamur, esse longe alia præmia reposita nobis & gaudia. Miser ille diues in euangelio bona sua in hoc seculo habuit. Et quamuis etiam Abraham in terra nonnunquã ad consolandũ alios, magnis donis à deo donatus fuit, tamẽ nihilominus expectauit longe ampliora, nempe uitam æternam.

Et dixit Abram: Domine deus quid dabis mihi cum ego incedam absq; liberis, & filius dispensationis domus meæ sit iste Damascenus Eliezer?

Inter alia etiam multũ turbabatur Abraham, quod sobole carebat. Promittebat enim ei deus plurimã possessionem terræ, & alia bona: uerum cum careret prole non potuit lætari, unde tristitia circumdatur & timore magno. Et deus nonnunquam non sine causa sic permittit suos tentari. Accedit, si ipse interiret, benedictio illa & domus tota periret, & ad Damascenum illum uernaculum uel emptitium ueniret: qui fortassis homo satis idoneus fuit ad res domesticas peragendas, at non item cœlestium arcanorum conscius & particeps, proinde nõ oblectatur Abraham in ministerio suo. Et si illo postea ut fidelissimo ministro utebatur, ut licebit in sequentibus uidere.

Et dixit Abram: En mihi non dedisti semen, & ecce filius domus meæ heres meus est.

Repetit

Repetit illud, quo magis testetur animi sui dolorem. Videte quanti fecerint patriarchæ benedictionē illam domini. Quamuis aliam promissionē habuerunt, quā ut carnalem prolem solum spectarint. Expectabant enim omnes uenturum Christum. Et suprā audistis ipsi Abraham de suo semine benedictionem promissam. Iam intercesserant multi anni, cum talis promissio ei data esset: appetebat ferè annus nonagesimus, & nulla ad huc spes prolis, unde impatientia quadam cruciabatur, salua tamen interim fide in deum. Nequaquam putabat deum non esse ueracem & c.

Et ecce uerbum domini fuit ad illum dicens: non erit ille hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ille hæres tuus erit.

Hæc erat consolatio. Putas fortasse promissionem sonare in aliquem è familia tua, quem in filiū adoptes: ne sic interpreteris, nam ex te prodibit, & ex tuo semine, cuius sunt istæ promissiones.

Eduxitq; eum foras, & ait: Suspice quæso cœlum, & numera stellas, si poteris eas numerare: & dixit illi: Sic erit semen tuum.

Quoniam magna erat tribulatio sancti uiri, propterea etiam magna cōsolatione opus erat. Ita non de-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

sistit deus benefacere suis. Dicit, *Eduxit*. Quidam exponunt esse historiam, quod produxerit ex domo, & quod monstrauerit ei cœlum, ut uerba sonant. Sed alij prophetiam & uisionem propheticam fuisse dicunt, quod in mente sua sic uiderit illa. Suprà etiã præmisit, quod locutus sit ei deus in uisione, sicut etiam apud alios prophetas legimus. Quidam ductus in Hierusalem nudus ambulauit &c. ita uolunt etiam in uisione Abraham educi, sicq; uidisse se extra domum. Duo dicit in hac promissione: nempe semen Abraham futurum innumerabile: nam stellæ numerari non possunt, ut habetur in psalmo: *Quarũ non est numerus*. Præterea stellæ lucidæ sunt, fulgentes & claræ. Insuper etiam magnificentiam & gloriam magnam promittit. Hi qui sunt uere filij Abraham, illustrandi erunt summa claritate. Qui nacti sunt ueram agnitionẽ dei per Christũ, ut apud Danielelem, illi recte stellis conferuntur. Et sicut stellæ in claritate sua differunt, ita & electi dei. Dicit: *Sicut stellæ lucidæ sunt, ita etiam posteritas tua erit clara*. Non autem de posteritate secundum carnem locutus est, sed etiam semini eius secundũ spiritum, quod deus multo magis glorificabit. Licet Dauid, Salomon, & alij præ ceteris in mundo claruerint, semper tamen illa spiritualia bona maioris sunt existimanda, quàm externa transitoria.

Et cœc

Et credidit domino, & reputauit hoc illi in iustitiam.

Versiculum istum apostolus susq; deq; uersat in epistolis Galatarum & Romanorum, ut nobis fundamentum ueræ religionis & pietatis ostendat. Nam hi sunt qui reputantur apud deum iusti, qui credunt deo. Itaq; salus uel iustitia ex fide est, & non ex operibus. Non enim hic scriptum est: Et operatus est Abraham hoc uel istud opus, & reputatū est illud ei ad iustitiam. Sed credidit uerbis dei, quamuis nunc esset uetulus. Similiter uxor Sarai, quamuis prouectoris ætatis erat, nihilominus tamen præter spem credebat in spem, id est, in deum. Illa est igitur prima & unica & maxima uirtus, sic fidere deo. Deinde illa fides alias uirtutes in homine operatur. De iustitia nos non loquimur, quemadmodum philosophi, qui diffiniunt eam esse uirtutem, quæ unicuiq; suam distribuit: sed ipsam uerā pietatem, quæ probatur à deo, unde hominē iustum appellamus. Tamei si in hac uirtute sit, ut unicuiq; quod est tribuat. Dei enim est omnis gloria, nostra uero est omnis confusio & ignominia. Eapropter cum nihil tribuimus operibus nostris, necesse est confiteamur peccata nostra, et nihil nos esse non pudeat dicere, nihilq; sublime de nobis sentiamus. Deo autem qui est fons omnis boni recte ascribimus, quicquid nobis accidit boni. Et cum miseris

ENARRAT. IOAN. OECOL.
cordissimus est, recte confidimus ei. Iam autem quando
de fide fit mentio, ne solum cogites illam fidem, quam
fortassis te fingis habere, sed de illa uera, quæ motus est
spiritus sancti. Et qui spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt,
spiritu sancto excitante ita pectora eorum. Et cum sic
totos nos committimus deo, tunc uera fides est in nobis.
Tametsi abhorreamus credere resurrectione, quæ con-
tra captum nostræ rationis est: si autem respexerimus
in uerbum dei, credimus & illud, siquidem spiritu dei
agimur, idque in iustitiam reputabitur. Cæterum ubi mo-
tus diuini spiritus, ibi incitatio ad omnia alia bona ope-
ra, quæ deo placent.

Rursumque dixit ad eum: Ego domi-
nus qui eduxi te de Vr Chaldæorum,
ut darem tibi terram istam, possideres
que eam.

Et ait: Domine deus, in quo sciam
quod possessurus sum eam?

Videmus id fidei proprium esse, quod possit illa per-
fici, & indies crescere, quandiu sumus in hac terra.
Etiam discipuli dicunt: Domine adiuua infirmitatem
nostram. Etiam si credamus, tamen non ita perfecte est
cognitio nostra, uel fiducia, quin possit magis perfici.
Vnde dominus nouis promissionibus exhortatur &
confirmat beatum patriarcham. Illa etiam nostram in-
firmitatem

firmitatem recte confirmare possunt. Dicit: Iam olim eduxi te, & è maximis periculis liberaui te, protexiq; te in hunc diem &c. Quauis ibi scribatur, Et credidit domino (illius enim serè oblitus eram in præcedenti uersu) non tamen putandum est, quod non antea crediderit, etsi illud scriptura nusquã alibi subiunxit: uerũ quia ibi maior turbatio, quã in alijs temporibus, ideo recte subiungitur. Vnde Paulus eum locum citat, ubi scriptura primo fidem laudat. Certum Vr non reliquit sine fide: sed scriptura fidem eius nondum commendauerat, ideo apostolus duntaxat hunc locũ adsumit. Respondit Abraham: Da mihi aliquod signum, ut sciam me fore heredem &c.

Respondit ei: Tolle mihi uitulam triennem, & capram triennem, atq; arietem triennem, turturem quoq; & pulum columbæ.

Acceptit igitur omnia ista ad se, & diemembrauit ea per medium, posuitq; unumquodq; membrũ è regione comparis sui, aues uero non diuisit.

Hic ostendit Moses, quomodo deus inierit fœdus cũ Abraham, adiuncto signo quodam externo, nempe sacrificio. Tractat hunc locum Cyrillus contra Iulianum satis dextre, & ostendit fuisse hunc morem Chaldeos

ENARRAT. IOAN. OECOL.

rum in paciscendis fœderibus. Solebant diuidere taurū
 uel porcum, & hi qui fœdus inibant, solebant trasinre
 per diuisum taurum: in unū latus una pars, in aliud alte
 ra ponebatur, et imprecatur sibiipsis talia: Nisi fœdus
 hoc seruauero, ipse sic diuidar. Tale quiddā etiā apud
 Romanos in antiquis fœderibus paciscendis inuenitur.
 Solet se deus propter immensam misericordiam huma
 nę fragilitati accommodare. Deo non est opus tali si
 gno, sed nostra fragilitas illud requirit, unde iussit Abra
 ham tales uictimas ponere. Ignis deinde transit, qui dei
 typum gerit. Inde etiam quorundā error inoleuit, qui
 deum ignem putarunt, quod deus in igne apparuit etc.
 Hoc erat tunc iudiciū sanctissimi fœderis. Deus igitur
 confirmarat sic fidem Abrahę, quem uoluit huiusmodi
 ceremonijs uti, quibus maxime fides eius confirmare
 tur. Iam nobis multo certius pignus dedit in filio, qui
 pro nobis passus est. Triēnia perfectissimę ætatis sunt.
 Non accipit uilem uictimā, & inutilem. Accepit quod
 erat ex parte pecuinum, & ex parte aliqua cœleste: pe
 cuinum diuidatur, cœleste non item. In medio diuisit iux
 ta morem Chaldæorum animalia ista.

Et cum uolatilia descendissent super
 illa cadauera, abegit ea Abraham.

Curam habuit sanctus Abrahā, ut sacrificiū suum
 esset quammundissimum. Erat etiam in hoc loco ten

tatio. Opus igitur magna uigilantia. Expectabat quando dominus adesset sua consolatione. Discamus etiam hoc, ne nos cessemus ab oratione.

LECTIO.

Abraham omnium fidelium pater est. Respiciamus in promissiones quæ illi datæ sunt, neque solum in futuras, sed etiam in præsentis. Qui autem uere filij sunt Abrahamæ, crucem eius diligenter cogitant, quam uel ipse tulerit, uel ipsius posteritas: nam tunc cū cruce preminuor, fides potissimum probatur, an simus uere filij Abrahamæ. Et sicut ipse Abraham probatus est, sic similiter omnes eius posteri probabuntur. Vnde cum deus iniret fœdus cum Abraham, ostendit ei quàm grauiam esset passura soboles eius. Ex quo discimus quantæ sunt persecutiones iustorum super hanc terram. Vix est aliud, quod ita nos confirmare potest, quàm quod alibi sunt præmia nostra reposita, cū uidemus optimos quosque super hanc terram affligi. Iusserat igitur deus Abraham accipere uaccam & capram & arietem, deinde turturam & columbam. Sacrificiū illud in se præfigurabat inter cætera, cōditiones populi. Nam ut uacca assuescit iugo, & subiugalis est, ita etiam populus iste iugum erat laturus. Et quod sub lege erat & sub peccato, capræ comparatur olenti. Et nihilominus principum habiturus erat populus iste in terra, quem principi

patum designat aries. Inde in turture & columba duplicem statum designari dicunt. Nam aliquandiu populus in heremo uersatus est, ut turtur. postea sub tectis & terra, per quod columbæ comparatur. Sed illa res relinquamus.

Cumq; sol occumberet, irruit sopor super Abram, & ecce horror tenebrosus & magnus irruit super eum.

Incertum est, an hic de sole externo loquatur Moses, & an propheticè dictum sit, ut cætera. Quamuis ego malim tempus respondere tempori. Quasi dicat: Futurum est in nouissimis illis diebus &c. ut occasus solis nouissimum tempus designet. Græci Abrahamum in ἔκστασις cecidisse dicunt, id est, in excessum mentis. Hoc etiam Adæ cucnit, cum ex costa eius Heua lata est, ubi etiam Adam propheticò dono illustratus est. תרבות soporis genus est, ubi animus illustratur cognitione futurarum rerum. Cogniturus erat Abraham, ut seipsum interpretatur, quantas persecutiones et ipse & populus dei passurus esset. Hæc; per caliginem & tenebras huiusmodi nobis designantur. Sicut lux ferè felicitatem signat, ita nox & tenebræ aduersitates.

Et dixit ad Abram: Sciendo scias, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & seruient eis, et
illi

illi affligent eos quadringentis annis.

Patriarchæ sancti Isaac & Iacob peregrini in hac terra, coacti etiã abire in Aegyptum propter famem. Et in Aegypto ualde afflicti fuere, hocq; durauit per annos quadringētos. Tametsi Ioseph regnaret in Aegypto, nihilominus magna ex parte contempti sunt ab omnibus populis, maxime cum postea surrexisset nouus rex. Non necessarium ut exponatis hunc locum, quasi perpetuas persecutiones in istis temporibus sancti dei habuerint: nihilominus fuere semper peregrini & exules, nullamq; solidam felicitatem & consolationē habebant. Si quis igitur uelit solum respicere in præsentē felicitatem super hanc terram, quid egregium posteritas Abrahamæ habuisset? Longe melior conditio impiorū est, qui nunquam deum cognouerunt.

De computatione annorum lege Eucherium in Genesum

Veruntamen gentem cui seruituri sunt, ego iudicabo: & postea egredientur cum magna substantia.

Hæc iterum in consolationem dicta sunt. Non erit impune impijs, quod bonos persequuntur. Nam licet pij propter simplicitatem suam & innocentiam seipso non uindictent, tamen deum habent ultorē, qui non inulta sinet quæ in filios suos patrata sunt. Postea enim legimus submersum Pharaonem, & uarias plagas super terram Aegypti immissas, quæ planè manus dei uindictantis erant.

ENARRAT. IOAN. OECOL.

Substantia.) Id est, diuitijs multis & facultatibus. Sed parū fuisset hoc patribus illis sanctis, si spes aliqua in his rebus transitorijs collocanda esset. Illa tamē contigerunt; ut nos meliorem spem futurarū rerum capiamus, si quidem ueri filij Abrahæ fuerimus. Crux ferenda est, & omnes qui pie uiuere uolunt, persecutionem patientur. Reposita omnibus pijs est corona in coelis.

Et tu uades ad patres tuos in pace, sepelierisq; in canicie bona.

Id est, morieris. Et est periphrasis mortis. Nequaquam sic fuisset deus locutus, nisi reposita esset spes alibi iustis. Quid uerti in cinerem & humum, si esset ille exitus humanæ uitæ solum, & nihil reliquum nobis expectandum? Dicit, in quiete morieris, & in numero Seth, Noah, & Hanoch connumeraberis, qui deo placuerunt. Et nunc quoq; electi dei, & qui defuncti fuerunt hac uita, dicuntur quiescere in sinu Abrahæ. Quod addit, In canicie bona, indicat bona senectute futuram, & satis longo tempore uicturam.

Generatione autē quarta reuertentur huc: quia nondū est cōpleta iniquitas Aemorreï usq; nunc.

Filij tui seruient in Aegypto usq; in quartam generationem. Non dicitur centum annorum proprie generatio, sed tempus uitæ unius hominis. Leui genuit Cha
ath,

ath, Caath genuit Amram, Amram genuit Aaron, Aaron genuit Eleazar, Eleazar genuit Phinees. Vbi quinque generationes habetis, & tanto tempore populus perseuerauit in Aegypto. Nam non fuerunt ibi supra trecentos annos. Alij anni pertinent ad Isaac & Abraham, ut impleatur numerus quadringentorū annorū. Discamus & nos patientiam & humilitatem, ne deficiamus in tentationibus. Nam ubi tempus erit, etiam ipse liberabit populum suum.

Iniquitas.) Terra illa promissa erat filijs dei, quia isti pessimi populi. Videmus iustitiam dei, qui longo tempore expectat malos, si uelint poenitentiam agere: ubi autem numerum peccatorum suorum impleuerint, non amplius locum poenitentiae inuenient. Aliàs impletio peccatorum est, quoties repugnatur spiritui sancto.

Et factum est quod occubuit sol, & facta est caligo: & ecce fumus fumans, & lampas ignis pertransiens inter diuisiones illas.

Vel fornax fumi, uel titio ignis transit inter diuisiones uel dispositiones. Erat illa admodum grauis uisio, quae dicta fuit de filijs Abraham. Et Abraham iterū confirmatur per aliud signum. Nam illa ipsa caligo maximam tentationem praesignabat. Haec uidentur respi-

ENARRAT. IOAN. OECOL.

cere tempus Antichristi, in quo grauiſſima futura est afflictio, & multo grauior quàm unquam fuit, etiam teste Christo. Ibi certe opus erit magna patientia & fide. Audiuiſtis ſupra quomodo capra, aries &c. diuiſa ſunt in duas partes, & illas partes diuiſiones uel diſpoſitiones uocat.

In die illa percuffit dominus foedus cum Abram, dicens: Semini tuo dedi terram iſtam, à fluuiò Aegypti uſq; ad fluuium magnum, fluuiũ Euphratem.

Cinæum & Kenizæum atque Cadmonæum.

Hithæũ & Pherizæũ atq; Gigantes.
Sed & Aemorræum & Chnaanæũ,
Girgaſæum atq; Iebuſæum.

Externo quodam ſigno fidem Abrahæ firmauerat, ſed nunc id etiam uerbis promittit, quod uelit ſemini eius dare terrã promiſſionis, quam populus Iſraël tam diu occupauit felici & quieta poſſeſſione, quãdiu manſit in fide uera erga deum. Illud autem flumen quidam putant eſſe Nilum, ſed falluntur. Eſt paruum flumen quod diuidit inter Aegyptum et Paleſtinam, ubi eſt ciuitas Rinocorura, & ubi terminus eſt Aegypti. Nam Nilus non attingit ipſam Paleſtinam, ſed fluit in mare Peluſum. Ab illo igitur flumine uſq; ad Euphratem,
ultra

ultra Damascum, ubi Euphrates uisitur, dabo terram: Porro illi populi, qui regionem istam inhabitauerunt, omnes deleti sunt, exceptis Iebuseis, qui aliquanto tempore manserunt. Dicit: Quamuis magna futura sit afflictio posteritatis tuæ, exaltabo tamen eam præ cæteris gentibus. Nos longe feliciorum patriam expectamus, unde olim exciderunt hostes nostri diabolus cum socijs suis: introducemur duce Christo, qui uera est promissio Abrahamæ, in æternam uitam. Nam alioqui cum tantis afflictionibus nihil aliud expectare, quam huius terræ inhabitacionem, uidetur præiudicare diuinæ benignitati.

CAPVT XVI.

Propè intuentibus nobis scripturas, pauca occurrunt, quæ non ab amore huius seculi iure nos auocent. Promissiones enim Abrahamæ magis ad futurum seculum pertinent, & ad internum hominem reformandum, tametsi de externis quoque non nihil sonent. Sed illa externa quæ tot amaritudinibus respersa sunt, parum allubescunt. Audistis heri quanta crux et tribulatio cum promissione semini Abrahamæ prædicetur: id ipsum etiã nunc quoque licebit uidere. Nondum donatus erat Isaac filius promissionis, & nascitur persecutor Ismaël, qui exceptorus erat Isaac. Et iterum in ipso Abraham duas ge-

ENARRAT. IOAN. OECOL
nerationes inuenimus, unam bonorum, alteram malorum. Sicuti in Adam statim proponitur Cain & Abel, apud Noah Sem & Iaphet, & Ham irrisor patris: ita hoc loco nascitur Ismaël, qui annis maior fuit Isaaco. Is nascitur ex ancilla, Isaac ex libera. Hunc locum apostolus in epistola Galatarum bene expendit, quem legere poteritis.

Itaque Sarai uxor Abram non genuit illi: habuit autem ancillam Aegyptiã, nomine Hagar.

Mirabilis deus in operibus suis, qui magnificari uult, unde ex rebus nihili magna faciens, gloriosus ostenditur. Si Sarai fecunda fuisset, uel etiã natura non sterilis, & iuuenula peperisset, nemo tribuisset hoc miraculo. Item neque legimus Sarai blasphemã, uel promissionibus domini contradicentem, sed omnibus modis credentem, præcipue ea quæ ad gloriam dei pertinebant.

Dixitque Sarai ad Abram: En prohibuit me dominus ne parerem, ingredi quæso ad ancillam meam, si forte ædificer ex ea: & obediebat Abram uoce Sarai.

Etsi Abraham par desiderium proles, quia nuptiæ potissimum propter prolem sunt institutæ, uidebat tamen illa se ineptam partu, & planè sterilem: unde hoc naturæ tribuit, dicens: Dominus conclusit, id est, non dignatus

dignatus est mihi dare ut parerem, fortassis promissio ad aliam, non ad me pertinet: ideo ne irrita sit promissio illa, permitto tibi ancillam Hagar, saltem ut ædificer ex ea, id est, ut habeam filios. Quemadmodum ædificare familiam Exodi primo habemus, pro dare familias et pueros, ita hic etiam. Denique is mos erat & adhuc est apud Ethnicos, ut partus ancillarum sint dominorum & dominarum. Vnde etiam ipsa gloriabatur de partu tanquam suo. Porro an in hoc peccauerit Sarai, quod permiserit uiro ancillam, multi controuertunt. Si autem quis hanc fidem cõsiderat, qua hæc acta sunt, nemo facile Sarai condemnabit. Non concessit aliquid libidini, uel petulantiae, sed solum spectauit ut ædificaretur ex illa. Et Abraham nequaquam fecisset cõgressum ad ancillam, nisi data ab uxore fuisset potestas, sciens utique uirum potestatem sui corporis non habere. Cum autem uxor in hoc consentiat, sibi non fieri damnum, sed lucrum, uerisimile est uoluntatem esse dei. Et cum illa sterilis iam esset cum hæc permissa est Abraham, nequaquam censendum est factam iniuriam coniugio. Indicium præterea est magnæ fidei desiderium habendæ prolis. Quæ uerba autem hæc Sarai uerba sunt: Dominus non dignatur me esse matrem &c.

Tulitq; Sarai uxor Abram, Hagar Aegyptiam ancillam suam à fine decem

ENARRAT. IOAN. OECOL.
annorum, quo habitauit Abram in terra Chnaan, & dedit eam Abram marito suo in uxorem.

Qui cum ingressus esset ad Hagar, concepit illa: uidentēq; se grauidam, uilipensa est domina eius in oculis suis.

Non contempsit Abraham consilium uxoris, persuasus quodammodo non esse aliquid partus spectandū ex Sarai. Neq; semen promissum erat Sarai, sed solum Abrahæ, qui tunc erat annorum septuagintatrium, ad quos accesserunt decem anni, ex quibus longanimitas patriarchæ apparet. Magnitudinem etiam uirtutis Moses hic commendat. Ferè solent humana consilia ita fieri, ut postea illorum nos poeniteat: & unde nonnunquā speramus maximum fauorem, inde experimur ingratitude. Scriptura congressum hic dicit, pudice de his rebus loquens. Hagar postquam cōcepit, statim superbiebat in seipsa quasi dignior esset, et deo gratior quàm ipsa Sarai domina, cum dominus nonnunquam talia donis indignioribus æque cōcedit atq; pijs hominibus. Superbiebat inquam ancilla, quasi Sarai sterilitatem illam accepisset ex maledictione, cum deus ex sterilitate illa glorificandus erat, sicut de cæco à natiuitate 10° annis 9. legimus.

Et dixit Sarai ad Abram: Iniuria mea super

super te est: ego dedi ancillā meam in sinum tuum, quæ uidens quod conceperit, uilipendor ego in oculis illius: iudicet dominus inter me & inter te.

Cœpit expostulare cum marito Sarai. Videtis hic curas domesticas, & opus esse gubernatione, ne familia insole scat. Vnde Sarai, ut ancillam superbientem Abraham humiliaret, petit, expostulatq; tanquam domino & marito, dicens: Tu in causa es, quod offendor, potuisses id auertere. Tradidi illam in sinum tuum, quæ iam me contemnit. Res illa non inuita apud deum erit. Relinquo iudicium deo. Sciūt illam suam amaritudinē mulieres ubi grauius contemnuntur.

Dixit autem Abram ad Sarai: Ecce ancilla tua in manu tua, fac illi quod bonum est in oculis tuis, & cum affligeret eam Sarai, fugit illa à facie eius.

Reliquit ancillam in potestate dominæ, ut illam humiliaret. Nimirum hoc diuino spiritu actum est, ut statim etiam ab initio uideretur, qualis iste partus futurus esset. Nam qui ex superba & serua nascitur, superbū & seruile ingenium habet, deniq; onerosus pijs omnibus erit. Vnde indigna illa cum tali partu domo Abrahæ. Illa autem correpta, fugit: siue uerbis uel minis uel uerberibus id fecerit, non scribitur. Verum illa noluit

ENARRAT. IOAN. OECOL.

iram dominæ suæ expectare, ideo aufugit. Discite hic pacem domesticam bonam esse.

Inuenit autem eam angelus domini, iuxta fontem aquæ in solitudine, iuxta illum in quâ fontem, qui est in uia Sur.

Dixitq;: Hagar ancilla Sarai, unde uenisti, & quô uadis? Dixit illa: A facie arai dominæ meæ fugio.

Dixitq; ad eam angelus domini: Re uertere ad dominam tuam, & humiliata te sub manibus eius.

Reuersura erat in Aegyptum, unde abducta fuit captiua & serua, sed inuenta est ab angelo, & cum iam esset humiliata satis, nimirû ploraret in solitudine itura in Aegyptum, & ignara uiae &c. Ita uidetis consuetudinem bonorum uirorum semper suam consolationem habere. Illa propter Abraham consolata est ab angelo, qui consilium dedit redcundi in domum, & humiliandi se coram domina. Vere utile consilium est omnibus istis, qui non sunt inter filios dei, si uolunt euadere pœnas, ut humiliant se, & sic inuenient hac unica uia gratiam à domino. Quod autem angelus illam alloquitur, nimirum fit ut exponeret peccatû suum, quia confessiones hæ deo ualde placent, placaturq; per illas.

(A facie.) Serua sum, dominam habeo, cuius imperium

rium fugio, & egrefero, confpectum dominæ meæ tolerare non potero &c. Atqui statim audit sanū consiliū.

Reuertere.) Est apud illam misericordia, non est tanta seueritas in illa, si te humiliaueris, neque amplius spreueris. Tuum est illi obedire, & meminisci officij tui: tu serua es, illa domina. Ex hoc loco discant hi, qui ab ecclesia exeunt, saluti non melius posse cōsulere suæ, quàm ut quamprimum sese humilient, & ad dominam suam ecclesiam, quæ uere libera est, redeant, unde & ipsi bonos fructus possint procreare.

Rursusq; dixit ad eam angelus domini: Multiplicādo multiplicabo semē tuum, & non numerabitur præ multitudine.

Dixitq; ad eam angelus domini: Ecce tu prægnans es, & paries filium, uocabisq; nomen eius Ismaël: audiuit enim dominus afflictionem tuam.

Et is erit homo syluestris, manus eius in omnes, & manus omnium cōtra eum, & in facie omnium fratrum suorum habitabit.

Ne propterea desperes, quod sub domina es, & serua: nam si humiliaueris teipsum, dominus dabit tibi maximam benedictionem. Certe magnus numerus est

ENARRAT. IOAN. OECOL.

eorum, qui seruili ingenio in domo Abrahamæ, hoc est in ecclesia, esse uidentur, qui tandem fugiunt &c. Dicit: Audiuit dominus deus afflictionem tuam, uidit animi tuum afflictum, & quemadmodum in hoc itinere consturbata es, destitutaq; omni auxilio. Oraſti deum, qui preces tuas exaudiuit. Nihil damni ex hac fuga concipies. Nascetur ex te syluestris homo & indomitus, aduersus quem omnes pugnaturi sunt. Hæc non solum ad Ismaël, sed etiam ad posteritatem eius periuinet. Ex illo Agareni, & populi Arabum assueti latrocinijs uenerunt: quales etiam hodie sunt Saraceni, qui legem Mahometi tenent. De Antichristis etiam hoc intelligere possumus. Nascuntur etiam illi in domo Abrahamæ, qui simulant se esse fratres nostros, & pugnant contra fratres: unde solent nasci dissidia. Nos non poterimus eos auertere, si ueritatem docemus. Et quamuis oriatur ob id bellum, tamen nobis non licet negare ueritatē. Etiam Ismaël uolebat esse iustus, habebat bonum nomen, quas si audiret deum. Sic eodem modo illi faciunt, qui gloriantur in suis operibus. Vult dicere: Audax erit, & manifeste præliabitur contra fratres suos. Carnalis spiritua lem semper persequitur.

Et illa uocauit nomē domini loquens cū ea, Tu deus uides me: dixit enim, nō nne etiam hic uidi post uidentē me?
Idcirco

Idcirco uocatus est puteus iste, puteus uiuentis, uidentis me: & hic est inter Cades & inter Bared.

Peperit autem Hagar ipsi Abram filium, uocauitq; Abram nomen filij sui, quem peperit illi Hagar, Ismaël.

Porrò Abram erat filius octoginta & sex annorum, cum Hagar pareret Ismaëlem ipsi Abram.

Quia dixit, etiam in hoc loco uidi posteriora uidentis me, erat magnum miraculum. Et ne ipsa uideretur esse ingrata, uoluit factum ipsum immortalitati consecrare, unde loci nomen ab euentu imposuit. Ut Abraham & sancti patres deum uiderunt, sic illa uidit. Et fatetur se non perfectam uisionem uidisse, nihilominus se illud suscepisse in signum consolationis. Dicit: Tu allocuta es me ancillam omnium contemptissimam & c. Certe hoc indicium est maximæ gratitudinis.

Cades.) Vbi est petra Arabiae. Inde & petra Arabia non multum à loco Cades. In posterioribus libris mentio non multa de his locis. Recensuit Hagar, nimirum Abrahe factum, nempe quod angelus cū illa sit locutus, uolensq; factum illud memorabile esse & c. Obserua quod nō omnes filij Abraham, sunt filij promissionis, sed solum hi, qui per Isaac nominantur. Qui ex te

ENARRAT. IN GENESIM.

more nascuntur & uerbo dei nõ credunt, hi Ismaelitæ sunt. Seruorum enim est timere, dominorum autem confidere, fiduciam firmam habere. Qui ex fide, hi filij Saræ & promissionis, uereq; filij dei. Qui ex timore nati sunt, hi habitant etiam inter cæteros Christianos, & non in ueritate colunt deum, sed aut ex commo- do uel metu præsentis mali. Et hi uersantur in speciem boni in familia Abraham, quorum est magnus numerus. Et talis populus erit usq; ad diem consummationis.

Octoginta & sex.) Prius decem accesserunt anni, iam unus. Illa iterum scripta sunt, ut cogitetis quanta longanimitate expectauerit Abraham, donec deus illi concederet semen ex Sarai promissum, unde filij dei nascerentur.

ANNOTATIONVM IOAN.

Oecolampadij in Genesim finis.

ANNOTATIONVM

IN GENESIM INDEX.

A Aronis peccatum.	46.b
Abel quid.	59.b
Abelis figura.	98.b.60.a
ABRAHAE modestia.	135.a
Providentia.	136.a
Obedientia.	127.a
Animus ab auaritia alienus.	142.b
Fortitudo.	141.a
Gratiarum actio.	134.b
Mansuetudo.	136.a
Encomion hospitalitatis.	128.a
Probatio.	126.a
Fides.	127.a
Tentatio.	129.a.130.a
Consolatio.	129.a
Gratitudo.	129.b
Consilium.	131.a
Factum excusatur.	131.b
Ingens familia.	141.b
Paupertas in spiritu.	126.a
Abraham exemplum uirtutum.	131.b
Abrahæ congressus cum Hagar ancilla.	154.
Abyssus quid.	9.b
	Actorū

I N D E X.

<i>Aetiorum locus cap. 15. de Pauli & Barnabae disceptatione.</i>	156. a
<i>Aetiorum locus cap. 15. de suffocatis declaratur.</i>	106. a
<i>Ad lapsum nos omnes admonet.</i>	36. a
<i>Adulterij peccatum.</i>	133. a
<i>Aëris nomen.</i>	9. b
<i>Aelasar rex Medorum.</i>	138. b
<i>Aegyptus scelerum.</i>	8. a
<i>Aegyptiorum populus impius.</i>	131. a
<i>Aegyptiorum dij.</i>	8. a
<i>Aegyptiorum libri taxantur propter supputationem annorum.</i>	75. a
<i>Alexander polyhistor diluuij mentionem fecit.</i>	85. b
<i>Allegorie non sunt contemnendae.</i>	40. b
<i>Amici etiam affectibus relinquendi.</i>	138. a
<i>Anaximander innumerabiles deos producit.</i>	8. b
<i>Ammonitæ arrogantes.</i>	3. a
<i>Angeli spiritus administratorij.</i>	16. b 26. b
<i>Angelorum creatio nobis non constat.</i>	7. a
<i>Anima in scriptura.</i>	18. b. 128. b
<i>Anima pro sensitiua parte.</i>	106. a
<i>Anima mortua.</i>	46. b
<i>Anima pro toto homine.</i>	144. b
<i>Animalium tres species.</i>	19. b
<i>Annos tot quare patres uixerint.</i>	79. b
<i>Anthroa</i>	

I N D E X.

<i>Anthropomorphitarum error.</i>	21. b
<i>Aquæ contradictionis.</i>	33. a
<i>Aquæ nomen.</i>	12. d. 13. a
<i>Aquæ tentationum.</i>	95. a
<i>Aquæ maris rubri eminentiores terra.</i>	14. a
<i>Arabum diuitiæ.</i>	34. a
<i>Arbor uite.</i>	33. a
<i>Arca denotat ecclesiam.</i>	86. a
<i>Arce Noah moles.</i>	87. a
<i>Aristoteles rejicitur.</i>	7. a
<i>Aristoteles de mundo quid sentiat.</i>	8. b
<i>Armenie flumina.</i>	114. a
<i>Artes bonæ non sunt contemnendæ.</i>	73. a
<i>Askenaz qui.</i>	115. a
<i>Astris aliqua uirtus.</i>	17. a
<i>Astrologorum uanitas.</i>	17. a

B

<i>Babel quid.</i>	122. a
<i>Babylonis amplitudo.</i>	120. b
<i>Baptismi aqua quomodo regeneret.</i>	33. a
<i>Baptismus diluuiò assimilatur.</i>	86. a
<i>Bellum primum in scripturis.</i>	139. a
<i>Belli causa.</i>	140. a
<i>Belli locus aptus.</i>	140. b
<i>Belligerare an liceat sine peccato.</i>	138. b

INDEX.

Benedicere dei.	19. a. 25. a
Boni nomen.	37. b
Boni proprium.	17. b
Bonum uniuersitatis.	38. a
Bestiæ quare conditæ.	19. b
Bestiæ ferociiores quare noctu pabula querant.	20. a
Bestiæ quare non omnes homini subditæ sunt.	105. b

C

Cain sororem suam in uxorem habuit.	70. b
Cain figura hypocritarum.	71. a. 58. b. 90. a. 63. a
Cain organon diaboli.	68. a
Cain à possidendo dicitur.	59. a
Calamitates piorum non sunt poenæ, sed remedia.	55. b
Caput conterere.	52. b. 53. a
Charan locus.	125. b
Charitatis uis.	106. b
Cherubim.	58. a
Christiani sunt sacerdotes, quomodo intellig.	5. a
Cibus animarum est Christus.	143. b
Cibus herbiæ fuerunt ante diluuium hominibus.	15. a
Cælum pro aère.	18. b
Cœnæ dominicæ mentio.	33. a
Columbæ typus.	100. b
Confessio Caina.	73. b
Confitenda sunt peccata in tempore.	68. b. & 69. a
Confessio	

INDEX.

<i>Confessionem peccatorum deus uult.</i>	49.a & b. 50.a
<i>Coniugum charitas.</i>	39.b
<i>Conscientia mala.</i>	70.a
<i>Conscientiæ timor post peccatum.</i>	47.b 48.a
<i>Cor humanum.</i>	83.b
<i>Cor sibi seruare.</i>	65.b
<i>Corui typus.</i>	100.a
<i>Costa ex Adam quare sumpta.</i>	39.b
<i>Creaturæ à seipsis non habent originem.</i>	7.b
<i>Cura uana hominis in corradendis diuitijs.</i>	28.a
<i>Cusch Aethiopia.</i>	16.a

D

<i>Dedan Arabes.</i>	116.b
<i>Dei cura erga homines.</i>	56.b
<i>Dei uirtutes.</i>	23.a
<i>Deitas imperscrutabilis.</i>	10.b
<i>Deum ex nihilo omnia condidisse qui credit, facile alia miracula credet.</i>	9.a
<i>Deus incorporeus est.</i>	9.a
<i>Deus sæpe ironice loquitur.</i>	57.a
<i>Decimæ.</i>	144.a
<i>Desperatorum hominum ingenium.</i>	69.a
<i>Die uno an omnia sint condita.</i>	6.b
<i>Diei commoditas.</i>	11.b
<i>Dies una .</i>	12.a

INDEX.

Diodorus deum negat.	8.b
Dissidium inter ministros dei.	135.a
Disputationes simplices fugiant.	65.a
Diuitie quare dentur.	135.b
Diuitie sæpe amicitias dirimunt.	135.a
Diuitie à deo dantur.	145.a
Domus pro familia.	90.b
Donec quomodo intelligendum.	100.a

E

Ebrietas uitium nemo satis uituperabit.	111.a
Ebrietas malum.	110.b
Excusationes friuolæ.	49.b. 50.a
Enos religio.	74.b
Episcoporum offendicula non sunt celandæ.	112.a
Equorum commodum & aliorum animalium.	20.a
Eua nostræ fragilitatis typus.	44.b. & 45.a

F

Facere.	7.b
Facies prodit hominem.	63.b
Fames unde.	68.a
Fenestræ cæli.	94.a
Fides uera.	7.a
Fidelibus omnia in bonum.	23.b
Filij dei.	81.a
Filiorum neglectus.	81.a
Filios	

I N D E X.

Filios probos etiam impij aliquando habent.	124.b
Firmamentum.	12.b
Fœdera sancire sancti dei non neglexerunt.	141.b
Fœdera Chaldæorum.	149.b
Fons bitumen proferens.	120.a

G

Galatæ in Germaniam uenerunt.	115.a
Ganges unde fluat.	34.a
Genealogie non contemnendæ.	122.b, 123.a
Genesis liber in Aegypto scriptus.	6.a
Generatio piorum & impiorum.	109.b
Generatio quid proprie.	151.b
Gladij autoritas instituta.	106.b
Gladium priuatus non tollat.	69.b
Gloriæ uanæ studium.	110.b
Gihon flumen.	34.b
Græcorum stulta opinio de rerum principijs.	5.b

H

Habitare cum impijs periculosum est.	141.a
Hænoch uir singularis sanctimonie.	78.a
Hænoch an mortuus fuerit nec ne.	78.b
Hauilah Getulia est.	116.b
Hierusalem typus.	122.a
Hidekel Tigris est flumen.	34.b
Hieronymus taxatur.	55.b, 138.b

I N D E X.

Homicida Lamech.	73. b
Homicidarum crux.	73. b
Homicidij peccatum.	104. b
Homicidij poena.	106. b
Hominum tres ordines.	72. b. 73. a
Homo ad quid sit natus.	23. a
Homo pulvis.	30. a & b
Homo quare diligendus.	106. b
Hortus domini.	137. a
Hortorum encomion.	32. a
Hospitalitas erga bellatores.	143. b
Homini peculiare in prosperis rebus.	145. b

I

Iauan qui.	115. a
Idololatria diluuium antecessit.	74. b
Ignauia uaria peccata secum trahit.	110. b
Ignorantia affectata.	4. b
Imaginem dei in fratribus honoremus.	24. a
Imago dei quomodo lucida fiat nobis.	76. b
Imago dei.	22. a
Inobedientiae poena.	77. b
Impiis etiam benedictio domini.	71. b
Inuidia & malum.	63. b
Inuidia unde progrediatur.	63. b
Israëlitae ueri.	3. a

Iosephus

I N D E X.

<i>Iosephus historicus taxatur.</i>	72. b
<i>Iudæi in Aegypto idololatræ.</i>	8. a
<i>Iudæizantiū error de uerbo, id est filio dei.</i>	10. b
<i>Iudicandi non sunt temere pauperes & peregrini :</i>	
131. a	
<i>Iudicium domini iustum.</i>	50. a
<i>Iuramenti fons.</i>	33. a
<i>Iurare per deum.</i>	145. a
<i>Iustificatio Adæ.</i>	36. b
<i>Iusti uiri encomion.</i>	46. a
<i>Iusti deo sunt curæ.</i>	133. a
<i>Iustitia uera ex fide.</i>	148. a
<i>Iustitia à philosophis diffinita.</i>	148. a

L

<i>Laborauit Adam etiam in paradiso.</i>	29. a
<i>Labium Hebræis quid.</i>	110. a
<i>Laborare quid in scriptura.</i>	55. a
<i>Lacus maria dicuntur.</i>	14. b
<i>Liberum arbitrium Adæ quale fuerit.</i>	22. b. 35. b
<i>Liberi arbitrij uires eum qui cecidit reparare non possunt.</i>	47. a
<i>Libero arbitrio nos carere.</i>	23. a
<i>Liberi arbitrij defensores taxantur.</i>	64. b
<i>Libertas conscientiarum.</i>	28. a
<i>Linguae Hebrææ initium.</i>	123. b

INDEX.

<i>Linguae uariae.</i>	121. a
<i>Lot imprudentia.</i>	136. a. b
<i>Lunæ cursus ad quid.</i>	17. a
<i>Lux mentalis.</i>	11. a

M

<i>Malkizedek figuram Christi gerit.</i>	143. a
<i>Mamre ciuitas.</i>	138. b
<i>Mæsæch qui.</i>	115. a
<i>Marium nomina uaria:</i>	14. a. b
<i>Manichæorum error.</i>	11. a
<i>Manichæi ex substantia Dei animam nostram esse dicunt.</i>	21. b
<i>Matrimonij status perfectus.</i>	40. a
<i>Matrimonij laus.</i>	37. b
<i>Matrimonia fidelium ne temere fiant.</i>	39. a
<i>Methuselab anni.</i>	79. a
<i>Militia cœli.</i>	26. b
<i>Ministris quies concedenda.</i>	28. a
<i>Misericordia domini immensa.</i>	50. b
<i>Missæ papistica taxatur.</i>	143. b
<i>Mizraim Aegyptus.</i>	116. a
<i>Morbi uarij unde.</i>	54. a
<i>Mors non timenda.</i>	57. b
<i>Mors corporis est, & animæ.</i>	36. b
<i>Morti omnes obnoxij sumus.</i>	78. b

Morum

I N D E X.

<i>Morū bonitas spiritus dei est, non liberi arbitrij.</i>	60. a
<i>Moses est propheta.</i>	6. a
<i>Mosis scopus.</i>	6. a. 8. a
<i>Mosis scripta defenduntur.</i>	7. a
<i>Mulier quare ex latere Adæ sumpta.</i>	41. b
<i>Mulierum gaudia post partum.</i>	59. b
<i>Mulierum dolores.</i>	53. b
<i>Multitudini non est credendum.</i>	86. b
<i>Mundi creatio quomodo intelligenda.</i>	8. b
<i>Mundi confusio triplex.</i>	9. a

N

<i>Naturas duas homo habet.</i>	101. a //
<i>Nimrod fortis uenator.</i>	116. b
<i>Noah fidei exemplum.</i>	90. a
<i>Noah peccatum.</i>	110. b
<i>Noah nomen prædixit internitionem humani generis.</i>	79. b
<i>Noah quare in ebrietatis uitiū cadere permissus.</i>	111. a
<i>Nilus unde fluat.</i>	34. a
<i>Nomen mutare.</i>	38. a. c. b
<i>Nomina imponere quid.</i>	56. a
<i>Nomina propria in scripturis rationem habent.</i>	59. a
<i>Nox necessaria.</i>	11. b
<i>Nuditās Adæ.</i>	42. a

INDEX.

O

Obedientia Noah.	102.b
Oblationes hypocritarum.	62.a
Oceanus per meatus subterraneos an terram cõpluat.	
30.a	
Oculi Adæ aperti, quomodo intelligatur.	46.b
Odorem quomodo deus habeat.	103.b
Offendiculum nullum pio, felicitas impij.	65.b
Oleum gratiæ.	5.a
Olympus mons.	96.a
Oliuæ ramus pacis symbolum.	100.a
Opera coniugalia extra paradysum.	59.a
Operare dei.	27.a
Orando uigilandum.	66.a
Origenes primas in allegorijs habet.	60.b
Orientales in tabernaculis habitant.	73.a
Originale peccatum.	104.a
Otium fugiendum.	110.a
Ouium cura.	61.a

P

Paradysus ubi.	31.b
Paradysus pro loco quietis.	32.b
Paradysum Christus aperuit.	58.b
De Paradiso uariæ opiniones.	31.b
Parentes non honorare quale peccatum.	111.b
Parentum	

I N D E X.

Parentum honor.	113. a
Parentes in filijs corripi.	112. b
Parentes quomodo relinquendi.	41. a
Patriarchæ quare tot annis uixerint.	123. a
Patribus spiritalibus ne temere ac sine iudicio detra hamus.	112. a
Pastoris boni officium.	46. b
Patientia omnia uincemus mala.	125. a
Pauli locus 2. Corint. 12. quomodo raptus in tertium coelum.	32. b
Pauli locus ad Hebræos de Malkizedek, an fuerit α πρότωρ ἢ ἀμύτωρ.	143. a & b
Pauli locus ad Hebræos cap. undecimo de Henoch declaratur.	78. b
Peccatoris proprium.	66. b
Peccatum inultum non erit.	64. a
Peccatoris stultitia.	48. a
Peccatum Adæ grande.	46. a
Peccatum quatenam ueniam non meretur.	51. a
Peccatori cur longa concedatur uita.	64. a
Peccatoris officium.	49. a
Peccatorem deus aliter admonet quàm Satan.	48. b
Peccati reliquiæ.	97. a
Peccati augmentum.	45. a & b
Peccatum quale contemnere proximum.	66. b. 67. a

I N D E X.

Peccatum poenitentia abolendum.	46.a
Peripatetici stellis intelligentias tribuunt.	16.b
Petri lapsus quare .	111.a
Philosophi taxantur.	108.b
Phut maritima est.	116.a
Pij opus habent exercitijs.	65.a
Platonis sententia de mundo.	8.b
Plato nobiscum in multis sentit.	7.b
Pluuiæ sunt signum beneuolentiæ dei.	109.a
Poenitentia uera.	133.b
Poenitentiam longo tempore expectat deus.	152.a
Poenitentiam dei ostendunt opera.	84.a
Poenitentia asperiores uitam requirit.	56.b
Pœnas immitit deus propter poenitentiam.	55.b
Pœna satanæ & membrorum illius.	51.b. 52.a
Populus prophanus.	4.a
Primogenitum nostrum.	62.b
Primogenitorum dignitas.	60.b
Prouidentia dei.	25.b
Promissiones dei spiritualibus intuendæ oculis.	138.a
Protagoras deum ignorat.	8.b
Punitur id in homine, quod præcipue à deo auertere solet.	51.b
Q	
Questiones uanæ uitandæ sunt.	35.b
Quiescere	

INDEX.

Quiescere dei. 27.a

R

Ratio in diuinis non sequenda. 9.a

Recordare dei. 98.a

Regum nomina ex impietate. 139.b

Rephaim qui. 140.a

S

Sabbati dies. 27.a

Sabbatismus Christianorum. 27.b

Sacerdotes qui temporibus Abrahæ fuerint. 143.a

Sacramenta ad quid instituta sint. 61.b

Sacrificium laudis. 103.a. 144.a

Sacrificium unicum. 143.b

Salem ciuitas. 143.a

Satan dubium reddit uerbum domini. 43.a. 6.b

Satan è consortio angelorum eiectus. 51.a

Satanæ organa. 44.b

Satan per malitiam peccat. 51.a

Satan quos uincat. 44.a

Satanæ doli. 43.a. 44.a

Satanæ peccatum grauius quàm Eue. 51.a

Saul quare à regno exciderit. 120.a

Scheba Troglodytæ. 116.b

Scripturas qui cum fructu legant. 3.a

Scripturæ maiestas. 134.a

I N D E X.

Scripturæ modus loquendi.	56.b
Scripturæ totius scopus.	5.a & b
Scriptura tria proponit.	5.b
Scriptura tempus moribus congruum assignat.	48.a
Septies puniendum.	70.a
Serpentes natura abhorremus.	52.a
Serpentis blandities.	42.b
Serpentis prærogatiuæ.	51.a
Serpentum multa genera.	42.b
Seruitutis origo.	112.b
Seruire coguntur impij bonis.	113.b
Siddim.	139.b
Sinhar Chaldæa est.	139.b
Sodomitæ peccatum.	137.b
Sophistarum satisfactiones.	55.b
Spiritus dei.	9.b
Spiritus pro uento.	Ibidem.
Stellæ & sol an eiusdem sint nature.	16.b
Superbiæ malum.	121.a

T

Tempora stata.	17.a
Tempus quando cœperit.	7.a
Tempori deus non est obnoxius.	9.a
Tentantur pij non sine causa.	147.b
Tentationes uincit fides.	98.a
Terra	

I N D E X.

Terra generali nomine aliquando accipitur.	15.a
Terra quibus non est perfecta.	27.b
Terra pro hominibus.	45.a
Terra in medio mari non sine miraculo.	14.a
Thessaliæ diluuium.	85.b
Thideal rex Græcorum.	139.b
Thiras Thracia est.	115.a
Thubal qui.	115.a
Tigris fluuius.	43.a
Timorem domini abijcere quantum malum sit.	83.a
Trinitatis mysterium.	10.a
Tyranni quare arces construant.	71.a
Trinitatis mysterium.	121.b

V

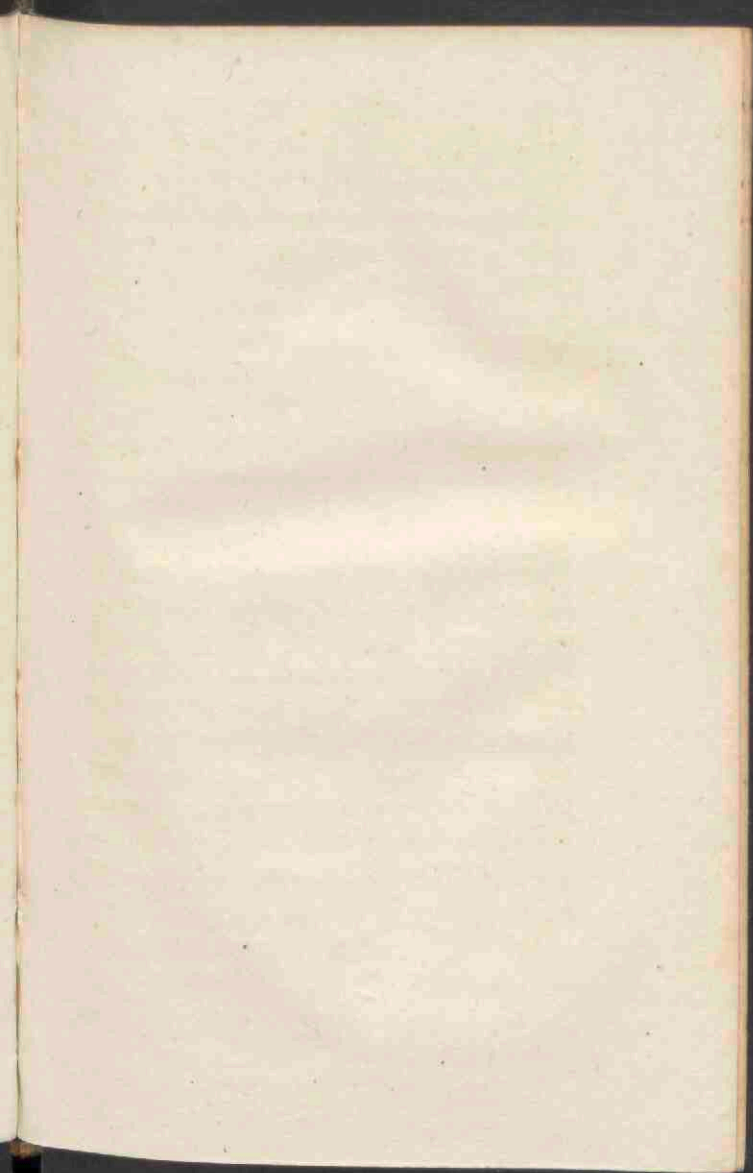
Verbi dei autoritas.	3.b.4.a
Vespera apud Hebræos.	11.b
Victoriæ autor est deus.	142.a
Victoria politici ferè insolentiores fiunt.	142.a
Videre dei.	14.b
Vir uxorem corripiat.	46.a
Vires nostræ nullæ.	7.b
Virtus Christianorum.	67.a
Vita uera.	17.b
Vitæ ianuam Christus aperuit.	78.b
Vr Chaldæorum.	125.a

INDEX.

Volucres cœli.	18. b
Vxores duas Lamech duxit.	72. a
Vxorum multitudo etiam in patriarchis non laudatur.	
72. a	
Vxores quales ducendæ.	81. b
X	
Xisuthrus est Noah alio nomine.	85. b
Z	
זל	24. a
Zozim qui.	140. a

ERRATA.

Folio 3. b. uersu 9. dele, que. Folio 17. b. uersu 15. lege, communicatiua est suis: quia proprium est boni. Folio 18. a. uersu 21. lege cõprehensus, et quædã densiores, & serè &c. Folio 21. a. lege. זעשׂה Folio 44. a. uersu 8. lactaremus pro lucltaremus. Folio 55. a. uersu 6. dele qui. Folio 73. b. uersu 1. pertinere. Folio 105. b. lege זר Folio 107. b. uersu 2. amplius. Folio 119. a. uersu 8. in bono lege. Folio 121. b. uersu 22. fanaliam. Folio 126. a. uersu 13. sequi tertiam lege. Et uersu 16. de hac re. Folio 149. b. uersu 2. lege transire.

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

7

